

Brněnský
fenomén

LESNĀ

VUTIUM

LESNĀ

Brněnský
fenomén

Adam
Guzdek

Odborná recenze
prof. Ing. arch. Alois Nový, CSc.
doc. Ing. arch. Iva Poslušná, Ph.D.

Kniha byla vydána pod záštitou primátorky
města Brna JUDr. Markéty Vaňkové.

LESNĀ

Brněnský
fenomén

Adam
Guzdek

	Viktor Rudiš o sídlišti Lesná _____	10			Život sídliště po roce 1989 _____	200
	Předmluva _____	14			4.1 Problémy sídliště _____	205
1	Stavebnictví v Československu po druhé světové válce ____	16			4.2 „Humanizace“ sídliště _____	225
	1.1 Heslo dne: zprůmyslnění stavebnictví _____	20			4.3 Typologie _____	259
	1.2 Státní projektové ústavy _____	23		5	Potenciál sídliště _____	284
	1.3 Státní bytová politika _____	26			5.1 Lesná a ostatní bytová produkce _____	291
2	Výstavba sídlišť v Československu _____	28			5.2 Možnosti zahuštění _____	298
	2.1 1945–1948: poválečná obnova _____	32			5.3 Velká otázka památkové ochrany _____	301
	2.2 1948–1958: pod vlivem sovětské doktríny _____	34		6	Resumé _____	308
	2.3 1958–1968: ve světle Bruselu _____	40		7	Bibliografie _____	310
	2.4 1968–1989: v kleštích normalizace _____	46		8	Seznam použitých zkratk _____	322
3	Výstavba sídliště do roku 1989 _____	48		9	Rejstřík použitých obrazových materiálů _____	323
	3.1 Vznik sídliště _____	51				
	3.2 Konstrukční a typové soustavy _____	73				
	3.3 Proudová metoda stavění _____	81				
	3.4 Projekt a realizace _____	88				
	3.5 Typologie _____	105				
	3.6 Veřejný prostor _____	167				
	3.7 Rodinné domy _____	179				

PANORAMATICKÝ POHLED NA SÍDLIŠTĚ LESNÁ [1]

V popředí ulice Purkyňova s konečnou tramvaje Červinkova.

Pravděpodobně se jedná o pohled z místa dnešní ulice Technická.

Sídlo nebude nikdy ukončené a to je také vlastnost dobře fungujících měst.

BOHUSLAV FUCHS (1969)

Lesná slavila padesát let od nastěhování prvních obyvatel. 60. léta, na která se vzpomíná na jako „zlatá šedesátá“, kdy Lesná vznikala, byla dobou naplněnou optimismem a vírou v lepší budoucnost. Lidé, kteří se na jejím vzniku podíleli, cítili odpovědnost a zájem o co nejlepší výsledek. Stavbu i přípravu projektu provázely příznivé okolnosti, které její podobu rozhodujícím způsobem ovlivnily. V počátečních letech programu hromadné bytové výstavby ještě neplatily později přísnější ekonomická pravidla a regulace a dávaly architektům volnější ruce pro jejich představy a záměry. Museli respektovat základní typový podklad pro bytové domy, přirozeně stavěné panelovou technologií, ale mohli rozhodovat zcela podle svých představ po celé škále staveb pro veřejné účely, tedy objekty pro obchod, služby a kulturu. Mohli ovlivnit i celkovou základní urbanistickou podobu, která se stala pro Lesnou určující hodnotou.

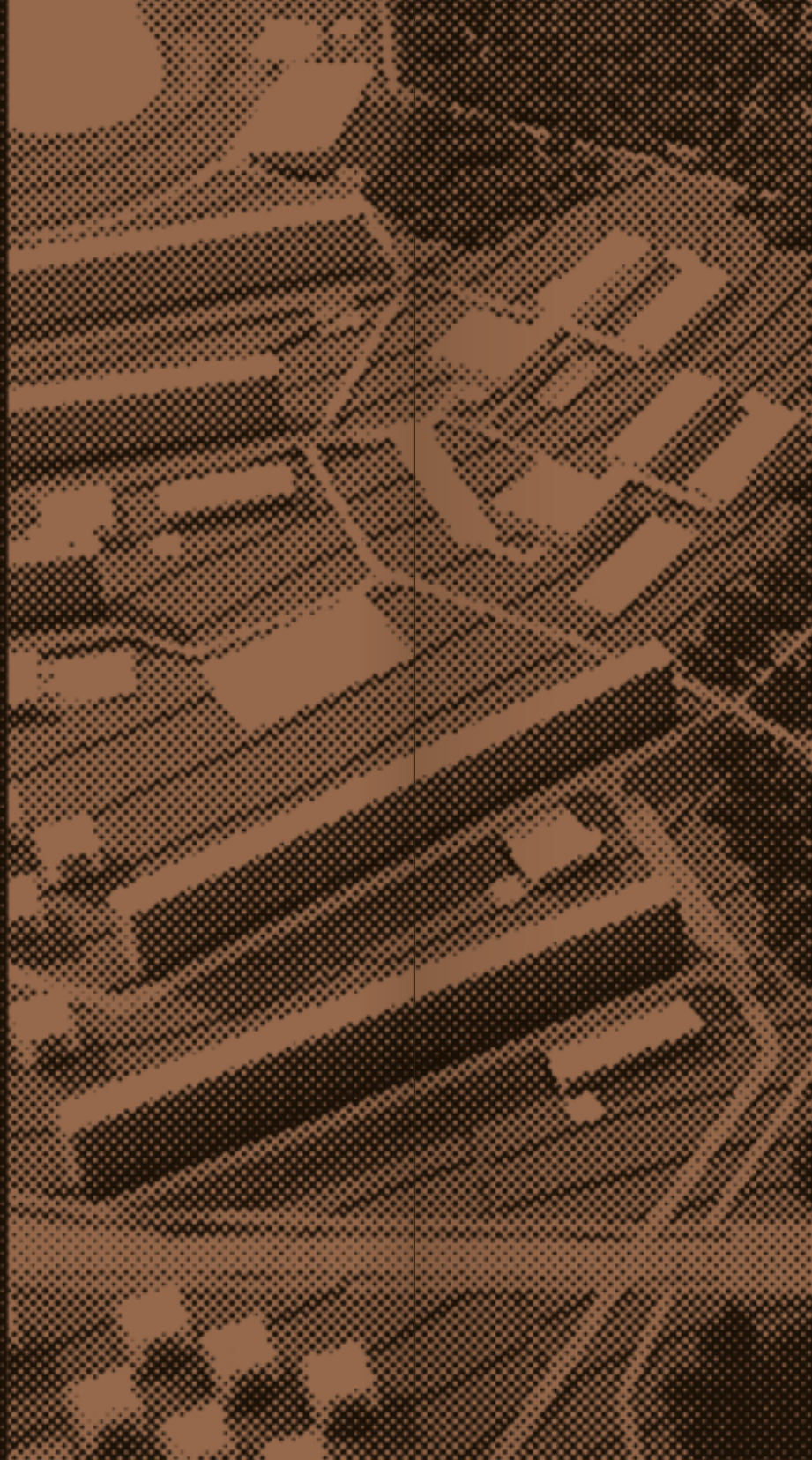
Z autorského kolektivu architektů Zounek, Rudiš a Dufek bych rád vyzvedl úlohu Františka Zounka, vedoucího projektanta, zkušeného bytovkáře, který ovlivnil podobu základního opakovaného bytového domu a také prosadil a navrhl dvě skupiny čtyřpodlažních objektů stavěné tradiční cihlovou technologií, které Lesnou doplnily menším měřítkem. Tyto domy nabízejí dodnes mimořádně kvalitní bytový standard a byly později mnohokrát opakované. Lesná vzhledem k podmínkám, které provázely její návrh a realizaci, není typickým příkladem sídlištních staveb, které se v pozdějších letech hromadně realizovaly. Je příkladem myšlenky bydlení v zeleni, kterou přinesla avantgarda začátku 20. století a která poznamenala zejména bytové soubory realizované ve skandinávských zemích a která i nás inspirovala.

Po revoluci v nových společenských a ekonomických podmínkách se Lesná stejně jako i jiná sídliště začala výrazně proměňovat. Bytové domy se změnilo přistavením loggií a jejich technicistní architektura zmizela. Objekty veřejného vybavení nahradily další komerční bytové domy. Ztratily se prostory záměrně koncipované jako intimní atriová veřejná místa, kontrastní k volné prostorové skladbě celku. Lesná se bude bezpochyby vyvíjet i v budoucnosti. Považuji za správné, že nebyla přes značný tlak v tomto směru prohlášena za chráněnou kulturní památku. Její zakonzervování v podobě, která od původního stavu už je odlišná, by nemělo žádný význam.

Pro budoucnost bude pravděpodobně rozhodující, zda si i přes omezený standard bytů zachová charakter bydlení pro obyvatele zařaditelné do střední sociální třídy. Cílem dalšího doplňování a intervencí budou pravděpodobně nová zařízení pro služby a volný čas, která chybějí.

První pokus v tomto směru představuje nový architektonicky efektní objekt pro obchod, realizovaný na jižním okraji sídliště. Je pravděpodobné, že další budou následovat. Základní hodnotu Lesné — tiché bydlení v zeleni se sluncem a bezpečnými cestami — nemusí při citlivém řešení narušit.

Viktor Rudiš, listopad 2019

Brněnské sídliště Lesná je nesporně významným počinem československého urbanismu a architektury 60. let 20. století, což dokládá zejména četnost publikací již v průběhu výstavby. Velký zájem na propagaci měl i samotný brněnský Stavoprojekt, který v roce 1967 vydal publikaci *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt* a v roce 1969 na ni navázalo pokračování *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Realizace*.

Knihu bychom mohli zařadit do populárně naučné literatury. Klade si za cíl změnit pohled široké společnosti na architekturu druhé poloviny 20. století, a to včetně urbanismu, který v řadě míst znehodnotil malebnost a výraz našich měst a ovlivnil životy několika generací. Je potřeba vysvětlit, jaké důvody k tomu vedly. Pro zachycení reality doby jsou v některých pasážích přejímány názory protagonistů tehdejší politicky angažované odborné reprezentace. Texty použité v této knize vycházejí z vlastní dizertační práce autora *Lesná v kontextu času* zpracovávané na Fakultě architektury Vysokého učení technického v Brně v letech 2011 až 2016.

Kořeny hromadné typové výstavby můžeme hledat již ve starověku. Kde bylo zapotřebí levně a hlavně v krátké době vystavět větší počet obytných domů, tam vznikaly typizované stavby. Využívalo se jich, když hrozilo narušení rovnováhy společenského zřízení nebo pokud živelné pohromy připravily velké množství lidí o přístřeší. Urbanizace měst po druhé světové válce v Československu je bezesporu spojena s fenoménem socialistického stavebnictví v oblasti bydlení — sídlištěm. Vývoj poválečného stavebnictví spojený zejména se vznikem státních projektových ústavů po roce 1948 jde ruku v ruce s politickým směřováním obnovené republiky a se snahou o zprůměrnění stavebnictví včetně naplnění avantgardní myšlenky o hromadném bydlení zavedením typizace a standardizace do výstavby nových sídlišť. Snaha o urychlení výstavby bytů vedla k postupné prefabrikaci a typizaci, která se stala nedílnou součástí budoucí hromadné výstavby. Nesporný vliv na jejich podobu a uspořádání měla především nově státem definovaná socialistická bytová politika.

Přestože lze sídlištěm nazývat i poválečné obytné soubory stavěné tradičním zděným způsobem, zůstává tento pojem pro velkou část

populace spojený výhradně s panelovou technologií. Tato panelová sídliště velmi výrazně ovlivnila podobu československých měst a nasmazatelně se vepsala do jejich panoramatických pohledů. Mnohdy před jejich výstavbou muselo ustoupit i původní osídlení, které tak zcela zaniklo.

V 60. letech vznikají v Československu sídliště, u nichž se architekti zaměřují především na kvalitu obytného prostředí. Této kvality se také dostalo téměř 20 tisícům obyvatel Brna, kterým se naskytla možnost bydlet na prvním velkém brněnském sídlišti „Za Tišnovkou“, později známém jako Lesná. Sídliště vznikalo na jižních svazích severně od Brna v letech 1962–1970 podle projektu kolektivu architektů Františka Zounka, Viktora Rudiše, Miroslava Dufka a Ladislava Voláka. Vybraná lokalita v návaznosti na lesnatou brněnskou krajinu předurčila nadčasové urbanistické řešení sídliště s bezkonfliktním řešením automobilové dopravy po jeho obvodu a se zklidněnými komunikacemi v jeho středu. Právě středem se táhne přírodní útvar Čertova rokle, který tvoří rekreační zónu pro obyvatele sídliště. Tento experiment vzorového obytného souboru v takové velikosti nezůstával bez odezvy. Architekt Bohuslav Fuchs jej v 60. letech například přirovnával k verneovskému ocelovému městu. Tedy v době, kdy v Brně ještě neexistovala další a mnohem větší panelová sídliště.

Přestože se jednalo o typovou bytovou výstavbu z prefabrikovaných dílců, architekti v tomto případě netoužili skrýt její technicistní výraz. Plně jej propjali i do samotného urbanistického uspořádání dlouhých bloků, které přispělo k naplnění vize zahradního města. Zatímco u bytových domů museli architekti sáhnout po aktuálně používaném typu, u objektů veřejného občanského vybavení (dříve občanské vybavenosti) se mohla naplno projevit jejich autorská invence. Celému sídlišti se tak podařilo vtisknout kultivovaný architektonický výraz vytvářející hodnotný obytný soubor. Navíc doplněný venkovními výtvarnými díly významných československých umělců. Tento doposud nebývalý harmonický vztah celku a detailu uplatněný při návrhu sídliště Lesná přinesl architektům Františku Zounkovi a Viktoru Rudišovi v roce 1967 také celonárodní uznání v podobě Státní ceny Klementa Gottwalda. Bohužel o další podobná avantgardní sídliště umístěná v zeleni nebyl již ze strany tehdejšího státu v následujících letech zájem. Realizace Lesné se tak stala nejenom premiérou, ale také derniérou zároveň.

Výjimečnost brněnského obytného souboru lze pochopit až po poznání nezbytných souvislostí, ať už stavebně-technických, sociálně-sociologických či politicko-ekonomických. Kniha předkládá shrnutí historického a stavebního vývoje sídliště ve všech souvislostech od návrhu až po současnost a nabízí tak jeho komplexní přehled.

Stavebnictví v Československu po druhé světové válce

- 1.1 Heslo dne: zprůmyslnění stavebnictví
- 1.2 Státní projektové ústavy
- 1.3 Státní bytová politika

Stavebnictví v Československu po druhé světové válce

Území Československa bylo druhou světovou válkou ze všech zasažených evropských států postiženo nejméně. Pouze v samotném závěru války proběhly především na Ostravsku frontové boje, a to tak rychle, že destrukce nenabývaly srovnatelných rozsahů, jako tomu bylo například v sousedním Polsku. Obnovené Československo bylo ale světovou válkou poznamenáno jinak. Kromě toho, že přišlo o území Podkarpatské Rusi, kterou si přisvojil Sovětský svaz, se podstatně změnilo národnostní složení jeho obyvatel. Přestože nelze opomenout nacisty vyvražděné československé Židy, zanikla násilným poválečným odsunem historicky důležitá národnostní menšina tvořená sudetskými Němci. Vyhnáním domácích Němců však nezmizelo jen tradiční obyvatelstvo pohraničí, ale i kultura podstatné části republiky. Hojně propagované osídlování pohraničí v pozdějších letech ale nepřineslo velké zlepšení. Noví obyvatelé neměli k získanému majetku a území vztah, který byl českými Němci budován po staletí.

V protektorátu Čechy a Morava byla plánovitě omezována výroba stavebnin i samotná stavební produkce. Činnost celé řady stavebních firem byla v závěru války ukončena a zaměstnanci byli nasazeni do válečné výroby. Výstavba bytů byla zastavena, stavba průmyslových závodů omezena a rekonstrukce odloženy až na dobu poválečnou. Poválečná produkce tak byla závislá na zbylém množství stavebních hmot, na inventáři firem a počtu pracovníků. V prvé řadě bylo důležité začít opravovat stavby železniční dopravy, mostů a svrchních staveb. Systematicky se tak postupovalo od zařízení pro stát nejdůležitějších až po ty méně naléhavé.

Poválečné plánování nepřipouštělo hospodářské výkyvy a ekonomické krize. Posledním výrobním oborem, který zůstal i nadále řemeslného charakteru ¹ a nedařilo se prosadit jeho plošné zprůmyslnění, bylo stavebnictví. Jako jediné nebylo dotčeno racionalizací, normalizací ani efektivním řízením práce. Právě reorganizací stavebního průmyslu mělo dojít k lepšímu řízení stavební produkce, plynulé stavební výrobě a efektivnějšímu využití strojů vedoucím k vyšší výrobě. ²

Zprůmyslnění stavebnictví se jevílo jako jediné možné řešení, jak odstranit válečné škody. S dosavadním způsobem individuálního plánování jednotlivých domů s řemeslným prováděním nešlo už vystačit. Bylo třeba nových plánovacích i prováděcích metod. Problémem byla ale absence stavebního průmyslu s velkou výrobní kapacitou. Výrobky, které se vyráběly, se osazovaly nebo řemeslně upravovaly přímo na stavbě. „Zprůmyslnění stavebnictví má přinést zřehodárnění stavebnictví a větší pracovní výkonnost.“ ³ Zprůmyslnění vyžadovalo omezení vyráběných druhů a jejich výběr. ⁴ Důsledkem zřehodárnění provádění byla snaha o zkrácení příliš dlouhých stavebních lhůt, snížení stavebních nákladů a režijních výloh a dosažení lepších pracovních výkonů a lepšího provedení.

Přesto sektor stavebnictví během dvouletého hospodářského plánu zaostával, a stal se tak nejobtížnějším úsekem národního hospodářství, vtipně označován za „želvu“ dvouletky. Z okázalého plánu vystavět během dvou let 125 000 bytů bylo nakonec zrealizováno pouze 30 000. ⁵ Po únoru 1948 byly soukromé stavební firmy znárodněny a zahrnuty pod nově vzniklé Československé stavební závody (ČSSZ, n. p.). ⁶

Navrhované dispozice bytů „nové architektury“ měly především zabránit chaotickému, a tedy i neekonomickému provoznímu pohybu samotných uživatelů. Dále se měly uplatňovat nové stavební metody včetně způsobů vytápění a větrání. Avantgardní architekti snili o technikách suché montáže z předem zhotovených dílů. ⁷ Vzorem sériové stavební výroby se staly technologie výroby automobilů Henryho Forda nebo výroba bot Tomáše Bati.

1

Výjimkou prvorepublikového stavebnictví se bezesporu stal baťovský Zlín a jeho průmyslová organizace stavební výroby nejen v ČSR.

2

STIBOR, Oldřich. Stavebnictví v osvobozeném státě. *Architektura ČSR*. 1946, s. 39.

3

STORCH, Karel. Cesta ke zprůmyslnění stavebnictví. *Architektura ČSR*. 1946, s. 41.

4

KOHN, Erich, STORCH, Karel a WIMMER, Miloslav. Výrobní a technické prostředky: I. Typisace. *Architektura ČSR*. 1949, s. 12.

5

STARÝ, Oldřich. Padesát let československé architektury. *Architektura ČSSR*. 1968, s. 583.

6

NOVÝ, Otakar. Nová organisace projekční práce. *Architektura ČSR*. 1949, s. 53.

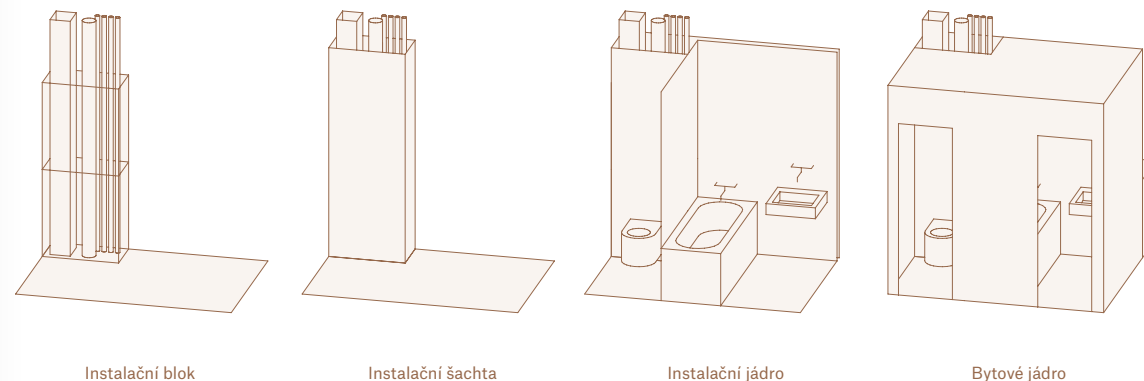
7

ŠVÁCHA, Rostislav. „Ekonomická“ a „fyzická“ věda, 1922–1928. In: *Forma sleduje vědu*. 2000, s. 27.

8

ERBEN, Adolf a PETRŮJ, Svatopluk. *Nová řešení domovních instalací*. s. 28–55.

Zprůmyslnění vedlo také k výrobě standardizovaných dílců i pro zdravotní instalace. Předpokladem bylo soustředění instalací v bytě do jednoho místa — příčky nebo šachty, kde bylo možné zajistit prefabrikaci ležatých i svislých rozvodů — vzniklo *instalační jádro*. Výrobě instalačních jader však musela předcházet sestava zdravotně technických předmětů i místností, v nichž byly tyto předměty instalovány. To dovolovaly pouze typizované stavby. Teprve zde bylo možno uplatnit nejvyšší formu prefabrikovaného standardizovaného dílu — *bytového jádra*. Jedná se o monoblok soustřeďující celou mokrou část bytové jednotky. První pokusy o výrobu bytového jádra se objevily již před první světovou válkou v USA. Mnohem později začaly být vyráběny například ve Švédsku nebo Francii. K masové produkci bytových jader docházelo ale až po druhé světové válce v zemích východního bloku. ⁸

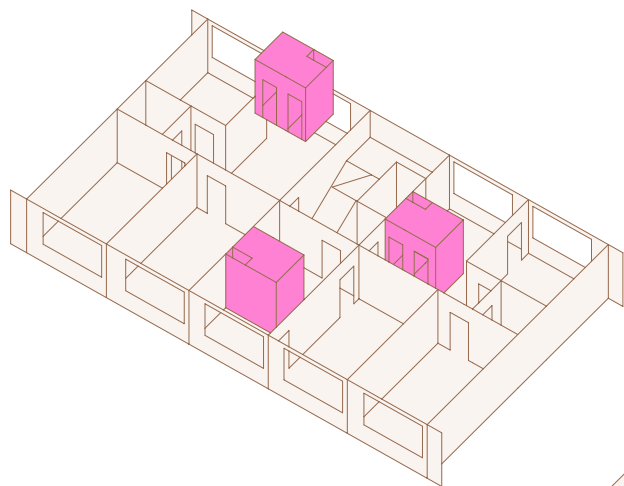

VÝVOJ BYTOVÉHO JÁDRA ³

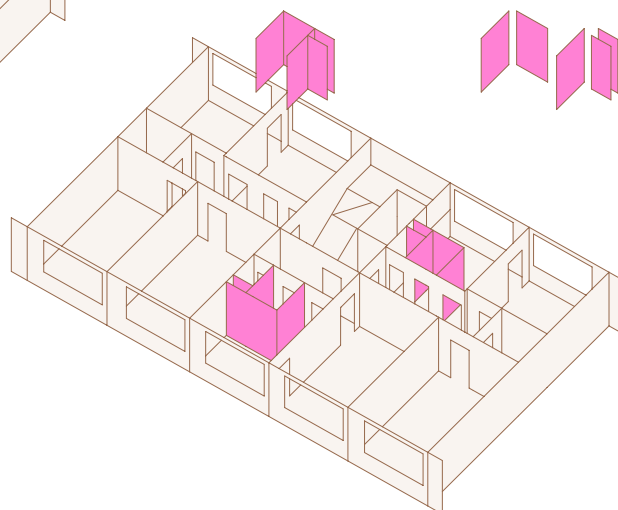
Schematický vývoj od soustředění zdravotních instalací v instalačním bloku až po vznik typizovaného prefabrikovaného bytového jádra.

První bytové jádro vzniklo v roce 1957 pod označením B-1. Buňka byla kompletizována včetně zařizovacích předmětů, technického vybavení kuchyně a všech rozvodů. Ke konstrukci jádra bylo použito umělých hmot. Buňka měla být osazována do již hotové stavby seshora či z boku. Vzhledem k nedokonalosti stavební produkce byla výroba jádra B-1 odsunuta na pozdější dobu (podobná jádra se užívala od poloviny 60. let).

Pro výstavbu v letech 1958–62 bylo vyvinuto jádro B-2. Užívalo se především u typu G-57 a G-58. Na rozdíl od jádra B-1 se na stavbu dopravovalo rozložené a kompletovalo se až po dokončení omítek a položení podlah v bytové jednotce. Vyrábělo se v několika variantách pro různé světlé výšky s různým vnitřním vybavením (například sprchovým koutem pro jednopokojové byty).

BYTOVÉ JÁDRO B-1 [4]
Kompletizovaná buňka včetně zařizovacích předmětů měla být osazována před zastropením do již hotového podlaží.

BYTOVÉ JÁDRO B-2 (B-3) [5]
Rozložené díly jádra se kompletovaly až po dokončení vnitřních stavebních úprav.

Druhým vývojovým stupněm bylo bytové jádro B-3 z roku 1960. Skládalo se ze sektorů koupelny, WC a kuchyňské linky. Jednalo se o kompletizované prostorové prefabrikáty. Dispozičně bylo podobné jádru B-2, ale bylo větší a umožňovalo variabilní řazení nejen jednotlivých objemů, ale také vstupních otvorů. Zvětšení vnitřního prostoru sektoru koupelny bylo dosaženo spojením umyvadla v jeden celek s vanou vyrobenou ze skelného laminátu. Umístěním ruční sprchy do drážky mohla vana plnit navíc funkci bidetu. V dalších vývojových fázích se počítalo také s umístěním agregátu pro vytápění celé bytové jednotky.

Myšlenka organizace architektonické práce do pracovních kolektivů sahá již do období první republiky, kdy se z důvodu neutěšených hospodářských poměrů sdružovalo několik, zejména pražských, architektů. Teprve na Sjezdu národní kultury v dubnu 1948 architekti formulovali manifestačním způsobem rozhodnutí organizovat svou práci vyšší socialistickou formou v kolektivních národních architektonických ateliérech, později osamostatněných do formy národního podniku. Jejich základem se měl stát Stavoprojekt, budovaný jako jeden ze závodů ČSSZ, n. p. tak, aby na vhodném stupni vývoji mohl být osamostatněn. Stavoprojekt se měl stát místem, kde bude soustředěna veškerá architektonická a projekční činnost. Později ale na základě požadavků některých sektorů vznikala další projekční střediska, jako například Energoprojekt, Kovoprojekt, Hutní projekt atd. ⁹

Mnozí architekti byli však stále organizováni v Inženýrské komoře, ustavené na základě zákona a chránící soukromé podnikání, přestože autorizace architekta v socialistickém sektoru již neměla žádný praktický význam. ¹⁰ I tito architekti dříve nebo později byli nuceně zařazeni mezi pracovníky Stavoprojektu. ¹¹

9

POKORNÝ, Jaroslav. Dvě otázky organizace architektů. *Architekt SIA*. 1950, s. 1–2.

10

Ibidem.

11

Ivan Ruller, 21. 11. 2015, při rozhovoru s autorem.

SCHŮZE ARCHITEKTŮ [6]

Dobová karikaturní kresba z oborového časopisu *Architektura ČSR*.

Kulturní poslání a úroveň projekční práce Stavoprojektu sledovala Architektonická rada, která byla složena z vedoucích pracovníků a profesorů vysokých škol. Architekt pracující novou formou byl zbaven administrativní práce, kterou provádělo ředitelství Stavoprojektu a administrativní personál jednotlivých pracovišť. ¹² Stavoprojekt se dělil na architektonické ateliéry a inženýrské kanceláře dle jednotlivých krajů, dále na typizační ústavy podle účelu staveb, výzkumné ústředí a speciální inženýrské kanceláře. Speciálním ateliérem vyčleněným ze struktury Stavoprojektu byl Ateliér národního umělce Jiřího Krohy, který měl mimo projekty celostátního kulturního významu především provádět mobilizaci výtvarného úsilí lidu a umělců ve vztahu k architektuře. Jiří Kroha byl také předsedou Architektonické rady Stavoprojektu. ¹³

Nová organizace práce umožňovala nejenom nejširší spolupráci nejrůznějších odborníků na jednom díle, ale poskytovala i nové metody, pomůcky a prostředky. Výzkumné ústředí a typizační ústavy, na dosavadní poměry zcela nový a velkorosý organizační a badatelský základ pro systematickou, cílevědomou, vědeckou práci ve všech oblastech poznání významných pro architektonickou tvorbu, mohly vytvořit seriózní podklady pro architektonickou tvorbu a správnou ekonomii. ¹⁴ Kolektivní práce měla zajistit nedělitelnost architektonického díla s respektováním autorství, ¹⁵ ale také zvýšenou vlastní odpovědnost architekta. V Brně důležité funkce ve Stavoprojektu obsadili první pováleční absolventi brněnské architektury, jako byli František Zounek, Zdeněk Chlup, Miroslav Spurný, Milan Steinhauser a jiní. ¹⁶

12

VOŽENÍLEK, Jiří. Zásada a organizace urbanistické práce ve Stavoprojektu. *Architekt SIA*. 1948, s. 162–164.

13

NOVÝ, Otakar. Nová organizace projekční práce. *Architektura ČSR*. 1949, s. 55.

14

STARÝ, Oldřich. Nové cesty architektury — nové naše úkoly. *Architektura ČSR*. 1949, s. 1.

15

Autorství bylo přisuzováno pouze architektům loajálním ke KSČ.

16

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

... soustředění architektů, konstruktérů a specialistů v rámci komplexních projektových ústavů a jejich vnitřních ateliérů přineslo racionální prvky do procesu projektování, zrychlilo a zkvalitnilo projektový proces, využití typových podkladů mohlo tedy přispět k dalšímu zvýšení výkonnosti projektových týmů i celých ústavů.

VÁCLAV KASALICKÝ. STAVOPROJEKT BRNO 1948—1988 (1988)

KOLEKTIVNÍ ORGANIZACE PRÁCE [7]

Krajský architektonický ateliér při národním podniku Svit v Gottwaldově.

17

STARÝ, Oldřich. Nástup architektů ke kolektivní práci zabezpečí pětiletý plán. *Architektura ČSR*. 1948, s. 272b.

18

Ivan Ruller, 21. 11. 2015, při rozhovoru s autorem.

Uskutečněním architektonických ateliérů při Stavoprojektu se počítalo nejen se zvýšením architektonické úrovně práce, ale zejména její kvantity. Do roku 1948 bylo pouze 5,7% veškerých staveb v republice dílem architekta. ¹⁷ Architekti tedy měli jedinečnou možnost se podílet na téměř veškeré stavební činnosti v ČSR.

Přestože se může zdát myšlenka kolektivní práce jakkoli přitažlivá, nešlo o nic jiného než o promyšlenou likvidaci soukromých architektonických ateliérů. ¹⁸ Na vedoucí pozice byly převážně dosazovány prověřené osoby politicky loajální ke KSČ.

Zásady socialistické bytové politiky a kultury vytyčily zcela jiný vývoj sídlišť stavěných v Československu, než jak tomu bylo v západních kapitalistických státech. Tam sídliště do jisté míry plnila funkci tzv. sociální výstavby, a navazovala tak na historickou tradici segregace tříd a sociálních vrstev. Na okrajích velkých měst rostly velké obytné soubory, mnohdy označované jako „nové čtvrti chudiny“.¹⁹ Bydlení v těchto architektonicky jistě zdařilých souborech předurčovalo obyvatelům jejich sociální postavení. Důsledkem byla vysoká intenzita stěhování a prakticky každý, kdo si to mohl dovolit, se z takových obytných souborů odstěhoval. Velké množství prázdných bytů dílo zkázy dokonalo.

19

MUSIL, Jiří aj. *Lidé a sídliště*. 1985, s. 61.

Kvalitou sídlišť byla sociální pestrobarevnost. Apeloval bych na lidi, aby se sídlišť nebáli a neopouštěli je. Já tedy ze sídliště neodejdu. Beru to jako kulturní úkol. A byl bych rád, kdyby to tak brali i ostatní.

VÁCLAV KASALICKÝ. STAVOPROJEKT BRNO 1948–1988 (1988)

Různorodost obyvatel sídlišť v Československu byla důsledkem bytové politiky, která byla součástí celkové koncepce sociální politiky a vycházela ze struktury socialistické společnosti.²⁰ Sídliště jsou tak dodnes charakteristická sociálně různorodým obyvatelstvem nejrozličnějších skupin povolání. Nebylo neobvyklé, že v jednom domě bydlel lékař, dělník i vysokoškolský profesor. Různorodost sociální struktury obyvatel byla dána především skladbou investorů, které se na výstavbě podílely. Obvykle to byly byty obecní (komunální), družstevní nebo podnikové. Obecní byty byly přidělovány Národním výborem jednotlivým čekatelům dle pořadníku. Družstevní byty byly spolufinancovány podílem jednotlivých družstevníků, čímž se šetřily státní peníze. Nárok na podnikové byty měli pouze zaměstnanci podniku po splnění určitých podmínek — obvykle to byla délka pracovního poměru.

20

MUSIL, Jiří aj. *Lidé a sídliště*. 1985, s. 60.

Odstranění bytové nouze sociálních tříd a vrstev s nízkými příjmy, nižší kvalifikací a nepříznivým sociálním postavením.

Zajištění rovného přístupu k bydlení a zlepšení úrovně bydlení zejména dělnické třídy, a to společností či jinými veřejnými institucemi.

Uspokojování potřeb bydlení pracujících, které patří mezi společenské úkoly státu a jiných veřejných institucí – byty nemohou být zbožím a nelze počítat se ziskem.

Regulace užívání a výstavby bytového fondu s cílem zamezit nerovnosti v bydlení jednotlivých sociálních vrstev.

Plánovité uspokojování bytových potřeb v souladu s potřebami rozvoje výroby a společnosti obecně včetně sociálních potřeb.

Zdůraznění komplexnosti bydlení, které se neomezuje jen na výstavbu bytů, ale současně zajišťuje i základní vybavení pro denní život domácností včetně vytvoření zdravotně nezávadného obytného prostředí.

Posilování kolektivní zodpovědnosti za prostředí a kolektivní formy života.

Spravedlivější rozdělení bytů a obytné plochy zákonným opatřením.

Regulace a stabilizace nájemného²² směřující k tomu, aby náklady na bydlení byly udrženy na nízké úrovni zejména pro rodiny s dětmi, starší lidi, důchodce aj.

Dotace státu pro všechny formy bytové výstavby.

Dosažení maximální ekonomičnosti díky velkým stavebním organizacím v hromadné bytové výstavbě.

Industrializace bytové výstavby a aplikací metod průmyslové organizace s cílem snížit náklady na jeden byt.

Typizace obytných a dalších budov při výstavbě obytných souborů.²³

Úsilí o výstavbu ucelených funkčních souborů včetně základního zařízení občanského vybavení dle technicko-hospodářských ukazatelů (THU).

Vytvoření projekčních organizací umožňujících rozsáhlou specializaci a zpracování projektové dokumentace i velmi rozsáhlých obytných souborů.

21

MUSIL, Jiří aj. *Lidé a sídliště*. 1985, s. 36–39.

22

Regulace nájemného měla za následek výrazné snížení technické hodnoty bytového fondu zanedbáním běžné údržby, což se projevilo zejména při restitucích po roce 1989.

23

Typizaci při výstavbě obytných souborů ve Zlíně využívaly již Baťovy stavební podniky.

2

Výstavba sídlišť v Československu

- 2.1 1945—1948: poválečná obnova
- 2.2 1948—1958: pod vlivem sovětské doktríny
- 2.3 1958—1968: ve světle Bruselu
- 2.4 1968—1989: v kleštích normalizace

Výstavba sídlišť v Československu

26

SMÍŠEK, Ondřej. Téma
předměstí z technického pohledu:
V Československu používané
panelové soustavy. In: *Husákovo 3+1:
bytová kultura 70. let*. 2007, s. 65.

Již od meziválečných dob se architekti snažili o realizaci hromadné bytové výstavby, která měla být levná, rychlá a měla odpovídat standardu moderního bydlení. 26

To mělo být podpořeno velkoplošnými, předem v panelárnách vyrobenými železobetonovými dílci, které měly být na stavbě pouze smontovány.

Poválečná sídliště lze rozdělit do několika generací. Přestože období od roku 1945 do roku 1968 je relativně krátké, můžeme zde najít takové rozdíly v politické situaci nebo v použitých stavebních technologiích, že si „generační“ selekci jistě zaslouží. V přehledu je uvedena i generace normalizační „husákovské“ éry, kterou můžeme datovat od roku 1968 do roku 1989 (popřípadě do začátku 90. let), kdy výstavba panelových sídlišť v Československu definitivně končí.

První generaci sídlišť můžeme vymezit koncem druhé světové války v roce 1945 a únorovým komunistickým pučem v roce 1948. Řešení bytové otázky v poválečném období záviselo hlavně na možnostech dostupnosti stavebních hmot a stavebních strojů. Dále vycházelo z výkladu zákona o stavební obnově a úpravách uvolněného bytového fondu převážně po odsunutých Němcích. Podle předběžného sčítání domů a bytů k 31. 1. 1946 byl zjištěn přebytek asi 1 500 bytových jednotek, ovšem se základní vadou — nevyhovující dislokací. [27] Ve dvouletém plánu v letech 1947 až 1948 bylo počítáno s výstavbou 125 tisíc nových bytů celkem za 18 miliard Kčs. [28]

27

POKORNÝ, J. a PACHOLÍK, F.
Dvouletý plán v bytovém stavebnictví.
Architekt SIA. 1947, s. 6.

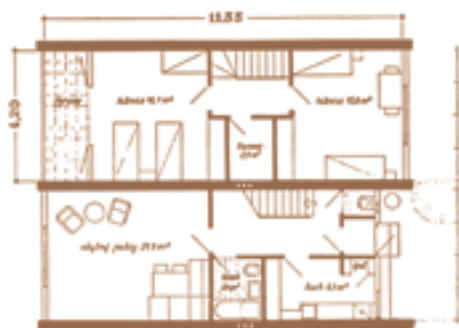
28

KŘIŽ, Jaroslav. Dvouletý plán ve
stavebnictví. Architekt SIA. 1946, s. 4.

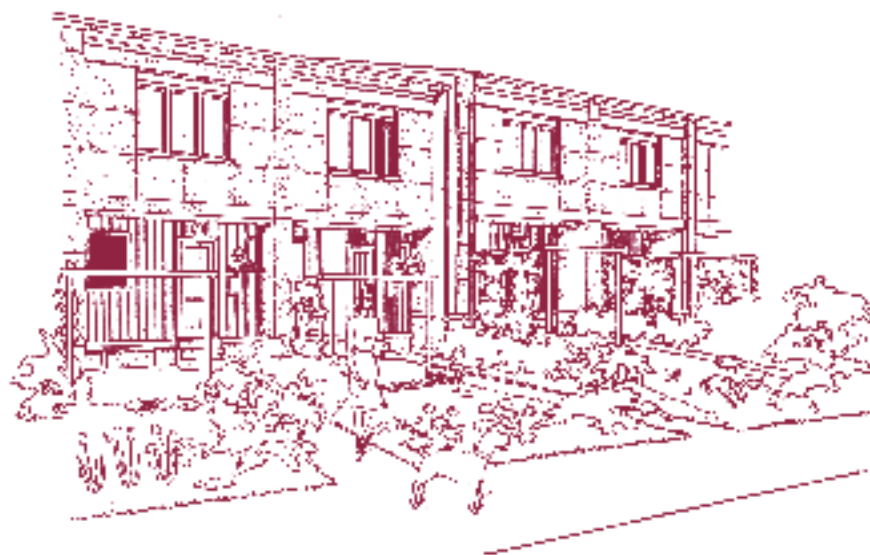
SÍDLIŠTĚ SOLIDARITA
V PRAZE-STRAŠNICÍCH [8]

Montované řadové domy.

PŮDORYS ŘADOVÉHO DOMU [9]

Vstupní a druhé podlaží s ložnicemi.

PERSPEKTIVNÍ KRESBA [10]

Uliční průčelí řadových domů
s předzahrádkami.

29

STORCH, Karel. Mezinárodní shoda
v bytovém standardu. *Architektura*
ČSR. 1947, s. 140.

30

ŠTURSA, Jiří. Funkční plány bytové
výstavby ve dvouletce. *Architektura*
ČSR. 1947, s. 144–146.

Žádoucí bytový standard, velmi podobný ve všech válkou poničených zemích, byl jedním z podkladů pro *funkční a směrné plány* vypracované skupinou BAPS v roce 1947, které zajišťovaly správnou velikost a poměr mezi obytnými místnostmi a ostatním příslušenstvím bytu. Jedním z důležitých aspektů bylo funkční vymezení jednotlivých místností instalačním nebo stavebním zařízením — *diferencovaný byt*. [29] Ve srovnání s dříve podnikatelsky stavěnými byty poskytují byty 2LP (dvouletého hospodářského plánu) vyšší komfort. Je to dáno zejména zmenšením kuchyně na 7 m² (pracovní kuchyně nebo kout) a větším počtem menších obytných místností při zachování stejné podlažní plochy. Tento typ nejvíce vyhovoval průměrné rodině o pěti až šesti členech. Ve funkčních plánech bylo důležité zdůraznění sociálních doplňků bytů (jesle, prádelny), které se měly stát centrem nových obytných celků. [30]

Plněním hospodářského plánu vzniká v průmyslových regionech (Ostrava, Kladno, Most, Košice) větší potřeba pracovníků. Zejména na Ostravsko přijíždějí lidé ze zemědělských oblastí Slovenska a Maďarska. Poblíž Ostravy vznikají kolonie dřevěných dvojdomů. Začaly se stavět v období 1946–48 v rámci mezinárodní poválečné pomoci UNRRA. Lidově se jim říká „finské domky“, a to i přesto, že byly vyvinuty ve Švédsku. V Československu existují v několika podobách — jednopodlažní, dvoupodlažní i s obytným podkrovím. Původně provizorní bydlení s životností třicet let slouží dodnes.

Veřejnými soutěžemi mezi doposud soukromými architekty měly průmyslové podniky snahu zkvalitnit bydlení svých zaměstnanců. Vznikaly obytné celky v Litvínově, v Bělském lese u Ostravy nebo ve Frýdku-Místku. Pozoruhodnou poválečnou realizací se stala Labská kotlina v Hradci Králové. Prvním rozsáhlejším komplexem, na kterém byla uplatněna typizace, byla pražská Solidarita [8]. Stavba sice probíhala tradiční stavební technologií, ale byly zde použity velkoformátové železobetonové prvky (sloupy a stropnice) nebo lehké čelní panely, které byly vyráběny přímo na staveništi.

Pro nedostatek stavebních hmot, zejména železa, nebyly nové byty v převážné míře vybaveny radiátory, což přinášelo architektům obavu z budoucího pohledu právě na bytový fond z doby dvouletky. Úsporná provizorní opatření, daná špatnou situací po druhé světové válce, vyjádřená v dobové citaci: „... některé vnitřní součásti stavby a některé práce řemeslnické, jež lze nahradit za čas kvalitními výrobky a které tak jako tak mají kratší životnost, by nemusely být provedeny prvotřídním způsobem. Týká se to např. nátěrů, podlah, kování, maleb a snad i krytiny. Naproti tomu je nutno trvat na řádném provedení těch dílů stavby, které tvoří základ její hodnoty.“ [31] se stala možným základem nekvalitního provedení staveb v následujících desetiletích.

31

POKORNÝ, J. a PACHOLÍK, F.
Dvouletý plán v bytovém stavebnictví.
Architekt SIA. 1947, s. 6.

Druhou generací označujeme sídliště vystavěná po únoru 1948 v duchu tzv. socialistického realismu. Toto období je zakončeno úspěchem československých architektů na světové výstavě EXPO v Bruselu v roce 1958.

Funkcionalistická architektura byla zbavena formalistického gesta, okleštěna ode všech zbytných prvků, prodchnuta duchem praktického myšlení, že z ní často zbyla jenom dřeň stavitelského řemesla. Tady často dospěla snaha po pravdě až k popření plasticity, až k nearchitektuře.

KAREL HONZÍK: ÚVAHA O VÝRAZU ČESKÉHO STAVEBNICTVÍ. ARCHITEKTURA ČSR (1948)

Kritika architekta Jiřího Krohy na adresu předúnorové architektury a její organizace se objevila záhy po únorovém komunistickém převratu: „Dvouletý plán proběhl při staré architektonické organizaci a staré architektonické ideologii, které také měly svůj podíl v tom, že právě v stavebním sektoru jsme dvouletý plán plně nesplnili.“ 32

Socialistický realismus jako metoda architektonické tvorby byl k nám implantován v době, kdy místní architektonické myšlení bylo už ve svém vývoji docela jinde, mnohem dál, a byl to tedy v architektuře krok zpět. Poválečné navázání na tvorbu první republiky bylo ukončeno únorem 1948. Největším propagátorem „sovětské“ československé architektury se stal teoretik architektury Zdeněk Lakomý, jehož jméno připomíná poslední slabika z profanovaného označení sorela. Jedná se o styl inspirovaný antikou, renesancí a klasicismem. Bývá také označována jako „architektura národní svou formou a socialistická svým obsahem“. Podstatou nové architektury bylo stavět ideologicky nezávadné stavby. Architektura si především kladla za úkol kultivovat pracujícího člověka.

32

KROHA, Jiří. Nová cesta československé architektury. *Architektura ČSR*. 1949, s. 6.

OSTRAVA-PORUBA [11]

Oblouk — skupina domů v I. obvodu dispozičně řazena do oblouku s průjezdy a nárožní věží se měl stát symbolickou bránou do socialistické Nové Ostravy.

OSTRAVA-PORUBA [12]
Letecký pohled na staveniště
I. obvodu budoucí Nové Ostravy.

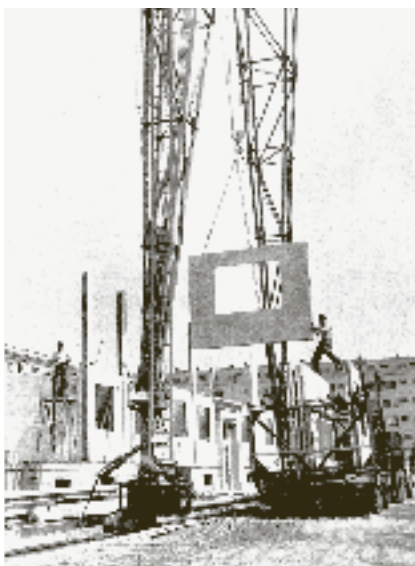
**SÍDLIŠTĚ V LETECH 1948–1958:
POD VLIVEM SOVĚTSKÉ DOKTRÍNY**

KVÁDROVÉ BYTOVÉ DOMY [13]
Předem vyrobené a očíslované blokopanely (kvádry) byly na stavbě osazovány dle kladečského výkresu na přesně danou pozici.

BYTOVÉ DOMY G-57 [14] [15]
Nejrozšířenější typ bytového domu stavěný na přelomu 50. a 60. let.

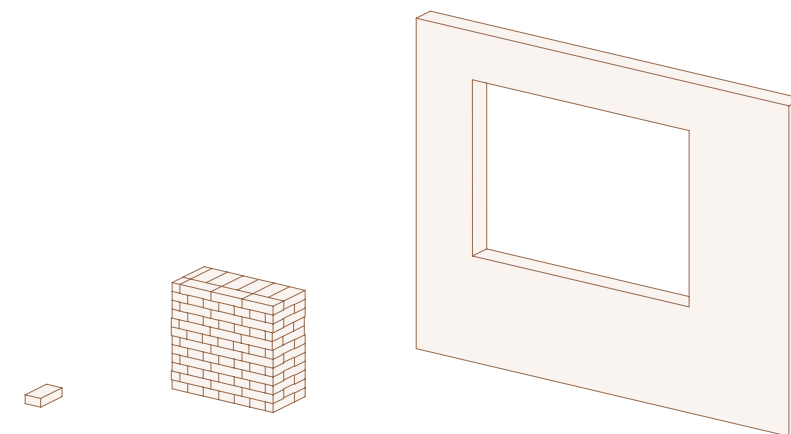
KOZOVÝ JEŘÁB [16]
Hojně používaný při montáži panelových domů typu G.

BYTOVÝ DŮM G-40 [17]
Před zastropením. Na obrázku je dobře patrna krycí funkce mezipanelového pilastru při styku jednotlivých stěnových panelů.

Zatímco socialistický realismus byl v architektuře spíše zpátečnický, za pokrokový se dal označit v urbanismu. Funkcionalistické, zdravé a hygienické řazení domů do řádků, výhodně orientovaných ke slunci, bylo odmítnuto. Stavěly se bloky domů, které vytvářely základní městotvorné prvky — ulice, náměstí, nábřeží aj. Tím se vytvořily hodnotné městské prostory, u kterých čas ukázal, že mají své kvality. Na rozdíl od pozdějšího volného urbanismu zde nejsou separovány funkce do monofunkčních objektů.

Socialistický realismus alespoň částečně zasáhl do všech měst. V Československu vznikla v tomto duchu i celá nová města — Havířov, Poruba a na Slovensku Nová Dubnica. Plány byly velkolepé, a ani u jednoho ze zmíněných měst nebyly naplněny.

OD ŘEMESLNÍKA K MONTÁŽNÍKOVÍ [18]
Řemeslná práce zedníků pracujících s malou cihlou se vlivem zprůmyslnění stavebnictví měnila v montážnictví — přes větší blokopanely (kvádry) až po kompletizované celostěnové železobetonové panely.

Přestože byl již v roce 1953 dokončen první montovaný panelový dům v Praze-Ďáblicích architekta Miloslava Wimmera, byly obytné soubory první poloviny 50. let prováděny především klasickou technologií zdění z cihel zejména u typů T11, T12 a T13. Později se rozšířila výroba i tzv. blokopanelů (hotové dílce zdiva), které se používaly u typu T16. Panelová technologie se rozšířila zejména s typem G (Gottwaldov). Typ G-57 oproti prototypu z roku 1953 (typ G-40) byl nejrozšířenějším typem domu stavěným na přelomu 50. a 60. let.

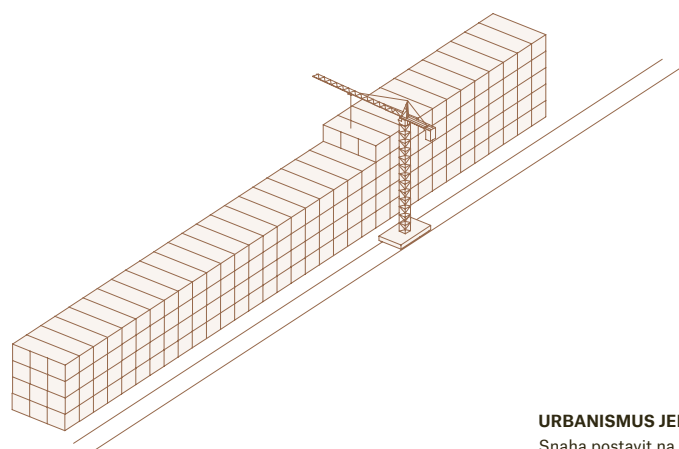
Československý socialistický realismus byl od druhé poloviny 50. let na útlumu. Důvodem byla moskevská konference stavbařů v prosinci 1954, kdy „ozdobnictví v architektuře“ odsoudil sovětský vůdce Nikita Chruščov. Toto období, kdy architekti sami nevěděli, v jakém stylu mohou beztrestně projektovat, se nese v duchu modernismu a perretovského klasicismu. Ukázkovým příkladem je realizace věžových domů v Kladně-Rozdělově architektů Josefa Havlíčka, Karla Filsaka a Karla Bubeníčka.

Třetí generací sídlišť můžeme označit období, kdy byla do praxe zaváděna hromadná výstavba panelových domů. Bylo to období liberalizace v architektuře vymezené opětovným vlivem západní architektury započaté v pavilonu EXPO v roce 1958 v Bruselu a jeho razantním ukončením sovětskou okupací v roce 1968.

Urbanismus uzavřených bloků tradičního městského schématu v období sorely je s nástupem progresivnější panelové technologie opouštěn a přiklání se k funkcionalistickým principům volné zástavby. [33] Rychlejší proces výstavby se tak odráží v novém prostorovém uspořádání sídliště.

33

DIVINA, Miroslav. *Podoby brněnských panelových sídlišť*. 2010, s. 31.

URBANISMUS JEŘÁBOVÝCH DRAH [19]

Snaha postavit na jedné jeřábové dráze maximálně dlouhý objekt.

Snaha o snížení nákladů na výstavbu vedla mnohé urbanisty k podlehnutí tlakům stavebních dodavatelů, kteří požadovali nenáročné stavební podmínky, zejména pro umístění montážních jeřábů. Účinek takového snažení bývá na výsledném díle citelný a není divu, že se mu dostalo pejorativního označení „urbanismus jeřábových drah“.

Architektonický detail byl na prvních panelových sídlištích po Chruščovově kritice silně opomíjen a jejich pustota se lidem nelíbila. [34] Holé prefabrikované krabice nenabízely víc než pouhé přežívání. Usnesením ÚV KSČ v březnu 1959 byla zahájena celostátní diskuse o bydlení, jejíž výsledky měly vést jednak ke kultivovanějšímu architektonickému ztvárnění, ale zejména k novému přístupu k bydlení obyvatel socialistického Československa.

34

ŠVÁCHA, Rostislav. Architekt Viktor Rudiš. In: *Viktor Rudiš: Stavby a projekty 1953–2002*. 2005 s. 8.

Počátky lepších sídlišť jsou charakteristické řadou experimentálních domů, u kterých se ověřovala nová dispoziční a konstrukční řešení s možností hromadné výstavby. Pro běžnou výstavbu se vedle panelové soustavy G-57 využívaly typy ve stále tradiční cihelné technologii T-01 B, T-02 B a T-03 B. Architekti měli možnost v rámci stanovených limitů přizpůsobit objekty danému místu vhodným začleněním do okolí, zejména řešením střechy, balkonů, barevným řešením fasád i zařízením interiérů. [35] Přestože zde existovala tato jedinečná příležitost dotvořit bydlení vysokého standardu, ne vždy toho architekti využívali.

35

Byty pro Brno. *Československý architekt*. 1960, č. 3, s. 1–2.

Technická nedokonalost rozšířené G-57 vedla k úpravám konstrukční soustavy ve snaze zlepšit její technické parametry. To vedlo k vývoji soustavy B 60, která byla rozšířena na jižní Moravě, zejména v Brně. Od roku 1963 se zaváděly nové příčné konstrukční typové soustavy T-05 B, T-06 B, T-07 B a T-08 B v panelové technologii, které nabízely rozpory 3,6 metru a 6,0 metru a jejich kombinace. Rozpon 6,0 metru našel využití až v pozdějším období, kdy přechod na vyšší technickou a technologickou úroveň v celém rozsahu již nečinil ekonomické problémy. [36] Důvodem „zdržení“

36

POKORNÝ, Jaroslav. *Nové typové podklady bytových domů*. *Architektura ČSSR*. 1962, s. 15.

bylo zejména zastaralé technické vybavení paneláren, které s velkými obtížemi měnily výrobní program a technologii.

[20]

[21]

EXPERIMENTÁLNÍ DŮM NA NÁBŘEŽÍ V BRNĚ [22]

Dvě sekce v technologii monolitického betonu s unikátním vřetenovým schodištěm nabízely dispoziční variabilitu pomocí lehkých příček.

Prvním experimentálním domem v Brně je dům na Vinařské ulici z roku 1959. Jeho autoři František Zounek a Viktor Rudiš uvádějí, že „cílem návrhu bylo podat řešení, (sic) umožňující: univerzálnost orientace obytného domu, výškovou variabilitu zástavby (do osmi podlaží), zlepšení obyvatelnosti bytů zvýšením počtu obytných prostorů, podstatné snížení spotřeby stavebních hmot, variabilita (sic) technologických způsobů výstavby a konstruktivních materiálů, zlepšení předpokladů pro estetické působení obytného prostředí a dodržení nákladů na jednu bytovou jednotku podle předepsaných limitů“.

Výškový dům v obytném souboru Nábřeží v Brně architektů Zounka a Pospíšila je stejně jako první experimentální dům v technologii litych stěn z prostého betonu. Jedná se o dvě domovní sekce, které umožňují možné opakování do dlouhých deskových domů. Objekt s vnitřním rozponem nosných stěn 3,6 metru je nepodsklepený a veškeré jeho domovní vybavení včetně vstupní haly se skříňkami na donášku potravin se stejně jako v jiných experimentálních domech nachází v přízemí. Snahou architektů bylo v bytě vyloučit spaní z obývacího pokoje a nabídnout jednotlivým členům rodiny vlastní pokoj. Dům v deseti obytných podlažích nabízí byty v dispozicích pro dvě až pět osob. Experimentálně jsou jednotlivé prostory rozděleny vlastním bytovým jádrem, skříňovými příčkami a lehkými příčkami ze sololitu. Obvodový plášť je tvořen nenosnými zavěšenými panely.

Experimentální nebyly v této době pouze jednotlivé domy, ale i celá sídliště. Tato nová socialistická sídliště se vyznačují kvalitním urbanistickým řešením a zejména architektonickým detailem, který byl v následujícím období silně opomíjen. Nedílnou součástí experimentální výstavby byly expozice zařízených bytů. Veřejnost tak měla možnost se seznámit s vhodným typem nábytkového zařízení a získat představu o životě v novém prostoru. Zvýšením pokojovitosti bytů se podařilo omezit počet zařízení, které sloužilo více funkcím (například pohovky pro spaní a zároveň pro společenské sezení). V letech 1958 až 1968 byla realizována řada obytných souborů, které nebyly dodnes kvalitou bydlení předstíženy. Jedná se zejména o soubory na pražské Invalidovně, v Kladně-Sítná nebo právě na brněnské Lesné.

37

ZOUNEK, František. Pokusný dům v Brně. *Architektura ČSSR*. 1960, s. 526.

38

Pro spodní podlaží byl použit beton vyšší pevnosti.

39

ZOUNEK, František. Pokusný dům o jedenácti podlažích v Brně. *Architektura ČSSR*. 1961, s. 307–310.

OBÝVACÍ POKOJ [23]
Expozice soudobého interiéru z roku 1959.

[24]

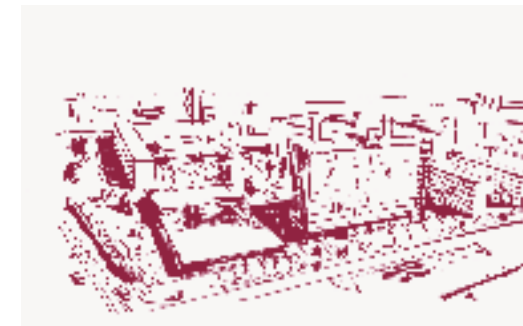
MODEL EXPERIMENTÁLNÍHO SÍDLIŠTĚ INVALIDOVNA V PRAZE [25]

Pohled na sídliště ze severovýchodu. Výškovou dominantou obytného souboru je hotel Olympik, který byl realizovaný v rámci přípravy Prahy na pořadatelství letních olympijských her v roce 1980. V zadní části modelu můžeme rozeznat barokní Invalidovnu.

SÍDLIŠTĚ INVALIDOVNA V PRAZE [26]

Model hotelového domu s objektem okrskového střediska (1962).

SÍDLIŠTĚ INVALIDOVNA V PRAZE [27]

Kresba hotelového domu s objektem okrskového střediska (1964).

SÍDLIŠTĚ INVALIDOVNA V PRAZE [28]

Obchodní atrium okrskového střediska.

SÍDLIŠTĚ JULIÁNOV V BRNĚ [29]

Juliánovské náměstí z centra občanské vybavenosti.

SÍDLIŠTĚ JULIÁNOV V BRNĚ [30]

Dětské brouzdaliště na Juliánovském náměstí.

Poslední generací, tzv. husákovskou érou, výstavba sídlišť v Československu končí. Počet postavených bytů a velikost sídlišť z tohoto období je mnohem větší než kdykoli předtím. Je to způsobeno především politickými změnami po roce 1968 a zejména bytovou politikou v důsledku vysoké porodnosti v období normalizace. ⁴⁰ Pro výstavbu v konstrukčních soustavách B 70, VVÚ-ETA, P1 a dalších se využívalo rozsáhlých území okolo měst. Oproti předchozí generaci klesl důraz na architektonický detail a namísto kvality byla upřednostňována kvantita, ekonomie výstavby a jednostranná racionalita ve prospěch zprůměrněného stavebnictví a dodavatelských podniků.

40

Normalizace je pojmenování pro represivní opatření po násilném potlačení pražského jara v roce 1968 armádami Varšavské smlouvy.

Jakmile je vytvořen objemový typ, který je vázán velmi tuze na typizaci prvků a stavební výroby, tak způsobuje odumírání architektonického myšlení.

FRANTIŠEK ZOUNEK: DISKUSE O TYPIZACI U HRANATÉHO STOLU. ČESKOSLOVENSKÝ ARCHITEKT (13/1967)

SÍDLIŠTĚ LAMAČ V BRATISLAVĚ [32]

DĚTSKÉ HRŠTĚ NA SÍDLIŠTI [33]

41

Například architekti vítězného návrhu na pražské Jižní Město Jan Krásný a Jiří Lasovský museli po roce 1970 svůj návrh opustit. Jednotlivé čtvrti zpracovávalo několik architektonických ateliérů, jejichž tvorbu už nikdo nekoordinoval. Téměř všechny myšlenky původních autorů byly zatraceny.

42

SÝKORA, Miloslav. Čtyřicet let socialistické bytové výstavby v ČSR. *Architektura ČSR*. 1985, s. 148.

43

ŠEVČÍK, Oldřich a BENEŠ, Ondřej. *Architektura 60. let*. 2009, s. 77.

Mezi největší realizace patří bezesporu výstavba pražského Jižního Města pro 80 tisíc obyvatel nebo výstavba bratislavského sídliště Petržalka pro 100 tisíc obyvatel. Obě sídliště mají kořeny v architektonických soutěžích již v 60. letech. Realizace podle upravených plánů ⁴¹ probíhala až v průběhu 70. let. Bytový standard se sice u jednotlivých bytů neustále zvyšoval, ale zapomínalo se na obyvatelnost a architektonickou tvářnost obytného prostředí, a to i přesto, že nové soubory se nacházely na okrajích měst blízko přírody. Mnohé záměry vzešlé z celonárodní diskuse o bydlení v roce 1960 se nepodařilo na těchto sídlištích realizovat. ⁴² Kritika ze strany obyvatel na sebe nenechala dlouho čekat. Projevila se silná souvislost mezi kvalitou bydlení s urbanistickou koncepcí obytného souboru. Přestože v 80. letech byla snaha o vytvoření architektonicky bohatšího a rozmanitějšího prostředí tvořeného členitými hmotami s intimnějším měřítkem, brněnský architekt Petr Pelčák se vyjádřil k produkci 70. a 80. let tak, že má ke skutečnému stavění a skutečné architektuře stejně daleko jako tehdejší lidová demokracie k demokracii skutečné. ⁴³

3

Výstavba sídliště Lesná do roku 1989

- 3.1 Vznik sídliště
- 3.2 Konstrukční a typové soustavy
- 3.3 Proudová metoda stavění
- 3.4 Projekt a realizace
- 3.5 Typologie
- 3.6 Veřejný prostor
- 3.7 Rodinné domy

3.1

Vznik sídliště

44

ZOUNEK, František. Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 440.

45

Tohoto počtu nebylo do roku 1970 dosaženo. V Československu bylo do roku 1989 celkem postaveno panelovou technologií téměř 2000 000 bytů (1199168 bytů na území ČR).

46

Sídliště do té doby v Brně realizovaná (Úvoz, Staré Brno-sever, Staré Brno-jih, Juliánov a jiné) se vyznačují menší velikostí, charakteristickým doplněním a zahuštěním starší zástavby.

47

ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. 1967.

48

Cena se v různých pramenech liší — například v časopise *Pozemní stavby* 9/1967 je uváděna cena 559092000 Kčs.

49

KUČA, Karel. *Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. 2000, s. 431.

50

Ibidem, s. 429.

Myšlenka na nové sídliště vznikla na konci 50. let jako reakce na požadavek vlády vyřešit v Československu bytový problém do roku 1970, kdy mělo být postaveno celkem 1 200 000 nových bytů. ^{44, 45} To se stalo impulsem pro soustředěný zájem plánovacích a odborných organizací v přípravách výstavby doposud největšího sídlištního celku v Brně ⁴⁶ s téměř 6000 byty v přibližné hodnotě 548 000 000 Kčs. ^{47, 48}

Lokalita

Za nejvhodnější lokalitu bylo pracovníky směrného plánu města Brna vybráno území soběšických rekreačních lesů tři kilometry severně od centra města Brna za železniční tratí „Tišnovka“ (Brno — Havlíčkův Brod), nově postavenou v upravené trase v letech 1941—1953. ⁴⁹ Celodenně osluněný jižní svah západně od silnice z Černých Polí do Soběšic o rozloze více jak sto hektarů je obklopen zalesněnými roklemi s panoramatickými pohledy na město a jeho okolí. Přímo ve středu území se nachází přírodní útvar Čertovy rokli. Území sloužilo od dob Rakousko-Uherska jako vojenský cvičný prostor. Již v regulačním a zastavovacím plánu města Brna z roku 1938 je v této lokalitě plánována obytná zástavba v pravidelném uličním rastru. V poválečném směrném plánu města Brna z roku 1952 bylo území vedeno jako veřejná zeleň a teprve v novějším plánu z roku 1956 jsou části území mimo Čertovu rokli vedena jako rezervní plochy pro obytnou zástavbu. Lokalita původně náležela katastrům Králova Pole a Husovic. Katastrální území Lesná bylo vytvořeno až později v letech 1966—1969. ⁵⁰

SMĚRNÝ PLÁN MĚSTA BRNA 1956 [34]
 Lokalita pro budoucí výstavbu dnešní Lesné je v plánu prozatím znázorněna jako rezervní plocha.

SMĚRNÝ PLÁN MĚSTA BRNA 1968 [35]
 Sídliště Lesná je již vyznačeno jako stávající obytná plocha. Na plánu však můžeme vidět návrhovou plochu pro nikdy nerealizované sídliště Sadová (šikmo šrafované).

51

ZOUNEK, František. Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 440.

52

V některých pramenech je uváděn rozdílný rok soutěže — například v časopise *Československý architekt* 11/1967 je uváděn rok 1961. Stejný rok uvedl při rozhovoru s autorem Ivan Ruller.

53

Podnikové soutěže byly velmi častou variantou výběru nejlepšího návrhu. Architekti samostatně či ve skupinách pracovali na návrzích ve svém volném čase po pracovní době.

54

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 1.

55

Bohužel se nepodařilo dohledat všechny soutěžní návrhy, aby mohly být porovnány s realizovaným projektem architektů Zounka, Rudiše, Dufka a Voláka.

56

Ivan Ruller, 21. 11. 2015, při rozhovoru s autorem.

57

V časopise *Architektura ČSSR* 7/1961 je uváděn v týmu ještě Ivan Veselý. Viktor Rudiš je ale toho názoru, že architekt Veselý byl v kolektivu projektantů velmi krátkou dobu na to, aby mohl být uváděn jako jeden z autorů sídliště Lesná.

Architektonická soutěž

Stavoprojekt Brno jako krajská projektová organizace komplexní bytové výstavby dostal od Městské investorské organizace (později zvané Investprojekt nebo též Brnoprojekt) úkol vyprojektovat novou městskou čtvrť pro 20 tisíc obyvatel. Vzhledem k časové tísni byla v létě 1960 [51, 52] vyhlášena pouze vnitropodniková anonymní soutěž [53] na urbanistické řešení sídliště. Soutěže se zúčastnilo asi šest kolektivů. Jako nejlepší návrh byl odbornou porotou, sestavenou ředitelem brněnského Stavoprojektu Timotheem Slezákem, vybrán návrh architektů Radka Černého, Ivana Rullera a Mojmir Kyselky ml. Návrh poroty zaujal především „... řešením velkoprostorového celku s obvodní komunikací a hromadnou dopravou kolem a využitím centrální Čertovy rokly, která tam existuje, pro pěší provoz a pro soustředění vnitřního života sídliště“. [54] Dnešního pozorovatele u vítězného návrhu překvapí především nezvykle velký počet hustě rozmístěných deskových domů po obvodu sídliště s výrazně uvolněným středem Čertovy rokly určeným k odpočinku. Deskové domy jsou téměř až strojově umístěny a pouze místy respektují topografii terénu. Opoziční soutěžní návrh [311] je zcela odlišný. Hlavní komunikace je v tomto návrhu trasována středem ve svahu Čertovy rokly. Rekreační funkce rokly je částečně zachována sportovištěm v severní části, ale její užívání je výrazně omezeno právě protínající komunikací s tramvajovým pásem. Nižší domy, umístěné po vrstevnicích v nesouvislých řadách, doplňují trojice výškových domů. V jižní části se nachází celosídlištní centrum s první tramvajovou smyčkou. [55]

Technická rada Stavoprojektu schválila, aby se vedoucím projektantem sídliště stal Ivan Ruller. Proti tomuto záměru se postavil architekt Otakar Oplatek, v jehož ateliéru, sestaveném výhradně pro řešení investiční akce Janáčkova divadla v Brně, architekti Ivan Ruller a Mojmir Kyselka ml. pracovali. [56] Vedoucím projektantem byl tedy jmenován František Zounek, který vedl ateliér bytové výstavby. Kolektiv projektantů sídliště prozatím nazývaného „Za Tišnovkou“ byl sestaven především z těch, kteří se soutěže zúčastnili. Jednalo se o architektky Františka Zounka, Viktora Rudiše, Miroslava Dufka a Ladislava Voláka. [57] Zásadní myšlenky vítězného návrhu Černého, Rullera a Kyselky byly dále rozvíjeny při zpracování podrobného územního plánu, který se zpracovával koncem roku 1960 a začátkem roku 1961. Návrh nové obytné čtvrti v Brně byl publikován již v roce 1961 v sedmém čísle časopisu *Architektura ČSSR*.

Domy budou stejné, člověk netrefí domů.

MILOSLAV TRYZNA: O MÍŘE VE STAVBĚ. *ARCHITEKTURA ČSR* (1949)

Jednalo se o kolektiv kolem architekta Františka Zounka, vedoucího architektonického ateliéru bytové výstavby v brněnském Stavoprojektu, s architektky Viktorou Rudišovou, Miroslavem Dufkem a Ladislavem Volákem. Velmi krátkou dobu v kolektivu působil i architekt Ivan Veselý.

[37]

Ing. arch.
František Zounek

* 16. 8. 1921 v Brně
+ 13. 7. 2005 v Brně

V letech 1945–1948 studoval na Vysoké škole technické Dr. E. Beneše v Brně (odbor architektura a pozemní stavitelství). V 50. letech pracoval ve Stavoprojektu v Košicích a v letech 1955–1969 byl vedoucím ateliéru bytové výstavby ve Stavoprojektu Brno. Za normalizace byl zbaven funkce a působil jako řadový projektant. Je autorem řady experimentálních a typových domů. Jeho vizionářská představa bytových domů vedla především k vývoji nadčasové konstrukční soustavy B 70, která se do praxe uvedla ve velmi omezené podobě. V 70. letech realizoval na Lesné řadové rodinné domy [⇒ 197](#) a dům pionýrů. [⇒ 147](#) Po roce 1989 realizoval na Lesné penzion pro seniory. [⇒ 275](#) Později vypracoval studie nástaveb deskových bytových domů [⇒ 227](#) a spolu s Viktorou Rudišovou regulační studii pro sídliště Lesná.

[38]

Ing. arch.
Viktor Rudiš

* 9. 6. 1927 v Brně

V letech 1947–1952 studoval na Vysoké škole technické v Brně (odbor architektura a pozemní stavitelství povýšen na Fakultu architektury a pozemního stavitelství). Po studiích pracoval ve Výzkumném ústavu výstavby a architektury v Brně a v roce 1958 nastoupil do Stavoprojektu Brno do ateliéru Otakara Oplatky. O rok později přešel do ateliéru Františka Zounka. Je autorem oceňovaného československého pavilonu Expo 70 v japonské Ósace. V roce 1969 převzal vedení ateliéru po Františku Zoukovi. V 70. letech realizoval na Lesné sportovní halu s bazénem. [⇒ 154](#) Ve Stavoprojektu Brno setrval až do roku 1990. V roce 1998 spolu s Františkem Zounekem vypracovali regulační studii pro Lesnou. Byl první, kdo v roce 2004 podal návrh na zařazení čtvrti Lesná do seznamu kulturních památek.

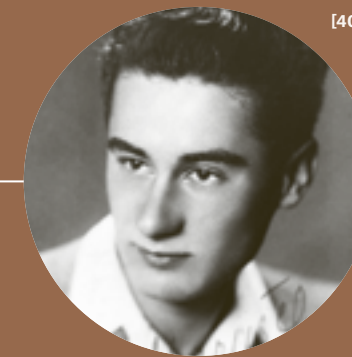

[39]

Ing. arch.
Miroslav Dufek

* 17. 12. 1933 v Brně

V letech 1952–1957 studoval na Fakultě architektury a pozemního stavitelství Vysoké školy technické v Brně. Po studiích pracoval jako činný projektant ve Stavoprojektu Brno, kde společně s Ing. Musilem začal vyvíjet vlastní koncepci škol na principu nové konstrukční soustavy. [⇒ 76](#) Tyto nové školní budovy jsou realizované na několika brněnských sídlištích a dále jako opakovaný projekt v severních Čechách. Je autorem výškových domů typu B 60 na sídlištích Staré Brno, Juliánov a Lesná. Na konci 70. let byl vedoucím projektantem sídliště Vinohrady, než se rozhodl v roce 1980 migrovat do Švýcarska. Tam zprvu pracoval v architektonické kanceláři Richard P. Krieg v Regensdorfu a v roce 1992 založil vlastní kancelář v Seegräben u Zürichu.

[40]

Ing. arch.
Ladislav Volák

* 23. 9. 1921 v Mělníku
+ 12. 5. 1989 v Brně

V letech 1945–1949 studoval na Vysoké škole technické Dr. E. Beneše v Brně (odbor architektura a pozemní stavitelství). Již od roku 1946 byl asistentem profesora Antonína Kuriala na Ústavu architektonického a ornamentálního tvarosloví, kde setrval až do roku 1953. Poté pracoval ve Stavoprojektu a podílel se především při zpracování prováděcí dokumentace významné většiny bytových a občanských staveb v Brně (bytové domy na ulici Křídlovická, na Starém Brně, v Líšni, v Králově Poli, ve Starém Lískovci, v Bohunicích, v Kohoutovicích a na Kameném vrchu). Ve Stavoprojektu pracoval až do roku 1986, kdy odešel do důchodu.

Viktor Rudiš. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. 2006, s. 133.

Ivan Ruller, 21. 11. 2015, při rozhovoru s autorem.

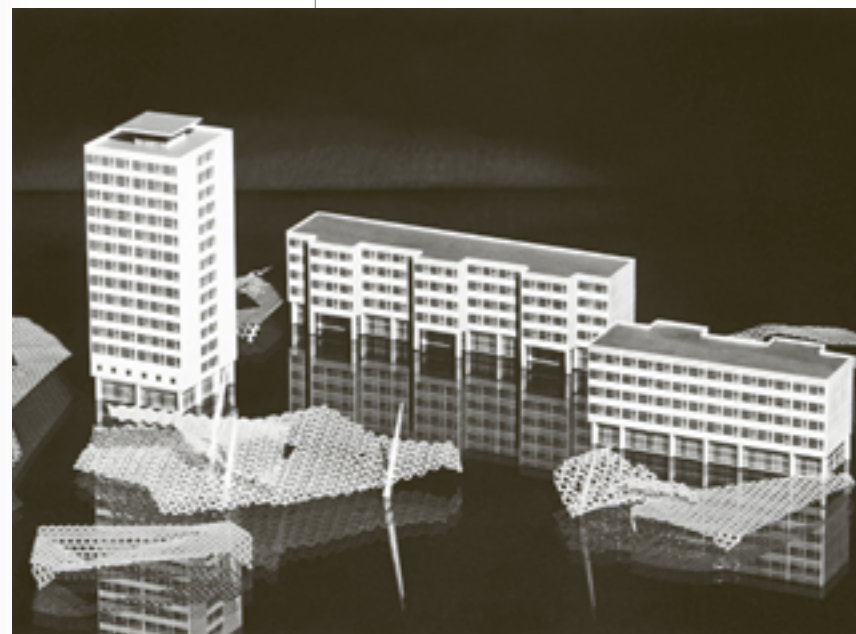
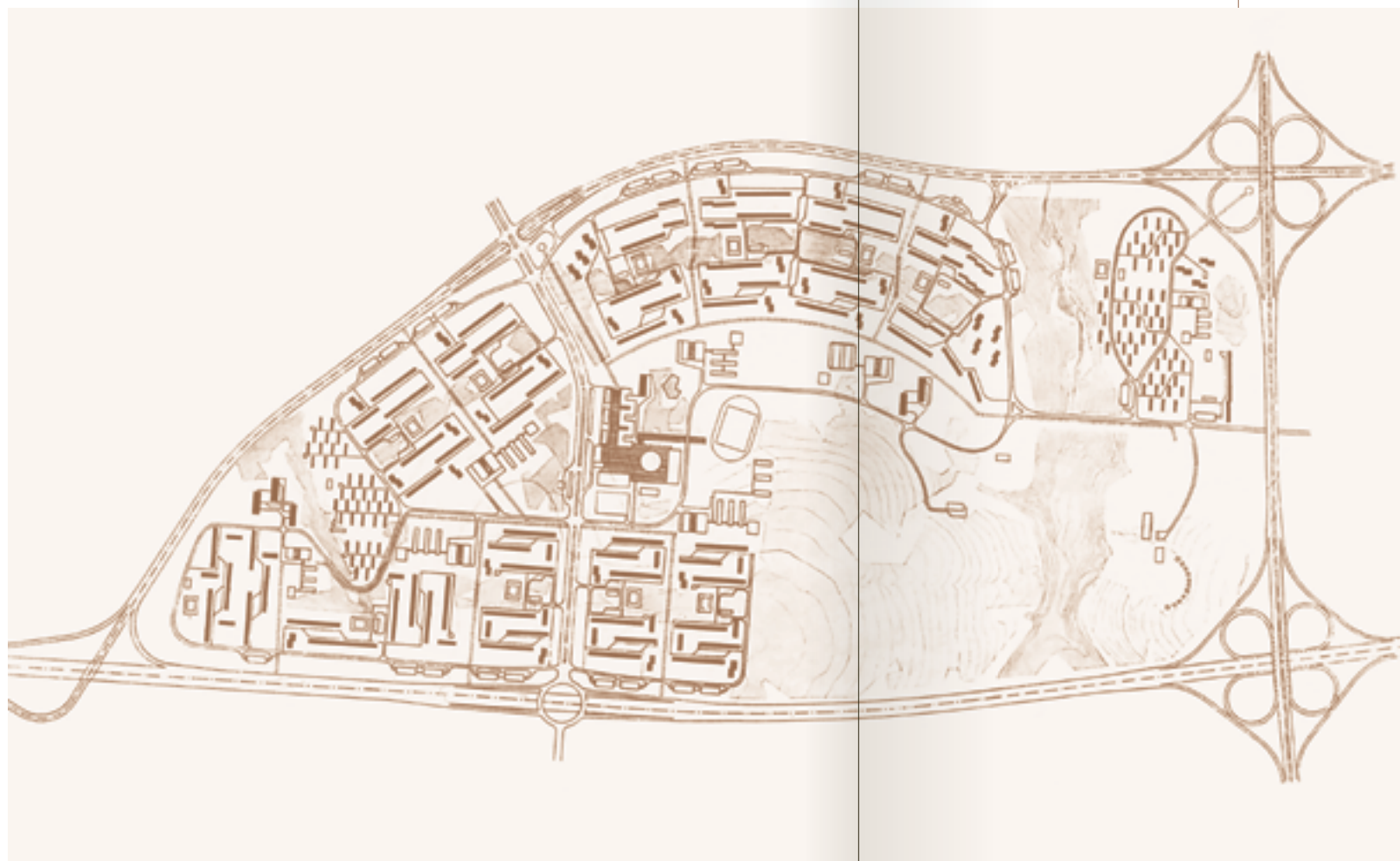
Koncepci skeletu vymysleli se statikem Ing. Z. Musilem, původně pro celostátní soutěž na internátní školy. Tato konstrukce v modulu 600×720 cm s plochým 120 cm širokým průvlakem se stala později základní konstrukcí pro občanskou vybavenost v Jihomoravském kraji, ale i jinde v republice.

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

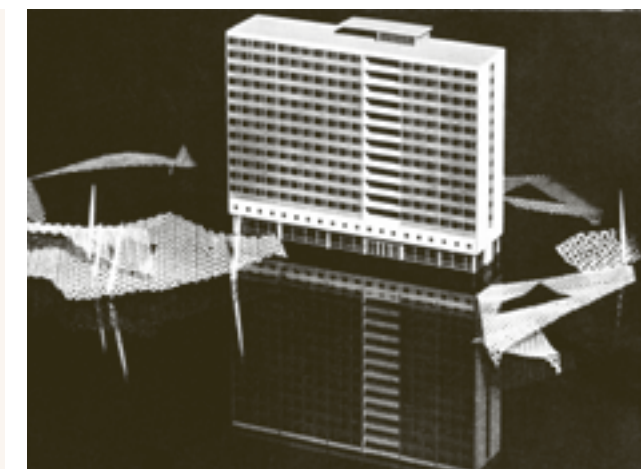
RUDIŠ, Viktor. Lesná padesát. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 61.

K rozhodnutí emigrovat Miroslava Dufka dohnaly stále se zostřující problémy v brněnském Stavoprojektu; zejména konflikty s jeho tehdejší ředitelem architektem Václavem Mazalem a jeho nesmyslným prosazováním typizace zejména školských staveb na úkor kvality. Tyto konflikty vyústily nakonec v rozhodnutí ředitele Mazala zbavit architekta Dufka funkce vedoucího projektanta sídliště. Z e-mailové komunikace s Miroslavem Dufkem ze dne 12. 1. 2021.

František Zounek jako vedoucí projektant se politicky angažoval a mnohdy využíval svého vlivu ku prospěchu projektu. [90](#) [58](#) Již delší dobu před projektem sídliště Lesná se zabýval bytovou výstavbou a byl všeobecně pokládán za odborníka na bytové stavby. [59](#) Bylo tedy zcela přirozené, že jeho pozice v kolektivu směřovala k řešení obytných staveb. Miroslav Dufek se zabýval školami a rozpracováním nové technologie montovaného skeletu. [60](#) Úlohou Viktora Rudiše bylo řešení celkové koncepce urbanismu, terénních úprav a výtvarných a uměleckých děl. Ladislav Volák vypracovával především prováděcí dokumentaci k jednotlivým částem projektu. [61](#) „Nepamatuji se, že by mezi námi byly nějaké rozpory. Připravovali jsme celý projekt od počátečních studií přes návrhy jednotlivých staveb až po některé interiéry. Vznikla tak velká stavba podle jednotného plánu a jednotného architektonického názoru,“ [62](#) vzpomíná Viktor Rudiš. Miroslav Dufek jako jediný ze čtyř autorů Lesné v roce 1980 emigroval [63](#) do Švýcarska, kde doposud žije.

EXPERIMENTÁLNÍ DŮM V MOSKVĚ [41]
Modely Stavoprojektu Brno pro mezinárodní soutěž na experimentální bytové domy.

OBYTNÝ SOUBOR V MOSKVĚ [42]
Soutěžní návrh Stavoprojektu Brno pro mezinárodní soutěž na obytný soubor v Moskvě.

FINSKÉ SÍDLIŠTĚ TAPIOLA

[43] [44]

Obytný soubor ve městě Espoo nedaleko Helsinek je mylně pokládán za inspirační zdroj architektů brněnského sídliště Lesná.

64

Ivan Ruller, 21. 11. 2015, při rozhovoru s autorem.

65

Podle Viktora Rudiše se jednalo především o politický úkol.

66

PECKA, Lukáš. *Brněnská sídliště a jejich urbanistická struktura*. 2013, s. 98.

67

GŘEGORČÍK, Jiří. Urbanismus v soutěži na experimentální obytný rajón v Moskvě. *Československý architekt*. 1960, č. 16–17, s. 1.

68

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 2.

69

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. Brněnská Tapiola. In: *Brno v minulosti a dnes*. 2014, sv. 26, s. 220.

Inspirační zdroje

Odklon od architektury socialistického urbanismu vrcholil v roce 1959 mezinárodní soutěží v zemích východního bloku na obytný soubor a experimentální dům v Moskvě. Jejím přínosem měly být nové myšlenky v socialistickém pojetí sídlišť. [64] To spočívalo v dobrém technickém a organizačním řešení urbanistických celků. Hlavním úkolem architektů bylo zamyslet se nad životem v nich a uspořádat je tak, aby vyhovovaly jak společnosti socialistické, tak i společnosti komunistické. Soutěže se zúčastnilo pětadvacet kolektivů. V Československu byly k účasti vyzvány [65] Stavoprojekty v Praze, v Brně a v Bratislavě. Vybraná lokalita s větší zalesněnou a vodní plochou pro rekreaci byla pro mnohé kolektivy velkou výzvou. Soutěžní návrh rozvolněného urbanismu vypracovaný brněnskou a gottwaldovskou skupinou vedenou urbanistou Zdeňkem Chlupem byl zcela jasným odkazem na Le Corbusierovské pojetí města. Sídlíště je v návrhu [42] obsluhováno obvodovými komunikacemi, je členěno na obytné okrsky s nadokrskovým centrem uprostřed s vazbou na okolní zeleň. [66] Porota obzvláště ocenila „*důkladně propracovaný názor na obytnou skupinu*“. [67] Je tedy zřejmé, že sídlíště Lesná z moskevského obvodu mnohé čerpá. Podobnou myšlenku vyjádřil architekt Vladimír Palla v diskusi u magnetofonu: „... *sídlíště Lesná je poplatné určité koncepci čistého funkcionalismu a vzniklo — není to náhodou — také bezprostředně po moskevské soutěži na obytný obvod Moskvy, kdy po celé etapě tzv. socialistického realismu se zase oživovaly čisté vztahy a vazby v architektuře.*“ [68]

Brněnská Lesná bývá mnohdy srovnávána s finským městem Tapiola. Toto do severské přírody zasazené předměstí jihofinského města Espoo přibližně patnáct kilometrů od Helsinek se stavělo mezi lety 1952 a 1970. [69] Už Le Corbusierovská vize města nebyla ničím jiným než do své

ŠEVČÍK, Oldřich a BENEŠ, Ondřej. *Architektura 60. let*. Praha, 2009, s. 159.

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

„Form follows function“ myšlenka, že výraz budovy je založen především na jeho zamýšlené funkci, je přikládána americkému architektovi Louisu Sullivanovi (1856–1924).

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. Brněnská Tapiola. In: *Brno v minulosti a dnes*. 2014, sv. 26, s. 228.

Hovořilo se například o biologických a technických faktorech určujících formy bydlení, o populačních a demografických hlediscích bydlení, o hygienických požadavcích na výstavbu bytů, o standardu a dispozicích bytů včetně technologie bytové výstavby, o vývoji socialistické rodiny, o nutnosti přizpůsobit výstavbu nárokům a potřebám domácností a o dalších tématech.

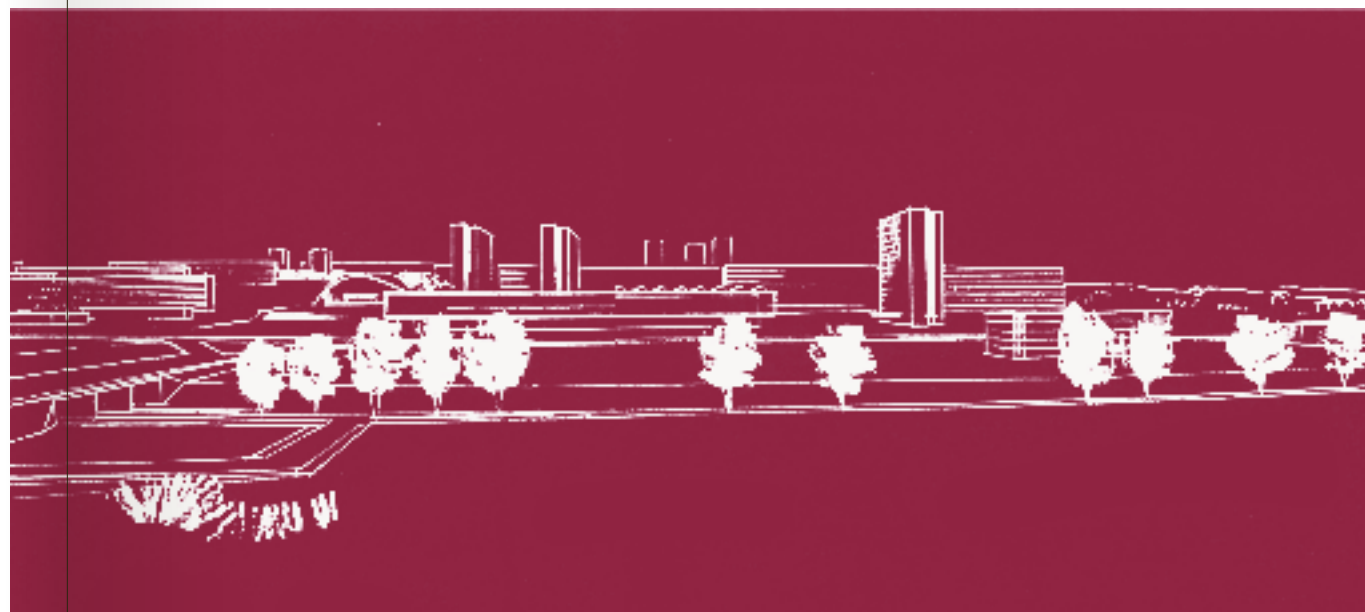
ČERVENKA, Vladimír. Celonárodní diskuze o bydlení. *Československý architekt*. 1960, č. 20, s. 1.

ZOUBEK, František. Nová obytná čtvrť v Brně. *Architektura ČSSR*. 1961, s. 459.

doby převedená vize „zakladatele“ zahradního města anglického architekta a urbanisty Ebenezera Howarda. Tapiolu vzhledem k prostředí lze nazvat spíše lesním než zahradním městem. Idea, která byla inspirující pro mnohá další sídliště, spočívala v respektování přírody. Parkové plochy byly ponechány v původním přirozeném stavu. Tvořily je louky, pole, borovicové lesy nebo skály. Výstavba Tapioly byla prvním příkladem, kdy se v tak velkém měřítku pracovalo s krajinou. František Zounek a Viktor Rudiš v rámci zájezdu Svazu architektů do Finska navštívili Tapiolu až v roce 1965. Do té doby ji znali především ze zahraničních časopisů a byli jí okouzleni. Architekt Viktor Rudiš to s odstupem času vyjádřil následovně: „*Měli jsme možnost vidět Tapiolu, která nás nadchla, a považovali jsme ji za ideální příklad bydlení.*“ ⁷⁰ Zároveň ale srovnání Lesné s finskou Tapiolou moc neuznává a sám uvedl, že se spíše jedná o omyl jejich dávného přehnutí a následné chybné interpretace než o skutečnou inspiraci. Jde totiž o dvě velmi rozdílná sídliště. „*V Tapiole to byly krásné funkcionalistické domy stavěné do stávajícího lesa. Byly stavěny tak, aby se domy vyhýbaly stromům. Zatímco Lesná se stavěla na holé pláni, tam žádný les nebyl. Celá příroda se musela vymyslet. Druhý zásadní rozdíl je ten, že Tapiola měla hustotu 50 obyvatel na hektar, což je strašně málo, kdežto Lesná měla necelých 200. Tapiola se samozřejmě každému líbila, ale moc to opakovat nešlo.*“ ⁷¹ Právě ty krásné domy vznikly doslova dle funkcionalistické teze „forma následuje funkci“. ⁷² V Tapiole byl kladen mnohem větší důraz na zvýšení plošného standardu jednotlivých bytů než na vnější vzhled domů. Bylo to dáno jednak absencí experimentů a prefabrikace ve finském stavebnictví a jednak státními finančními limity. ⁷³ Toto omezení se odráželo v jednoduchých a čistých fasádách. Funkci dekorace na sebe převzala rozmanitá příroda a vzrostlé stromy.

Skutečnou inspirací pro návrh brněnského sídliště byly samotné jižní svahy soběšických lesů a především závěry dvou celostátních mezioborových diskusí o bydlení ⁷⁴ v závěru 50. let, které vrcholily na konci roku 1960 velkým průzkumem VÚVA názorů veřejnosti v podobě tzv. celostátní diskuse o bydlení. ⁷⁵ Veřejnost se tak v průzkumu mohla vyjádřit ke kvalitě bytů, občanského vybavení, k sadovým úpravám a jiným mnohdy ožehavým otázkám. Výsledky z průzkumu se pak staly jedním z podkladů pro volbu typů domů určených pro hromadnou výstavbu druhé poloviny 60. let.

Autoři Lesné byli konfrontováni s tristní kvalitou doposud stavěných sídlišť, která je varovala před brzkým faktickým a morálním opotřebením. Proto se na základě proběhlých diskusí o bydlení snažili vytvořit „*koncept schopný reagovat na rozvoj socialistických forem života s vysokou účinností technickou a kulturní*“, ⁷⁶ který kulminoval v ojedinělém experimentu časového sladění přípravných, stavebních a dokončovacích prací.

PANORAMA SÍDLIŠTĚ „ZA TIŠNOVKOU“ [45]

Pohled z prostoru nového sídliště Černá Pole.

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. Brněnská Tapiola. In: *Brno v minulosti a dnes*. 2014, sv. 26, s. 225.

V tehdejší době existoval „diktát“ dodavatele. Realizovalo se dle možnosti (či spíše schopnosti) dodavatele. Mnohé projekty byly realizovány ve velmi pozměněné podobě, nebo se raději nerealizovaly vůbec.

Urbanistický koncept

Prostorová kompozice sídliště je definována přírodními podmínkami, potřebami společnosti a technickou progresí. Urbanismus sídliště vychází z okolní přírody a architektura domů z technologie. ⁷⁷ Jižní svah s panoramatickými pohledy dává vyniknout kompozici velkých soliterních objektů a osluněných prostorů mezi nimi. Architekti se snažili koncipovat sídliště logicky k danému přírodnímu prostředí s jasnou a jednoduchou provozní strukturou. Ta vychází z uspořádání většiny občanského vybavení od škol, obchodních center až po zdravotní a sportovní zařízení kolem přírodního útvaru Čertovy rokle. Výraznou měrou se zde projevila myšlenka nedrobit sídliště na okrsky, ale komponovat je jako kompaktní celek kolem zelené rokle určené k odpočinku. Architekti okrsek nebrali jako stavebně uzavřený útvar, ale jako určitý organizační celek, který vytváří obvod ve struktuře občanského vybavení.

Domněnka architektů, že je potřeba při návrhu použít maximálně progresivní techniky, vedla k tomu, že úmyslně nebojovali proti stavební technologii, ale naplno ji respektovali a udělali z ní přednost. ⁷⁸ Tímto přístupem navíc přispěli k prefabrikaci i u objektů, které se doposud stavěly tradičními technologiemi, jako byly nákupní centra a školy. Proto v brněnském Stavoprojektu vznikla myšlenka jednotné konstrukce pro celé občanské vybavení sídliště Lesná. Sídliště bylo projektováno pro 20 tisíc obyvatel a architektům se nabízely dvě možnosti, jak úkol vyřešit. Jednou z možností bylo zaplnit celé území menšími objekty s těsnějšími rozestupy, nebo využít přístupu moderního, téměř Le Corbusierovského, pomocí velkých domů s velkými volnými plochami mezi nimi. Architekti zvolili druhou možnost a navrhli minimální počet velkorozměrných obytných domů, které odpovídaly možnostem

LETECKÝ SNÍMEK 1953 [46]
Území budoucího sídliště Lesná
s rozpoznatelnou Čertovou roklí.

LETECKÝ SNÍMEK 2009 [47]

79

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 1.

80

ZOUNEK, František. Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 441.

81

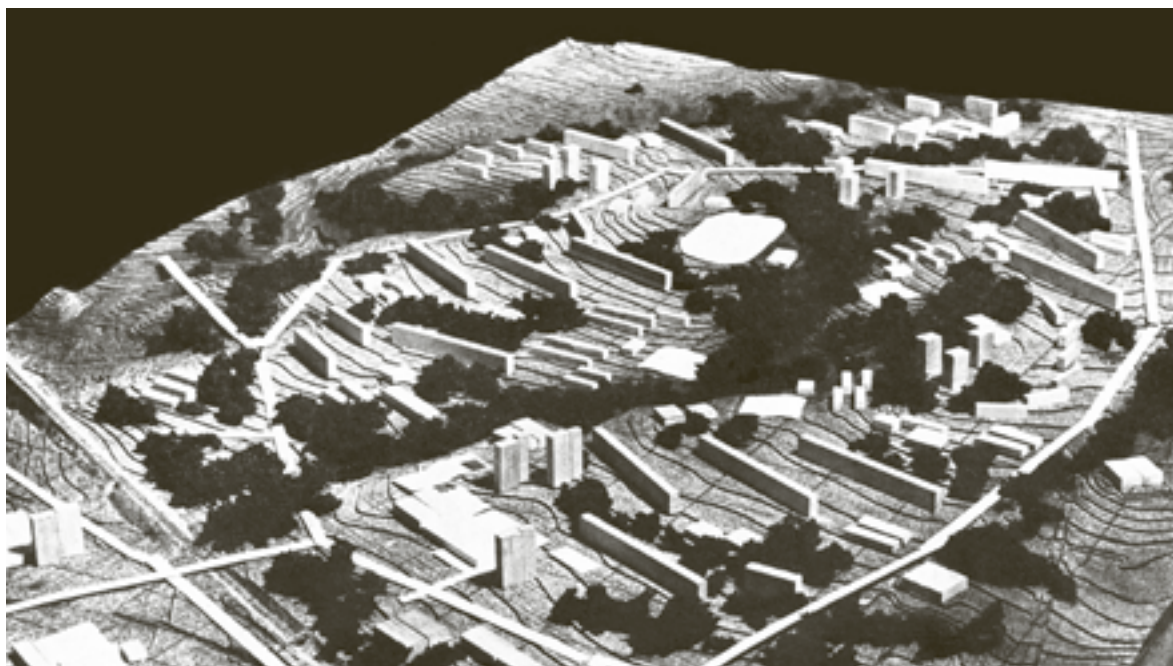
Plasticitu domu měly dotvářet loggie. → 90

82

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 1.

stavební výroby. „Snažili jsme se o to v této velké prostorové skladbě pomoci mohutných objektů, přímých linií, pomocí opakovatelnosti, kterou jsme volili jak v občanské, tak v bytové výstavbě.“ 79 Podle názoru Františka Zounka právě tyto tři komponenty ovlivnily konečnou urbanistickou skladbu. Lesná tím definitivně zavrhl tradiční kompaktní urbanismus a nabídla nový prostorový zážitek.

Zatímco většina občanského vybavení je umístěna kolem Čertovy rokle, obytná zástavba se přibližuje k vnějšímu okraji sídliště. Je v převážné míře tvořena deskovými devítipodlažními bloky domů uspořádanými podél vrstevnic tvořícími horizontální linii sídlištní struktury. František Zounek uznává, že jejich délka 220 metrů je až na hranici samotné psychologické únosnosti. 80 Architekti sice ze začátku pochybovali, zda tak velké bytové domy zapadnou do přírodního prostředí, ale nakonec se shodli, že v případě plastického ztvárnění to možné je. 81 Již v roce 1967 ale architekt Viktor Rudiš vyjádřil nespokojenost: „Dnes bychom pravděpodobně oněch velkých domů použili méně a doplnili bychom je nějakým kompaktním zastavěním [...] Rozhodně nejsme spokojeni se sestavením těchto domů rovnoběžně v několika řadách za sebou, což je dáno vrstevnicemi a terénem. Právě tuto část sídliště považujeme za nejméně zdařilou a dnes bychom ji pravděpodobně řešili jinak, například použitím nějakých atypických domů.“ 82 Architekt Adolf Benš velmi ocenil zajímavé lichoběžníkové sestavení objektů v severním okrsku, které jsou řazeny takovým způsobem, že umožňují jižní výhled do zeleného předpolí. 66

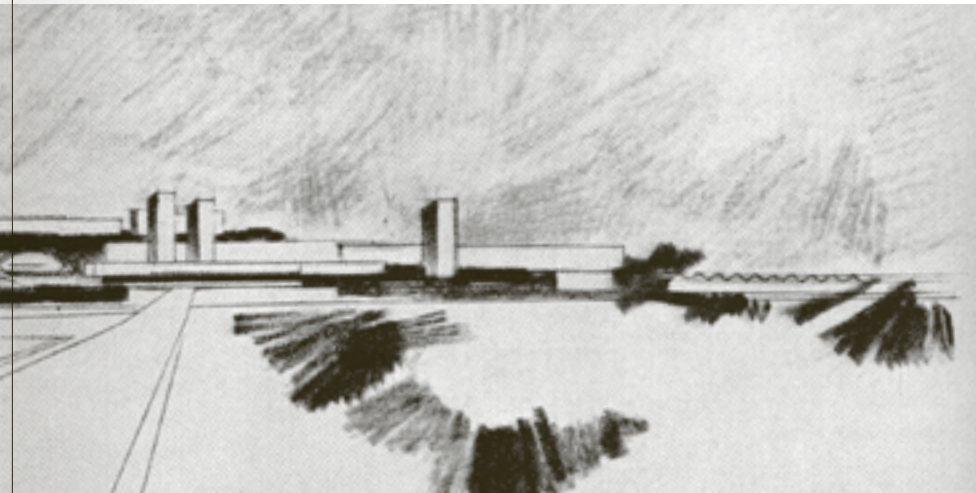
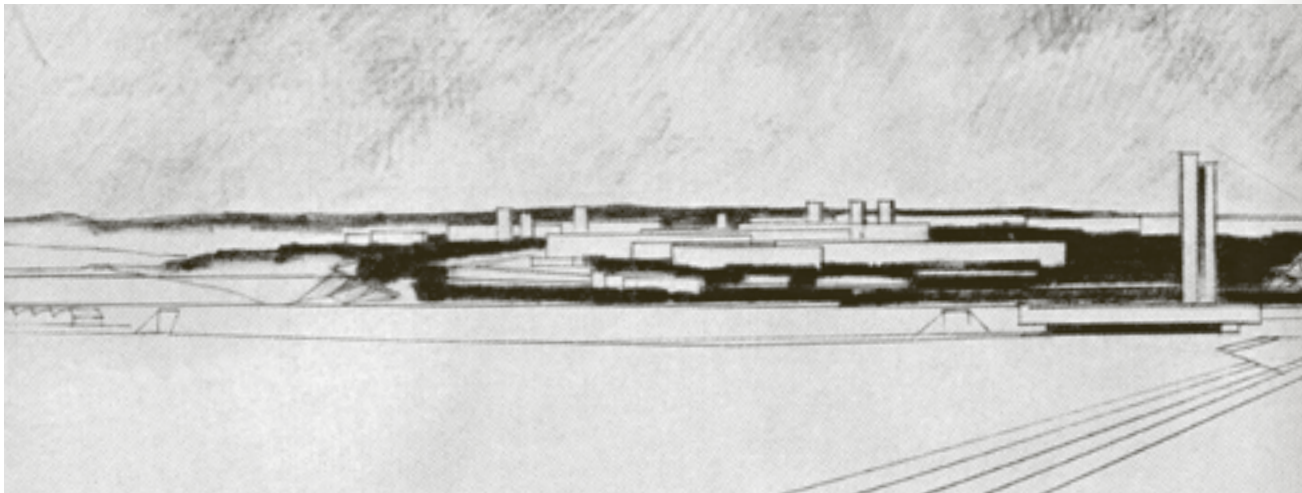
PRACOVNÍ MODEL SÍDLIŠTĚ [48]

Základní rozvržení obytných domů a okružní komunikace je hotovo.

PODROBNÝ ÚZEMNÍ PLÁN SÍDLIŠTĚ 1961 [49]

POHLED NA LESNOU OD CENTRA MĚSTA [51]

Už na prvotní kresbě architektů je patrné citlivé začlenění horizontál a vertikál do krajiny. Ty se staly hlavním kompozičním prvkem sídliště.

83

Až v průběhu projekčních prací se podařilo Františku Zounkovi prosadit tento doplňující urbanistický element čtyřpodlažních domů.

Architekti měli snahu obohatit strukturu sídliště tvořeného primárně horizontálami deskových domů ještě o vertikální složku pomocí výškových domů, a naopak i o nízkou kobercovou zástavbu. [83] Tři trojice výškových třináctipodlažních obytných domů jsou záměrně umístěny na terénních vyvýšeninách, zatímco nízké čtyřpodlažní bodové domy lokálně zahušťují prostor mezi deskovými domy. Tím je vytvořena zcela ojedinělá prostorová kompozice. Celé sídliště je mimo tyto tři obytné základní prvky doplněno na východním okraji o čtyřpodlažní domy vějířovitě umístěné podél komunikace a dále o tři čtrnáctipodlažní deskové domy vymezující centrum a „vstupní bránu“ do sídliště.

Právě úzké a vysoké bytové stavby jsou v kontrastu s občanskou vybaveností, která je naopak nízká a rozlehlá s vnitřními prostorami umožňujícími kontakt mezi obyvateli, stejně jako v živé městské ulici. [84] Celé sídliště je rozděleno do čtyř obytných okrsků, každý o 4000 až 5000 obyvatelích. Jejich provoz a organizace jsou architekty důmyslně promyšleny a respektují docházkové vzdálenosti od obytných skupin do mateřských škol, základních škol a okrskových center s obchody, základními službami (holičství, čistírna, prádelna, opravná obuv) a restaurací. Pátý okrsek se nachází v těžišti pěšího pohybu a tvoří jej celosídlištní centrum se speciálními obchody a službami sdružující tzv. vyšší občanskou vybavenost (například poliklinika nebo lidová škola umění). Součástí okrsku je technická a komunální vybavenost s řemeslnickým střediskem, zahradní správou a telefonní ústřednou. Pochybnost o šíři nabízených služeb jednotlivých okrskových center vyjádřil Viktor Rudiš: „Okrsková centra považujeme dnes za příliš velká, dokonce tak velká, že se zpochybňují některá zařízení, která mají být součástí obvodního centra.“ [68] V severní části sídliště se nachází sportovní areál se stadionem.

Doprava v sídlišti včetně autobusů MHD je vedena po obvodní komunikaci, na kterou navazuje stará silnice do Soběšic. V návrhu je i nové propojení na Kociánku. [85] Dovnitř struktury k jednotlivým domům vedou pouze obslužné, mnohdy slepé, komunikace s obrátkami na konci.

84

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 1.

85

Silnice na Kociánku nebyla nikdy realizována.

86

DVOŘÁK, Pavel. *Historie MHD v Brně*. [on-line]. 2008 [cit. 2015-12-21].

87

Viktor Rudiš. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. 2006, s. 135.

Sídliště je s městem propojeno z východní strany prodlouženou Merhautovou ulicí ze Štefánikovy čtvrti (dříve Fučíkovy čtvrti) a novou třídou Generála Píky (dříve Lesnická), která ústí přímo u nadokrskového obvodního centra. V roce 1973 byla k dolnímu okraji Čertovy rokle přivedena tramvajová linka. [86] Pěší provoz je soustředěn výhradně kolem zeleného pásu Čertovy rokle, a propojuje tak všechny okrsky. Cesty dětí do škol tak nejsou dle Viktora Rudiše křížovány žádnými nebezpečnými komunikacemi. [87] Parkování je řešeno stáním v obslužných ulicích podél domů a na odstavných parkovištích. Po obvodu sídliště jsou soustředěny patrové garáže a garážové dvory.

Domníváme se, že je skutečně chybou stavět jednoúčelové organismy, že potřebujeme začleňovat do těchto souborů i pracoviště, aby byla v těsné vazbě funkce bydlení a služeb i funkce pracovní.

VIKTOR RUDIŠ: LESNÁ — SLIBNÝ POKUS O DOBRÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ. ČESKOSLOVENSKÝ ARCHITEKT (11/1967)

88

ZOUNEK, František. Projekt nové obytné čtvrti města Brna. *Architektura ČSSR*. 1968, s. 153.

Architekti si již při návrhu uvědomovali, že pokud sídliště nemá být pouhou „noclehárnou“, je potřeba vytvořit v místě bydliště pracovní příležitosti. Proto území na sever od sídliště směrem k Soběšicím bylo rezervováno pro lehký průmysl a výzkumné ústavy → 164 pro zvýšení zaměstnanosti, zejména žen. [88]

VÍTĚZNÝ SOUTĚŽNÍ NÁVRH 1961 [52]

URBANISTICKÁ STUDIE 1961 [53]

URBANISTICKÁ STUDIE 1967 [54]

SKUTEČNÝ STAV 2020 [55]

3.2

Konstrukční a typové soustavy

Snaha o urychlení hromadné bytové výstavby v Československu po druhé světové válce vedla od tradičních technologií výstavby k postupné prefabrikaci především díky prvkové, později i objemové typizaci. Brněnský Stavoprojekt se výraznou měrou podílel na zprůmyslnění československého stavebnictví. Jeho odštěpný závod v Gottwaldově vyvíjel již od roku 1948 první panelové soustavy typu G- (40, 55, 57) o rozpnech 3,2–3,8 metru. Například prototyp soustavy G-55 umožňoval vyřešení později stále problematické rohové sekce. ⁸⁹ Typ G-57 se stal na přelomu 50. a 60. let nejrozšířenějším typem bytového domu stavěným v Československu.

⁸⁹

KASALICKÝ, Václav. In: *Stavoprojekt Brno 1948–1988*. 1988.

TYPOVÁ SOUSTAVA G-40 [56]

Pohled na stavbu sídliště v Praze-Pankráci. Vyobrazený kozový jeřáb díky své obkročné pozici limitoval výšku bytových domů na maximálně pět podlaží. Typ G-40 byl charakteristický doznívajícím architekturním socialistického realismu — užitím vysokého řádu mezipanelových pilástrů, zdobených vstupních portálů a balustrových atik ve vnějším výrazu.

90

V 60. letech se začínají zvyšovat nároky na obytný prostor a do té doby standardní byty o velikosti 2+1 se zvětšují o jednu ložnici na 3+1, které mnohem lépe vyhovují rodinnému bydlení.

91

HAVRÁNEK, Jan. Bilance práce skupiny B 60: O lepší a lacinější byty. *Pozemstav buduje*. 1960, č. 35, s. 1–2.

92

Za krajský projektový ústav (Stavoprojekt Brno) byl ustanoven Ing. arch. František Zounek.

93

Skupina B 60. *Pozemstav buduje*. 1960, č. 7, s. 3.

94

HAVRÁNEK, Jan. Bilance práce skupiny B 60: O lepší a lacinější byty. *Pozemstav buduje*. 1960, č. 35, s. 1–2.

95

ŠANDERA, Jaroslav. B 60 se představuje. *Pozemstav buduje*. 1961, č. 29, s. 1.

96

DVOŘÁK, J. Nová brněnská úprava typu G 57. *Československý architekt*. 1961, č. 23, s. 1.

HRUBÁ STAVBA DESKOVÉHO BYTOVÉHO DOMU TYPOVÉ SOUSTAVY B 60 [57]

Se začínající montáží okenních výplní.

B 60

Na začátku 60. let (v době, kdy byly připravovány ale doposud nezavedeny nové typy obytných domů do výroby), řada projektových ústavů upravovala stávající typ domu G-57. Nové domy měly vyhovovat novým požadavkům na pokojovitost [90] a svým vzhledem představám o moderní architektuře.

„Hlavním cílem je lépe využít kubatury budovy pro obytné účely, snížit váhu, zlepšit obyvatelnost a druhovost bytů, snížit počet a druhy panelů, zvýšit estetický vzhled vnitřních úprav prostorových a povrchových [...] dosáhnout lepších ekonomických ukazatelů v nákladech i pracnosti.“ [91] Upravené typy domů měly tvořit plynulý přechod na nové typy T-0X B.

V Brně byla ustavena vývojová „skupina B 60“ složená z pracovníků výroby a projekce [92] pod vedením Ing. Jana Havránka. Vznikla v národním podniku Pozemní stavby Brno v roce 1960. [93] Jejím úkolem bylo vypracovat projekty panelových domů zejména úpravou typu G-57 pro pěti až osmi-podlažní zástavbu o stejném rozponu, tedy 3,6 metru. Změna v dispozici oproti typu G-57 byla především v novém řešení vstupního podlaží a prostoru schodiště, který umožňoval umístit výtahovou šachtu. Za největší přínos úprav můžeme považovat výrazné rozšíření nabídky různých velikostí bytů (jednopokojový, dvoupokojový, dvoupokojový se spací nikou, dvouapůlpokojový, třípokojový se spací nikou a tříapůlpokojový). [94] Stejně jako typ G-57 byl i nový typ B 60 vybaven bytovým jádrem B-2.

První panelový dům typu B 60 z tradičního celostěnového panelu o pěti podlažích byl postaven na sídlišti Juliánov. [95] Ve vstupním podlaží mimo sklepů a místností pro skladování byly navíc tři byty. Typ B 60 také umožnil zavěšení ocelových balkonů ke každému bytu, čímž dokázal rozšířit obytnou plochu bytu. Druhá z variant typu B 60 s parapetními panely a mezi-okenními pilířky vykazovala oproti první variantě z celostěnových panelů prokazatelně nižší pracnost. [96] Svým výrazem působila velmi moderně, zejména v odlehčeném parteru, ve kterém bylo výhradně domovní vybavení. Tato varianta měla být použita na sídlišti Staré Brno. I zde však byla realizována první varianta typu B 60 z celostěnových panelů.

PERSPEKTIVNÍ KRESBA UPRAVENÉHO DESKOVÉHO BYTOVÉHO DOMU TYPU G-57 (B 60) [58]
S progresivní fasádou tvořenou pásovými okny a zavěšenými balkony zajišťující potřebnou plasticitu.

Jakmile je vytvořen objemový typ, který je vázán velmi tuze na typizaci prvků a stavební výroby, tak způsobuje odumírání architektonického myšlení...

FRANTIŠEK ZOUNEK: DISKUSE O TYPIZACI U HRANATÉHO STOLU. *ČESKOSLOVENSKÝ ARCHITEKT* (13/1967)

97

DVOŘÁK, J. Nová brněnská úprava typu G 57. *Československý architekt*. 1961, č. 23, s. 1.

Pro sídliště Lesná byla použita upravená druhá varianta B 60 s panelovým parapetním pláštěm. Jedná se o příčný nosný systém s modulem nosných stěn v rozponu 3,6 metru. Parapetní panely jsou 240 milimetrů silné a jsou vyrobeny ze směsi složené z expandovaného cihloporitu se struskou s mramorovou drtí na povrchu. Parapetní panely jsou osazeny ozubem na stropní panely a ve dvou místech k nim uchyceny. Dvěma body jsou přivařeny k příčným nosným stěnám, čímž plní funkci podélného ztužení. [97] Typem B 60 jsou na sídlišti Lesná vystavěny 1+8podlažní (první podlaží pro domovní vybavení, dalších osm podlaží pro byty) deskové domy schodišťového typu, 1+12podlažní věžové domy schodišťového typu a 1+13podlažní deskové domy chodbového typu s malými byty u celosídlištního obvodního centra.

T-02 B

Typová soustava T-02 B byla vyvinuta na základě požadavku maximální unifikace stavební výroby na konci 50. let. Bytové domy jsou řešeny jako

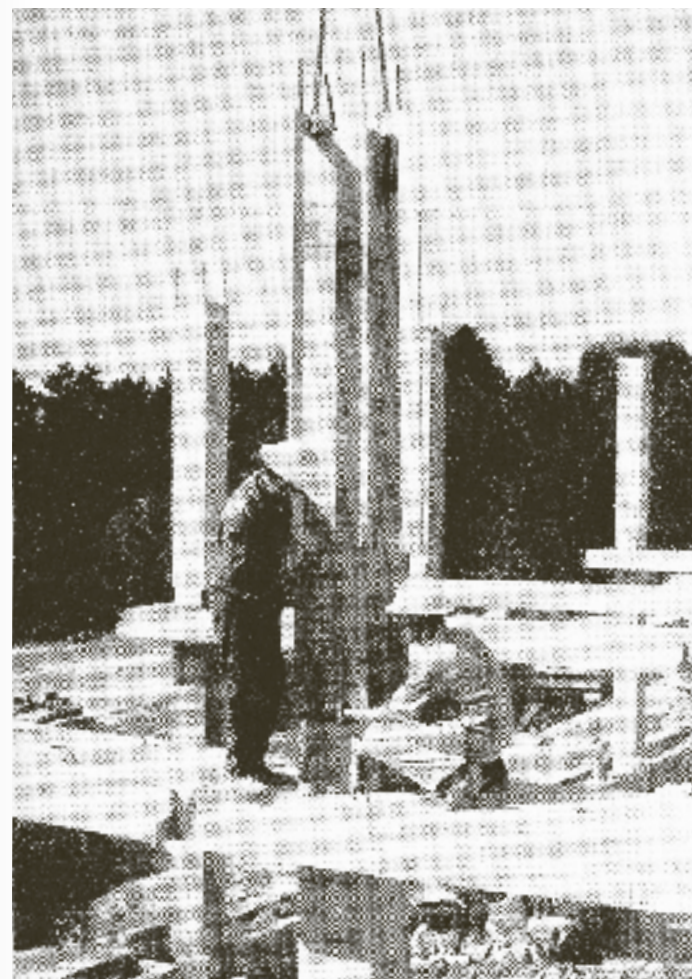
dvojtrakt s podélnými nosnými stěnami z cihelných blokopanelů. Typové soustavy T-02 B bylo na sídlišti Lesná použito pro nízkopodlažní schodišťové domy v úpravě Františka Zounka.

T-06 B

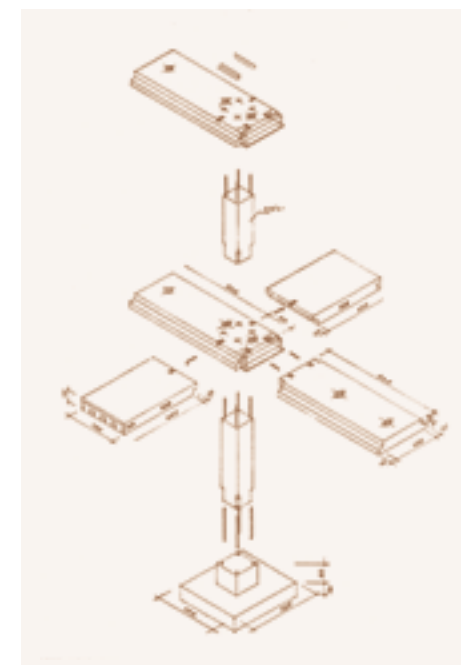
Typová soustava T-06 B pro výstavbu bytů od roku 1963 byla jednou z řady soustav vyvinutých pracovníky krajských Stavoprojektů a dalších výzkumných ústavů v roce 1961 na základě snahy vedoucí ke zvýšení plošného standardu bytů. [98] Soustavy T-0X B s příčnými nosným systémem se vyznačují výbornou tuhostí. Přestože soustava T-06 B s rozponem opět 3,6 metru [99] měla být pouze dočasným přechodem k soustavám s větším rozponem, byla využívána až do 90. let. Byty stavěné v tomto systému byly vybaveny bytovým jádrem B-3. Na sídlišti Lesná je touto technologií postavena kobercová zástavba čtyřpodlažních bodových domů nad Divišovou čtvrtí architekta Miroslava Dufka a bodových domů na ulici Barvy přenesených z dalšího brněnského sídliště Žabovřesky.

KPO

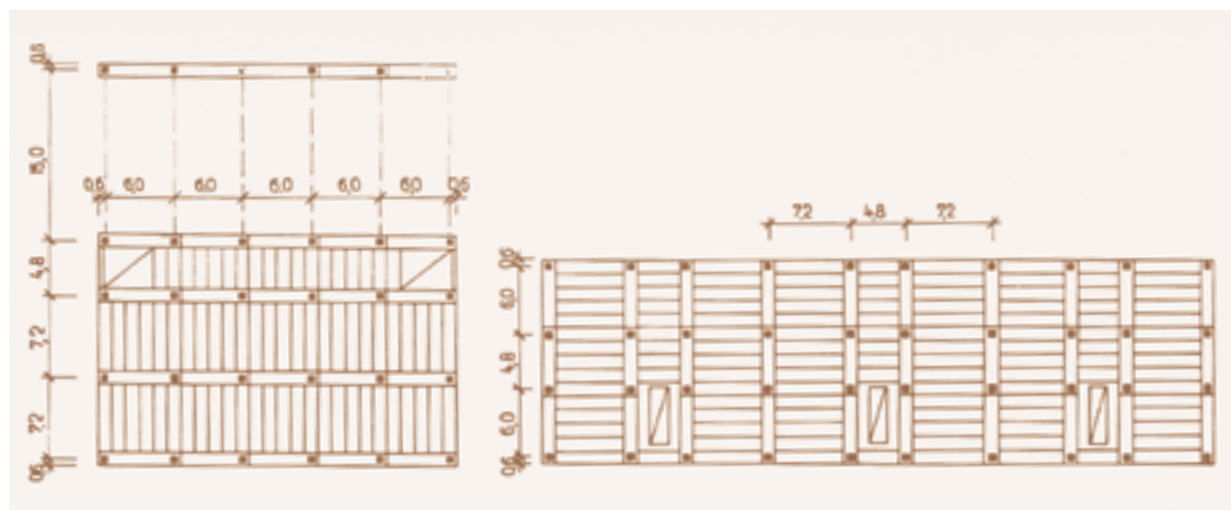
Montovaný skelet občanské vybavenosti byl vyvinut brněnskou Krajskou projektovou organizací (KPO) v roce 1960 zásluhou Ing. Zdeňka Musila. Předchůdcem skeletu použitého na sídlišti Lesná byla krajská varianta skeletu G 62. [100] Obě varianty skeletů využívaly konstrukční řešení styčnicku podle patentu Ing. arch. Miroslava Čapka. [101] Musilův skelet byl původně vyvíjen pro šestnáctipodlažní výškovou administrativní budovu, která ale nebyla realizována. [102] Rozpracovaný systém skeletu se skrytými průvlaky byl nakonec použit v projektech budov občanského vybavení sídliště Lesná.

DETAIL Z MONTÁŽE SKELETU [60]

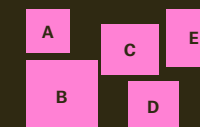

ZÁKLADNÍ PRVKY MONTOVANÉHO SKELETU KPO [61]
Základová patka, sloup, deskový průvlak a stropní panel.

SKLADEBNÝ PLÁN ZÁKLADNÍ ŠKOLY [59]

Sloupový modul 6,0×7,2 metru určoval požadavek na velikost tříd v základní škole (později ještě doplněn o modul 4,8 metru). V té době prosazovaný skelet Státního typizačního ústavu s osnou sloupu 6,0×6,3 metru nebyl pro velikost třídy vhodný. „... protože neexistovala vhodná konstrukce pro učebnové trakty (které potřebují rozpon 720 cm), navrhl jsem použít tehdy standardní stropní panel 600 cm a k tomu skrytý průvlak 120 cm, což Ing. Musil po statické stránce akceptoval. To byl prvopočátek našeho montovaného systému, který potom Ing. Musil technicky rozpracoval, dohodla se ambulantní výroba s Pozemními stavbami přímo na staveništi Lesné, a tak vznikla tato v republice ojedinělá konstrukce.“ [103] Velkého rozponu 7,2 metru bylo dosaženo rozšířením deskového průvlaku na šířku 1,2 metru za použití standardních stropních panelů délky 6,0 metru. Rozšířený průvlak tak umožnil uložení stropních panelů v místě, kde nebyl maximální ohybový moment. [104] Tento přesah celé vodorovné konstrukce přes sloup umožnil obvodovému plášti proběhnout v celé délce průčelí bez jeho technicky náročného předsazení.

A – POKLÁDKA MEZIPODESTOVÉHO PANELU [62]

Deskový dům na ulici Heleny Malířové. V pozadí rozestavěný dům na ulici Nezvalova a hospodářský blok na ulici Šrámkova.

B – STAVBA ZÁKLADNÍ ŠKOLY [63]

Montáž dvoupodlažního skeletu KPO se skrytými průvlaky.

C – JEŘÁB PŘI MONTÁŽI [64]

Západní část rozestavěného podlaží deskového domu na ulici Heleny Malířové.

D – ZAŘÍZENÍ STAVENIŠTĚ [65]

Składka typizovaných okenních a balkonových výplní.

E – VÝSTAVBA BLOKU A4 [66]

Deskový dům na ulici Heleny Malířové. V popředí nositel Řádu práce J. Nutil.

Betonové sloupy o průřezu 400×400 milimetrů se osazovaly na předem přesně umístěné prefabrikované betonové základové patky.

Nespornou výhodou skeletu KPO byla rovinnost podhledu díky skrytým průvlakům v rovině stropní konstrukce tloušťky pouhých 25 centimetrů. To mělo za následek především snížení konstrukční výšky objektů, a tím možnost použití levnějšího pásového jeřábu DIER 61 NDR [105] bez budování nákladné jeřábové dráhy pro přesun jednotlivých prvků. V praxi se však ukázalo, že ušetřené peníze se vynakládaly na pracné dokončovací práce, které bylo třeba provádět ručně. Bylo proto rozhodnuto, že i na výstavbu těchto jedno nebo dvoupodlažních objektů bude používán jeřáb MB 80 nebo MB 120 určený pro montáž výškových budov. [106]

Nárokům na vyšší stupeň prefabrikace bylo v průběhu výstavby sídliště Lesná vyhověno postupným nahrazováním zděného obvodového pláště použitého I. a II. okrsku prefabrikovanými dílci s maximálně možným urychlením dokončovacích prací ve III. a IV. okrsku. [107] Rovinnost podhledu umožňovala nahradit tradiční zděné příčky montovanými, popřípadě přemístitelnými, čímž byl naplněn požadavek na variabilitu prostoru.

105

ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt. 1967.*

106

DOLEŽAL, Antonín. *Proudová metoda v občanské vybavenosti. In: Proudová výstavba Brno-Lesná. 1967, s. 30.*

107

HAUSNER, Jaroslav. *Deskový montovaný skelet pro občanskou výstavbu. Pozemní stavby. 1967, č. 9, s. 466.*

POSLEDNÍ KUS [67]

Závěrečný panel vysokopodlažního domu na Halasově náměstí použitý při investiční akci Lesná.

3.3

Proudová metoda stavění

108

STORCH, Karel. *Turčičova metoda — iniciativa lidu. Architektura ČSR. 1947, s. 285—286.*

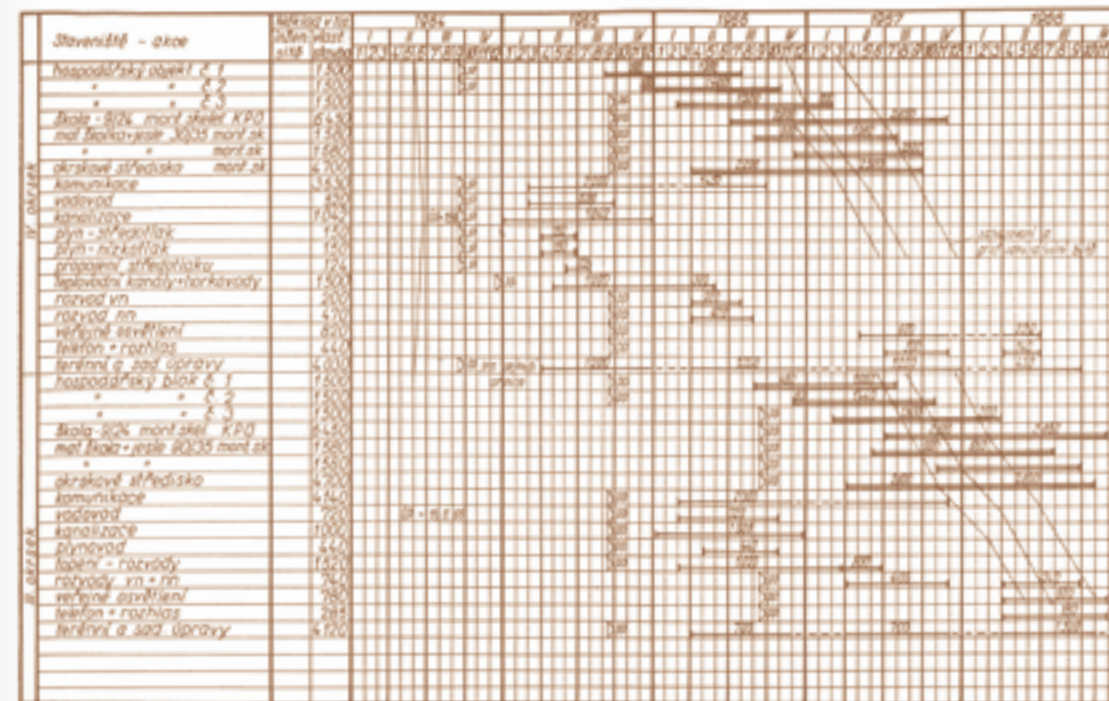
109

Například dveřní překlady měly mít výšku násobku výšky cihly, meziokenní pilíře měly být bez zalomení a s možností vyzdít je z celých cihel, doporučovalo se používat drobných prefabrikátů, které by nahradily monolitické konstrukce aj.

110

Byla vyvinuta a podrobně propracována v SSSR. Odvíjela se od dokonalé typizace a unifikace.

Mělo-li zprůmyslnění československého stavebnictví vést k větší časové a ekonomické hospodárnosti, bylo potřeba opouštět tradiční a zastaralé stavební postupy a zavádět nové. Jednou z prvních byla tzv. Turčičova metoda [108] z Jugoslávie. Jednalo se v podstatě o soubor pravidel ke zrychlení a mechanizaci starých způsobů zednické práce. To spočívalo v omezení přípravných prací a vlastního zdění na nejjednodušší úkony [109] s vyloučením všech nadbytečných nebo jinak unavujících pohybů. Přestože Turčičova metoda byla určena především pro samotnou zednickou praxi, je v ní zcela zřetelný požadavek vedoucí k racionalizaci samotné projektové činnosti. Progresivní metodou, která se od 50. let začala v ČSR užívat, byla ale proudová metoda [110] výstavby. Jednalo se o vědecký způsob organizování práce vycházející z poznatků pásové výroby, kdy jednotlivé, za sebou seřazené úkony, provádějí k tomu vyškolení pracovníci. Tyto úkony musely na sebe navazovat a nebylo možné měnit jejich pořadí. Ve stavební praxi se jednalo o speciální stavební čety, ze kterých se opakováním úkonu stávali úzce

ČÁST KOMPLEXNÍHO

HARMONOGRAMU VÝSTAVBY [68]

111

Tato praxe vedla k postupnému zániku tradičního stavebního řemesla.

112

BÁTRLA, Miroslav a DOLEŽAL, Antonín. Výstavba sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 452.

113

MUSIL, Zdeněk. Montovaný skelet pro občanskou výstavbu. *Pozemní stavby*. 1966, č. 9, s. 467.

114

NOVOTNÝ, Oldřich. Komplexní proud sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 449.

115

ZOUNEK, František. Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 444.

116

NOVOTNÝ, Oldřich. Komplexní proud sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 445.

zaměření specialisté. 111 Práce byla odvedena rychle a v předepsané kvalitě. Všechny úkony byly prováděny na základě podrobného, předem zhotoveného komplexního harmonogramu výstavby.

V případě realizace stavby sídliště Lesná harmonogram vycházel z kapacitních možností především národního podniku Prefa, který byl jediným výrobcem celostěnových panelů v kraji, a národního podniku Cihelny Gustava Klimenta v Brně, který byl dodavatelem obvodových keramických pláštů 112 a stropních předpjatých panelů. 113 Proudová výstavba bytů na sídlišti Lesná probíhala dvěma souběžnými proudy. V počátku výstavby s kapacitou 2,3 bytu denně, později až 2,8 bytu denně. Výstavba bytového domu s 280 byty trvala pouhých 11 měsíců. 114 Třetí proud občanského vybavení stavěl školy a obchody, čtvrtý proud prováděl terénní a sadové úpravy. Obavy z nedodržení komplexního harmonogramu vyjádřil František Zounek: „Bytová výstavba jde přesně podle plánu, občanská výstavba zápasí s plněním a terénní a sadové úpravy vykazují značné manko [...], které spolu s loňským mankem nebezpečně vzrůstá.“ 115

Technická vybavenost

Výstavba sídliště byla vzhledem k racionálnímu postupu výstavby rozdělena do šesti samostatných částí: 116

0. okrsek	Tvoří celosídlištní inženýrské sítě, komunikace a energetická centra vybudovaná v předstihu pro využití samotné stavby (vodovod, el. energie...).
I.–IV. okrsek (obytný)	Zahrnuje bytové domy včetně objektů potřebné technické a občanské vybavenosti dokončovaných v termínech v souladu s osídlováním bytů.
V. okrsek	Tvoří nadokrskové celosídlištní vybavení.

SCHÉMA PROUDU [69]

Začátek výstavby obytného souboru probíhal od jihovýchodního rohu na sever kolem Čertovy rokle a opět zpět na jih.

Samotná výstavba sídliště vyvolala i mimosídlištní investice. Především realizaci nové výtopny, elektrické rozvodny a telefonní ústředny.

V případě sídliště Lesná se přistoupilo k ojedinělému stavebnímu a ekonomickému experimentu — výstavby všech inženýrských sítí a komunikací v dostatečném předstihu před zahájením samotné výstavby obytných domů. To umožnilo využít hotových inženýrských sítí pro potřeby staveniště. Náklady na opravu ojediněle stavbou poničených inženýrských sítí nebo komunikací byly ve srovnání s náklady na provizoria zanedbatelné. Velkou zásluhu na koordinaci všech inženýrských sítí měl Josef Kalas, který pečlivě připravoval všechny podklady a dbal na správnost jejich provedení. [117]

Kanalizace

Odkanalizování sídliště jednotnou kanalizací je rozděleno do dvou sběrných oblastí napojených na stávající městskou síť. Celková plocha odkanalizování je 106 hektarů. Kanalizační síť byla položena v plném rozsahu před výstavbou komunikací, a to včetně domovních přípojek. Krátké domovní přípojky se pokládaly současně s výstavbou objektů.

Vodovod

Lesná je napojena na velkokapacitní vodojemy Březovského přivaděče, které byly vystavěny již ve 30. letech 20. století jako zásobárna vody pro Brno. Sídlíštní síť je okružová — jednotlivé zásobovací oblasti jsou propojeny, čímž nedochází v případě poruchy k výpadkům dodávky vody. Vodovodní síť byla také vystavěna v předstihu před výstavbou komunikací. Odběr vody pro staveniště byl tak zajištěn již z dokončených vodovodních řadů, čímž se výrazně ušetřily finance na provizorní vodovody.

Horkovod a teplovod

Jednou z významných mimosídlištních investic byla výstavba špičkové výtopny Červený mlýn, která od roku 1966 dodává teplo pro celou severozápadní oblast Brna. Výtopna provozně navazovala na hlavní teplárnu Špitálka v Brně. Horkovod je napojen v jednotlivých okrscích na hospodářské bloky, kde jsou umístěny výměníky tepla. Z výměňkových stanic hospodářských bloků jsou zásobovány veškeré okolní objekty teplem pro vytápění a teplou vodou. Původně monoliticky stavěné teplovodní kanály se v průběhu výstavby nahradily prefabrikovanými dílci se záklopem. Horkovodní a teplovodní kanály byly také vystavěny v předstihu před výstavbou komunikací. Zásobování teplem se využilo již při výstavbě zejména v zimním období, kdy bylo možné rozestavěné objekty vyhřívat funkčním systémem ústředního vytápění.

Plynovod

Zásobování sídliště plynem bylo také provedeno před výstavbou komunikací. Na okraji sídliště byla zřízena tlaková regulační stanice z vysokotlaku na středotlak. Středotlaké plynové rozvody jsou vedeny po celém sídlišti do jednotlivých regulačních stanic v hospodářských blocích. Z blokových stanic jsou rozvody do nejbližšího okolí nízkotlaké. Stejně jako u vodovodu

VÝSTAVBA HORKOVODU [70]

[71]

SKLÁDKA KANALIZAČNÍCH TRUB [72]

je plynovodní síť okružová — jednotlivé zásobovací oblasti jsou propojeny, čímž nedochází v případě poruchy k výpadkům dodávky plynu.

Elektrický rozvod

Sídliště se napojilo na dosavadní transformovnu 110/22 kV umístěnou za sídlištem východně od cesty do Soběšic. Veškeré rozvody pro vysoké i nízké napětí byly provedeny těsně po výstavbě komunikací, takže byl umožněn přímý odběr elektrické energie již samotné stavbě, čímž bylo opět ušetřeno za provizorní elektrický rozvod. Rozvody jsou vedeny v krajnicích podél chodníku nebo v terénu, který zůstává nedotčen stavbou.

[73]

[74]

**DOKONČOVACÍ PRÁCE
V NOVÝCH BYTECH [75]**

Nátěry otopných těles, výmalba interiéru, pokládka dřevěných vlásků a instalace zařizovacích předmětů v bytových jádrech patřily mezi konečné práce před nastěhováním budoucích obyvatel sídliště.

Komunikace

Základní komunikační síť včetně okružní komunikace kolem sídliště byla vyřešena již v samotném urbanistickém konceptu. Byly vystavěny v předstihu před započítím stavby obytných domů a v průběhu stavby fungovaly jako staveništní komunikace. Na základě zkušeností z výstavby předchozích sídlišť v Juliánově, na Starém Brně-jihu a v Černých Polích se Pozemní stavby Brno, n. p. rozhodly k poměrně riskantnímu kroku vybudovat na sídlišti Lesná finální komunikace včetně svrchního obrusného asfaltového povrchu. [118]

Přes veškeré zatížení od stavebních strojů a těžkých podvalníků bylo poškození nepatrné, zatímco ušetřené finanční prostředky za provizorní komunikace výrazné. Desetimetrový odstup deskových obytných domů od obslužných komunikací sloužil k umístění všech inženýrských sítí a posléze k výstavbě jeřábových drah pro věžové jeřáby SJ 80. [119] Vybudovaná komunikace tak sloužila pouze pro staveništní dopravu stavebního materiálu a prefabrikátů.

Komunikační systémy

Lesná jako první sídliště bylo kompletně vybaveno telefonním připojením. Kabelovým rozvodem bylo vybudováno 6000 linek z nové telefonní ústředny Krajské správy spojů. V sídlišti bylo počítáno také s rozhlasem po drátě a se zesilovací ústřednou. [120]

118

BÁTRLA, Miroslav a DOLEŽAL, Antonín. Výstavba sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 455.

119

NOVOTNÝ, Oldřich. Komplexní proud sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 448.

120

ZOUNEK, František. Lesná. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 13.

121

NOVOTNÝ, Oldřich. Komplexní proud sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 445.

122

HAUSNER, Jaroslav. Deskový montovaný skelet pro občanskou výstavbu. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 464–465.

123

BÁTRLA, Miroslav a DOLEŽAL, Antonín. Výstavba sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 455–456.

Organizace výstavby

Již ve fázi zpracování projektového úkolu byla zajištěna úzká spolupráce mezi dodavatelem, investorem a projektantem. Osvědčila se forma výrobních výborů, kde byly zachyceny zásadní časové návaznosti staveb a definitivně dořešeny technologické otázky. Výborů se účastnili i další zástupci schvalujících orgánů (rozvodných závodů, hygieny, spojů, dopravy atd.). [121]

Pro potřeby výstavby občanské vybavenosti byla přímo na staveništi zřízena „ambulanti výrobní tyčových prvků“. Ve výrobě se vyráběly železobetonové prefabrikáty základových patek, sloupů a průvlaků. Výrobna i přes polní podmínky produkovala prefabrikáty ve vysoké kvalitě, a to jak v rozměrových tolerancích, tak v pevnostech betonů. [122]

Generálním dodavatelem 0. okrsku se staly Vodohospodářské stavby, n. p. Brno. Generálním dodavatelem I. až V. se staly Pozemní stavby, n. p. Brno. Na výstavbě sídliště Lesná se podíleli také další poddodavatelé, [123] mezi které například patřily:

Cihelny Gustava Klimenta	Dodávaly obvodový panelový plášť a stropní předpjaté panely pro občanskou vybavenost.
Českomoravský průmysl kamene	Zajišťoval kamenické práce (obklady, schody).
Frigera Kolín	Dodávala chladicí zařízení.
Jihomoravské elektrárny	Zajišťovaly rozvody vysokého a nízkého napětí, montáž trafostanic a veřejné osvětlení.
Jihomoravské plynárny	Zajišťovaly rozvody středotlakého a nízkotlakého plynu.
Konekta výrobní družstvo	Montovala televizní antény.
Kovopodnik města Brna	Montoval chladicí zařízení.
Plynostav Pardubice	Montoval regulační stanice.
Prefa Brno	Dodávala celostěnové panely.
Státní statek Želešice	Staral se o sadové úpravy.
Stavoizolace Brno	Obstarávala veškeré izolace topných rozvodů, povrchy střech a lité asfalty.
Transporta Chrudim	Dodávala a montovala veškeré výtahy.
Vodohospodářská správa města Brna	Osazovala vodovodní přípojky.
Závody na výrobu vzduchotechnického zařízení Milevsko	Dodávaly a montovaly vzduchotechnická zařízení.
Závody průmyslové automatizace	Dodávaly a montovaly automatickou elektroregulaci výměníkových stanic a vzduchotechniky a jiné.

124

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. Brněnská Tapiola. In: *Brno v minulosti a dnes*. 2014, sv. 26, s. 230.

Projekt sídliště Lesná, zpracováváný od konce roku 1961 kolektivem architekta Františka Zounka, doznal oproti vítěznému návrhu ve vnitropodnikové soutěži v průběhu práce výrazných změn. Nejenom projekt, ale i konec realizace nabraly vlivem začínající normalizace po roce 1968 jiný směr a některé z projektovaných staveb již nikdy nebyly realizovány. Přesto se architektům mladé generace podařilo vnést do projektu náboj idealismu a po svém interpretovat myšlenky moderní architektury hromadné výstavby. 124

Generální investor:	Krajská inženýrská organizace
Generální projektant:	Stavoprojekt Brno – Krajská projektová organizace
Generální dodavatelé:	Pozemní stavby Brno a Vodohospodářské stavby Brno
Vedoucí architekti:	František Zounek, Viktor Rudiš, Miroslav Dufek, Ladislav Volák
Vedoucí inženýři a specialisté:	Josef Kalas, Zdeněk Musil, Jiří Šustr, Rudolf Nenutil, Josef Šoulák, Milan Flídr, Vítězslav Vaněk, Jiří Palčík, Antonín Novák, Jan Bajgar, Miroslav Bartoš, Ladislav Hloušek, Miroslav Kejduš, Bořislav Mayer
Doba výstavby:	1962–1970
Počet obyvatel:	20 500
Počet bytů:	5920
Plocha sídliště:	104 ha
Hustota okrsků:	280–300 obyvatel/ha
Hustota sídliště:	197 obyvatel/ha
Náklady na výstavbu sídliště cca:	548 000 000 Kčs
Náklady na 1 bytovou jednotku cca:	55 000 Kčs
Náklady na 1 komplexní jednotku cca:	92 500 Kčs

125

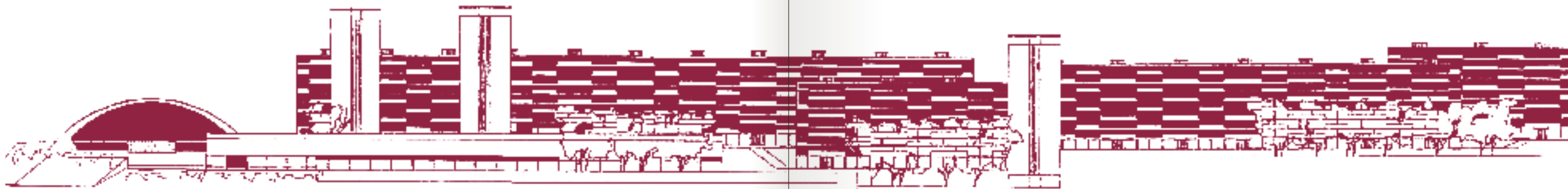
Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

Urbanismus

Výraznou změnou v průběhu práce prošla samotná urbanistická struktura. Architekti se již od počátku snažili o rozmanitou skladbu, a proto dlouhé deskové domy doplnili skupinami výškových domů a nízkopodlažními typovými domy. Františku Zounkovi se však v průběhu práce podařilo prosadit ještě další doplňující urbanistický element v podobě kobercové zástavby nízkopodlažních bodových domů. 125 Tato změna je viditelná při porovnání urbanistických studií prezentovaných v roce 1961 [53] a 1967 [54]. Při porovnání stejných studií upoutá také pozornost velký počet pavilonových základních škol. Přestože sídliště má čtyři obytné okrsky, je v první urbanistické studii z roku 1961 [53] navrženo pět základních škol. Ve druhé urbanistické studii [54] se počet škol snížil na čtyři, shodně se soutěžním návrhem [52]. V průběhu realizace pak došlo k postavení pouze tří škol [55]. Rozdílně je například v soutěžním návrhu [52] situován sportovní areál se stadionem do jihovýchodního rohu, do místa, kde se nyní nachází poliklinika. Pro sportovní aktivity je však od počátku projektových prací vyčleněna severní část mezi II. a IV. okrskem.

Při porovnání všech fází vývoje urbanistického řešení zaujme zejména rozdílné řešení napojení na tramvajovou síť brněnské hromadné dopravy. Soutěžní návrh Černého, Rullera a Kyselky [52] idealisticky nabízí obsluhu celého sídliště dvěma nezávisle na sobě vedoucími linkami. Východní linka je pokračováním smyčky ve Štefánikově čtvrti, zatímco západní linka je pokračováním smyčky v Černých Polích. Obě linky sledují okružní cestu, jedna z východu a druhá ze západu, a končí při severním okraji sídliště dvěma smyčkami. Při zpracovávání podrobného plánu kolektivem architekta Františka Zounka je v urbanistické studii z roku 1961 [53] zachována pouze jedna tramvajová linka navazující na Štefánikovu čtvrt, která vede po východním okraji sídliště. Na rozdíl od soutěžního návrhu nekončí až na severu, ale poměrně brzo z kraje sídliště. V urbanistické studii, která byla již podkladem k realizaci [54], se s prodloužením tramvajové linky ze Štefánikovy čtvrti již nepočítá a využívá se druhé linky ze soutěžního návrhu, která ale končí v místě obvodního centra velkou smyčkou. Autoři touto změnou nejspíše chtěli zdůraznit důležitost této pomyslné „vstupní brány“ na Lesnou. Realizovaná tramvajová linka [55] však vede hlouběji do nitra sídliště k dolnímu okraji Čertovy rokle.

Vyobrazení ornamentálního rastru loggií deskových bytových domů (nerealizováno).

126

Konstrukční systémy příčných nosných stěn (B 60, T-06 B) umožňují zcela uvolnit fasádu. → 74, [58]

Architektura

Architektura objektů vychází z usilovného snažení celého kolektivu prosadit použití vylehčeného průčelí panelového domu pomocí parapetních dílců a pásového prosklení v konstrukční soustavě B 60. Architekti tak usilovali o pravdivý výraz odpovídající konstrukčnímu principu domu. [126] Přestože bojovali nejenom s Pozemními stavbami, ale i s Prefou a s investorem, záměr se jim nakonec podařil prosadit. Pro vyšší komfort jednotlivých bytů architekti na jižní fasádě deskových domů navrhli loggie v ornamentálním rastru. Plasticita jimi tvořená měla dopomoci téměř 220 metrů dlouhým domům zapadnout do přírodního prostředí.

František Zounek již ve svých experimentálních domech prosadil vyloučení bytů z přízemí a umístil zde pouze domovní vybavení. [127] Tím se automaticky zvýšila cena jednoho bytu, která byla v celém Československu striktně ve výši maximálně 57 000 Kčs. Přestože podrobný plán pro Lesnou povoloval navýšení limitu až na 60 500 Kčs, na skladovací prostory, odlehčený plášť i loggie to nestačilo. Architektům připadal požadavek na skladovací prostory a odlehčení domů důležitější než trvat na zachování předsazených loggií. Byty proto vybavili pouze malým balkonem, tzv. kazatelnou, na šířku balkonových dveří. František Zounek zklamání nad absencí loggií vyjádřil následovně: „Myslím, že jsme v měřítku nepřestřelili, ale otázka plasticity, živosti a hlavně vnitřní funkce a hodnoty by podstatně narostla, kdyby byl zachován původní záměr.“ [128] Sdružováním sekcí do dlouhých deskových domů byla již v první fázi výstavby snížena pracnost stavební výroby, čímž architekti získali finanční rezervu, kterou ve III. a IV. okrsku využili pro realizaci alespoň zavěšených, z boku zasklených balkonů. Architektům se tak do jisté míry podařila splnit představa plastické fasády.

Vedle pravdivého výrazu konstrukčního principu domu architekti také usilovali o použití trvanlivých materiálů, a to nejen na domech. [129] Františku Zounekovi se například podařilo prosadit výrobu panelů s povrchovou úpravou z mramorové drti. [130] Meziokenní vložky

127

Viktor Rudiš. In: Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků. 2006, s. 133.

128

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 1.

129

Na komunikacích, chodnicích, při úpravě terénu je použito trvanlivých materiálů — asfalt, žula a beton.

130

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

131

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 2.

měly být obloženy mozaikou. Bohužel ministerstvo výstavby omezilo používání mozaiky na bytových domech a architekti byli nuceni mozaiku nahradit nátěrem. Nedostupné latexové barvy byly nahrazeny silikátovými. K výsledku se vyjádřil František Zounek: „Je otázka, zda je to v nesprávném použití, nebo ve výrobě, která není zavedena, ale fakt je ten, že to dopadlo špatně. Čili schopnost stavební výroby ovlivnila v širším slova smyslu výsledek architektonické koncepce.“ [131] Kvalita výrobků socialistické produkce mnohdy ohrožovala

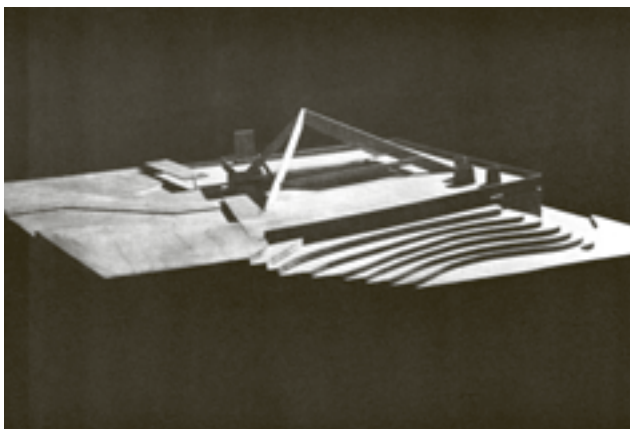
Schopnost stavební výroby ovlivnilo v širším slova smyslu výsledek architektonické koncepce.

FRANTIŠEK ZOUNEK: LESNÁ — SLIBNÝ POKUS O DOBRÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ. ČESKOSLOVENSKÝ ARCHITEKT (11/1967)

i bezpečnost obyvatel. Architekti navrhli na malé balkony použití bezpečnostního smaltovaného skla v pěkných tlumených barvách. Skleněné desky byly dodány pro 2000 bytů. Po namontování na jeden dům, i přestože šlo o bezpečnostní sklo, došlo k samoexplozi a desky padaly. „Musely se sundat a celá zásilka šla nazpět do sklárny. Soudruzi ve sklárně řekli: Nechcete-li, neberte. Tak jsme skutečně nebrali, poněvadž bezpečnost obyvatel je nám milejší. Volili jsme samozřejmě něco jiného, to znamená náhradní materiál, eloxovaný hliník, jehož účinek nemá tu kvalitu, kterou mělo sklo,“ odhalil Zounek přístup socialistických podniků k zákazníkům. Architekti se snažili, aby všude tam, kde se obyvatelé (uživatelé) sídlíště dostávají do styku s materiálem, bylo použito takového druhu materiálu, který působí esteticky a neopotřebává se. Části přízemí obytných domů i občanské vybavenosti byly například obloženy keramickým obkladem [145].

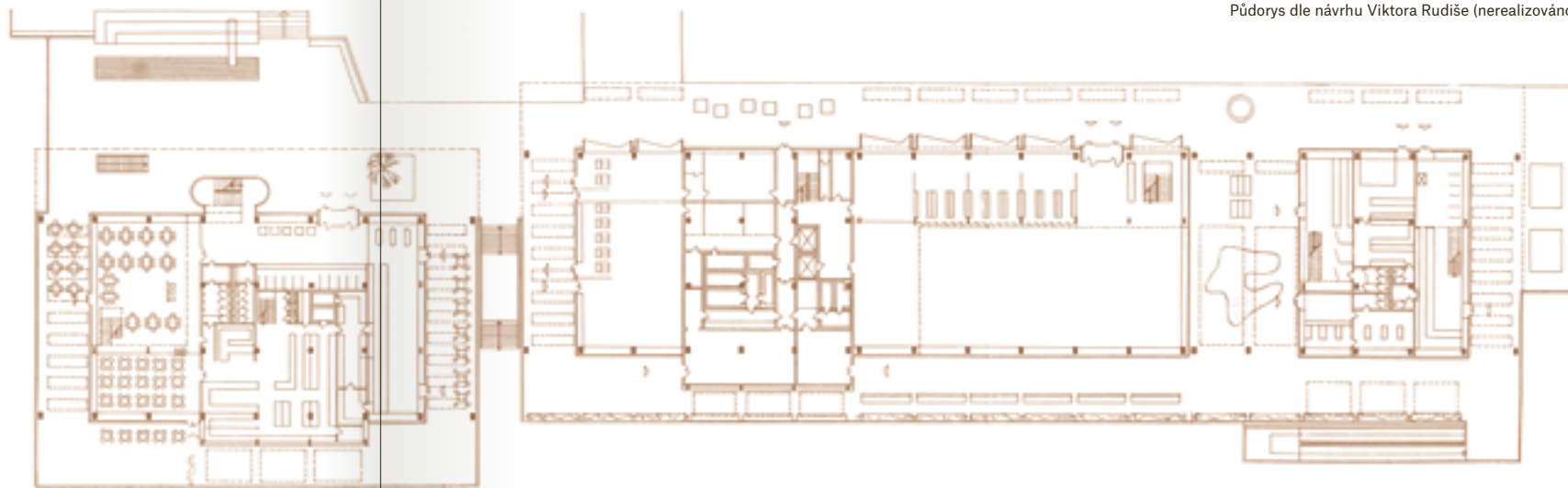
V. OKRSEK [77]
Lidová škola umění s dominantním zastřešením víceúčelového sálu (nerealizováno).

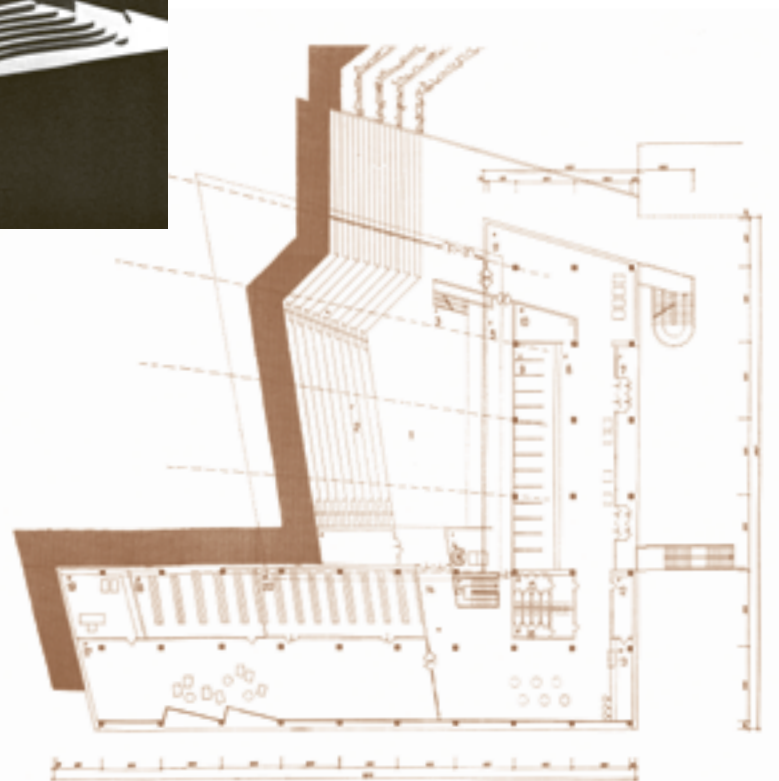
MODEL LIDOVÉ ŠKOLY UMĚNÍ [78]
Nerealizováno.

LIDOVÁ ŠKOLA UMĚNÍ [79]
Půdorys dle návrhu Viktora Rudiše (nerealizováno).

OBVODNÍ CENTRUM [80]
Půdorys dle návrhu Viktora Rudiše (nerealizováno).

132

KOMÁREK, Julius. Výstavba sídliště Lesná očima odběratele. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 440.

133

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 2.

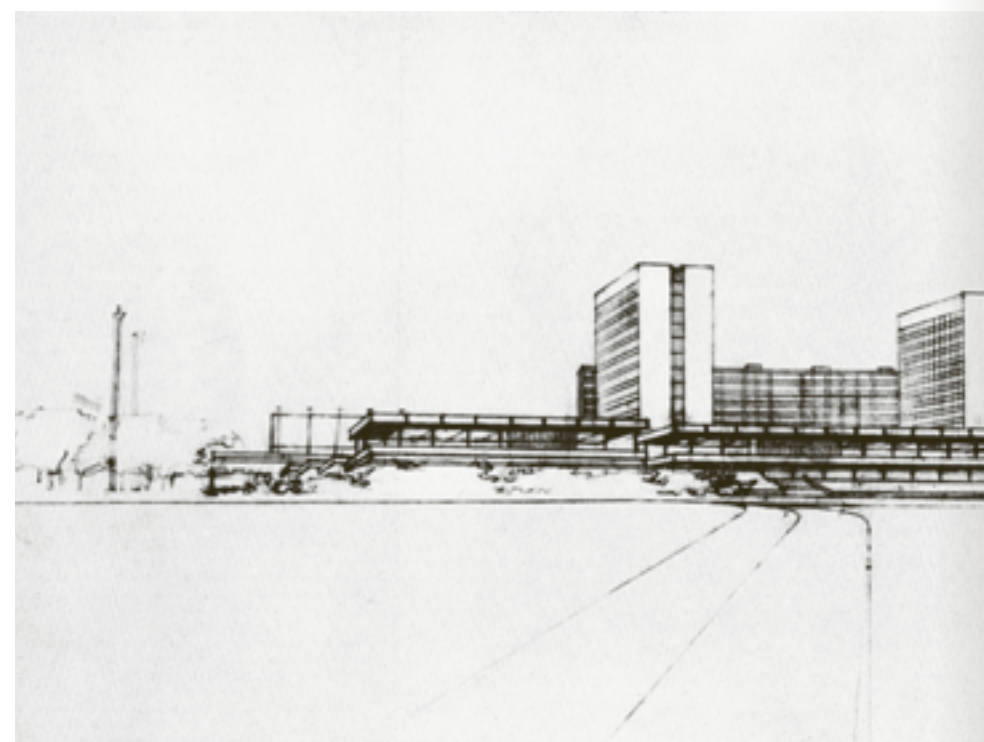
Pro celosídlištní nadokrskové vybavení bylo v urbanistických studiích [53] [54] vyhrazeno území V. okrsku, který se nacházel v těžišti pěšího pohybu, a vytvářel tak „vstupní bránu“ do sídliště. Architekti do tohoto místa navrhli obchodní a kulturní centrum s potřebným sortimentem speciálních obchodů a služeb. K tomuto centru byla architektky navržena také smyčka tramvajové linky. Její vybudování bylo důležité především pro spádovost do V. okrsku, která byla podmínkou pro ekonomické využití a provoz nadokrskové vybavenosti. [132] Z prvotního bohatého záměru zde umístit kulturní dům s víceúčelovým sálem pro 500 osob, kino s širokoúhlým promítáním pro 700 diváků a víceúčelovou halu pro 1000 osob nezůstalo téměř nic. Kulturu nahradila poliklinika, kino bylo Krajskou správou kin zcela zrušeno z obav nedostatečného vytižení a z víceúčelové haly se stalo postupně zařízení pro lidovou školu umění. [133]

Přes veškeré prvotní omezení architekti navrhli obvodní centrum, které mohlo být důstojným místem setkávání obyvatel sídliště. Vzhledem ke svažitosti terénu je nízký horizontální objekt částečně zapaštěn do terénu a svým druhým podlažím se otevírá na severní stranu směrem do sídliště k vysokopodlažním domům, kde vytváří platformu s funkcí náměstí. Ta je s předprostorem tramvajové smyčky propojena širokým schodištěm a rampou. Severní platforma navazuje na pochůzná terasy orientované k jihu kryté výrazným vyložením částečně perforované střešní konstrukce, čímž vytváří chráněný prostor pro jejich uživatele. Fasáda obvodního centra je zřetelně rytmizovaná do modulů skeletového systému. Podzemní podlaží je určeno pro speciální služby, zásobování a parkování. Obvodní centrum je v horní hmotě rozděleno na dvě části. Jednu menší, kde se nachází taneční restaurace s kavárnou, vinárnou a mléčným barem. A větší se spojitelnou a prodejny potravin, zeleniny, masa, ryb, průmyslového zboží, obuvi, květin a knih. Kryté terasy umožňují venkovní posezení před restaurací a mléčným barem a také

sezonní prodej zeleniny. Převýšení horní hmoty umožňuje vložení podlaží, kterým je podstatně rozšířena užitná plocha obchodů a služeb. Architektům však dělala starost samotná velikost centra. „Setkáváme se s tím, že Jednota velmi pečlivě zkoumá kupní síly obyvatel, a tím i budoucí rentabilitu svého objektu,“ [134] přiblížil Viktor Rudiš nelehké rozhodování uživatelů, na které měla být časem přenesena povinnost splácení investičních nákladů.

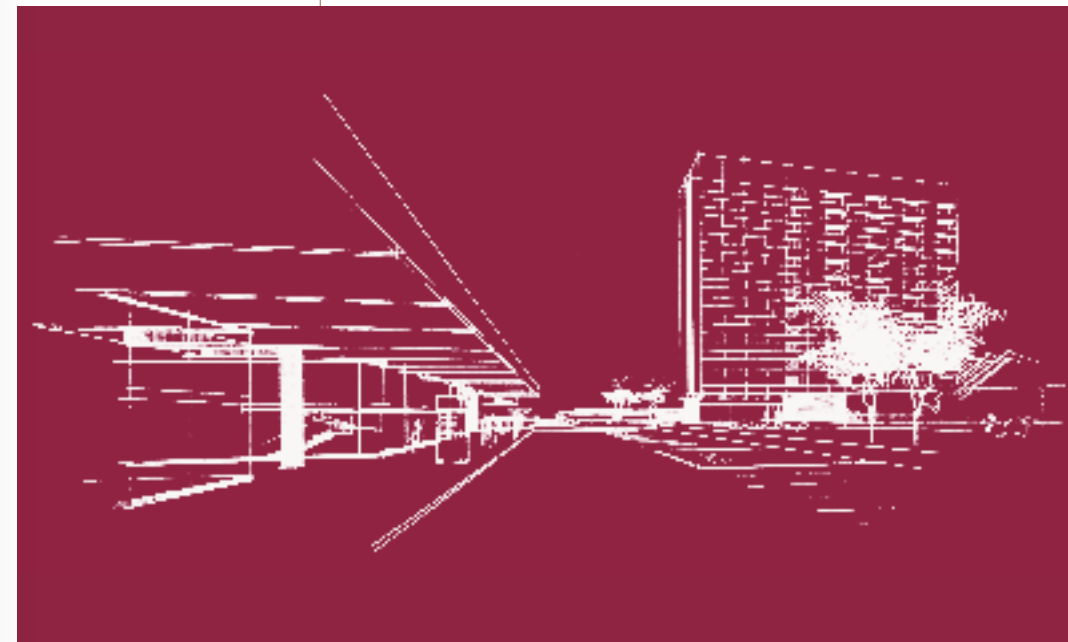
Pohledově nejvýznamnější polohu z celého nadokrskového vybavení zaujímá návrh lidové školy umění s jehlancovým zastřešením, které tvoří výraznou dominantu. Tato dvoupodlažní budova využívající skryté polohy ve svahu v sobě zahrnuje prostory pro hudební, pohybovou a výtvarnou výuku. Součástí školy je také knihovna s čítárnou a víceúčelový sál, který ale nedosahuje parametrů zrušené víceúčelové haly. S platformou před obvodovým centrem je škola propojena soustavou teras.

Po roce 1968 byly investice prioritně směřovány k jiným účelům a obvodní centrum [135] ani lidová škola umění již nebyly realizovány. Stejný osud postihl i sportovní areál v severní části sídliště, kde nebylo realizováno koupaliště a krytý plavecký stadion se saunou. [136] V přírodním amfiteátru v Čertově rokli nebylo realizováno letní kino, v V. okrsku velké středisko řemesel a služeb [137] a v celém sídlišti pak tři bloky patrových garáží [138] při obvodové komunikaci a přístřešky autobusových zastávek [181]. Víze architektů o komplexním obytném prostoru tak nebyla nikdy naplněna.

VSTUPNÍ POHLED NA SÍDLIŠTĚ LESNÁ [81]

V. okrsek s obvodním centrem dle návrhu Viktora Rudiše (nerealizováno).

OBVODNÍ CENTRUM [82]

Severní platforma před obvodním centrem měla všechny funkce tradičního náměstí (nerealizováno).

134

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 3.

135

Na místě obvodního centra byla později vybudována velkoprodejna potravin. ↗146

136

Plavecký stadion byl realizován později v jižní části sídliště u velkoprodejny potravin. ↗154

137

MALEČEK, Martin a SUCHÝ, Jaroslav. Co je Lesná. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 7.

138

Blok patrových garáží byl realizován pouze jeden v severní části sídliště. ↗163

Okrsky a ulice

- vrstevnice
- zeleň
- komunikace a plochy
- zástavba
- hranice okrsku

- I.** I. okrsek, 1964–1966
vedoucí projektant:
Ing. arch. Ladislav Volák
- II.** II. okrsek, 1965–1966
vedoucí projektant:
Ing. arch. Viktor Rudiš
- III.** III. okrsek, 1967–1968
vedoucí projektant:
Ing. arch. Ladislav Volák
- IV.** IV. okrsek, 1966–1967
vedoucí projektant:
Ing. arch. Miroslav Dufek
- V.** V. okrsek, 1968–1969
vedoucí projektant:
Ing. arch. Viktor Rudiš

M 1:8500

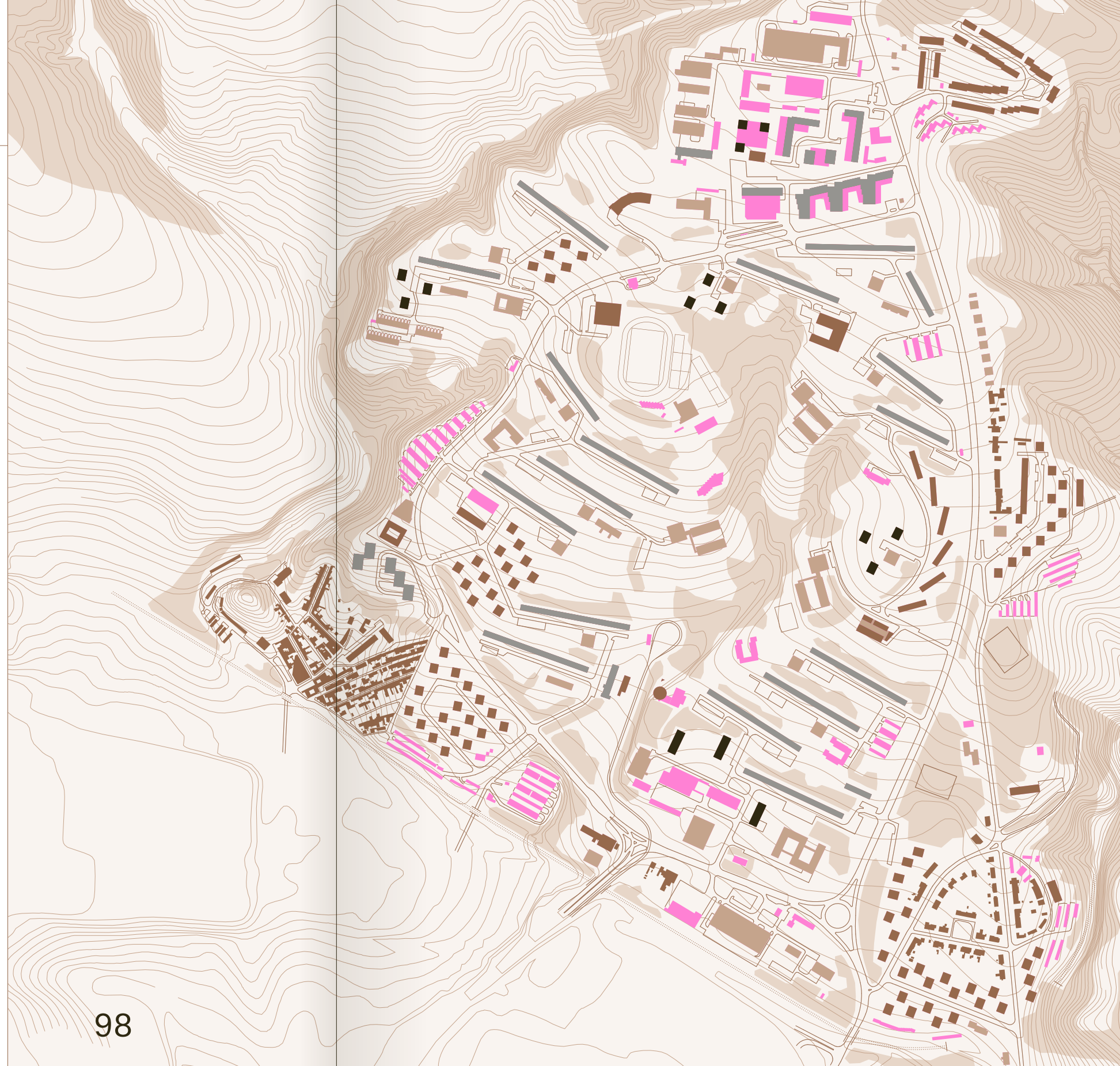

Výšková hladina

- vrstevnice
- zeleň
- komunikace a plochy
- ostatní zástavba
- 1 podlaží
- 2 podlaží
- do 5 podlaží
- do 10 podlaží
- nad 10 podlaží

M 1:8500

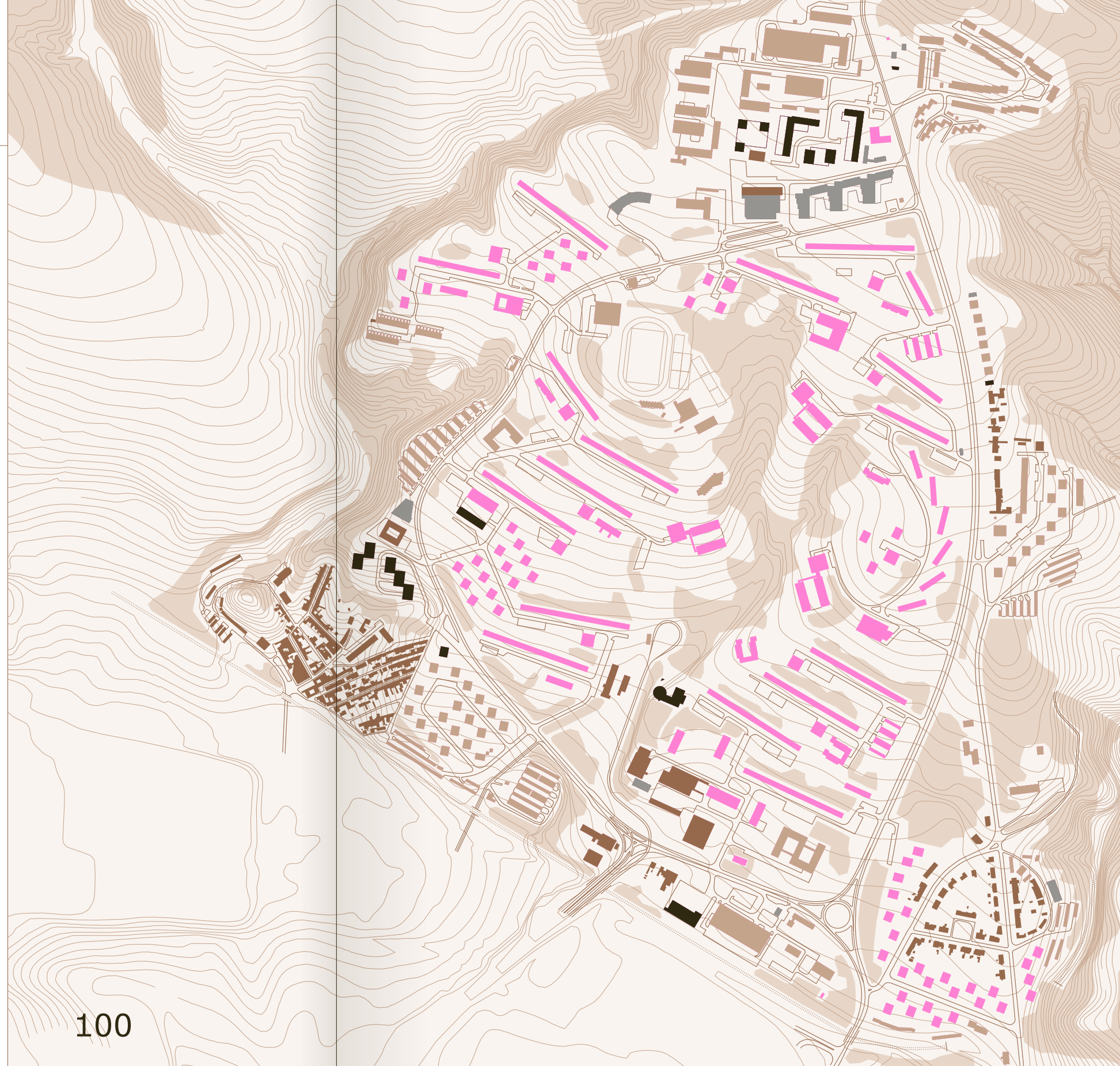

Stáří objektů

- vrstevnice
- zeleň
- komunikace a plochy
- starší
- 60. léta
- 70. léta
- 80. léta
- 90. léta
- novější

M 1:8500

Funkční členění

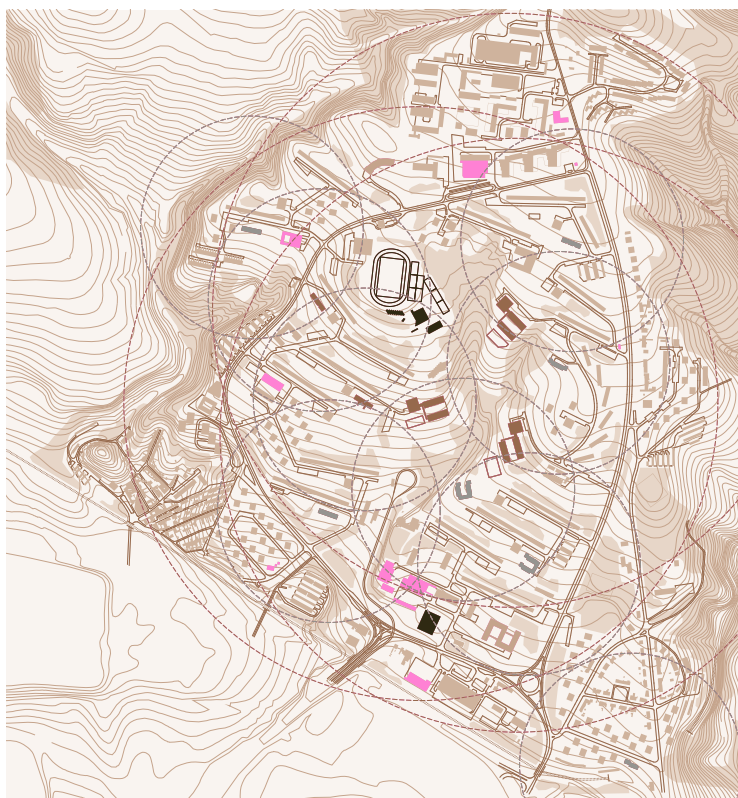
Objekty pro bydlení

- Objekty pro bydlení bytové domy
- Objekty pro bydlení bytové domy s nástavbou
- Objekty pro bydlení rodinné domy

Občanská vybavenost

- Objekty občanské vybavenosti – obchody, restaurace
- Objekty občanské vybavenosti – poliklinika, domov pro seniory
- Objekty občanské vybavenosti – základní a střední školy
- Docházková vzdálenost 800 m
- Objekty občanské vybavenosti – mateřské školy
- Docházková vzdálenost 300 m
- Objekty pro rekreaci a sport stadion, sportovní hala, bazén

Práce a technické zázemí

- Objekty pracovních příležitostí – administrativa, výzkum, služby
- Objekty pracovních příležitostí – výroba
- Objekty technické vybavenosti – výměníky, trafostanice, vodárna
- Objekty občanské vybavenosti – ostatní

Doprava

- Objekty pro dopravu přízemní garáže
- Objekty pro dopravu patrové garáže
- Objekty pro dopravu servis, čerpací stanice
- Vlaková trať
- Tramvajová trať
- Autobusová trať
- Zastávka MHD

STĚHOVÁNÍ [83]

Jedni z prvních obyvatel I. okrsku se stěhují do nového bytu na ještě rozestavěném sídlišti (1965).

3.5

Typologie

Bytové domy

Deskové bytové domy schodišťové 106

Věžové bytové domy schodišťové 112

Bodové bytové domy schodišťové I 116

Bodové bytové domy schodišťové II 120

Nízkopodlažní bytové domy schodišťové 122

Vysokopodlažní bytové domy chodbové 124

Školy 128

Mateřské školy a jesle I 130

Mateřské školy a jesle II 132

Základní školy 134

Občanská vybavenost

Okrsková centra 140

Velkoprodejna potravin 146

Dům pionýrů a mládeže 147

Poliklinika 148

Sportovní hala a areál TJ Tesla 154

Sportovní hala a areál TJ Start 160

Ostatní budovy

Hospodářské bloky 162

Garáže 163

Pracovní příležitosti 164

Bytové domy

Deskové bytové domy schodišťové

Deskové bytové domy architekta Františka Zounka jsou nejvýraznějšími kompozičními a urbanistickými dominantami sídliště Lesná. Typologicky je můžeme definovat jako schodišťové. Jejich velikost, umístění a orientace jsou dány nejenom topografií terénu, ale zejména ekonomickými požadavky jeřábové [19] dráhy. Celkem je v území rozmístěno osmáct deskových domů. Jejich délka vychází z počtu sekcí v nich umístěných. Nejkratší bytový dům o třech sekcích se nachází na ulici Heleny Malířové. Tento dům byl prvním domem, který byl na sídlišti postaven a obýván již od srpna 1965. [139] Nejdelší domy mají až dvanáct sekcí a dosahují délky téměř 220 metrů. Deskové domy v orientaci ke světovým stranám jih a sever jsou tvořeny devíti [140] podlažími (jedno vstupní podlaží s domovním vybavením a osm obytných podlaží) a obsahují byty v kategoriích 1+1, 2+1, 3+1 a 4+1.

K výstavbě byla použita konstrukční soustava B 60 v panelové technologii s příčnými nosnými stěnami s rozponem 3,6 metru. Jedna schodišťová sekce je tvořena obvykle pěti trakty v celkové délce 18 metrů a hloubce 11,2 metru. V I. a II. okrsku jsou sekce místy tvořeny šesti trakty v celkové délce 21,6 metru. Byty jsou vybaveny bytovým jádrem B-2.

Fasáda obytných podlaží je tvořena parapetními a meziokenními dílci. Parapetní dílce se vyznačovaly povrchovou úpravou ze světlé mramorové drti. [141] Meziokenní silikátové vložky natírané tmavšími odstíny barev (tmavě šedou, červenou, zelenou) byly nejenom výrazným architektonickým prvkem, ale dopomáhaly k základní orientaci v území. Fasáda vstupního podlaží s domovním vybavením je v celé ploše až k pásovým sklepním oknům obložena keramickými pásky, čímž vytváří barevně odlišnou podnož osmipodlažní hmotě s byty. Pro zvýraznění horizontality parapetních pásů byla okna natřena tmavou barvou. Štítové stěny z plných panelů jsou bez oken.

Do domu se vstupuje po nízkém žulovém předloženém schodišti přes kryté závětrí a prosklenou stěnu do vstupní haly s poštovními schránkami.

139

Lubomír Kolek, 9. 1. 2015, při rozhovoru s autorem.

140

V letech 2000–2006 byly čtyři deskové domy ve vlastnictví města zvýšeny o nástavbu. →227

141

V dnešní době již na sídlišti není ani jeden dům s původním vzhledem. →225

142

Citace Františka Zounka je převzata z dokumentárního cyklu Deset století architektury.

143

Toto umístění výtahu je nešťastné a nemůže sloužit pro přepravu lidí s omezenou schopností pohybu.

144

Malé balkony, tzv. kazatelna, v I. a II. okrsku byly příčinou jejich necitlivých náhrad. → 234

145

ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt. 1967.*

Ze závětrí je oddělený přístup do místnosti pro komunální odpad. Architektura vstupního prostoru je inspirována funkcionalismem. „Chtěli jsme, aby domy měly důstojné vstupní haly [...] snažili jsme se je vybavit obklady a zrcadly, tak jak to dělali dřívější stavitelé.“ [142] V severní části domu se nachází vertikální komunikace tvořená dvouramenným schodištěm a výtahem přístupným vždy z mezipodesty. [143]

Nejrozšířenější dispoziční varianta (I) [86] deskového domu je se třemi byty v jednom podlaží přístupnými z podesty. Byt 3+1 obsahuje tři obytné místnosti, balkon, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 74,43 m². Byt 2+1 obsahuje dvě obytné místnosti, balkon, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 56,08 m². Byt 1+1 obsahuje jednu obytnou místnost, balkon, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 37,70 m².

Dispoziční varianta (II) [87] vychází z předchozí. Rozdíl je v umístění bytového jádra bytu 3+1 do přední (jižní) části domu. Tím je vytvořena obytná kuchyně s možností stolování.

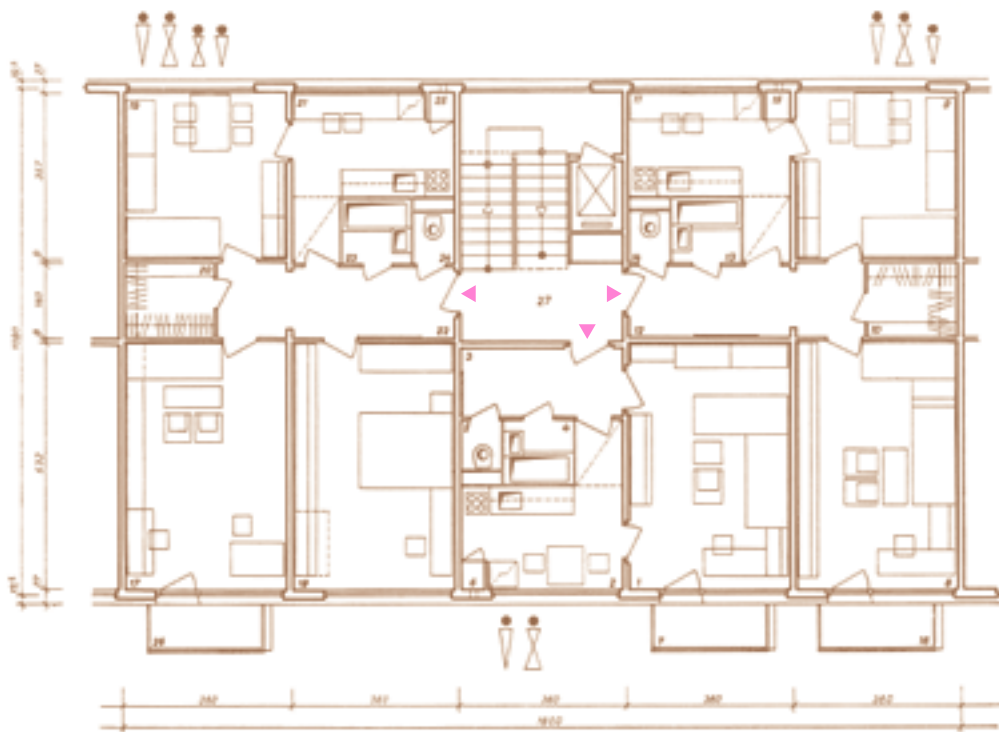
Další dispoziční varianta (III) [88] nabízí dva byty v jednom podlaží. Byt 4+1 obsahuje čtyři obytné místnosti, balkon, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 92,29 m². Byt 3+1 obsahuje tři obytné místnosti, balkon, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 74,43 m².

Prezentované dispozice jsou aplikovatelné pro sekci délky 18 metrů. Dispoziční uspořádání sekce v délce 21,6 metru stavěné v I. a II. okrsku lze jen odhadnout a domnívat se, že obsahuje byty 4+1, 3+1 a 1+1 v podlaží. Na rozdíl od bytů ve III. a IV. okrsku, které byly stavěny později a vyznačují se vyšším obytným standardem (obytná plocha byla rozšířena o zavěšený balkon), byly byty v I. a II. okrsku v nižším obytném standardu vybavené pouze tzv. kazatelnou. [144, 145] Domy jsou vysoké přibližně 26 metrů.

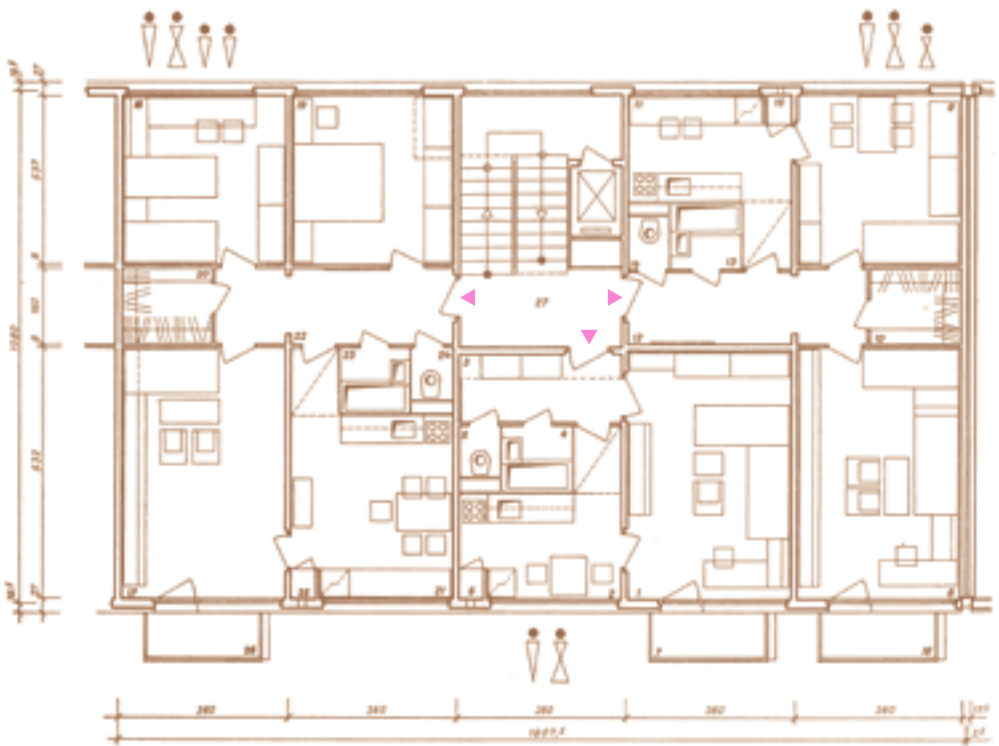

DESKOVÝ DŮM NA ULICI HELENY MALÍŘOVÉ [85]
Jedná se o ojedinělou verzi krátkého deskového domu složeného pouze ze tří vchodových sekcí.

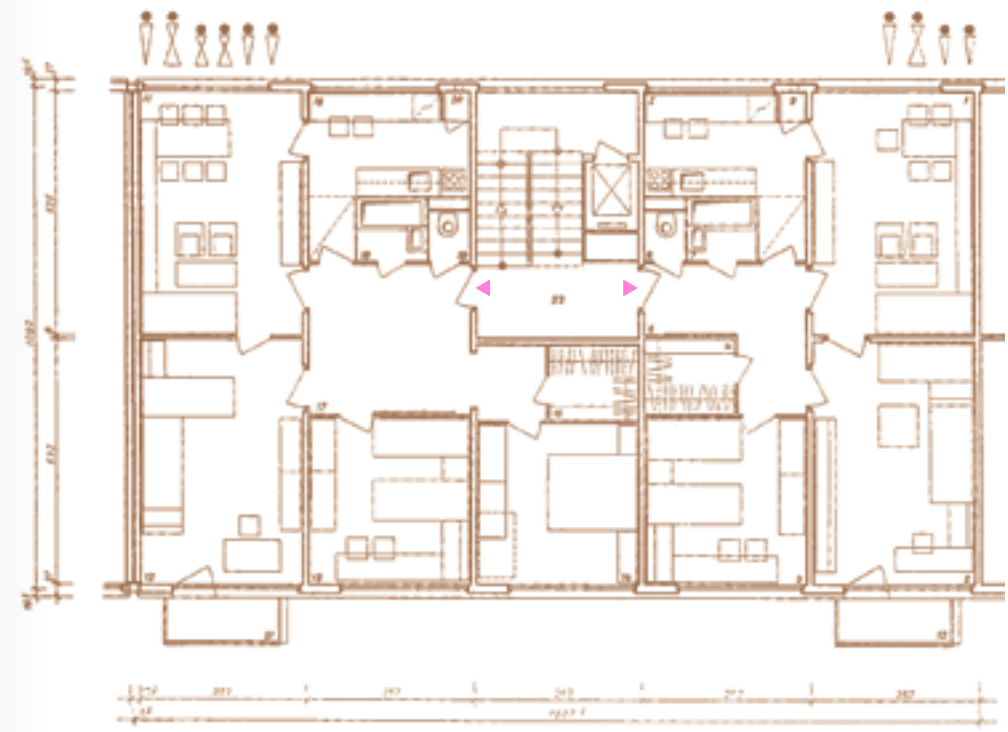
DESKOVÝ DŮM NA ULICI BLAŽKOVA [84]

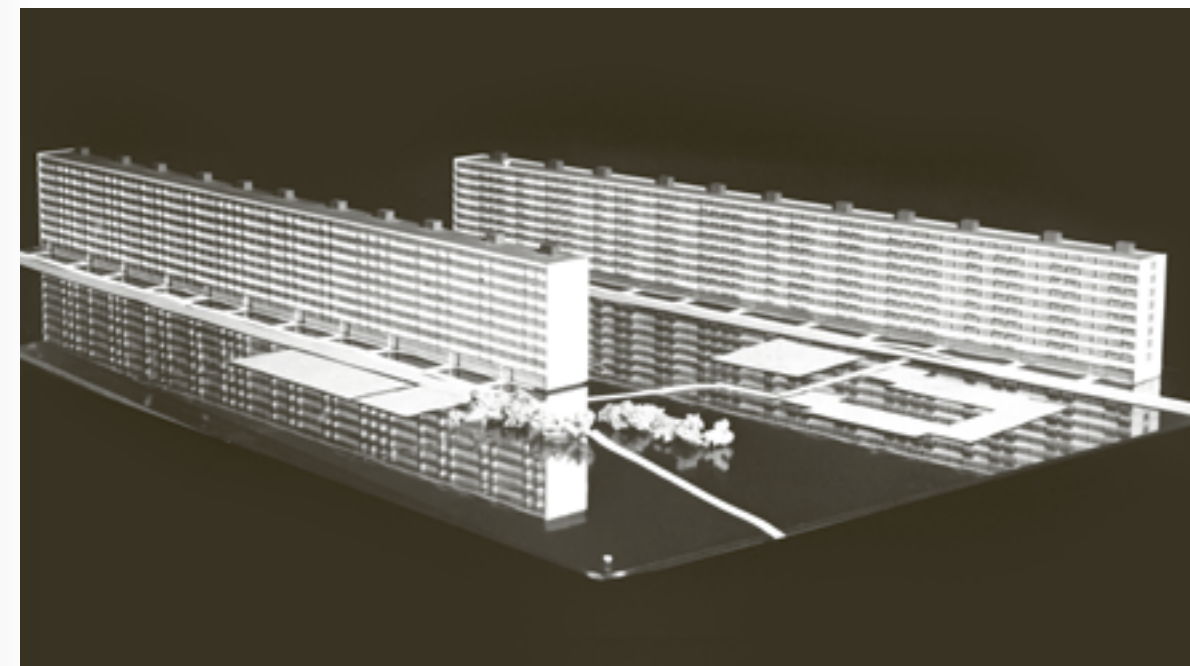
DESKOVÝ BYTOVÝ DŮM [86]
Dispoziční varianta I.

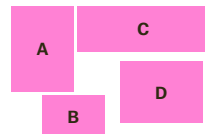
DESKOVÝ BYTOVÝ DŮM [87]
Dispoziční varianta II.

DESKOVÝ BYTOVÝ DŮM [88]
Dispoziční varianta III.

MODEL DESKOVÝCH BYTOVÝCH DOMŮ [89]

A – DESKOVÝ DŮM NA ULICI ARBESOVA [90]
Pohled od Čertovy rokle.

B – PRVNÍ ZNÁMKY ŽIVOTA NA SÍDLIŠTI [91]
Pohled od parkoviště Heleny Malířové
na rozestavěný dům na ulici Šrámkova.

C – OKRSKOVÉ CENTRUM LUČINA [92]
Pohled ze střechy deskového domu na ulici Arbesova,
v pozadí rozestavěna západní část sídliště.

D – KRÁTKÝ DŮM NA ULICI HELENY MALÍŘOVÉ [93]
V pozadí dlouhý deskový dům na ulici Nezvalova.

Věžové bytové domy schodišťové

Věžové bytové domy architekta Miroslava Dufka jsou důležitými kompozičními prvky sídliště Lesná. Typologicky je můžeme definovat jako schodišťové. Záměrně jsou umístěné na vyvýšeninách ve II. a IV. okrsku. Celkem je v území rozmístěno devět věžových domů. Věžové domy v orientaci ke světovým stranám východ a západ jsou tvořeny třinácti podlažními (jedno vstupní podlaží s domovním vybavením a dvanáct obytných podlaží) pouze s byty kategorie 3+1 (na jednom podlaží čtyři).

K výstavbě byla použita konstrukční soustava B 60 v panelové technologii s rozponem 3,6 metru upravena věžovému domu. Půdorysné rozměry domu jsou zhruba 16,3 × 22,0 metru. Výška domu je přibližně 37 metrů. U bytů záměrně nebyla použita lehká bytová jádra. Koupelny a WC byly odvětrány přirozeným tahem bez nutnosti ventilátorů. 146

Fasáda obytných podlaží orientovaných na východ a západ je stejně jako u deskového bytového domu tvořena parapetními dílci a meziokenními krycími maskami. I zde bylo pro zvýraznění horizontality parapetních pásů použito krycích masek z lehkých rámových konstrukcí. Okna i meziokenní masky byly natřené tmavou barvou. Fasáda vstupního podlaží s domovním vybavením je v celé ploše až k pásovým sklepním oknům obložena keramickými pásky. Štítové stěny z plných panelů jsou uprostřed rozděleny sloupem sdružených loggií s expresivně tvarovaným skleněným zábradlím.

Do domu se vstupuje přes kryté závětrí a prosklenou stěnu do vstupní haly s poštovními schránkami. Místnost pro komunální odpad má oddělený přístup z boční strany. Uvnitř dispozice domu se nachází vertikální komunikace tvořená strmým jednoramenným schodištěm a dvěma výtahy obsluhovanými z hlavní podesty. 147

Dispozice bytů kategorie 3+1 je symetricky identická, jsou rozmístěny do rohů kolem vnitřního schodiště. Dva byty jsou vždy orientovány na východ a dva na západ. Byt 3+1 obsahuje obývací pokoj, dvě ložnice, komoru,

kuchyň, loggii, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 69,69 m². Hospodářská loggie je přístupná z kuchyně.

MODEL VĚŽOVÉHO DOMU [94]

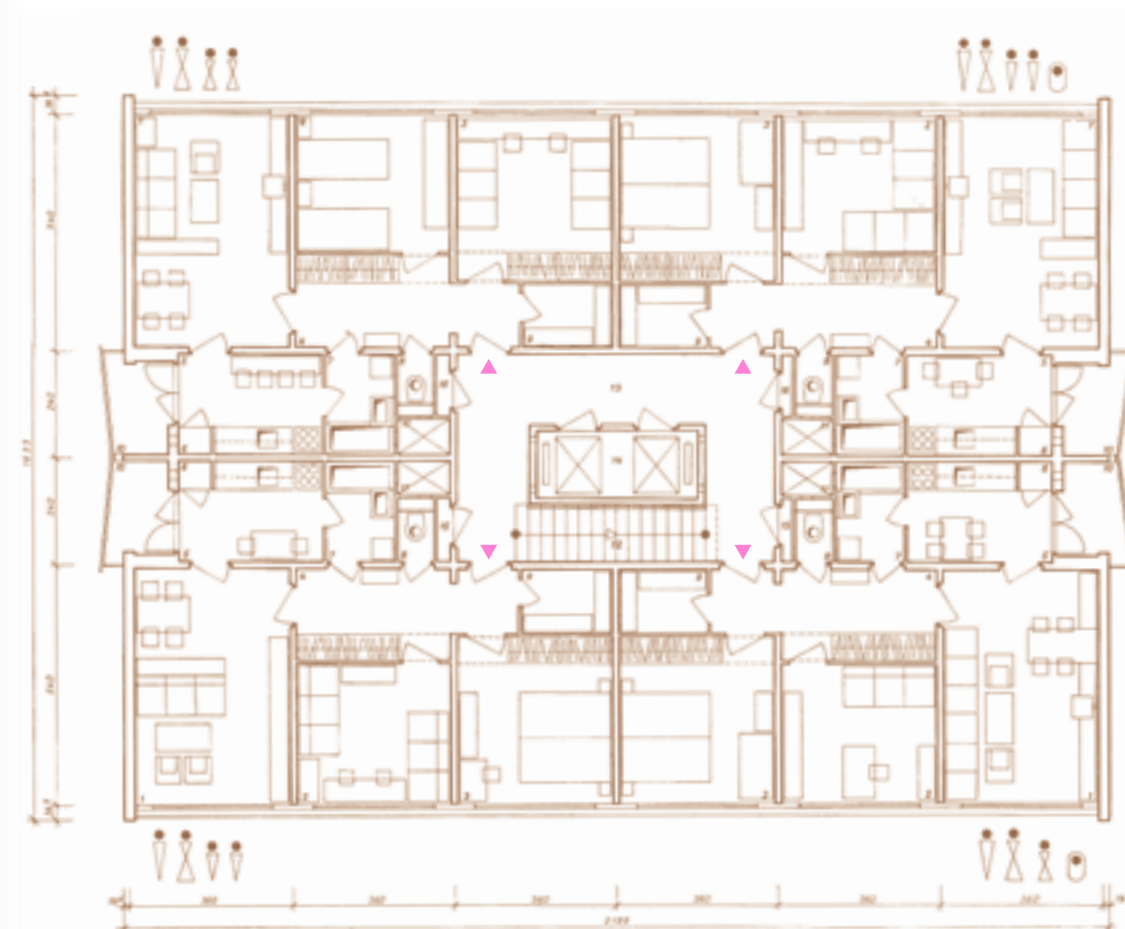
Upravený typ soustavy B 60 s pásovými okny.

146

DUFEK, Miroslav. Sídlíště Lesná 40 let po jeho dokončení. In: Lesná — 50 let sídliště. 2012, s. 26.

147

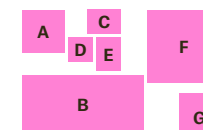
Výtahy se liší v cílových stanicích — jeden jezdí pouze do lichých stanic, druhý pouze do sudých.

VĚŽOVÝ BYTOVÝ DŮM [95]

Dispoziční uspořádání bytů kolem komunikačního jádra.

5 m

A – ČERTOVA ROKLE [96]

Soubor věžových domů na pozadí Čertovy rokle a základní školy Nezvalova.

B – VĚŽOVÉ DOMY NA ULICI NEZVALOVA [97]

Pohled ze severozápadu.

C – FASÁDA VĚŽOVÉHO DOMU [98]

Detail pásového okna.

D – FASÁDA VĚŽOVÉHO DOMU [99]

Detail balkonů.

E – FASÁDA VĚŽOVÉHO DOMU [100]

Detail technického podlaží.

F – TROJICE VĚŽOVÝCH DOMŮ [101]

Terénní úpravy pahorku u základní školy Nejedlého.

G – VĚŽOVÉ DOMY NA ULICI HAŠKOVA [102]

Pohled z jihu na jeden z nich.

Bodové bytové domy schodišťové I

Byty jsou osvětleny vždy ze dvou stran. Byt 3+1 ve dvou velikostech obsahuje obývací pokoj a dvě ložnice, balkon, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 70,53 m² a 70,62 m². Byt 2+1 obsahuje obývací pokoj, ložnici, balkon, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 58,66 m².

PERSPEKTIVNÍ KRESBA BODOVÉHO DOMU I [103]

148

Domy na jihovýchodě nebyly zahrnuty v investičním plánu Lesné, byly stavěny družstevní formou.

Bodové domy architektů Františka Zounka a Igora Meduny v kobercové zástavbě jsou v podobě sevřených obytných skupin doplňujícím urbanistickým elementem k dlouhým deskovým domům. Proporcemi připomínají krychle. Typologicky je můžeme definovat jako schodišťové. Jsou umístěny ve III. a IV. okrsku a dále pak na jihovýchodní straně sídliště. [148] Celkem je v území rozmístěno čtyřicet sedm bodových domů.

Domy vzhledem k vnitřnímu uspořádání bytů umožňují variabilní orientaci vůči světovým stranám. Pro lepší oslunění jsou domy na mírném svahu uspořádány šachovnicově. Jsou tvořeny pěti podlažími (jedno podzemní s domovním vybavením, které je částečně přístupné z upraveného terénu, a čtyři obytná podlaží) s byty v kategoriích 1+1, 2+1 a 3+1 (na jednom podlaží čtyři byty).

Domy byly navrženy zcela nově pouze pro sídliště Lesná [149] v tradiční zděné technologii s rozponem nosných stěn 3,6 metru. Půdorysné rozměry domů jsou 19,3×16,5 metru. Vysoké jsou přibližně 15 metrů. Bodové domy mají stejně jako věžové domy zděná bytová jádra.

Obytné skupiny bodových domů jsou charakteristické vždy jednotnou barevností. Ve III. a IV. okrsku jsou omítnuté probarvenou omítkou v cihlově červeném odstínu, domy na jihovýchodní straně sídliště jsou v přírodní barevnosti s barevně odlišenými balkony. Některé domy jsou doplněny o vlastní garáže. Balkony s plným zábradlím zarovnané vždy k jednomu nároží přidávají domům na plasticitě. Sokl domů je povrchově upraven buď obkladem z keramických pásek, nebo povrchem z umělého kamene.

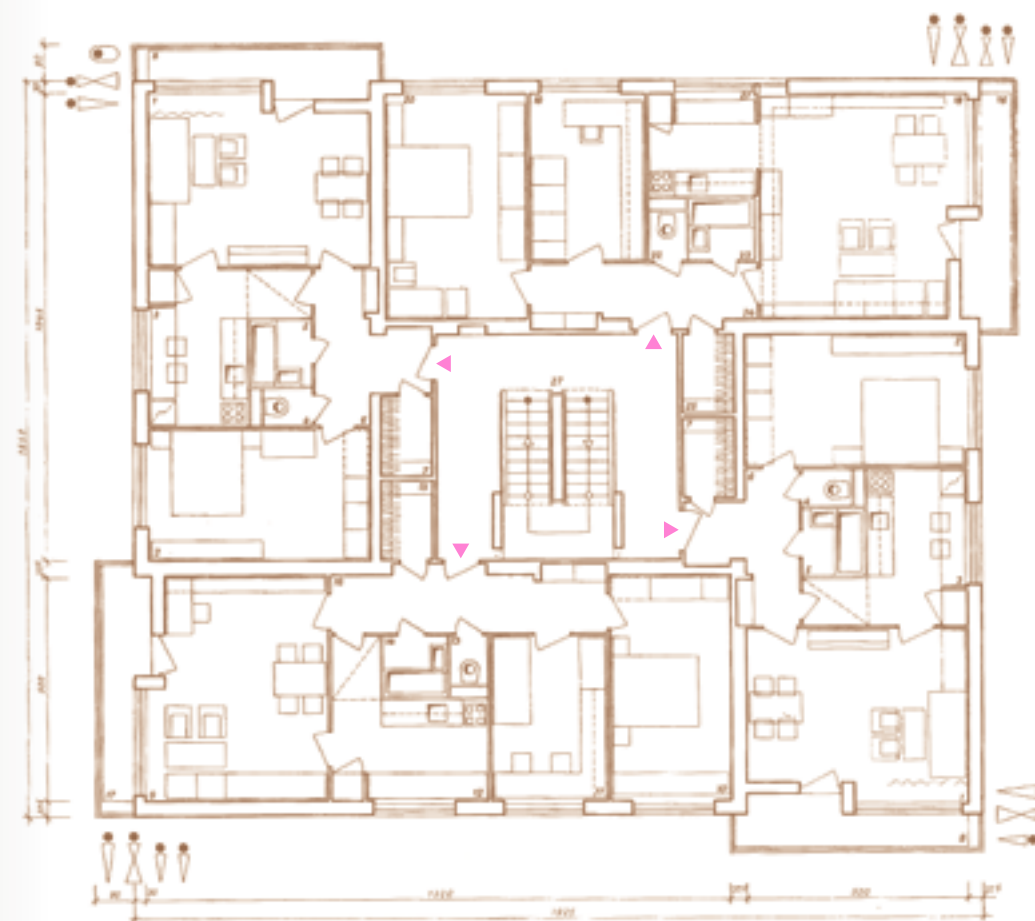
Do domu se vstupuje přes kryté závětrří do vstupní haly s poštovními schránkami a zrcadlem. Místnost pro komunální odpad má oddělený přístup z boční strany podzemního podlaží. Jednotlivé byty v nárožích jsou uspořádány do tvaru větrníku kolem vnitřního dvouramenného schodiště seshora přisvětleného světlíkem. [150]

149

Typologie bytového domu se osvědčila a tyto domy byly posléze stavěny i na jiných místech, např. v Moravské Chrástové.

150

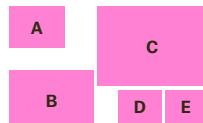
Podobný způsob přisvětlení vnitřního schodiště František Zounek použil v domě na ulici Vinařská.

BODOVÝ BYTOVÝ DŮM I [104]

Dispoziční větrníkové uspořádání bytů kolem komunikačního jádra.

5 m

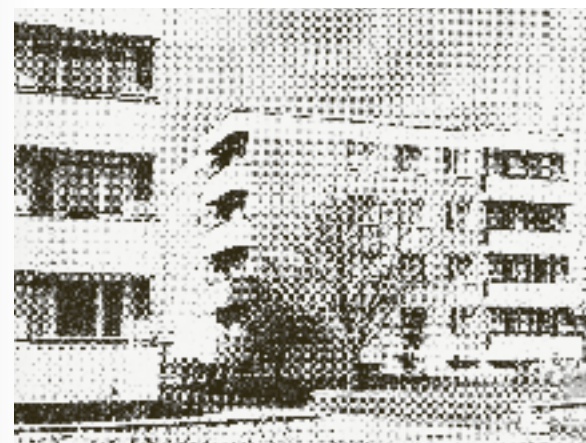
**A – BODOVÉ DOMY
NA ULICI BROŽÍKOVA [105]**
Pohledy na bytové domy od Čertovy rokle.

**B – BYTOVÉ DOMY U OKRSKOVÉHO
CENTRA DUKÁT [106]**
Kloubový autobus Karosa na zastávce Loosova.

C – BODOVÉ DOMY NA ULICI STUDENÁ [107]
Pohled na bytové domy od ulice Okružní.

D – BODOVÉ DOMY NA ULICI STUDENÁ [108]
Pohled na bytové domy směrem k poliklinice.

**E – BYTOVÉ DOMY NA
ULICI JURKOVIČOVA [109]**
Deskový dům na pozadí západní kobercové
zástavby bodových domů.

Bodové bytové domy schodišťové II

151

Miroslav Dufek, 15. 1. 2021,
z e-mailové komunikace s autorem.

Bodové domy stavěné podle projektu architekta Miroslava Dufka nebyly zahrnuty v investičním plánu sídliště Lesná a stavěly se až na přelomu 60. a 70. let formou družstevní výstavby pod označením jako sídliště Kohoutova. 151 Tyto domy, v podobném šachovnicovém uspořádání jako bodové domy Františka Zounka, navazují na jižní straně sídliště novou ulicí Třískalova na stávající dělnickou kolonii „Divišova čtvrť“.

Proporcemi připomínají také krychle. Typologicky je můžeme definovat jako schodišťové. Celkem je v území rozmístěno sedmáct bodových domů. Domy jsou vzhledem k umístění předsazených loggií na fasádě orientovány na východ a na západ. Domy jsou na ulici Třískalova tvořeny pěti podlažími (jedno vstupní podlaží s domovním vybavením a dvěma byty a čtyři obytná podlaží se čtyřmi byty na každém podlaží). Byty jsou v kategoriích 2+1 a 3+1.

K výstavbě byla použita typová soustava T-06 B 152 v panelové technologii s příčnými nosnými stěnami s rozponem 3,6 metru. Domy jsou tvořeny pěti trakty s příčnými ztužujícími stěnami. Půdorysné rozměry domů jsou 18,5×16,2 metru. Vysoké jsou přibližně 14,5 metru. Byty jsou vybaveny modernějším bytovým jádrem B-3.

Fasáda obytných podlaží je tvořena plnostěnnými panely a panely s okenními otvory s povrchovou úpravou ze světlé mramorové drti. Fasáda vstupního podlaží s domovním vybavením je v celé ploše obložena keramickými pásky, čímž vytváří barevně odlišnou podnož k obytným podlažím. Barevně odlišeny jsou vnitřní panely sružených předsazených loggií. Částečně prosklená kovová zábradlí jsou doplněna plechovými truhlíky na květiny.

Do domu se vstupuje po nízkém žulovém předloženém schodišti přes kryté závětrí do vstupní haly s poštovními schránkami. Ze závětrí je oddělený přístup do místnosti pro komunální odpad. Uvnitř dispozice domu se nachází vertikální komunikace tvořená dvouramenným schodištěm seshora přisvětlena světlíkem.

152

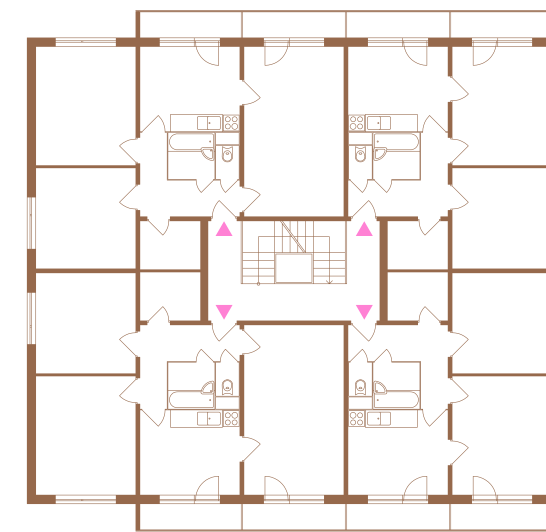
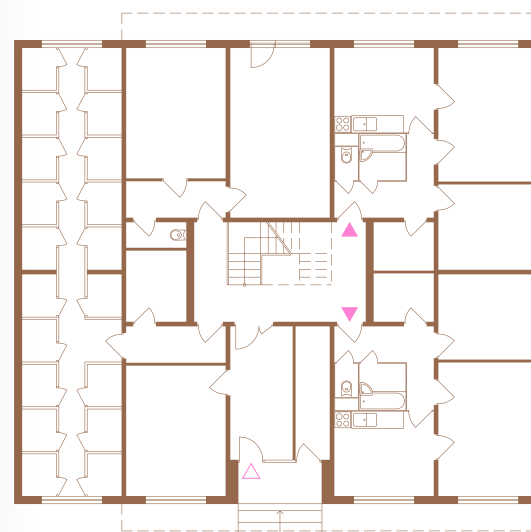
Na sídlišti Lesná je T-06 B
ojedinelá typová soustava použita
pouze pro tyto domy a bytové domy
na ulici Barvy „vzor Žabovřesky“.
⇒ 76

153

PECKA, Lukáš. *Brněnská sídliště
a jejich urbanistická struktura.*
2013, s. 128.

Ke každému bytu náleží dvě loggie. Byt 3+1 obsahuje obývací pokoj a dvě ložnice, loggie, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užitné ploše bytu 77,77 m². Byt 2+1 obsahuje obývací pokoj, ložnici, loggie, šatnu, kuchyň, předsíň, koupelnu a WC o celkové užitné ploše bytu 56,58 m².

Východně od sídliště Lesná na ulici Barvy byly postaveny podobné panelové domy „vzor Žabovřesky“ 153 architektů Františka Kočího a Milana Steinhausera a mohou být zaměňovány s domy architekta Miroslava Dufka.

BODOVÝ BYTOVÝ DŮM II [110]

Vstupní a typické podlaží bytového domu.

5 m

BYTOVÉ DOMY NA ULICI TŘÍSKALOVA [111]

SÍDLIŠTĚ KOHOUTOVA [112]

Celkový pohled na obytný soubor
kolem ulice Třískalova.

Nízkopodlažní bytové domy schodišťové

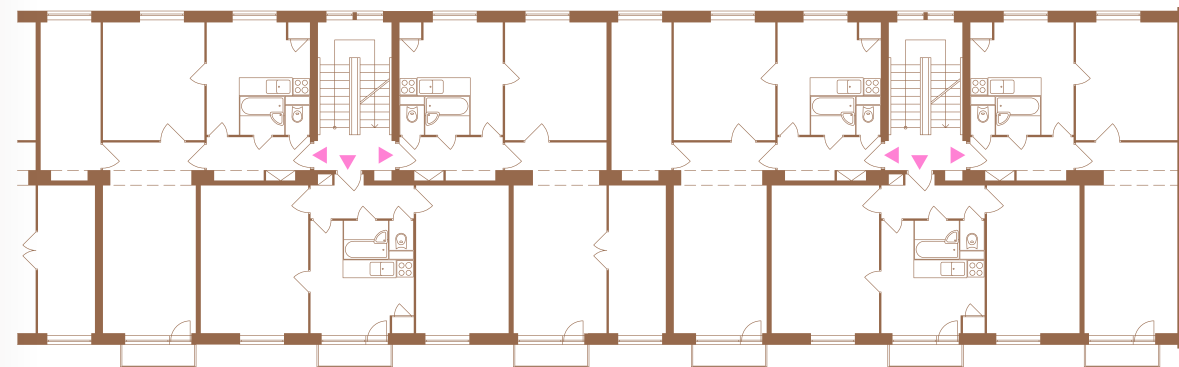
Nízkopodlažní bytové domy jsou dalším doplňujícím urbanistickým elementem. Typologicky je můžeme definovat jako schodišťové. Domy jsou vějířovitě umístěné podél ulice Nejedlého. Jejich převážná orientace východ a západ je dána doporučením STÚ. Celkem je v území rozmístěno šest těchto domů. Skládají se vždy ze tří schodišťových sekcí. Domy využívají mírně svažitého terénu a jsou tvořeny pěti podlažními (jedno podzemní s domovním vybavením a bytem s předzahrádkou a čtyři obytná podlaží se třemi byty na podlaží). Byty jsou v kategoriích 2+1 a 3+1. Domy vycházejí z celostátních podkladů soustavy T-02 B v tradiční zděné technologii s vnitřním rozponem podélných nosných stěn 5,0 metru. Pro Brno byly domy upravené Františkem Zounkem. Půdorysné rozměry domu jsou zhruba 56,4×11,4 metru. Výška domu je přibližně 14,5 metru. Byty jsou vybaveny bytovým jádrem B-2.

Domy jsou především charakteristické výrazným čtvercovým členěním fasády s tmavě modrou probarvenou omítkou. ¹⁵⁴ Pro jejich zvýraznění byla okna ještě natřena tmavou barvou. Na východní fasádě jsou zavěšené balkony s krycím plechem z eloxovaného hliníku. Členění fasády a rozvržení balkonů vychází z estetického požadavku výtvarně upravit holý typový podklad určený pro hromadnou výstavbu.

Do domu se vstupuje z terénu přímo na mezipodestu schodišťového prostoru osvětleného malými okny ve fasádě. Byt 3+1 obsahuje tři obytné místnosti, balkon, kuchyň, předsiň s vestavěnou skříní, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 64,4 m². Byt 3+1 umožňuje příčné provětrání. Byt 2+1 obsahuje dvě obytné místnosti, balkon, kuchyň, předsiň s vestavěnou skříní, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 53,8 m². Úzký pokoj svými proporcemi neumožňuje velký komfort. Jeho půdorysné rozměry jsou pouze 1,9×5,0 metru. Nadřazení vzhledu fasády nad vnitřním uspořádáním však vedlo k tomu, že v bytě 2+1 je kuchyň prosvětlena velkým oknem s balkonem, zatímco největší obytný pokoj je prosvětlen pouze malým oknem.

154

Podobné typy domů jsou postavené v Brně-Řečkovících architektem Viktorem Rudišem. → 252

NÍZKOPODLAŽNÍ BYTOVÝ DŮM [113]

Dispoziční uspořádání bytů ve dvou sekcích.

5 m

VĚJÍŘOVÁ ZÁSTAVBA BYTOVÝCH DOMŮ [114]

Pohled na ulici Nejedlého, trojici výškových domů a okřeskové centrum Lučina.

BYTOVÉ DOMY NA ULICI NEJEDLÉHO [115]

Pohled na vějířovou zástavbu z ulice Seifertova.

Vysokopodlažní bytové domy chodbové

Vysokopodlažní domy s malometrážními byty architekta Františka Zounka jsou nejvyššími objekty na sídlišti Lesná a jejich dokončením výstavba na Lesné končí. [67] Typologicky je můžeme definovat jako chodbové s vnitřní chodbou. Jejich velikost a umístění v jižní části vyzdvihuje význam celosídlištního V. okrsku. Celkem jsou v okrsku rozmístěny tři domy s orientací ke světovým stranám východ a západ. Jsou tvořeny čtrnácti podlažími (jedno vstupní podlaží s domovním vybavením a třináct obytných podlaží) a obsahují byty v kategoriích 1+0 a 1+1. V dispozičně atypicky řešeném posledním podlaží se nacházejí byty kategorie 4+1 s ateliéry a prostory dalšího domovního vybavení.

K výstavbě byla použita konstrukční soustava B 60 v panelové technologii s příčnými nosnými stěnami s rozponem 3,6 metru. Dům je tvořen třinácti trakty s celkovými půdorysnými rozměry zhruba 47,4×17,0 metru a výšce domu přibližně 40,5 metru. Byty jsou vybaveny zděným bytovým jádrem. Tento dům s velkým počtem malých bytů byl experimentem, který se ve větším měřítku výstavby již neuplatnil. [155]

Fasáda obytných podlaží je tvořena parapetními a meziokenními dílci. Parapetní dílce stejně jako na deskových domech byly opatřeny povrchem z mramorové drti. Meziokenní silikátové vložky, které byly na deskových domech natírány tmavšími odstíny barev, byly zde obloženy vlnitým, zlatě eloxovaným hliníkovým plechem, což bylo efektní zejména při východu a západu slunce. Sokl je obložen keramickými pásky. Pro zvýraznění horizontality parapetních pásů byla okna natřena tmavou barvou. Loggie přidružené k větším bytům svým zapuštěním přispívají k výraznější plasticitě celé fasády. Poslední podlaží vzhledem ke své atypické náplni je v řešení fasády odlišeno celostěnovým provedením doplněným pouze malými okny. Prosvětlení vnitřních prostorů je umožněno třemi atrií. Štítové stěny jsou na celou výšku rozděleny chodbovým prosklením. Na sídlišti již není ani jeden dům s původním vzhledem.

Domy využívají kolmého osazení na mírně svažité terén, kdy jejich téměř dvě třetiny půdorysné plochy jsou zahlobeny v terénu. Jižní převýšená vstupní část s odsazenou prosklenou fasádou zahrnuje mimo samotné vstupy i nebytové prostory, které mohou sloužit drobným službám nebo jako kanceláře. Vstupy z boku měly navazovat na nikdy nerealizovanou společenskou platformu před obvodovým centrem [82]. Krytým závětrím a zádveřím se vstupuje do schodiškové haly s poštovními schránkami. Vzhledem k vysokému počtu bytů (celkem 232) je pro poštovní schránky vyhrazen samostatný prostor. Převýšená vstupní část je s hlavní vertikální komunikací a výtahy propojena vyrovnávacím schodištěm. Dispozičně se jedná o trojtrakt s vnitřní chodbou s jednotlivými byty po stranách. Chodba je na koncích osvětlena stěnami z copilitových tvarovek. V každém podlaží se nachází devatenáct bytů. Byt 1+0 obsahuje obytnou místnost s kuchyňskou nikou, předsiň a WC se sprchovým koutem o celkové užité ploše bytu 22,6 m². Byt 1+1 obsahuje obytnou místnost, loggii, kuchyň, předsiň a WC se sprchovým koutem o celkové užité ploše bytu 33,4 m². Byt 4+1 v posledním podlaží obsahuje obývací pokoj, tři ložnice, předsiň, koupelnu a WC o celkové užité ploše bytu 86,6 m² s přístupem do atria. Ateliér obsahuje dvě místnosti, předsiň, koupelnu s WC, komoru a kuchyňku o celkové užité ploše 48,1 m². V tomto podlaží se nacházejí také společné prádelny a sušárny s přístupem do vlastního atria.

VYSOKOPODLAŽNÍ BYTOVÝ DŮM [116]
Typické podlaží.

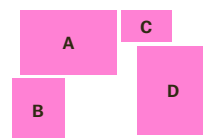

VYSOKOPODLAŽNÍ BYTOVÝ DŮM [117]
Atypické poslední podlaží.

5 m

155

DIVINA, Miroslav. *Podoby brněnských panelových sídlišť*. 2010, s. 42.

**A – VYSOKOPODLAŽNÍ DOMY
NA HALASOVĚ NÁMĚSTÍ [118]**
Pohled z místa budoucí sportovní haly TJ Tesla.

**B – VYSOKOPODLAŽNÍ DOMY
NA HALASOVĚ NÁMĚSTÍ [119]**
Pohled z terénního zlomu nad tramvajovou tratí.

**C – VYSOKOPODLAŽNÍ DŮM
PŘI VÝSTAVĚ [120]**
Dokončením vysokopodlažních bytových domů hromadná výstavba na Lesné konči.

D – VYSOKOPODLAŽNÍ DŮM [121]
Pohled z místa budoucího duchovního centra a kostela.

Kořeny moderních školních budov nejsou záležitostí až vývojem po druhé světové válce, ale sahají hlouběji na přelom 19. a 20. století. Nutnou změnu si vyžádaly zejména nevyhovující hygienické podmínky ve starých budovách, které svým trojtraktovým uspořádáním s vnitřní nedostatečně osvětlenou chodbou vytvářely depresivní prostředí. Výraznou změnou prošly ve svém vnějším i vnitřním uspořádání školní budovy po roce 1918 zavedením nových učebních systémů. Přístup mladých architektů, obvykle levicově smýšlejících funkcionalistů, umožnil vznik nového dispozičního řešení rušícího hranice mezi interiérem a exteriérem. Velký důraz byl kladen zejména na tělovýchovu budováním tělocvičen, hřišť a plaveckých bazénů. Funkcionalistické školy nabízely volnější půdorys otevřený slunci s velkými okny pro styk s přírodou. Po druhé světové válce se uplatnila myšlenka činné aktivní školy. 156 Třída se z posluchárny přetvořila v pracovnu.

Jednostranné vyučování bylo nahrazeno výchovnou prací. Výstavba škol od 60. let prosazovala školní budovy členěné do pavilonů, které rozdělovalo žáky do menších skupin, a tím lépe odolávalo šíření infekčních chorob. Častý pobyt dětí na čerstvém vzduchu o přestávkách přispěl k otužení a k odstranění jejich choulostivosti. 157 Nedostatečné boční osvětlení v učebnách vedlo k zavádění čtvercových dvoustranně osvětlených tříd. Socialistická škola byla charakteristická svou polytechnickou výukou, která vyžadovala především specializované laboratoře a dílny.

Předpokládalo se, že i na sídlišti Lesná bude charakteristická dvougenerační skladba obyvatel s vysokým počtem dětí. To vedlo Františka Zounka po konzultacích se sociologem ke konstrukci grafu nárůstu dětí v porovnání s kapacitami dokončovaných dětských zařízení. „Procento školních dětí stoupá asi z 10% obyvatel v začátku sídliště až na 22 až 24% asi po 10 letech a do 15 let prodělá pokles asi na 17%.“ 158 Z grafu je patrné, že v prvních letech nebude kapacita předškolních zařízení dostačující. Vlivem dospívání dětí se deficit později přesune na základní školy. Disproporce počtu dětí se měla po patnácti až dvaceti letech ustálit. František Zounek vycházel z předpokladu, že jesle budou navštěvovány 20–40% dětí, mateřské školy 50–75% dětí a základní školy 100% dětí. 159

156

CRHONEK, Iloš. Školy jihomoravského kraje 1945–1970. 1971, s. 24.

157

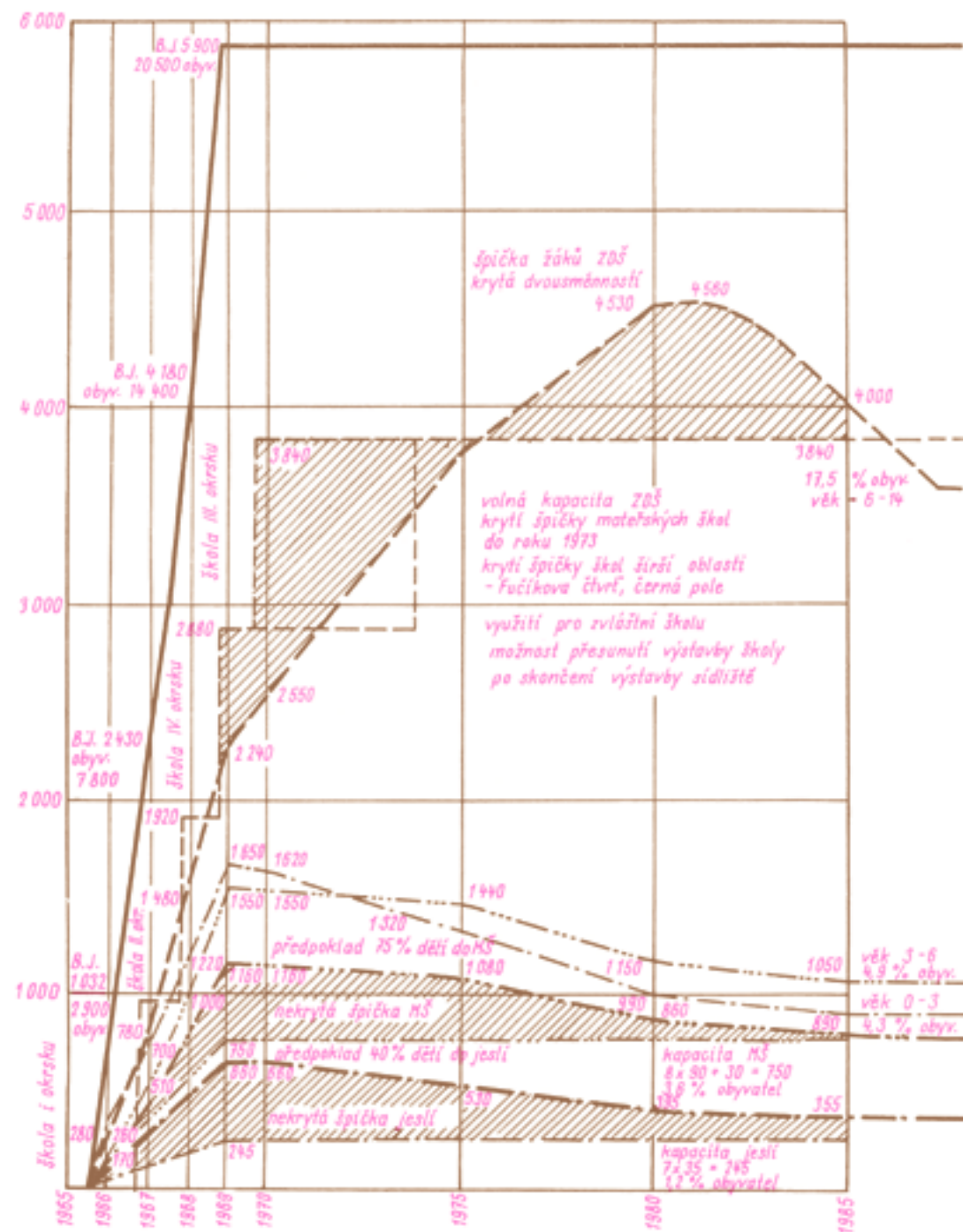
KOVAŘOVIC, Jan. Jak bude vypadat nová školní budova. Československý architekt. 1960, č. 3, s. 1,4.

158

ZOUNEK, František. Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. Pozemní stavby. 1967, č. 9, s. 444.

159

ZOUNEK, František. Lesná. In: Proudová výstavba Brno-Lesná. 1967, s. 10.

POROVNÁNÍ POČTU DĚTÍ S KAPACITOU ZÁKLADNÍCH ŠKOL, MATEŘSKÝCH ŠKOL A JESLÍ [122]
Podle harmonogramu výstavby za předpokladu 3,5 osoby na průměrnou domácnost.

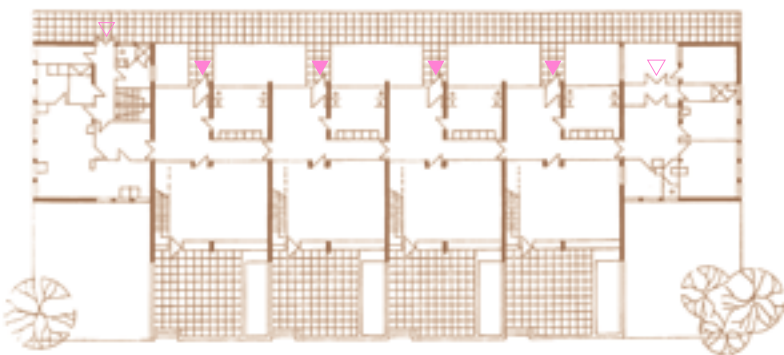
Mateřské školy a jesle I

160

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

V první fázi výstavby sídliště Lesná bylo pro mateřské školy a jesle využito nové koncepce mateřské školy a jeslí architekta Miroslava Dufka poprvé realizované v roce 1965 na sídlišti Černá Pole. [151] Mateřská škola stavěná tradiční zděnou technologií je členěna na administrativní, hospodářskou a učebnovou část. Ta je složena z oddělení řazených vedle sebe propojených střední chodbou. Každé oddělení tvoří samostatnou jednotku s vlastním vstupem, terasou a přístupem na zahradu. Je rozdělena na spodní úroveň, kde se nachází umývárna, šatna a herna, a horní úroveň přístupnou z heryny po vnitřním schodišti, kde se nachází lehárna, která s hernou vytváří jeden otevřený prostor. Toto vertikální dispoziční řešení nabízí jednotlivá oddělení řadit do přízemí ve spojení se školní zahradou. Administrativní část obsahuje kromě kanceláří také izolaci s hygienickým příslušenstvím. Hospodářská část obsahuje kuchyň a údržbářskou dílnu. V I. okrsku jsou školy v otevřeném trojkřídle uspořádání zčásti sloužící jeslím. Architekti ale nebyli s podobou mateřské školy spokojeni, a pro další výstavbu v sídlišti usilovali o zcela nový typ → [132] v jednotném montovaném skeletu KPO, ve kterém byla na Lesné stavěna veškerá občanská vybavenost. [160]

MATEŘSKÁ ŠKOLA [123]
Půdorys čtyřtřídní školy na ulici Nejedlého.

MATEŘSKÁ ŠKOLA [124]
Ulice Nejedlého.

[125]

[126]

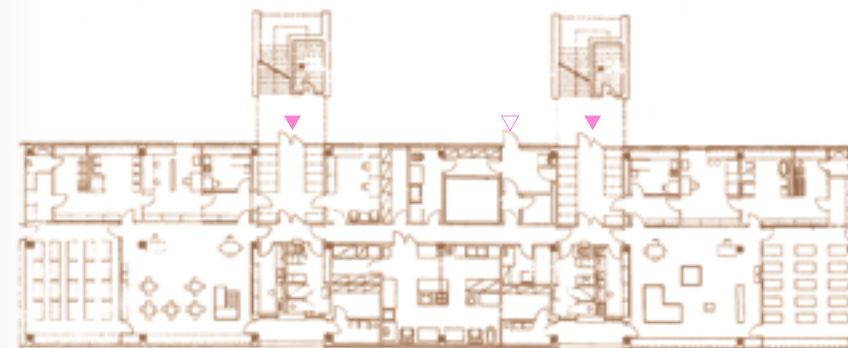
Nový typ dvoupodlažní mateřské školy s jeslemi architektů Miroslava Dufka a Františka Zounka podle projektu z roku 1967 nahrazuje starší mateřské školy stavěné tradiční zděnou technologií. **132** Ve II., III. a IV. okrsku bylo celkem postaveno pět škol. **161** K výstavbě byl použit montovaný skelet KPO se skrytými průvlaky a sloupovým modulem 6,0×7,2 metru a 6,0×4,8 metru. Obvodový plášť je zděný. Mateřská škola je tvořena třemi dvojicemi traktů šířky 7,2 metru se dvěma mezičlánky šířky 4,8 metru. Celkové půdorysné rozměry mateřské školy jsou zhruba 54,2×13,2 metru. Výška školy je přibližně 6,5 metru. Fasáda respektuje celosídlištní horizontální členění a ve svém podélném směru je otevřena sdruženými pásovými okny s tmavými krycími maskami. Pro zvýraznění členění jsou okna natřena tmavou barvou.

Architekti využili svažitého terénu k oddělenému nástupu do jeslí a mateřské školy vnějším schodištěm. Tím, že vyčlenili vertikální komunikace mimo samotný objekt, se jim podařilo ušetřit cennou užitnou plochu uvnitř. V prvním podlaží se nachází dvě oddělení jeslí celkem pro pětatřicet dětí a společné administrativní a hospodářské zázemí s kuchyní. Ve druhém podlaží se nacházejí tři oddělení mateřské školy celkem pro devadesát dětí. Jednotlivá oddělení tvoří samostatné provozní celky s vlastními vstupy důsledně uplatňujícími zásady prostorové diferenciaci. V interiéru jsou stěny obloženy dřevem a keramickými pásky.

Do přízemí umístěná dvě oddělení jeslí usnadňují manipulaci s kočárky. Oddělení pro kojence a batolata jsou přístupná přes prostornou kočárkárnu a příjem dětí. Každé oddělení se skládá z denní místnosti, lehárny, umývárny a WC. Na denní místnost navazuje příprava jídla nebo mléčná kuchyně. V případě nemoci je každé oddělení vybavené izolací. Sklady hraček a letní umývárny se nacházejí v zapuštěných nikách orientovaných do školní zahrady. Na ně navazuje přístřešek chránící děti před nepřízní počasí. Střední hospodářská část zahrnuje kuchyň, sklady, kanceláře a šatny personálu.

Do přízemí umístěná dvě oddělení jeslí usnadňují manipulaci s kočárky. Oddělení pro kojence a batolata jsou přístupná přes prostornou kočárkárnu a příjem dětí. Každé oddělení se skládá z denní místnosti, lehárny, umývárny a WC. Na denní místnost navazuje příprava jídla nebo mléčná kuchyně. V případě nemoci je každé oddělení vybavené izolací. Sklady hraček a letní umývárny se nacházejí v zapuštěných nikách orientovaných do školní zahrady. Na ně navazuje přístřešek chránící děti před nepřízní počasí. Střední hospodářská část zahrnuje kuchyň, sklady, kanceláře a šatny personálu.

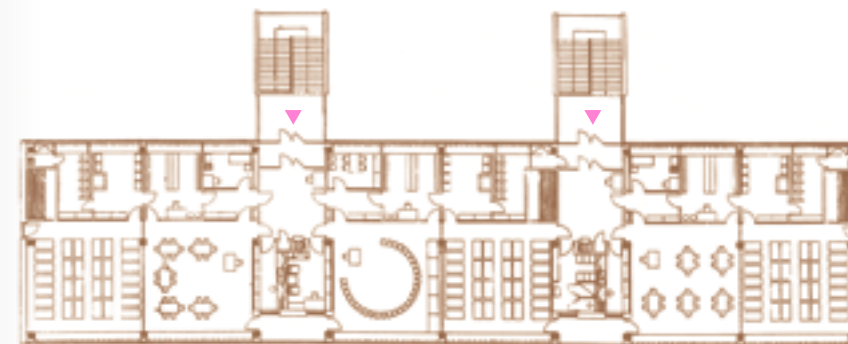
Oddělení mateřské školy jsou přístupná po venkovním schodišti. Ze vstupní haly se vchází do šatny dětí. Vlastní oddělení se skládá z herny, lehárny, umývárny a WC. Lehárnu je možné od herny oddělit posuvnou stěnou a vytvořit tak dva samostatné prostory. Pro úschovu lehátek slouží sousední sklad. Na hernu navazuje příprava jídla a zapuštěná loggie. Herna i lehárna jsou vybavené vestavěným nábytkem. V případě nemoci jsou oddělení vybavena izolací. Se školní kuchyní je mateřská škola propojena dvěma výtahy na jídlo.

5 m

NOVÝ TYP MATEŘSKÉ ŠKOLY A JESLÍ [127]

Půdorys prvního podlaží s dvěma odděleními jeslí na krajích a hospodářsko-administrativní zázemí mezi nimi.

NOVÝ TYP MATEŘSKÉ ŠKOLY A JESLÍ [128]

Půdorys druhého podlaží s třemi třídami mateřské školy.

MATEŘSKÁ ŠKOLA [129]
Ulice Brechtova.

161

MŠ Brechtova (1967), MŠ Ibsenova (1967), MŠ Loosova (1968), MŠ Slavičkova (1969), MŠ Vaculíková (1969). Z e-mailové komunikace s Miroslavem Dufkem ze dne 10. 1. 2021.

Učebnový pavilon navazující na vstupní halu je určen pro první až pátý ročník. Ve druhém podlaží je tvořen třemi skupinami po čtyřech kmenových třídách vždy pro čtyřicet žáků. V prvním podlaží se nacházejí kanceláře vedení školy, sborovna učitelů, knihovna, školní družina, klubovny mimoškolní výchovy, ordinace lékaře, kabinety a byt školníka. Učebnový pavilon přístupný přes dvůr krytou chodbou je určený pro šestý až devátý ročník a mimo kmenové učebny a kabinety obsahuje v prvním podlaží také speciální učebny a laboratoře pro výuku fyziky, biologie, chemie a kreslení. Pavilon je vybaven navíc posluchárnou s promítacím plátnem se stupňovitým sezením a cvičnou kuchyní. Třetí pavilon je přístupný ze vstupní haly. V části orientované k jihu je situována jídelna se školní kuchyní, v severní části pak tělocvična. Ta vzhledem k velkému rozponu je zastřešena ocelovými vazníky. Opticky je propojena s galerií ve druhém podlaží, kde se kromě skladu nářadí, šaten, umývárny a sprch nachází i učebny dřevovýroby a kovovýroby. V základní škole na ulici Milénova se v podzemním podlaží pod jídelnou nachází i plavecká učebna pro potřeby školní výuky.

Díky vstřícnosti a zájmu nadřízených orgánů bylo architektům umožněno navrhnout nejenom zcela nový typ mateřské školy s jeslemi, ale také novou pavilonovou dvoupodlažní čtyřřadvacetitřídní základní školu. Podle projektu architektů Miroslav Dufka, Viktor Rudiše a Františka Zounka z roku 1965 měly být v území postaveny čtyři školy. Z důvodu dostatečné kapacity byly však realizovány pouze tři. **162** K výstavbě byl použit montovaný skelet KPO se skrytými průvlaky a sloupovým modulem 6,0×7,2 metru a 6,0×4,8 metru. „Vznikla tak velmi funkční a dobrá škola se čtvercovými učebnami přisvětlenými střešními světlíky, tudíž s univerzální orientací nezávislou na světových stranách.“ **163** Obvodový plášť je zděný. Výška školy je přibližně 6,5 metru. Škola je složena ze tří samostatných pavilonů vzájemně propojených krytou zasklenou chodbou. Dva podélné učebnové pavilony využívají svažitého terénu a jsou vzájemně o jedno podlaží posunuté. Výškovým rozdílem mezi nimi vzniká členitý přestávkový dvůr s amfiteátrm a pavilony si navzájem nestíní. Třetí pavilon s rušným provozem zahrnuje v sobě jídelnu a tělocvičnu. Fasáda stejně jako u nového typu mateřské školy respektuje horizontální členění a ve svém podélném směru je otevřena sdruženými pásovými černě natřenými okny s krycími maskami. V interiéru se užívá keramické dlažby a obkladů ze dřeva a keramických pásků.

Architekti v novém návrhu školy zavrhlí běžný způsob řazení tříd jedné za druhou podél dlouhé chodby. Inspirovali se finským modelem čtyř tříd soustředěných kolem respiria. Tento model umožňuje diferenciaci žáků podle věku, čímž respektuje poznatky moderní pedagogiky, hygieny a organizace školy. **164** Třídy jsou čtvercové s doplňujícím osvětlením pomocí střešních světlíků. Skupiny tříd jsou propojeny jednoramenným schodištěm s komunikační chodbou v prvním podlaží, která všechny skupiny propojuje. Každé skupině náleží vlastní šatny, umývárny, WC. Každá skupina má také vlastní přístup do přestávkového dvora.

162

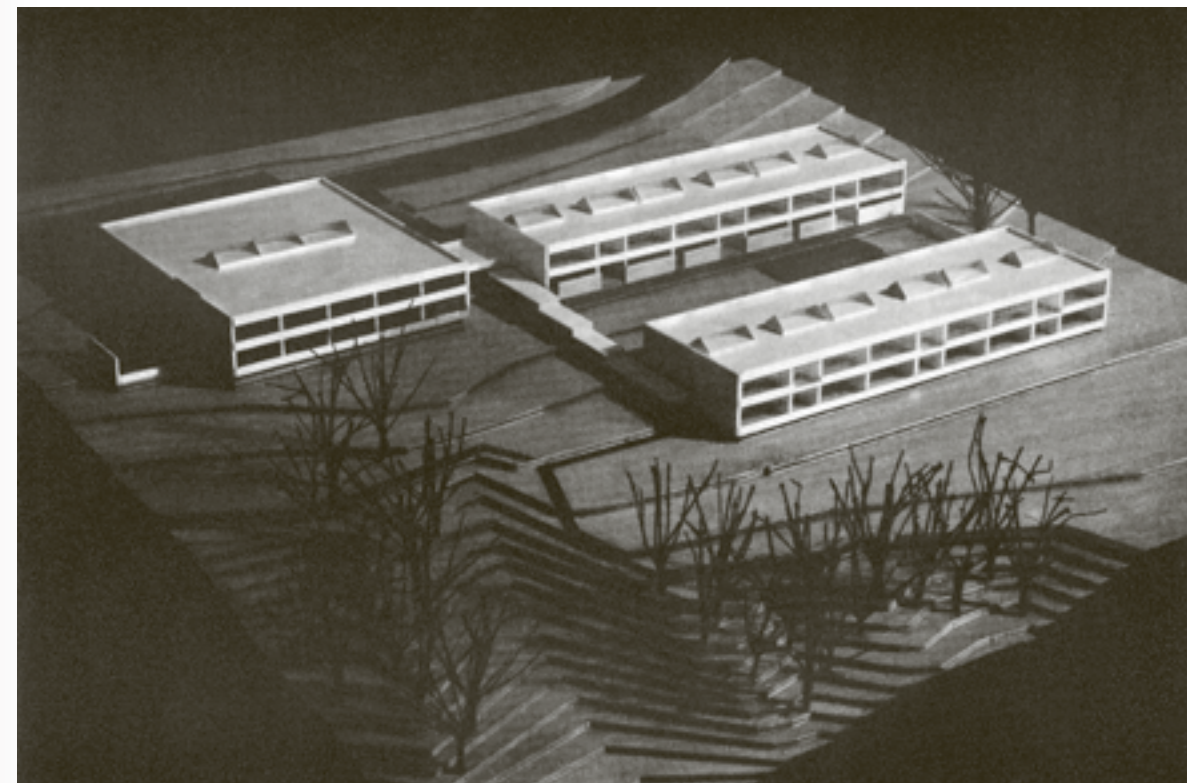
ZŠ Nejedlého (1966), ZŠ Blažkova (1968), ZŠ Milénova (1969).
Z e-mailové komunikace s Miroslavem Dufkem ze dne 10. 1. 2021.

163

Viktor Rudiš. In: Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků. 2006, s. 133.

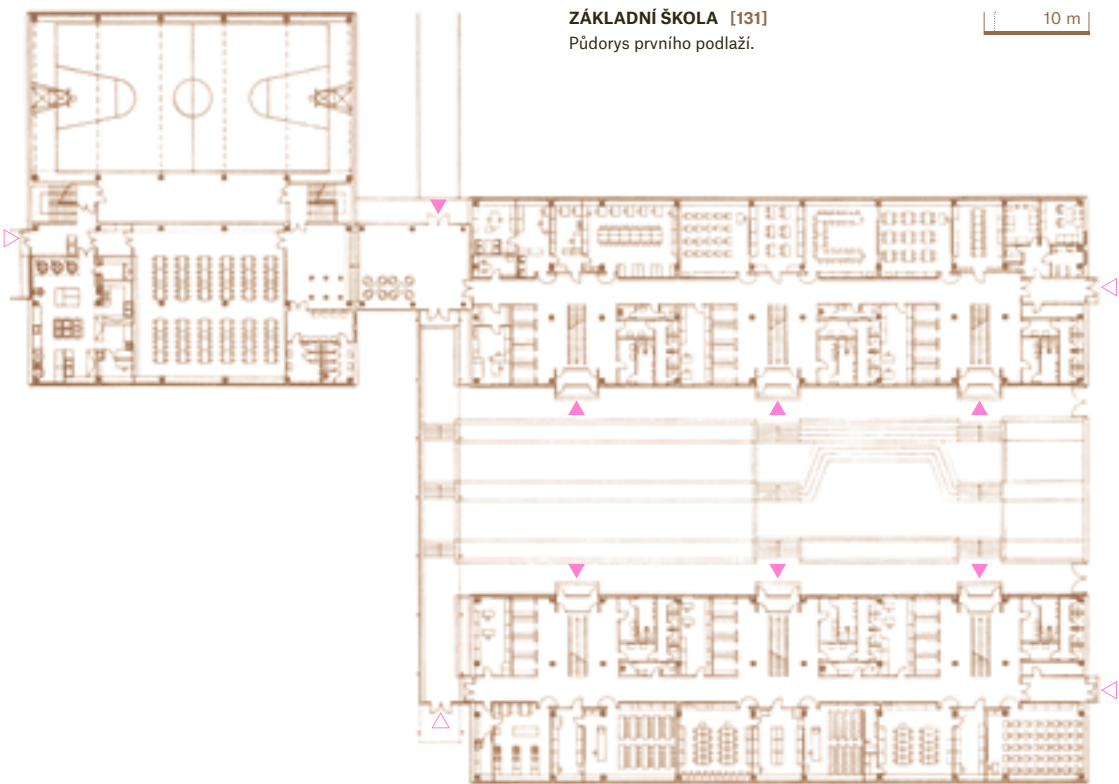
164

CRHONEK, Iloš. Školy jihomoravského kraje 1945–1970. 1971, s. 77.

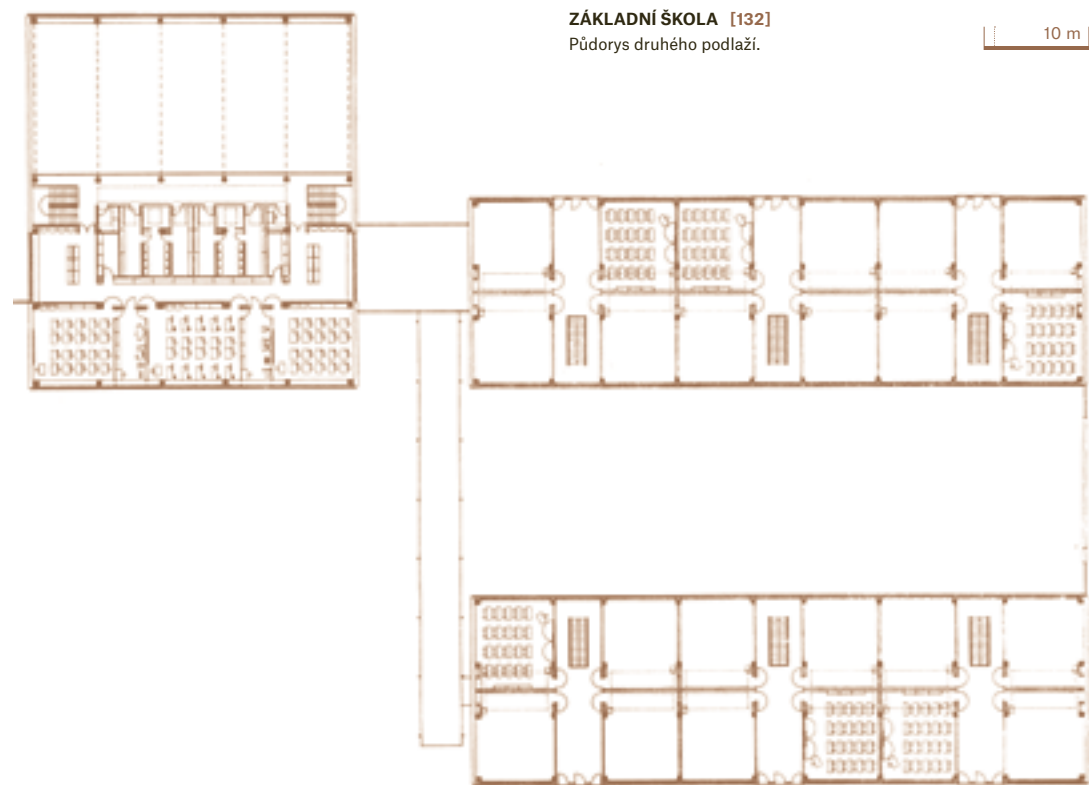
MODEL ZÁKLADNÍ ŠKOLY [130]

Školu tvoří tři samostatné pavilony vzájemně propojené krytou chodbou. Dva podélné učebnové pavilony využívají svažitého terénu a navzájem si nestíní. Prostor mezi nimi slouží jako přestávkový dvůr. Třetí pavilon s rušným provozem zahrnuje v sobě jídelnu, tělocvičnu (bazén) a specializované dílny.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA [131]
Půdorys prvního podlaží.

10 m

ZÁKLADNÍ ŠKOLA [132]
Půdorys druhého podlaží.

10 m

ZÁKLADNÍ ŠKOLA [133]
Ulice Blažkova.

SCHODIŠTĚ [134]
Respirium se čtyřmi třídami na podlaží.

VSTUPNÍ HALA [135]
Ve vstupní hale základní školy na ulici Milénova je umístěno výtvarné dílo Miloše Zvěřiny *Pythagorova věta*.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA [136]
Ulice Nejedlého. V pozadí je škola na ulici Blažkova.

STÍHAČKA MIG-15 NA OKRAJI ČERTOVY ROKLE [137]
V pozadí základní škola a deskový dům na ulici Milénova.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA NA ULICI BLAŽKOVA [138]
V pozadí trojice výškových domů a deskový dům
na ulici Haškova, vpravo okrskové centrum Polana.

138

3.5

TYPOLOGIE

139

Občanská vybavenost

Okrsková centra

Obytné domy na sídlišti Lesná jsou doplněny sítí objektů občanského vybavení každodenní potřeby. Ve vzdálenostech maximálně 300 až 350 metrů od zastávek MHD a od domovních vstupů byla v každém okrsku vystavěna tzv. okrsková centra. Od architekta Miroslava Dufka bylo v I. okrsku postaveno centrum Lučina a ve IV. okrsku centrum Dukát. Od architekta Viktora Rudiše bylo ve II. okrsku postaveno centrum Polana a ve III. okrsku centrum Obzor. Architekti si byli vědomi, že otevřená urbanistická skladba velkých obytných domů vyžaduje místa s intimnějšími prostory. Tento psychologický a klimatický kontrast je zřetelný právě u realizovaných okrskových center. **165** V nízkých a rozlehlých objektech s uzavřeným nebo s polouzavřeným atriem se soustřeďoval provoz obyvatel sídliště jako v živé městské ulici. **166** Vladimír Palla ve svých poznámkách hodnotil zejména vysokou architektonickou úroveň těchto center: „*Proti mnohým realizacím toho druhu jsou zde již patrné výrazné znaky osobnosti jejich tvůrců. Velmi citlivě podle významu jednotlivých staveb dovedli dotvořit danou montážní technologii výstavby v architektonická díla, pozoruhodná svou prostotou a ušlechtilostí výrazu.*“ **167**

K vysokému hodnocení přispívalo především nezvykle kvalitní vybavení vnitřního atria o lavičky, vodní plochy a umělecká díla. Horizontální členění center výraznou atikou, velké černě rámované prosklené plochy, stěny obložené keramickými pásky jsou v plném souladu s architektonickým konceptem celého sídliště.

K výstavbě byl použit montovaný skelet KPO se skrytými průvlaky a sloupovým modulem 6,0×7,2 metru s vyzdívaným obvodovým pláštěm. Celkové půdorysné rozměry jsou u okrskových center Lučina a Dukát zhruba 54,3×35,5 metru a u okrskových center Polana a Obzor asi 61,2×60,0 metru. Vzhledem k umístění center do svažitého terénu je část plochy doplněna o technické podlaží. Výška objektů z vnitřního atria je přibližně 4 metry.

165

ZOUNEK, František. Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 442.

166

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 1.

167

PALLA, Vladimír. Poznámky k realizaci sídliště Brno-Lesná. *Architektura ČSSR*. 1968, s. 156–159.

168

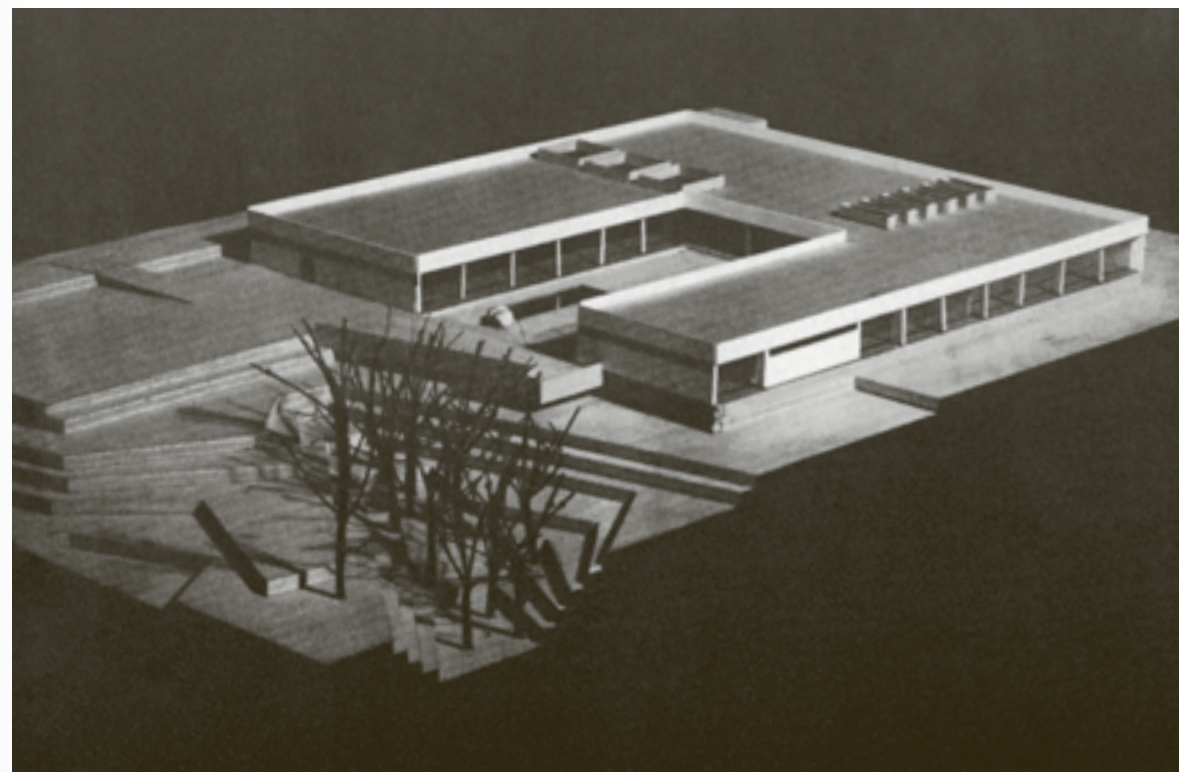
Osvětová beseda byla socialistická kulturní organizace v Československu, jejímž úkolem bylo zajišťovat společenský a kulturní život. Především probouzela politické uvědomění obyvatel.

169

Dlouhý spor o zachování okrskového centra Obzor byl ukončen jeho demolicí v roce 2018. → 273

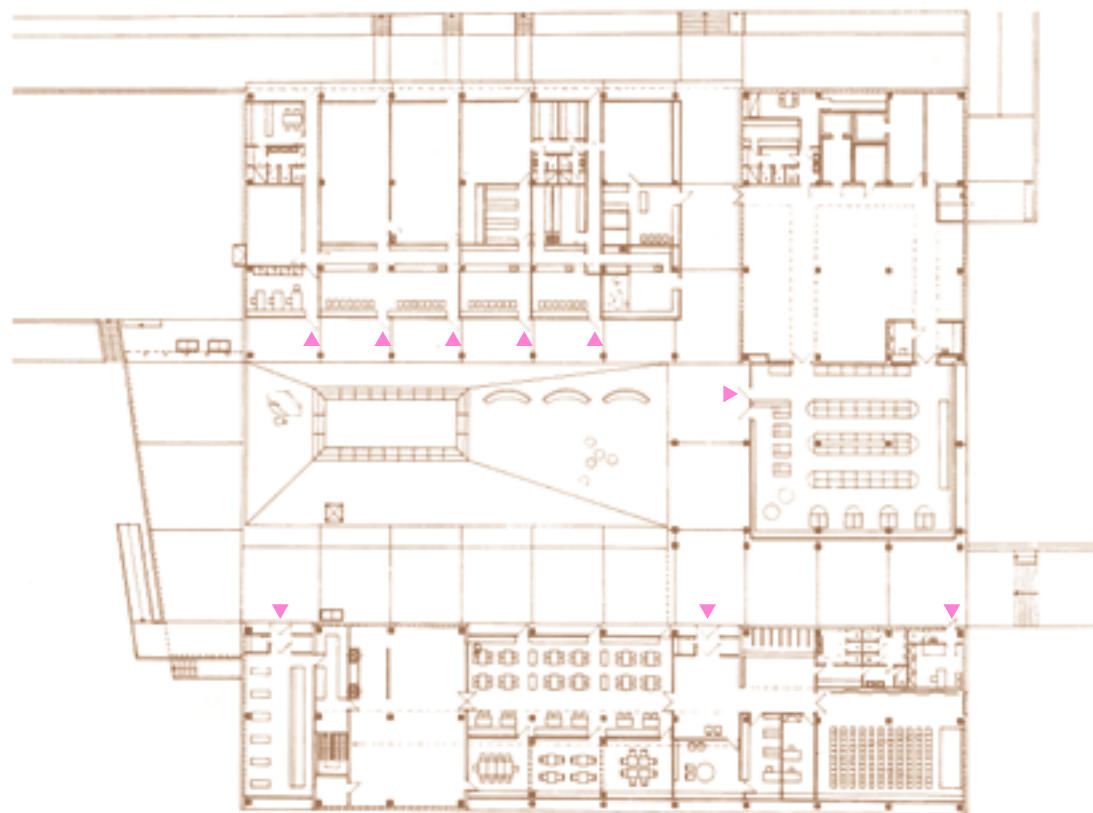
Centra byla vzhledem k jejich umístění v okrcích obvykle zpřístupněna z více stran. Okrsková centra architekta Viktora Rudiše ve II. okrsku Polana a ve III. okrsku Obzor, s atriem orientovaným na západ a navazujícím na přílehlé parkoviště, byla přístupná dvěma pasážemi a šikmou rampou. Objekty byly tvořeny třemi dílčími částmi. Největší byla věnována restauraci, bufetu a osvětové besedě. **168** Ta měla vstupní halu, šatnu a hygienické zázemí společně s restaurací a byla tvořena velkým sálem, knihovnou a čítárnou. Restaurace disponovala třemi salonky, které šlo v případě potřeby spojit v jeden velký samostatný prostor. Kuchyně nebyla určena pouze pro restauraci, ale sloužila také bufetu. Její zázemí bylo schodištěm a výtahy propojeno se skladovacími prostory ve spodním podlaží, odkud bylo zásobováno. V tomto křídle se také nacházela služebna SNB. Druhá část byla vyhrazena prodejně potravin, včetně skladů a šaten zaměstnanců. Třetí část byla věnována drobným dílnám (krejčovství, opravná obuvi, čistírna), prodejnám (květiny, tabák) a kanceláři a dílně domovní správy.

Okrsková centra nejenom že byla nedílnou součástí občanského vybavení, ale zároveň svými provozovny zvyšovala podíl zaměstnaných obyvatel v místě bydliště. Bohužel centrum Dukát je poslední ze čtyř center, které přežilo do dnešní doby téměř v původním stavu a stále do jisté míry plní svou původní funkci restauračních a obchodních provozů. **169**

MODEL OKRSKOVÉHO CENTRA [139]

Typ Polana a Obzor.

OKRSKOVÉ CENTRUM [140]
Půdorys typu Polana a Obzor.

10 m

**OKRSKOVÉ CENTRUM
LUČINA [141]**
Pohled ze stínu deskového
domu na ulici Arbesova.

**OKRSKOVÉ CENTRUM
LUČINA [142]**
Atrium. V pozadí trojice věžových
domů na ulici Nejedlého.

**OKRSKOVÉ CENTRUM
POLANA [143]**
Atrium. V popředí kamenná
skulptura *Balvan*
od Miloslava Chlupáče.

OKRSKOVÉ CENTRUM OBZOR [144]
Interiér restaurace s nástěnnými plošnými
reliéfy „*Honba za ženou*“ a „*Náměluvy*“
od Vlastimila Záborského.

OKRSKOVÉ CENTRUM POLANA [145]
Atrium s kamennou sovkpturou *Balvan* od Miloslava Chlupáče.
V pozadí výškový a deskový dům na ulici Haškova.

144

3.5

TYOLOGIE

145

Velkoprodejna potravin

Chybějící nadokrskové centrum vedlo v polovině 70. let k myšlence vybudovat v místě Halasova náměstí alespoň velkoprodejnu potravin. Ta jednak měla doplnit nedostačující prodejny potravin v jednotlivých okrskových centrech, ale také měla sloužit obyvatelům okolních čtvrtí. Podle projektu architekta Františka Antla vznikl návrh první potravinové samoobsluhy v Brně s velikostí prodejní plochy nad 1000 m². [170] Prodejna se měla lišit od ostatních i formou nákupu. Poprvé v Brně zde byly využívány nákupní vozíky, což odpovídalo nejmodernějším standardům velkokapacitních samoobsluh. Obvykle nevhledně řešené zásobování bylo ukryto do uzavřeného dvora. Do terénu zapuštěná dvoupodlažní část v sobě zahrnovala prodejnu lahůdek a učňovské středisko. Objekt je železobetonové skeletové konstrukce s obvodovým pláštěm z keramických panelů. [171] Celkové půdorysné rozměry jsou zhruba 36,0 × 72,0 metru. Optimistický termín dokončení po dvou letech v roce 1979 byl tradičně posunut až do roku 1982. Také prvotní název „Rozkvět“ byl později nahrazen lépe územně vypovídající „Lesankou“.

170

Dítko za 16 miliónů. *Brněnský večerník*. 1976, č. 212, s. 1–2.

171

Největší v kraji. *Brněnský večerník*. 1982, č. 205, s. 3.

VELKOPRODEJNA POTRAVIN [146] [147]
Hrubá stavba na Halasově náměstí s pohledem do budoucího zásobovacího dvora prodejny.

146

Dům pionýrů a mládeže

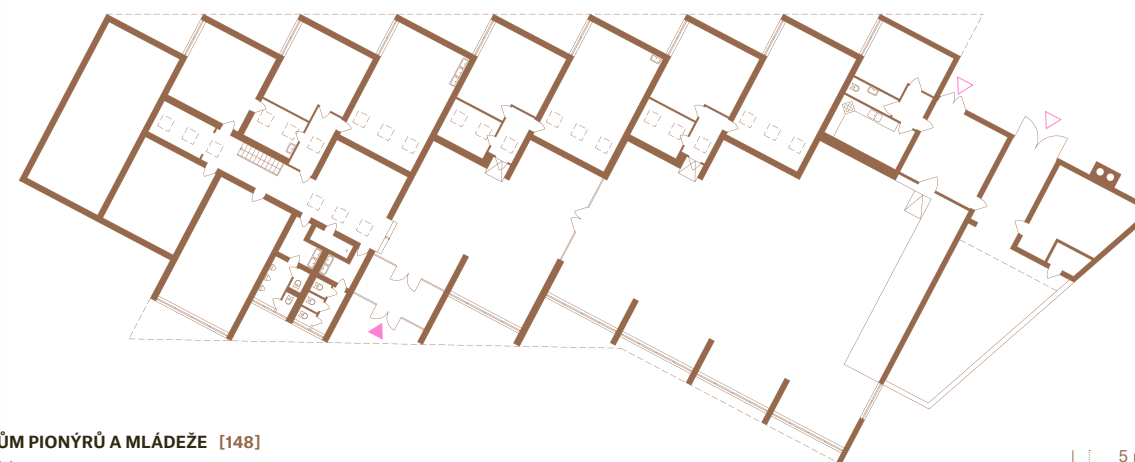
Pro zájmové a mimoškolní aktivity tisíců dětí žijících na sídlišti Lesná byl v roce 1976 dokončen obvodní dům pionýrů a mládeže. Jednopodlažní objekt stavěný tři roky v akci „Z“ [172] podle projektu Františka Zounka v sobě zahrnoval klubovny a oddělení společenských věd, umělecké výchovy, přírodních věd, techniky, turistiky, tělesné výchovy a sportu. [173] Pilovité uspořádání umožňuje proslunit všechny místnosti odpoledním sluncem. Velká hala pro 120 dětí s jižní prosklenou fasádou slouží k různým shromážděním, nácvkům tanců a k turnajům ve stolním tenise. Prostory uvnitř dispozice jsou osvětleny střešními světlíky. K objektu náleží mimo vlastní prostory zájmových aktivit také byt správce a hospodářský dvůr s kotelnou. Členitý půdorys je překryt jednoduchým tvarem mírně sklonité střechy.

172

Z = zvelebování, tedy neplacená pracovní činnost obyvatel. Jednalo se o výpomoc v oblastech, kde státní či obecní správa tyto úkoly nezvládla.

173

SKOTAL, Fedor. Na Lesné je Hakenova ulice a v ní dům pro tisíc dětí. *Brněnský večerník*. 1976, č. 175, s. 1.

DŮM PIONÝRŮ A MLÁDEŽE [148]
Půdorys.

5 m

147

Již v průběhu projekčních prací na podrobném územním plánu sídliště bylo rozhodnuto, že kulturní aktivity budou nahrazeny mnohem potřebnější budovou polikliniky. Poliklinika architektky Libuše Kopřivkové se dvěma nadzemními podlažími zachovává dané výškové limity pro občanskou vybavenost sídliště Lesná. Celkem čtyřicet šest lékařských pracovišť od roku 1974 poskytuje základní i odborné ambulantní služby pro spádovou oblast s padesáti tisíci obyvateli. **174** Přispívá k tomu i situování polikliniky do okrajové části sídliště s dobrým napojením na síť MHD. Konstrukčně i dispozičně je poliklinika řešena jako trojtrakt 6,0+2,7+6,0 metru s prefabrikovanými sloupy a monolitickým stropem. Půdorysné rozměry jsou zhruba 89,9×60,3 metru. Obvodový plášť původně ze skleněných boletických panelů v šedé barvě **175** byl doplněn obklady z černé skleněné mozaiky a keramických pásků.

Hlavní přístup k poliklinice je ze západní strany od nerealizované společenské platformy před nadokrskovým obvodním centrem. Centrální hala se schodištěm a výtahem se dispozičně nachází ve středu objektu, což umožňuje zkrátit vzdálenosti mezi vstupem a příslušným oddělením, aniž by docházelo k nežádoucí průchodnosti oddělení. Objekt je tvořen pěti křídly a dvěma spojovacími prosklenými chodbami vymezujícími dvě atria. Zatímco první z nich je zcela uzavřené, relaxační s bazénem a plastikou, druhé je přístupné z terénu ze severní strany. Provozně je poliklinika rozdělena horizontálně do dvou úrovní. V první se nacházejí základní služby (lékárna, centrální evidence, ústřední laboratoře, obvodní lékaři, internisté, dětské oddělení) a ve druhé se nacházejí odborné služby (chirurgie, RTG, zubní oddělení, zubní laboratoře a vedení polikliniky). Dětské oddělení má zcela samostatný vstup z druhého volně přístupného atria. V podzemním podlaží se nacházejí sklady lékárny, šatny personálu, jídelna, dílny a technická zařízení. Na této úrovni se nachází také parkoviště s možností příjezdu sanitky. S úrovní hlavního

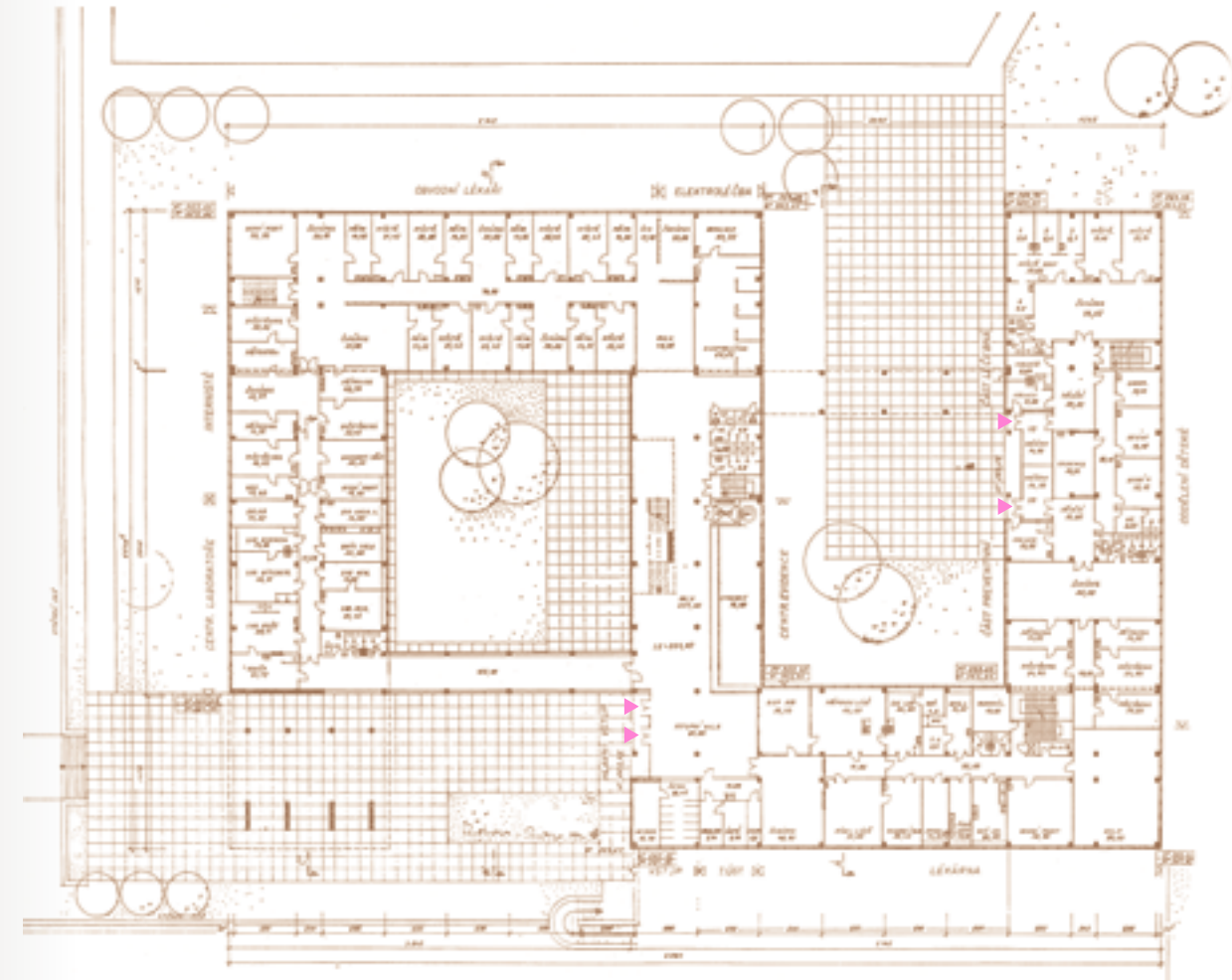
174

Poliklinika v Brně-Lesné.
Architektura ČSR. 1978,
s. 400–401.

175

Dobový zavěšený plášť z boletických panelů byl v roce 2018 nahrazen moderní zavěšenou fasádou.

vstupu je parkoviště propojeno venkovním schodištěm. Celý objekt je řešen komplexně včetně interiéru, kde byla snaha dosáhnout optimálního estetického účinku a uplatnit zde materiály s dlouhou provozní trvanlivostí (kámen, dřevo, keramika, sklo a skleněná mozaika). Vnitřní chodby ve druhém podlaží jsou osvětleny denním světlem za pomoci střešních světlíků.

POLIKLINIKA [149]
Půdorys.

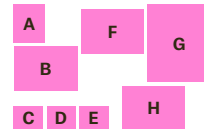
POLIKLINIKA [150]
Letecký snímek vlevo s viditelným stavenišťem
budoucí sportovní haly a areálu TJ Tesla.

150

3.5

TYPOLOGIE

151

A – PRACOVIŠTĚ POLIKLINIKY [151]
Biochemická laboratoř.

B – PRACOVIŠTĚ POLIKLINIKY [152]
Ortodontická laboratoř.

C – ČEKÁRNA [153]
Dětské oddělení.

D – LÉKÁRNA [154]

E – PRACOVIŠTĚ POLIKLINIKY [155]
Rentgen.

F – POLIKLINIKA [156]
Pohled od sportovní haly TJ Tesla.

G – POLIKLINIKA [157]
Pohled na vstupní průchod pod jedním z křídel objektu.

H – SCHODIŠŤOVÁ HALA [158]
Pohled z druhého podlaží schodišťové haly do atria polikliniky, kde se nachází bazén a keramická *skulptura Jiřího Marka na motivy poezie Antonína Trýba.*

Sportovní hala a areál TJ Tesla

V 70. letech působil v patronátním podniku tělovýchovné jednoty Tesla Brno, n. p., ambiciózní ředitel Jiří Štětina, který se rozhodl, že pro své zaměstnance nechá postavit bazén a sportovní halu. **176** Pro jejich umístění byla vybrána volná plocha rezervovaná původně pro obvodové centrum v jižní části nově postaveného sídliště Lesná. Zpracování projektu bylo zadáno brněnskému Stavoprojektu, kde byl vybrán architektonicky zajímavý návrh Viktora Rudiše. Jeho řešení lany vynášené střešní konstrukce bylo velice odvážné a mylně bývá tato lanová střecha svým tvarem připisována vlivu Japonska, kde Rudiš působil při stavbě Československého pavilonu v Ósace pro EXPO 1970. Dle Viktora Rudiše se jednalo a mnohem prostší důvod. Stavební průmysl se potýkal s nedostatkem stavebního materiálu, především oceli. Navrhl proto konstrukci, ve které nosným prvkem nejsou těžké a masivní ocelové vazníky, ale tenká ocelová lana. Použití tohoto neobvyklého zastřešení bylo údajně inspirováno fotografií v zahraničním časopise. **177** Protože výstavba sportovní haly nebyla zařazena do plánu výstavby, byla rozhodnutím ředitele Jiřího Štětiny stavěna v akci „Z“. **178** Jednalo se o rozhodnutí, které protáhlo výstavbu na téměř deset let a přinášelo řadu problémů. Na stavbě neexistoval generální dodavatel, pracovali tam důchodci i studenti. Zaujetí ředitele Štětiny přesto drželo záměr při životě, což bylo znatelné zejména v organizaci výstavby. Štětina na stavbě vytvořil systém evidence úkolů a pravidelně na stavbu docházel. Osazení lanové konstrukce bylo velmi citlivé na přesnost, a navíc konstrukce byla velmi pružná. Bylo tedy nutné celou konstrukci zatížit betonovými panely, což bylo v rozporu s původním záměrem lehkého střešního pláště. Teprve toto opatření umožnilo bezpečné napojení okenních výplní na střechu, aniž by došlo k jejich deformaci. Sportovní hala je dispozičně členěna na dva oddělené provozy bazénu a sportovní haly se společným nástupem, administrativním zázemím a barem. Hala je v západní části doplněna o samostatné nízké křídlo, které tvoří příslušenství

176

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

177

Ibidem.

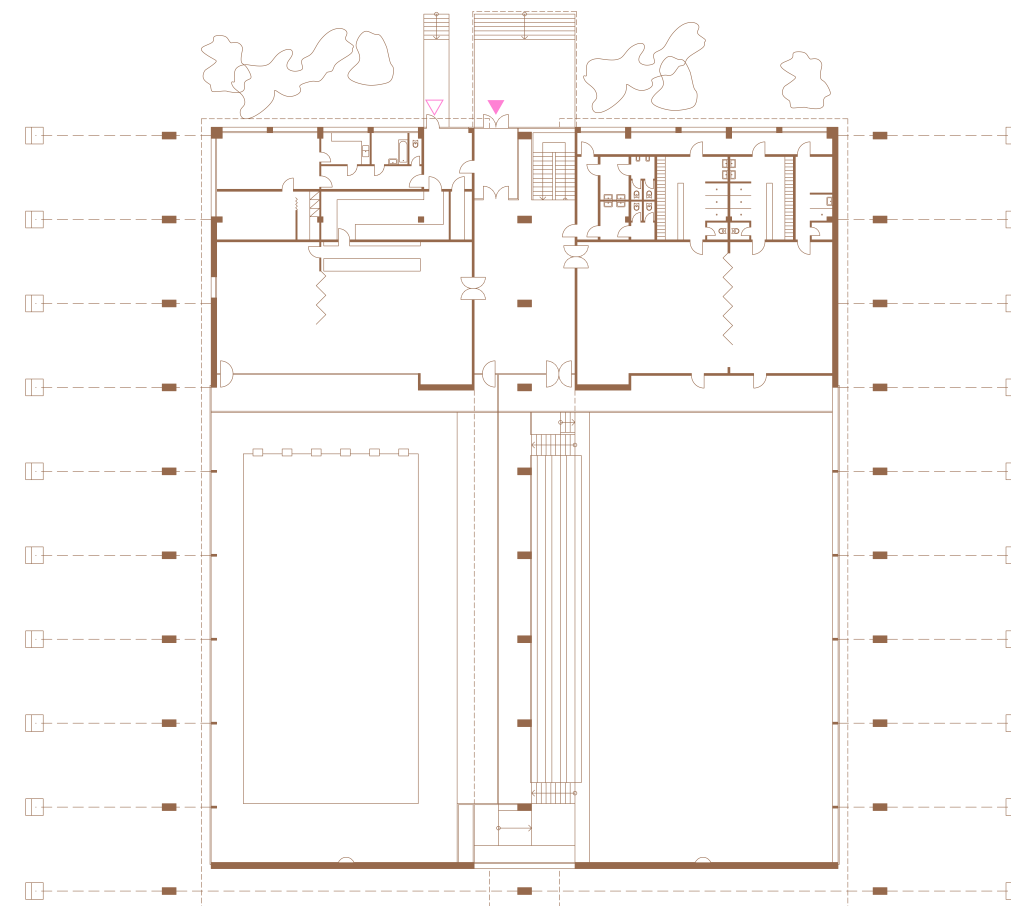
178

V akci „Z“ byly brigádně obvykle stavěny drobné a jednoduché stavby (dětská hřiště, chodníky, ...). Stavět tak technologicky komplikovanou stavbu, jako je bazén tímto způsobem, bylo velmi riskantní.

k venkovnímu dětskému brouzdališti. Obsahuje také finskou saunu a trafostanici VN. V exteriéru i interiéru je hojně použito keramických obkladů, skleněné mozaiky a hliníkového vlnitého plechu.

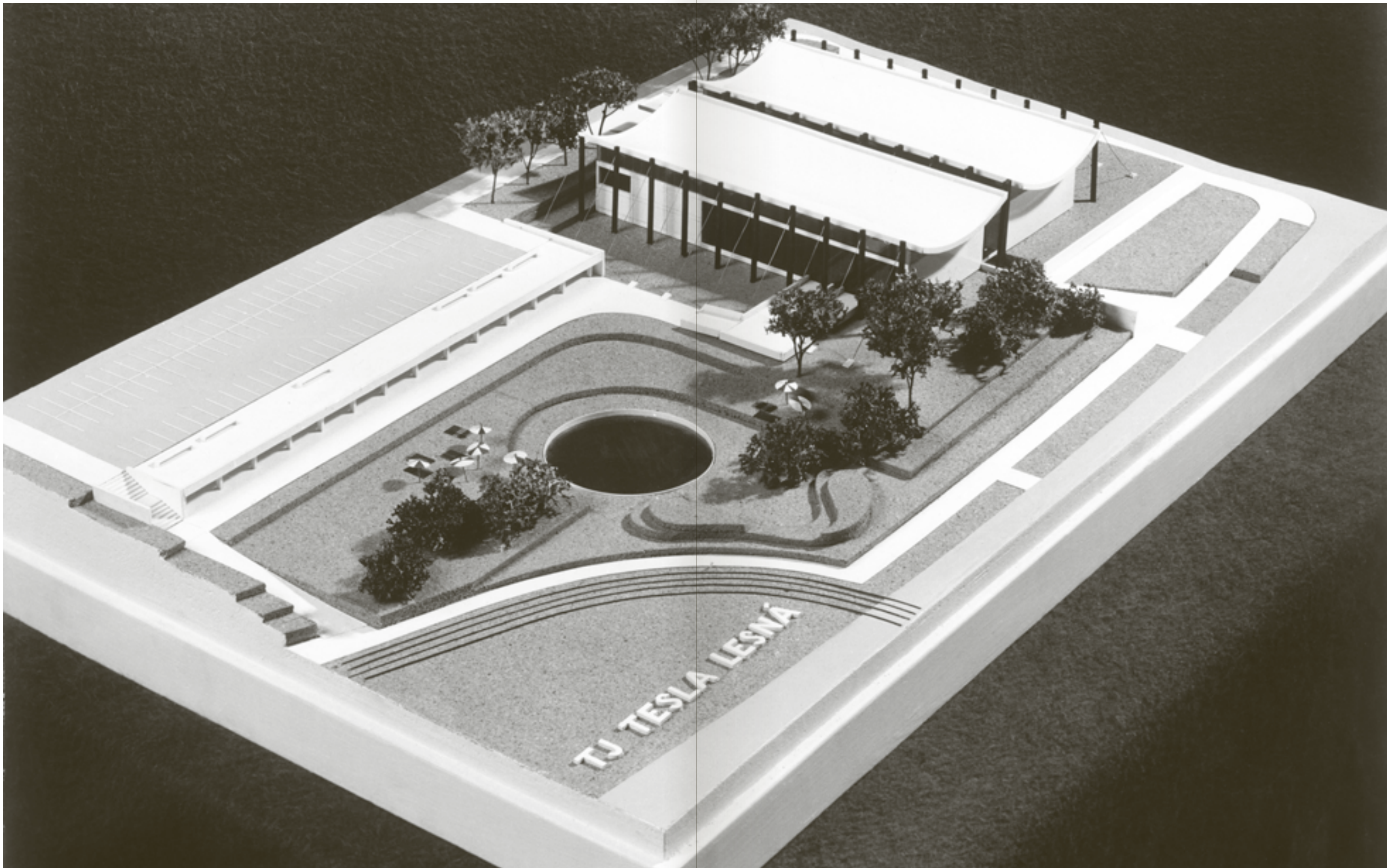
PERSPEKTIVNÍ KRESBA PLAVECKÉ A SPORTOVNÍ HALY [159]

PŮDORYS PLAVECKÉ A SPORTOVNÍ HALY [160]

Dle původní architektonické studie. Realizace proběhla v pozměněné podobě — nejvýraznější proměnou prošly nosné sloupy lanové konstrukce. Ve studii jsou navrženy železobetonové pylony, které v realizaci nahradily ocelové sloupy.

10 m

MODEL AREÁLU TJ TESLA [161]

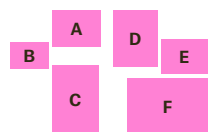
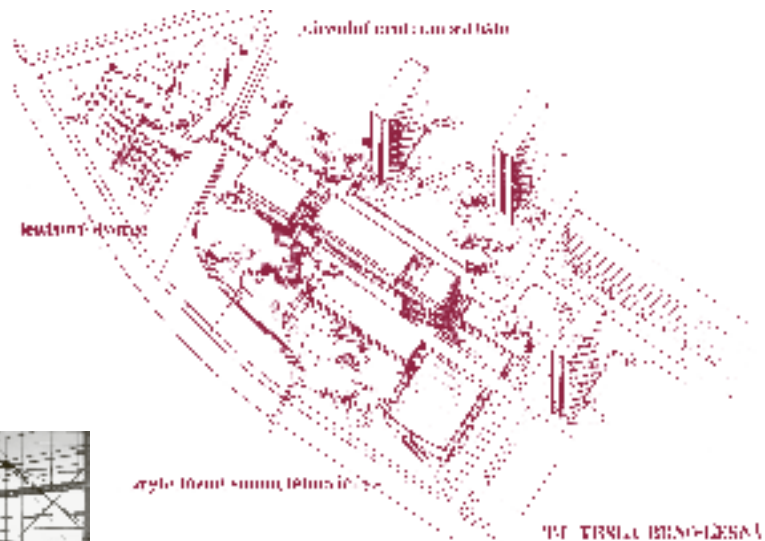
Halu tvoří oddělené provozy plaveckého bazénu a sportovní haly, při společném vstupu ze severu doplněné o administrativní zázemí a bar. V západní části je samostatné nízké křídlo, které tvoří příslušenství k venkovnímu dětskému brouzdališti. Tento objekt obsahuje také finskou saunu a trafostanici VN.

156

3.5

TYPOLOGIE

157

A – AXONOMETRICKÁ KRESBA [162]

Zobrazuje návrh urbanistického řešení území V. okrsku obvodního centra se sportovní a plaveckou halou (částečně realizováno).

B – PLAVECKÁ HALA [163]

Interiér ve výstavbě.
Pohled na bazénovou vanu.

C – SPORTOVNÍ HALA [164]

Interiér ve výstavbě.
Pohled na divácké tribuny.

D – HALA TJ TESLA [165]

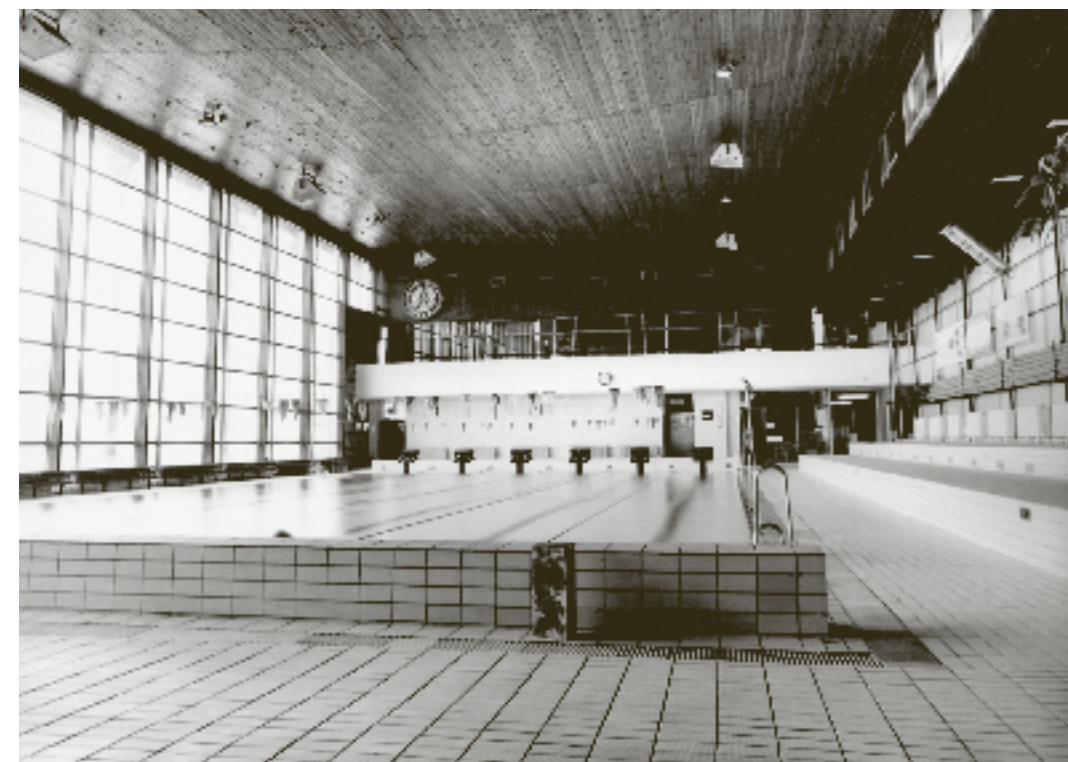
Exteriérový pohled z jihovýchodu.

E – HALA TJ TESLA [166]

Hrubá stavba po zatížení střešní lanové konstrukce betonovými panely.

F – PLAVECKÁ HALA [167]

Interiér bazénové haly.

Sportovní hala a areál TJ Start

Obdobně jako TJ Tesla byla i TJ Start začleněna v roce 1957 v rámci nově ustaveného Československého svazu tělesné výchovy pod patronátní podnik. V případě TJ Start se jednalo o obuvnické družstvo Snaha Brno. Areál tělovýchovné jednoty byl budován v letech 1963–1970 a dodnes slouží k bohatému sportovnímu vyžití obyvatel Lesné. Největší plochu zabírá fotbalový stadion, následovaný soustavou tenisových hřišť. V areálu se dále nachází hřiště pro odbíjenou, minigolf a florbalová hala. Dominantou celého areálu je však zastřešená tenisová hala postavená v akci „Z“ v letech 1981–1982 podle projektu kolektivu architektů Arnošta Bláhy, Evy Pilařové a Petra Uhlíře. Na polovině víceúčelové asfaltové plochy byly vztyčeny dřevěné rámy z lepených vazníků s rozponem 36 metrů a výškou 12 metrů. Částečně prosklená fasáda ve štítech je doplněna plnými sendvičovými panely. V další fázi výstavby byla hala doplněna nižším vstupním objektem s potřebným zázemím. [179]

179

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015,
při rozhovoru s autorem.

PRŮČELÍ SPORTOVNÍ HALY [168]

SPARTAKIÁDA NA FOTBALOVÉM STADIONU [169]

V pozadí deskové bytové domy
na ulici Ibsenova a Milénova.

FOTBALOVÝ STADION [170]

Vlevo trojice věžových domů na ulici Nejedlého,
vpravo deskový bytový dům na ulici Milénova.

TENISOVÁ HRÍŠTĚ [171]

Soustava tří tenisových hřišť navazuje přímo na fotbalový
stadion. V pozadí deskový bytový dům na ulici Milénova.

HRUBÁ STAVBA
SPORTOVNÍ HALY [172]

Ostatní budovy Hospodářské bloky

180

NOVOTNÝ, Oldřich. Komplexní proud sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 449.

Ještě před započítáním stavebních prací v jednotlivých okrscích sídliště bylo v předstihu v rámci 0. okrsku vystavěno dvanáct samostatných hospodářských bloků architekta Viktora Rudiše. Jsou zde umístěny výměňkové stanice tepla zajišťující teplovodní distribuci ústředního vytápění do jednotlivých objektů. A dále plynové regulační a elektrické transformační stanice. **180** Výstavba bloků v předstihu umožnila využití hotových inženýrských sítí již pro potřeby stavby. Jejich rovnoměrné umístění v sídlišti vedlo architektu k záměru přidružit k nim z jižní strany dvě podlaží nebytových prostor, ve kterých se nacházely prádelny a prostory domovní správy (kanceláře, klubovny aj.). Tato část je samostatně přístupná z boční strany a venkovním schodištěm. Tvar půdorysu hospodářského bloku je obvykle čtvercový o rozměrech zhruba 25×25 metrů. Jižní fasáda je pravidelně členěna tmavě natřenými okny. Meziokenní pilířky se odlišují probarvenou omítkou. K severní fasádě technologické části je připojena nakládací rampa ve zvýšené poloze umožňující snadnou manipulaci s těžkým technologickým zařízením. Téměř v celé šíři je severní fasáda prosvětlena sklobetonovou stěnou. Dle Viktora Rudiše se jedná o ryze účelové řešení. V případě exploze by tlaková vlna nejprve prorazila nejméně hmotnou konstrukci a nepoškodila by tak nosnou strukturu bloku. **181** Největší hospodářský blok se nachází v V. okrsku, který byl vystavěn pro vysokopodlažní bytové domy, polikliniku a pro nerealizované obvodové centrum.

181

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

Garáže

182

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 3.

183

Jedná se o 1/10 plochy sídliště, nebo přibližně plochy dvanácti hřišť stadionu v severní části Lesné!

Pro výstavbu garáží byly vymezené plochy po obvodu sídliště. Architekti počítali s poměrem jednoho automobilu na deset obyvatel s rezervou 1:5. Sídliště bylo projektováno pro 20 500 obyvatel, což znamená 2 460 automobilů. František Zounek přibližuje obtíže výstavby: „*Investiční výstavba nepočítá s garážemi a všechny předpisy jsou koncipovány tak, že je spíše znemožňují, než aby je umožňovaly. V územním plánu samozřejmě s garážemi počítáme, ale jejich výstavba je věcí individuální iniciativy občanů, družstev...*“ **182** Architekti si uvědomovali, že takové množství automobilů v přízemních garážích, které by si stavěli sami občané, by vyžadovalo zhruba plochu 10 hektarů. **183** Architekt Miroslav Dufek proto vypracoval projekt vícepodlažních patrových garáží, při použití montovaného ze skeletu KPO, které obsahovaly i prodejnu autodílů a autoservis. K výstavbě čtyř bloků patrových garáží, která vycházela asi o 21% draž než výstavba přízemních garáží, se ale nenašel vhodný investor a realizován byl tak pouze jeden blok.

PATROVÉ GARÁŽE [173]
Ulice Loosova.

Přestože představa architektů o konečné podobě sídliště byla událostmi v roce 1968 silně narušena, stavební vývoj v území sídliště Lesná v následujících desetiletích neustal. V severní části sídliště směrem k Soběšicím vznikla v polovině 70. let administrativní a průmyslová zóna s komplexem objektů sodovkáren se světle modrou fasádou administrativní části. Dále zde byla postavena budova Výzkumného ústavu geologického inženýrství s výrazně červeným opláštěním a budova Československého metrologického ústavu. U patrových garáží při Okružní ulici byla vybudována čerpací stanice pohonných hmot. V jižní části v místě zamýšleného střediska řemesel a služeb byla vedle budovy spojů postavena rozsáhlá budova Mototechny. V blízkosti se také dodnes nachází provizorium zahradní správy a dvůr technických služeb. V 80. letech blízko okrskového centra Obzor vznikla administrativní trojkřídlá budova a v místě nerealizovaného bloku patrových garáží západně od Obzoru vznikla uzavřená čtyřkřídlá provozní a ubytovací budova JME. V polovině 80. let byly u tramvajové smyčky postaveny budovy Agroprojektu a na Halasově náměstí nové sídlo stavebního bytového družstva Nový domov se sálem. **184**

184

MALEČEK, Martin a SUCHÝ, Jaroslav.
Co je Lesná. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 7–9.

AGROPROJEKT [174]
Ulice Slavičkova.

ČESKOSLOVENSKÝ METROLOGICKÝ ÚSTAV [175]
Ulice Okružní.

VÝZKUMNÝ ÚSTAV GEOLOGICKÉHO INŽENÝRSTVÍ [176]
Ulice Okružní.

3.6

Veřejný prostor

Neobvykle kvalitní řešení veřejného prostoru na sídlišti Lesná bylo dáno především dobou vzniku. Právě přelom 50. a 60. let, kdy se vedly celostátní diskuse k otázkám bydlení a podoby obytného prostředí, umožnil architektům přijít s velkorysým plánem volného zastavění, a naplnit tak dokonale vizi zahradního města. Během osmi let postupné liberalizace bylo architektům dovoleno to, o čem si v následujících desetiletích mohli nechat jenom zdát. Hustota obyvatel na sídlišti Lesná necelých dvě stě obyvatel na hektar byla u dalších sídlišť „husákovské“ éry vlivem zpřísňujících se THU znásobována až na čtyři sta obyvatel na hektar, jako tomu bylo v 70. letech například u realizovaného bratislavského sídliště Petržalka.

Terénní a sadové úpravy

Koncepce architektů vybudovat na ploše 80 hektarů veřejnou zeleň respektující a zároveň rozvíjející přírodní elementy členitého přírodního reliéfu vyžadovala vzhledem k rozsahu venkovních úprav zcela jiný, mnohem profesionálnější přístup, než který byl do té doby uplatňován. Bylo běžnou praxí, že terénní a sadové úpravy byly na obytných souborech prováděny se zpožděním několika měsíců i roků po nastěhování prvních obyvatel. Úprava okolí nového obytného souboru mnohdy realizovaná v akci „Z“ byla pak závislá na zájmu a kolektivním nasazení jeho nových obyvatel.

František Zounek si toto riziko nedokončeného sídliště uvědomoval a podařilo se mu společně s investorem již v první fázi výstavby prosadit, aby Rada městského národního výboru vydala usnesení, že veškeré terénní a sadové úpravy budou budovány jako investice dodavatelským způsobem. [185] „V koncepci jsme si předsevzali, že budeme budovat, a také budujeme, inženýrské sítě v předstihu. Považujeme tedy za svůj nejpřednější úkol zabezpečit definitivní vstupy do objektů... Jako cíl jsme si vytkli postupně provádět venkovní úpravy v širším rozsahu a vybudovali jsme tedy proudový provoz venkovních úprav,“ [186] nastínil vize generálního dodavatele Miroslav Bátorla. Zavést do praxe tento nový proudový provoz nebylo tak snadné jak u proudu bytové výstavby. Rozsah venkovních úprav byl u každého objektu jiný, a navíc bylo nutné u sadových úprav respektovat nezbytné vegetační fáze, které činilo proud neplynulým. Nakonec se Pozemním stavbám Brno, jako prvním v republice, podařilo stabilizovat sedm specializovaných čt [187] vybavených potřebnou mechanizací, které dokončovaly terénní a sadové úpravy do tří až čtyř měsíců po dokončení a odevzdání posledního objektu v okrsku. Tato lhůta se však netýkala chodníků, dlažeb a zídek u vchodů, které plně souvisely s užíváním bytů. Ty musely být dokončeny zároveň s odevzdáním bytů do užívání. [188] Vzhledem k tomu, že se do jisté míry jednalo o práce sezonní,

185

ZOUNEK, František. Lesná – nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 443.

186

BÁTRLA, Miroslav. Naše průkopnictví a zkušenosti s proudovými provozy. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 25.

187

Četa hrubých terénních úprav, četa betonářů, četa tesařů, četa dlažebníků, četa úpravářů chodníků, četa sadovníků a četa pracovníků mechanizačních.

188

ŠAŠINKA, Oldřich. První proudový provoz terénních úprav v republice. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 137.

byly čtyři v zimním období zaměstnávány výrobou betonových prefabrikátů nebo byly přidruženy k jiným pracovním skupinám. To vedlo k zamyšlení, zda by i okrasné zidky, vstupy do objektů nebo dětská hřiště nemohly být v budoucnu prefabrikovány. **189**

Koncept a realizaci terénních a sadových úprav pomáhal architektu Viktoru Rudišovi dotvářet zahradní architekt Rudolf Nenutil. „Úpravu ploch a výsadbu zeleně jsme se snažili držet ve velkém měřítku, zachovat mezi jednotlivými domy volné louky a stromy soustředovat do větších, kompaktních skupin. Ke konečnému výsledku přispěla i důslednost při realizaci,“ **190** vzpomínal Viktor Rudiš. K zajištění trvalé kvality obytného prostředí byl v rámci terénních a sadových úprav navržen i zavlažovací systém. **191** Z přírodního útvaru Čertova rokle byl tak díky proudovému provozu vytvořen centrální lesopark, který byl kompletně vybaven asfaltovými **192** chodníky s lavičkami a parkovým osvětlením, což zaručovalo bezpečnost a celodenní přístupnost. **193**

AUTOBUSOVÁ ZASTÁVKA HAŠKOVA [178]
Pohled na autobus linky 66 směr Mahenovo divadlo.

AUTOBUSOVÁ ZASTÁVKA LOOSOVA [180]
V pozadí okrskové centrum Dukát a deskový dům na ulici Loosova.

189

PODROUŽEK, Ladislav.
Proudová výstavba z hlediska investora. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 17.

190

Viktor Rudiš. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. 2006, s. 133.

191

ZOUNEK, František. Lesná.
In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 13.

192

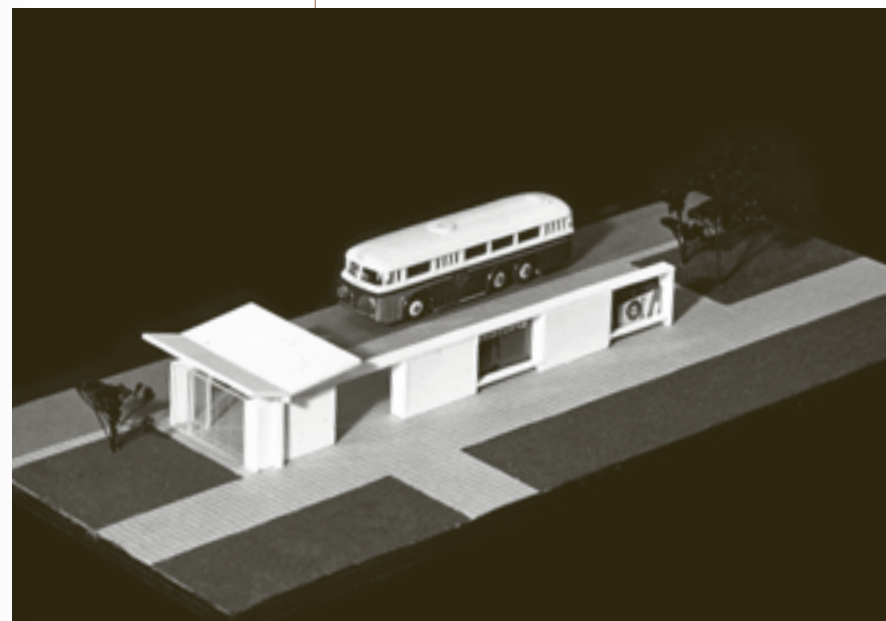
Na chodníky se podařilo prosadit dražší asfalt oproti běžně používanému mlatovému povrchu.

193

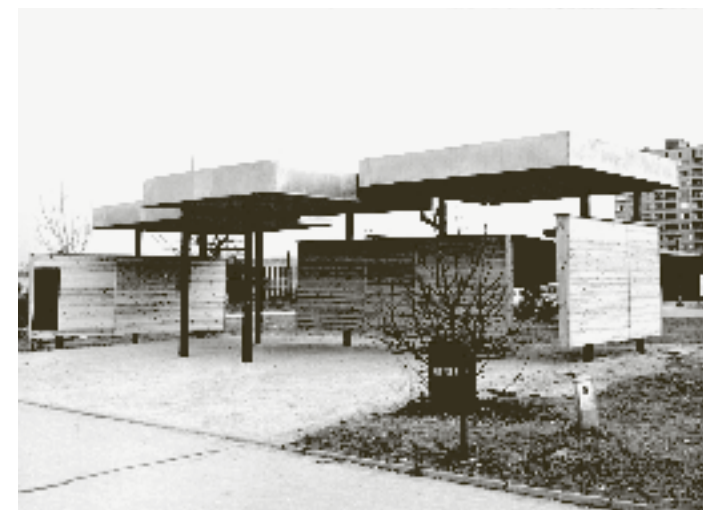
ZOUNEK, František.
Lesná — nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 443.

HALASOVO NÁMĚSTÍ [179]
Pohled z příjezdové komunikace třídy Generála Píky.

MODEL NEREALIZOVANÉ AUTOBUSOVÉ ZASTÁVKY [181]
Podle návrhu Miroslava Dufka.

AUTOBUSOVÁ ZASTÁVKA HELENY MALÍŘOVÉ [182]
V pozadí poliklinika a vysokopodlažní bytový dům na Halasově náměstí.

Drobná architektura

Charakter vztahu architekta k zadanému úkolu je nejlépe patrný z jeho zájmu o architekturu drobných staveb. Rozpracování investiční akce sídliště Lesná do takového detailu, jakým jsou například přístřešky autobusových zastávek, svědčí především o zaujetí celého kolektivu a snaze dosáhnout nejlepších výsledků. Návrh nerealizovaných zajímavě řešených autobusových zastávek s kolmo posazeným přístřeškem architekta Miroslava Dufka by jistě přispěl ke zkvalitnění cestování MHD.

SPOJE [183]
Sylva Lacinová, mušlový vápenc
49°13'15.653"N, 16°37'41.024"E

DEKORATIVNÍ STĚNA [184]
Bohumír Matal, cihla
49°13'32.914"N, 16°37'32.986"E

DEKORATIVNÍ STĚNA [186]
Jánuš Kubiček, monolitický beton
49°13'24.892"N, 16°37'31.856"E

DEKORATIVNÍ STĚNA [187]
Čestmír Kafka, prefabrikovaný beton
49°13'33.959"N, 16°37'39.988"E

PTÁCI / MRTVÝ PTÁK [185]
Ladislav Martineček, svařovaná ocel
49°13'42.603"N, 16°37'3.419"E

SRDCE [188]
Zdeněk Makovský, svařovaný bronz
49°13'22.737"N, 16°37'35.893"E

194

ŠŤASTNÁ, Marie. *Socha ve městě. Vztah plastiky a architektury v Ostravě ve 20. století*. 2009, s. 102.

195

Projednáno na předsednictvu ÚV KSČ dne 30. července 1963.

196

Například u investic do 0,5 milionu byl podíl 4,2 %, u investic nad 200 milionů byl podíl 0,6 %.

197

Záleželo například, zda se jednalo o málo exponované místo místního významu (koeficient do 1,0), nebo zda se jednalo o zvláště významné a exponované místo celostátního významu (koeficient 2,5).

198

Byl rozdíl, zda investicí byla horská chata (koeficient 1,0), nebo mezinárodní hotel (koeficient 1,75).

199

KOŘÍNKOVÁ, Jana. *Obytný soubor Lesná. Zprávy památkové péče*. 2015, č. 4, s. 325.

200

Viktor Rudiš. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. 2006, s. 137.

201

Z přílohy k usnesení č. 355/1965 Sb.

DEKORATIVNÍ STĚNA [189]
Sylva Lacinová, monolitický beton
49°14'1.313"N, 16°37'6.737"E

Výtvarná díla

Umění doprovází architekturu již od nepaměti. Stejně jako architektura se i umění mnohdy stalo nástrojem k upevnění mocenských zájmů. Nejinak tomu bylo například po roce 1948 v době programově uplatňovaného socialistického realismu. Sídliště byla doplňována výtvarnými díly plně v souladu s výrokem „Kulturu pro lid“ proneseným v témže roce ministrem informací Václavem Kopeckým. [194] Politické uvolnění na přelomu 50. a 60. let sice dalo prostor k umělecké tvorbě více abstraktní, ale jejich názvy k udělení souhlasu uměleckých komisí mnohdy zůstávaly ještě budovatelské.

Nejenom masové měřítko prefabrikace, ale především zvýšený zájem o obytné prostředí v komplexní bytové výstavbě v 60. letech si vynutily upravit vztahy výtvarného umění a architektury a jejich zásady zakotvit v investiční politice. [195] To vedlo ke vzniku vládního usnesení č. 355 z roku 1965, kterým se určoval podíl z celkových investic připadající na výtvarné umění. Jeho velikost se odvíjela podle výše investičních nákladů [196], podle společenského významu místa [197] a podle společenské a architektonické náročnosti stavby. [198] V rozpočtu býval tento podíl obvykle uváděn pod označením „Hlava V“. Úroveň výtvarných děl byla již v průběhu tvorby posuzována uměleckými komisemi Českého fondu výtvarných umění. [199] Schvalování neprobíhalo vždy hladce, jak vzpomíná Viktor Rudiš: „Trochu jsme museli taktizovat, ale komise nám skoro vždycky vyhověly.“ [200] Pro volbu autorů výtvarných děl byl rozhodující odborný názor autora architektonického konceptu. [201] Tuto roli zastával v případě výstavby sídliště Lesná architekt Viktor Rudiš. „Při realizaci sídliště máme vyčleněny dost značné částky na

V atriu se nachází prostorová
skulptura *Ptáci* Ladislava Martínka.

202

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 3.

výtvarnou výzdobu, je to víc než půl milionu korun. Snažíme se je používat tak, aby výtvarné umění se skutečně v sídlišti uplatnilo viditelným a pokud možno monumentálním způsobem. [...] Vymysleli jsme si použití dekorativních zdí velkých rozměrů, které nám pomáhají členit velké prostory, mají velké proporce a budou vesměs vyrobeny z betonu, z prostých materiálů, jež ovšem svým způsobem vyžadují monumentální řešení.“ 202

Na Lesné tak byla vytvořena „galerie pod širým nebem“, 203 kde jednotlivé stěny od významných československých umělců (Matal, Kafka, Kubiček, Lacinová aj.) dodnes tvoří kreativní pozadí dětským hrám.

203

PECKA, Lukáš. Sídliště a zároveň galerie pod širým nebem? Lesná! [on-line]. 2011 [cit. 2016-01-02].

MEDVĚDI/SPOJENÍ [191]
František Šenk, monolitický bílý beton
49°13'45.116"N, 16°37'7.547"E

DEKORATIVNÍ STĚNA [193]
Zdeněk Palcr, monolitický beton
49°13'22.836"N, 16°37'25.189"E

BALVAN [192]
Miloslav Chlupáč, kámen
49°13'55.986"N, 16°37'34.908"E

DEKORATIVNÍ STĚNA [194]

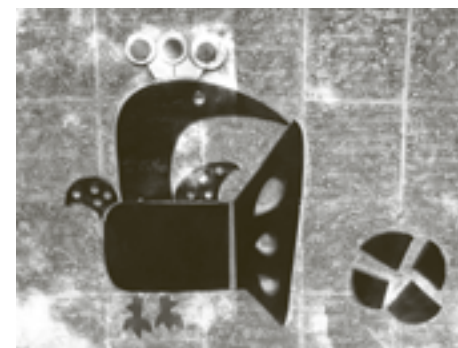
Ladislav Martínek, monolitický beton
49°13'33.343"N,
16°37'7.793"E

KVĚT [196]
Sylva Lacinová, kolorovaná keramika
49°13'27.342"N, 16°37'7.373"E

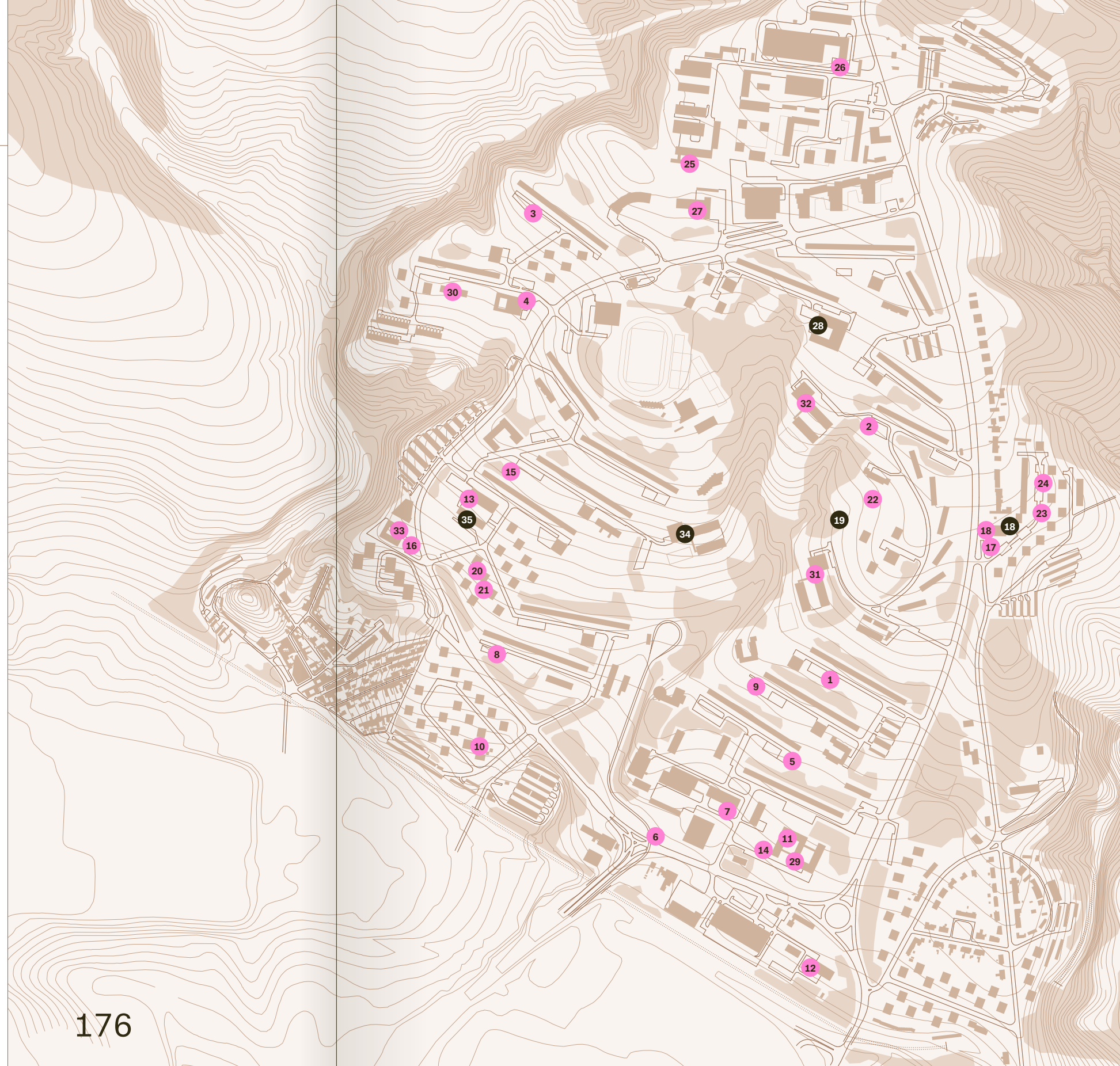
LABUŤ [195]
Jana Čubrďová, bíle glazovaná keramika
49°13'43.580"N, 16°37'54.649"E

PÁV [197]
Tamara Divišková, glazovaná keramika
49°13'46.078"N, 16°37'58.983"E

Výtvarná díla

- 1 DEKORATIVNÍ STĚNA – ČESTMÍR KAFKA
 - 2 DEKORATIVNÍ STĚNA – JÁNUŠ KUBÍČEK
 - 3 DEKORATIVNÍ STĚNA – SYLVA LACINOVÁ
 - 4 DEKORATIVNÍ STĚNA – PAVEL NAVRÁTIL
 - 5 DEKORATIVNÍ STĚNA – PAVEL NAVRÁTIL
 - 6 DEKORATIVNÍ STĚNA TJ TESLA – ZDENĚK PALCR
 - 7 DEKORATIVNÍ STĚNA – JÁNUŠ KUBÍČEK
 - 8 DEKORATIVNÍ STĚNA – LADISLAV MARTÍNEK
 - 9 DEKORATIVNÍ STĚNA – BOHUMÍR MATAL
 - 10 KVĚT – SYLVA LACINOVÁ
 - 11 SKULPTURA NA MOTIVY POEZIE – JIŘÍ MAREK
 - 12 SPOJE – SYLVA LACINOVÁ
 - 13 MRTVÝ PTÁK – LADISLAV MARTÍNEK
 - 14 SRDCE – ZDENĚK MAKOVSKÝ
 - 15 MEDVĚDI/SPOJENÍ – FRANTIŠEK ŠENK
 - 16 SVĚTLO PRO LIDSTVO – CTIBOR BAYER
 - 17 LABUŤ – JANA ČUBRDOVÁ
 - 18 18 VOLAVKA – JANA ČUBRDOVÁ
 - 19 PROLÉZAČKA I – ČESTMÍR KAFKA
 - 20 PROLÉZAČKA II – ČESTMÍR KAFKA
 - 21 PROLÉZAČKA III – ČESTMÍR KAFKA
 - 22 VRÁNA – TAMARA DIVÍŠKOVÁ
 - 23 PÁV – TAMARA DIVÍŠKOVÁ
 - 24 SLUNCE – TAMARA DIVÍŠKOVÁ
 - 25 SKULPTURA HORNINY – JAN URBAN
 - 26 RUCE A KVĚT – MIRA HABERERNOVÁ-TRANČKOVÁ
 - 27 „RELIÉFNÍ GEOMETRICKÝ DEKOR“ – AUTOR NEZJIŠTĚN
 - 28 BALVAN – MILOSLAV CHLUPÁČ
 - 29 BAREVNÁ MOZAIKA – OLDŘICH VAŠICA A KARLA VAŠICOVÁ
 - 30 KERAMICKÁ MOZAIKA – PAVEL NAVRÁTIL
 - 31 DŘEVĚNÝ PARAVÁN – MILAN CIMBUREK
 - 32 PROSTOROVÁ DŘEVĚNÁ SKULPTURA – MILAN CIMBUREK
 - 33 SPOUTANÁ ENERGIE – CTIBOR BAYER
 - 34 PYTHAGOROVA VĚTA – MILOŠ ZVĚŘINA
 - 35 „NÁMLUVY“ A „HONBA ZA ŽENOU“ – VLASTIMIL ZÁBRANSKÝ
- ZNIČENO NEBO ODSTRANĚNO

3.7

Rodinné domy

204

Termín „rodinný domek“ byl definován v § 128 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník) jako obytný dům, u něhož aspoň dvě třetiny podlahové plochy všech místností připadají na byty. Rodinný domek může mít nanejvýše pět obytných místností nepočítajíc v to kuchyně. Větší počet obytných místností může mít, jestliže úhrn jejich podlahové plochy nepřesahuje 120 m²; z obytných kuchyní se do tohoto úhrnu započítávají pouze plochy, o které výměra kuchyně přesahuje 12 m².

205

Používání tradičního formátu cihly plné (CP) bylo později nahrazováno lehčí a větší cihlou děrovanou metrickou (CDm), u které byla výrazně nižší spotřeba malty.

206

KOBOSIL, František a KOLÁČEK, Stanislav. *Rodinné domky v zahraničí*. 1972, s. 15.

Rodinné domy v Československu

Rodinný dům se zahradou byl a dodnes stále je pro většinu z nás nejdělnějším řešením problému jak bydlet. Ze všech forem výstavby splňuje nejlépe požadavek na soukromý život spojený s rekreací v přírodním prostředí vlastní zahrady. Jasně je zde oddělen veřejný a soukromý prostor. Pro život rodiny vytváří tato forma bydlení určitou nezávislost a umožňuje rozvinout osobní zájmy rodinných příslušníků. Rodinné domy měly své nezaměnitelné místo na venkově, kde naopak přispěly ke stabilizaci obyvatelstva a omezení stěhování do měst. Od konce 60. let ve městech doplňovaly na jejich okrajích sídlištní zástavbu.

Výstavba rodinných domků [204] se prováděla převážně svépomocí podle zděděných zvyklostí. To byl jeden z důvodů, proč byly rodinné domy jako symbol individuality, státem málo podporované. Bylo jim vyčítáno, že jejich konstrukce jsou, oproti vysokým bytovým domům, méně hospodárné, pracné a příliš nákladné. Stejně tak, že měly větší nároky na pozemek. Stavěly se domy masivní, v tradiční technologii, [205] které nemohly konkurovat zprůmyslněnému panelovému stavebnictví. [206]

Přednostně bylo proto k výstavbě využíváno území, které bylo jinak nevhodné pro hromadnou bytovou zástavbu. Doporučovalo se použití zejména územně úsporných rodinných domů (atriových, řadových a pro příkré

PERSPEKTIVY RODINNÝCH DOMŮ NA ULICI LOOSOVA

[199]

Pohled ze zahrady na jižní průčelí.
Kresba Františka Zounka.

[200]

Pohled na jižní průčelí ze zahrady.
Kresba Františka Zounka.

svahy terasových). **207** Průměrná výměra parcel byla včetně komunikací asi 1000 m². Svépomocná výstavba rodinných domů umožňovala uskutečnit realizaci v relativně skromných podmínkách, a to s využitím práce rodinných příslušníků a známých. S využitím místních materiálů a možnosti stavět postupně dle finančních možností rodiny.

Výstavba rodinných domů

Začít s realizací rodinného bydlení nebylo zdaleka tak snadné, jak je tomu dnes. Stavebníci za socialismu se potýkali s problémem z dnešního pohledu těžko pochopitelným. Přestože zprůměrněné stavebnictví dalo vzniknout kolosu Československých stavebních závodů (ČSSZ, n. p.), pro individuální stavebníky bylo využití tohoto stavebního podniku odepřeno. Stavět se dalo pouze svépomocí, protože státem řízené stavební závody plnily pětileté plány na stavbách socialismu.

Přesto byla individuální výstavba od konce 60. let státem podporována alespoň ve zvýhodněných půjčkách, které motivovaly zejména mladé lidi k vyřešení bytové otázky. Pro stavbu svépomocí existovaly dva režimy výstavby. V prvním z nich byla stavba zcela v režii stavebníka. V takovém případě stavebník stavěl sám, za pomoci rodinných příslušníků, ve svém volném čase. Pokud neměl dostatek finančních prostředků, dostal na základě přesného položkového rozpočtu od Československé státní spořitelny úvěr s ročním úrokem 2,7%. Druhou možností svépomocné výstavby bylo nechat se zařadit mezi družstevní výstavbu rodinných domů, kde se žadatel zavázal k odpracování příslušného počtu hodin a ke složení určité peněžité částky. Úvěr pro takového stavebníka byl úročen výhodnější sazbou 1,0%. Na tento výhodnější úrok dosáhli i samostatní stavebníci, pokud stavěli skupinový domek. **208**

Najít projektanta bylo také složitější. Architekti byli zaměstnáni ve státních projektových ústavech, které se individuální zástavbou nezabývaly. Soukromě po práci mohli projektovat pouze ti, kteří byli členy Svazu architektů. Ostatním nezbývalo nic jiného než pracovat anonymně. Mohli také využít svých uměleckých sklonů a pracovat jako registrovaní architekti ve Fondu výtvarných umělců. **209**

Svépomocná výstavba trvala obvykle několik let a stavebníci na stavbě odpracovali tisíce hodin. Pokud ale stavebník dodržel projekt, dostal od národního výboru příspěvek ve výši 8000 Kčs. Pokud stavebník dokončil stavbu v předepsaném termínu, obdržel další příspěvek ve výši 4000 Kčs. Národní výbor také mohl poskytnout stavebníkovi bezúročnou půjčku ve výši až 35000 Kčs. **210** Tu mohl po pěti letech prominout v případě, že výstavba byla provedena v souladu se stavebním povolením a že stavebník před uplynutím uvedené doby domek neprodal nebo jej nepřevděl na jinou osobu, nebo šlo-li o pracovníka, na jehož udržení v místě měl národní výbor zvláštní zájem. **211** Díky této finanční podpoře byla realizace vlastního rodinného bydlení relativně dostupná všem, kteří byli ochotni se na pár let vzdát volného času.

PŘÍPRAVA ÚZEMÍ [201]
Odlesňování
a terénní úpravy.

SVAČINA [203]
Po náročném kácení
lesního porostu.

DŮM STARÉ ŽENY [202]
Pod ulicí Loosova.

DŮM STARÉ ŽENY [204]
S výhledem na Brno.

Rodinné domy na sídlišti Lesná

První zástavba na jižních svazích za starou železniční tratí „Tišnovka“ začala už ve 20. letech 20. století. V té době vznikla v prudce svažitém terénu nová osada dělníků z nedaleké Královopolské strojírny. Divišova kolonie, dnes čtvrť (zvaná též jako „Šanghaj“), měla v roce 1929 již 154 domů. Z dnešního pohledu malebná osada je odkazem na nuzné životní podmínky dělnických rodin za první republiky. Další zástavba rodinných domů vznikala později východně při cestě do Soběšic (zvaná též jako „Malá Kamčatka“). Tato cizokrajná označení vznikla nejspíše díky jejich odlehle poloze daleko za městem.

Bytová tíseň v 60. letech se dotýkala zejména velkých brněnských podniků, které měly enormní zájem na udržení a stabilizaci mladých a zkušených pracovníků v Brně. Ti mnohdy po zaučení odcházeli do preferovanějších oblastí, kde nacházeli příznivější životní podmínky. Jediným východiskem stabilizace byla výstavba rodinných domů. [212] Proto v roce 1967 Královopolská strojírna založila *Družstvo pro výstavbu rodinných domů v Brně*, které bylo prvním v Československu. Vytvářelo svépomocné stavební kapacity, které neodčerpávaly pracovní síly stavebním podnikům. Oproti jiným družstvům, která posléze v republice vznikala, bylo to brněnské jediné, kde nebylo počítáno s výstavbou pouze dodavatelským způsobem. Členy družstva se mohli stát ženatí zaměstnanci i jiných brněnských podniků, nikoli pouze z Královopolské strojírny.

První realizací družstva byla v roce 1968 výstavba padesáti řadových a atriových domů na ulici Slezákova v Husovicích. Další staveniště byla vybrána na právě dokončovaném sídlišti Lesná. Velkou realizací byla od roku 1970 výstavba 132 rodinných řadových a atriových domů v lokalitě „Soběšická I“. Ve stejné době vznikaly také tři dvojdomy v lokalitě „Soběšická II“ později doplněné o další tři dvojdomy již ve svépomocné výstavbě. Dalších 28 řadových a atriových domů mělo být situováno jihozápadně od okrskového centra Obzor. Tato lokalita nazvaná jako „Lesná I“ nebyla nikdy realizována.

212

Družstvo pro výstavbu rodinných domků v Brně. [1971]

Poslední vybraná lokalita na tomto sídlišti nesla označení „Lesná II“. Jižně od ulice Loosova mělo být vystavěno dvacet řadových a šest atriových domů. Tato lokalita byla realizována v pozměněné podobě pouze řadovými domy. Blízkost rodinných domů k Lesné umožňovalo jejich obyvatelům využívat sídlištní zařízení občanské vybavenosti, zejména výhodné dopravní napojení na centrum města.

RODINNÉ DOMY SOBĚŠICKÁ I [205]

Pohled do ulice Kupkova.

RODINNÉ DOMY LESNÁ II [206]

Pohled do ulice Loosova.

RODINNÉ DOMY SOBĚŠICKÁ II [207]

Pohled z ulice Seifertova.

LOKALITA SOBĚŠICKÁ I [209]
Odlesňování a příprava území
k výstavbě rodinných domů.

STAVEBNÍCI [210]

VÝSTAVBA ŘADOVÝCH DOMŮ [211]
Ulice Kupkova.

Rodinné domy v lokalitě „Soběšická I“

Autorem urbanistické studie a 132 domů byl podnikový architekt Mojmir Korvas. Pro výstavbu bylo vybráno mírně svažité území východně od cesty do Soběšic. Stavěniště v jižní části vytváří mírnou kotlinu s výhledem na Brno. Stavba začala na jaře 1970 odlesňováním vzrostlých borovic. Jejich pozůstatek můžeme v obytném souboru dodnes v jeho středu najít. Svépomocná výstavba probíhala pod dohledem stavbyvedoucího vždy po pracovní době od 15. do 20. hodiny. Pro stavebníky byl vypravován přímo od Královopolské strojírny zvláštní autobus. O víkendech byla pracovní směna dvanáctihodinová. **213** Za každou neodpracovanou hodinu se účtovala pokuta 25 Kčs. Někteří stavebníci nemohli docházet na stavbu a posílali za sebe náhradu, nebo se vypláceli, aby za ně ostatní stavebníci pracovali. **214** Bohužel stávaly se i takové případy, že stavebník si například na stavbě zlomil nohu a nemohl již stavební práce dále vykonávat. V takovém případě měl dvě možnosti. Buď za něj pracoval jiný člen rodiny, nebo byl vyplacen z družstva a jeho podíl v družstvu byl nabídnut jinému zájemci, který ve stavbě pokračoval.

Zpočátku práce probíhaly hromadně, později byli stavebníci rozdělení mezi jednotlivé okrsky. Od této chvíle pracovali pouze pro svůj okrsek. Vzhledem k profesnímu složení stavebníků nemohlo být zajištěno, aby zednické práce vykonávali pouze zedníci. Praxe byla taková, že vyučený zedník názorně ukázal, jak se zdí — „zaučil“ stavebníky a ti pak pokračovali sami. Pro zvýšení pracovní kázně nebylo po celou dobu hrubé výstavby předem známo, koho který dům bude. Stavebníci měli k dispozici podniková nákladní auta pro dopravu stavebního materiálu. Problém nastal pouze s cizí pracovní silou, jako byli řidiči těchto aut. Pro takové případy si zřizovali „černé fondy“, do kterých měsíčně přispívali, a z těchto fondů některé neúčtovatelné výkony hradili. **215** Každý okrsek měl svou samosprávu — předsedu, ekonoma a zásobovače. Tito neplacení funkcionáři měli jedinou výhodu, že si mohli jako první vybrat dům v daném okrsku. Ostatním to bylo určeno losem.

213

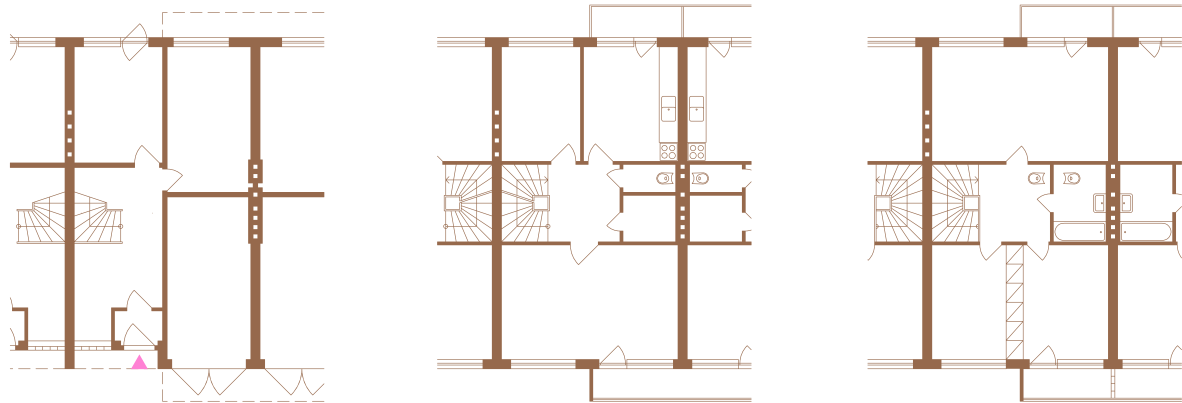
Stavebníci se zavázali odpracovat 200 hodin práce za měsíc.

214

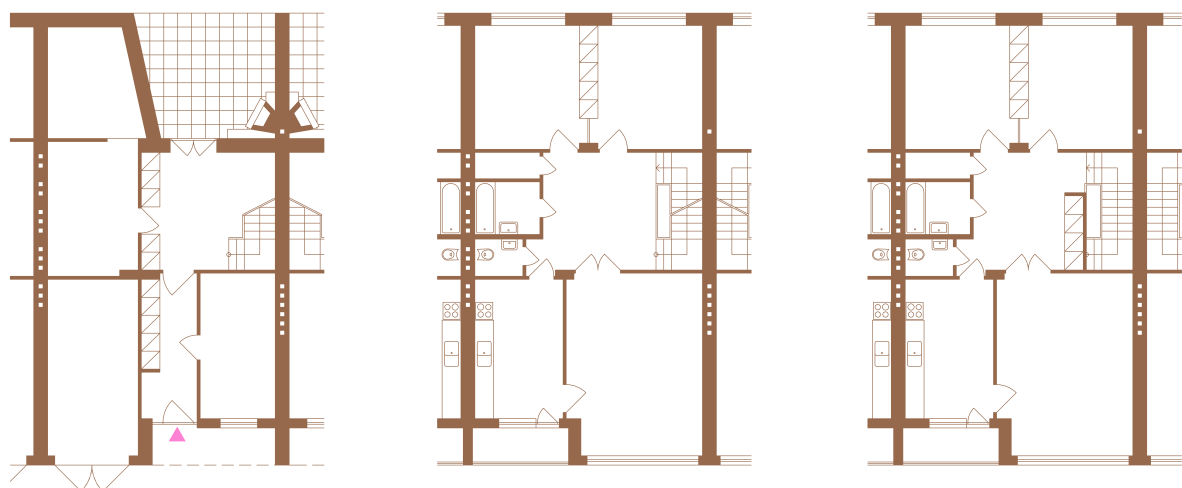
Zdeněk Pala, 13. 9. 2014, při rozhovoru s autorem.

215

Zdeněk Klíma, 12. 9. 2014, při rozhovoru s autorem.

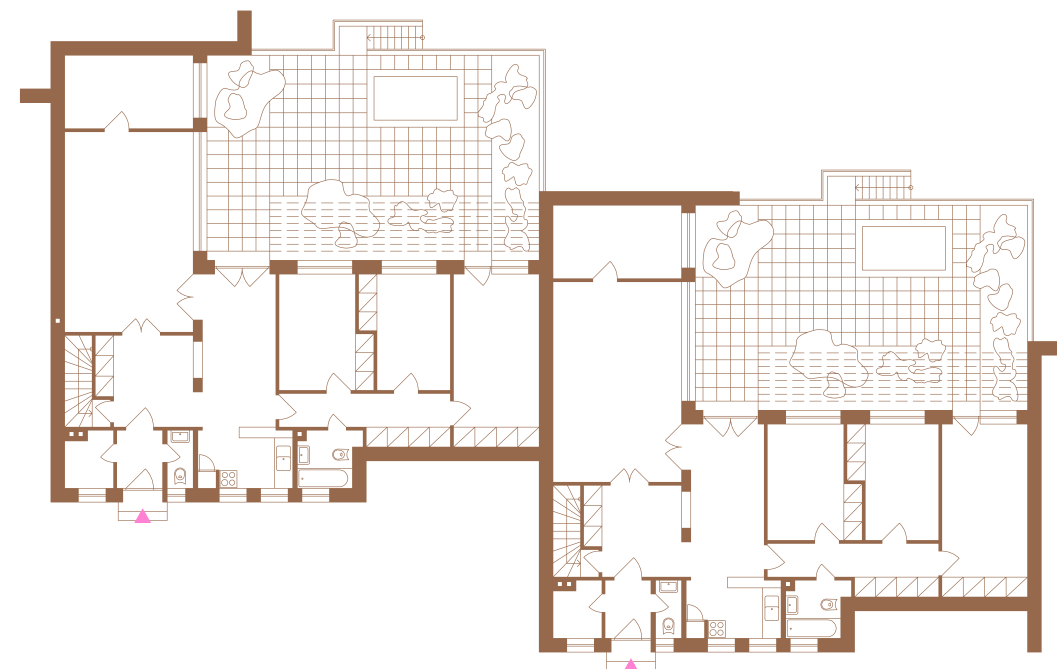
ŘADOVÉ DOMY NA ULICI PLACHTOVA [212]
Vstupní a následná podlaží jednorodinného bytu.

ŘADOVÉ DOMY NA ULICI KUPKOVA [213]
Vstupní a dvě podlaží dvougeneračního bytu.

Neshody mezi stavebníky mnohdy vedly k předčasnému ukončení společné práce na hrubé stavbě a k rozdělení jednotlivých domů. Vzhledem k těžké práci, kterou stavebníci vykonávali, byl na stavenišťě zákaz vstupu ženám. Tento zákaz pominul až při dokončovacích pracích na jednotlivých domech samostatně.

Obytný soubor se skládal ze sto dvaceti řadových a dvanácti atriových domů. Tři typy řadových třípodlažních domů byly vzhledem k velikosti pozemku a nižšímu komfortu určeny běžným členům družstva. Obvykle byly dvougenerační s technickým podlažím a dvěma totožnými byty. Atriové domy v jižní části obytného souboru byly pokládány svým dispozičním uspořádáním a velikostí pozemku za komfortní s vyšším obytným standardem a přednostně

ATRIOVÉ DOMY NA ULICI ŠALOUNOVA [214]
Dispoziční uspořádání jednopodlažního bytu.

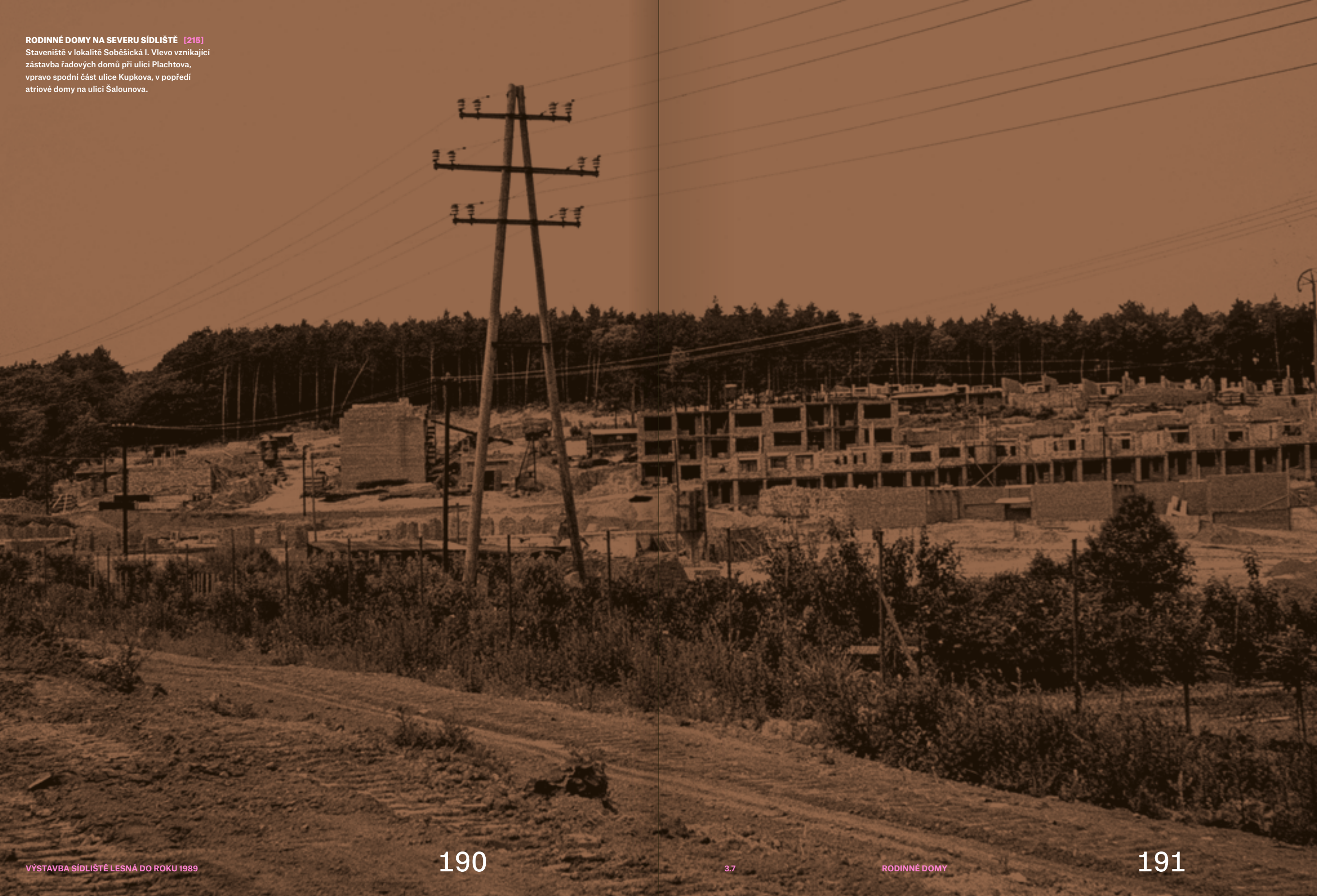
byly přidělovány vyšším funkcionářům, ředitelům a jejich náměstkům. Stavebníci si projekty částečně upravovali a vzhledem ke svažitému terénu byly atriové domy podsklepeny celé a byly k nim přidávány vestavěné garáže.

Stavebníci se potýkali především s nedostatkem stavebního materiálu a stavebních prvků. V řadových domech, dnes na ulici Plachtova, měli například problém s dodávkou oken — sehnali pouze okna vyšších rozměrů, než bylo plánováno v projektu, a tak museli okenní otvory snížením parapetu dodatečně upravovat. Opačně tomu bylo s otopnými tělesy. Ta měla být zase nižší, ale díky velkým oknům je snížený parapet zcela nezakryl. Stavebníci, respektive jejich manželky, se tak museli vzdát hlubokých parapetních desek k pěstování květin.

Domy jsou vyzděny tradičními technologiemi z cihel plných (CP) nebo z modernějších cihel děrovaných (CDm). Stropy jsou ocelové z válcovaných nosníků s keramickou výplní z hurdisek. Podlaží propojuje ocelové schodiště, které pro celý obytný soubor vyráběl jeden ze stavebníků. Ten nedocházel na stavbu, ale vyráběl je po pracovní době přímo v Královopolské strojárně. Nedostatky na takto provedených schodištích jsou v některých domech trvalé — výška stupňů je u některých schodišť až 22 cm! Vytápění je řešeno plynovými kotly a teplá voda je připravována průtokovými plynovými ohřivači. Stavebníkům se ke konci stavby neplánovaně prodražila. Z národního výboru totiž přišlo nařízení, že všechny domy v obytném souboru musí být omítnuté bílým břizolitem, což znamenalo použití bílého cementu a bílého písku.

RODINNÉ DOMY NA SEVERU SÍDLIŠTĚ [215]

Staveniště v lokalitě Soběšická I. Vlevo vznikající zástavba řadových domů při ulici Plachtova, vpravo spodní část ulice Kupkova, v popředí atriové domy na ulici Šalounova.

Domy, doposud ve vlastnictví družstva, byly na základě uzavřené smlouvy předány do osobního vlastnictví jednotlivým stavebníkům. Došlo k tomu až poté, co byly vyúčtovány dílčí svépomocné práce a skutečné náklady. Stavebník byl tak nucen vzniklý dluh vykryt předem dohodnutým úvěrem u státní spořitelny. Přestože většina stavebníků bydlela již od roku 1974, kolaudace celého obytného souboru proběhla až o čtyři roky později. Důvodem zpoždění bylo vypořádání vlastnických vztahů k pozemkům, na kterých se soubor stavěl. V průběhu výstavby se totiž zjistilo, že pozemky nebyly ve vlastnictví státu, ale část jich patřila církvi a část soukromé osobě. Po dořešení těchto problémů mohly být pozemky předány do osobního užívání jednotlivým stavebníkům.

Součástí obytného souboru měla být i prodejna potravin, postavená v akci „Z“. K realizaci prodejny vzhledem k nezájmu nadřízených orgánů však nikdy nedošlo.

ŘADOVÉ DOMY NA ULICI
PLACHTOVA [216]

ŘADOVÉ DOMY
NA ULICI KUPKOVA [217]

STAVENIŠTĚ LOKALITY SOBĚŠICKÁ I [218]

Budoucí atriové domy na ulici Šalounova.

STŘECHA ATRIOVÉHO DOMU [219]

Syn stavebníka při práci na krovu ploché střechy.

PŘESNOST PŘEDEVŠÍM! [220]

Stavebník při osazování okenní výplně.

Rodinné domy v lokalitě „Soběšická II“

Autorem vzorového projektu byl architekt Vladimír Ambroz. Existovaly dvě varianty dvojdomu — s plochou a se šikmou střechou. Pro družstevní výstavbu v lokalitě „Soběšická II“ byla vybrána varianta se šikmou střechou. V první fázi byly od roku 1970 stavěny tři dvojdomy. Družstvo mělo snahu navázat na stávající historickou v podstatě řadovou zástavbu a pokračovat ve stejném typu dále na sever. S tímto záměrem ale nesouhlasil brněnský útvár územního plánování a architektury, který v souladu s koncepcí okrajové zástavby sídliště Lesná požadoval zástavbu volnou umožňující dálkové výhledy a průhledy do zeleně. Lokalita prvních třech dvojdomů byla od roku 1972 rozšířena o dalších tři dvojdomy. Ty již byly stavěny samostatně zcela v režii stavebníka. 216

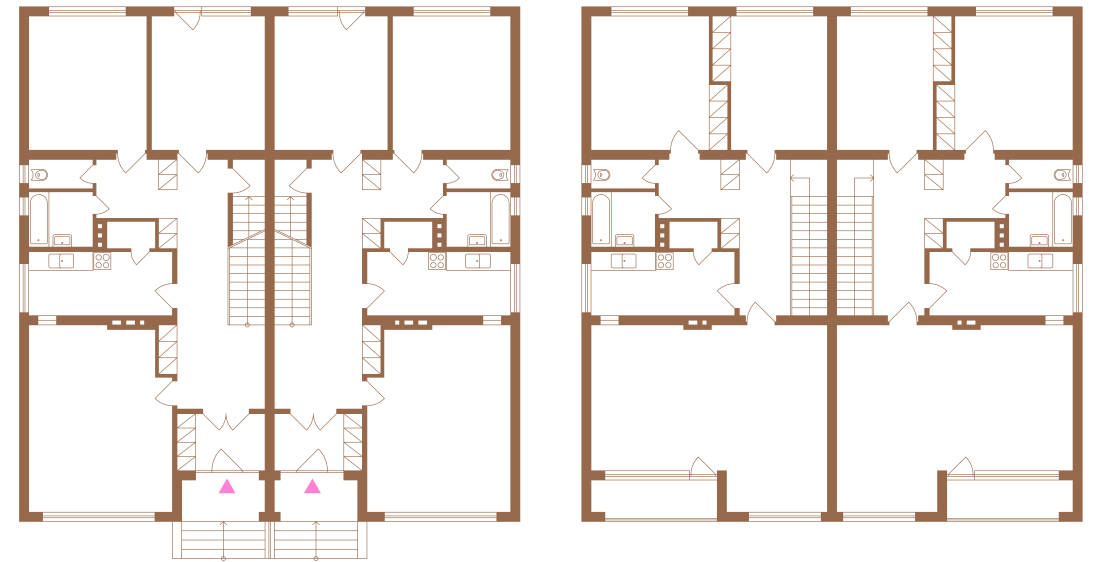
216

Eduard Kuba, 9. 1. 2014,
při rozhovoru s autorem.

VÝSTAVBA DVOJDOMU [221]

V pozadí deskové domy na ulicích Ježkova a Blažkova.

DVOJDUŠ NA ULICI SEIFERTOVA [222]

Dispoziční uspořádání dvougeneračního bytu.

5 m

Domy jsou přibližně čtvercového půdorysu o rozměrech 16,0×16,0 metru. Zatímco první dva jsou pouze dvoupodlažní s vestavěnou garáží a hlavním vstupem přístupnými z terénu, u ostatních je vestavěná garáž zapuštěna pod terén. Přidáním jednoho podlaží si tak stavebníci vytvořili dvougenerační domy se dvěma totožnými byty v kategorii 3+1. Domy jsou vyzděny tradičními technologiemi z cihel plných a z modernějších cihel děrovaných. Stropy jsou z železobetonových panelů. Tradiční dřevěný krov je v některých domech vzhledem k velkému rozponu nahrazen ocelovými vazníky.

VÝSTAVBA DVOJDOMU [223]

Hydroizolační nátěry.

PRACOVNÍ PŘESTÁVKA [224]

Stavebník před budoucím vstupem do domu.

OBÝVACÍ POKOJ [225]

Dobový interiér.

SOUČASNOST [226]

Rozdělený vzhled dvojdomu narušuje původní jednotný výraz.

REALIZOVANÝ DVOJDŮM [227]

Při dokončovacích a terénních úpravách okolí.

Rodinné domy v lokalitě „Lesná II“

Vybraná lokalita na jižním svahu se nachází jižně od ulice Loosova a je vymezena ze severní strany věžovými bytovými domy a z ostatních stran přírodními zalesněnými stržemi. Nabízí krásný panoramatický pohled na Brno. Při výstavbě sídliště se lokalita stala jeho součástí, ale vzhledem k obtížnému řešení odvodnění zůstala nezastavěna. Zastavovací studie dvaceti řadových a šesti atriových domů s vlastní obslužnou komunikací byla zpracována Mojmiřem Korvasem. V této podobě nebyla nakonec realizována. Omezené využití této lokality prokazovala i studie brněnského Stavoprojektu z roku 1970 a 1971. Architekt František Zounek navrhl zástavbu osmadvaceti dvoupodlažních rodinných řadových domů ve třech skupinách s obrátkou napojenou na ulici Loosova. Samostatné skupiny měly být obslouženy pojižděnými chodníky s odděleným parkováním ve společných garážích. V těchto místech také stávala chatrč staré podivínské ženy, která se i přes stavební činnost v blízkém okolí odmítala dlouhou dobu vystěhovat. Podle vzpomínek pamětníků osamělá Františka Krulová **217** chovala kozy a děti se jí smály.

217

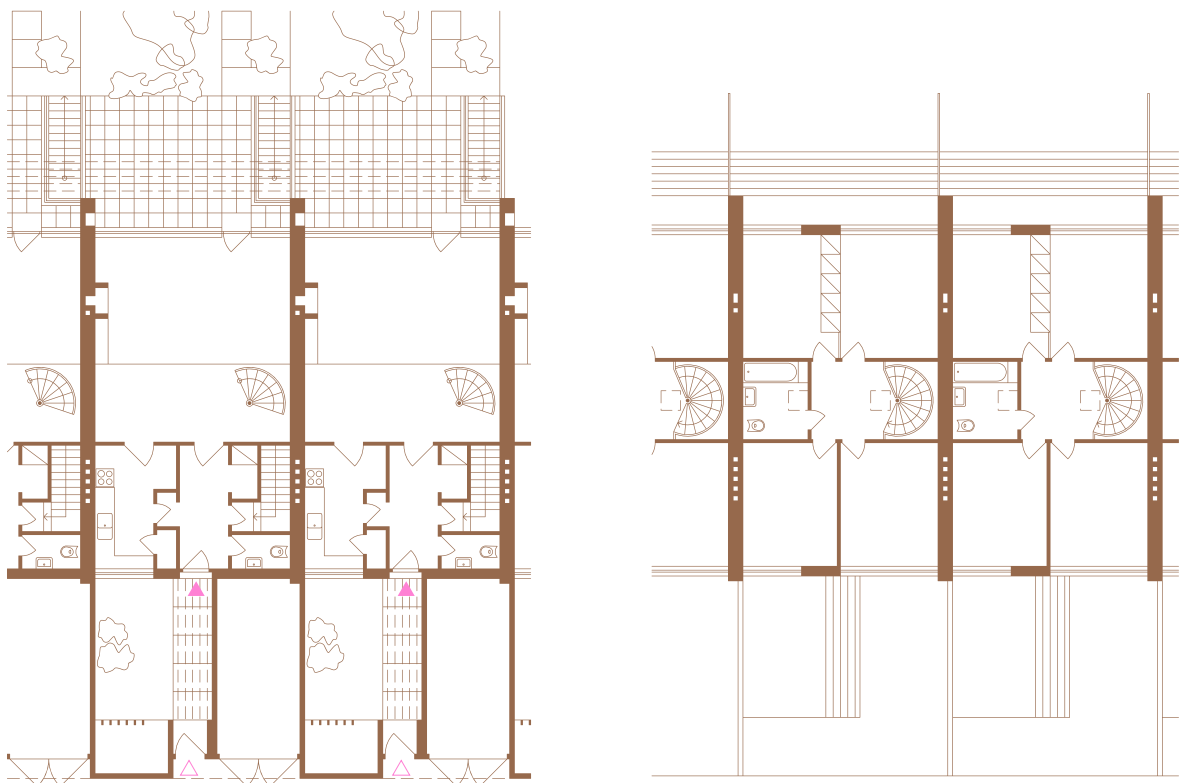
MALEČEK, Martin.
Legends brněnského Severu —
panel první: „Kozí babka a safari“
na Lesné. *Severník*. 2018, s. 7.

Domy obdélného půdorysu o rozměrech 6,5×11,3 metru jsou stavěny tradičními technologiemi z cihel plných a z modernějších cihel děrovaných. Příčné nosné zdi jsou nosnou a zároveň dělící konstrukcí dvou sousedních domů. Soustřeďují v sobě veškeré instalační a komínové prostupy. Stropy jsou z železobetonových předpjatých panelů s rozponem 6,0 metru. Velký rozpon umožňuje variabilní dispoziční řešení vnitřních prostorů nezávisle na nosných konstrukcích.

K jednotlivým domům se vstupuje přes otevřené dvorky s krytými úložnými prostory **199**. Společné garáže nakonec realizovány nebyly, a již v průběhu projektu byly vměstnány do dvorků, které se tím pádem zmenšily. Částečně podsklepené domy jsou horizontálně členěny na společenskou zónu v prvním podlaží a klidovou ve druhém. Společenská zóna se skládá ze vstupní haly, kuchyně, jídelny a obývacího prostoru s krbem situovaného

Velký rozpon předpjatých panelů umožňuje značnou prostorovou variabilitu. Ve druhém podlaží lze vyčlenit čtyři menší samostatné pokoje, nebo jen dva velké. Mohou být vymezeny skříňovými nebo zděnými příčkami. Přístup do koupelny může být také situován pouze z jednoho z nich.

v nižší úrovni s výstupem na terasu. Ocelovým vřetenovým schodištěm je přístupná klidová zóna se třemi ložnicemi a koupelnou. [218] Ta společně s halou je osvětlena denním světlem pomocí střešních světlíků. Soukromí terasy je zajištěno vytažením příčných zdí před líc fasády a dřevěných dělících stěn mezi domy. Dřevěné impregnované obložení, přírodní bílá omítka, vápenopísková cihla, pohledový beton a velké prosklení oken dávají domům skutečný výraz skandinávské architektury.

ŘADOVÉ DOMY NA ULICI LOOSOVA [228]

Dispoziční uspořádání.

5 m

VÝSTAVBA ŘADOVÝCH DOMŮ NA ULICI LOOSOVA [229]

4

Život sídliště po roce 1989

- 4.1 Problémy sídliště
- 4.2 „Humanizace“ sídliště
- 4.3 Typologie

4

Listopadové události v roce 1989 byly nepochybně pro velkou část obyvatel socialistického Československa vítanou událostí. Politické změny sebou přinesly mimo vytoužené svobody také otevřenou kritiku dob minulých. Soudem nebyla ušetřena ani hromadná bytová výstavba, kterou prezident Václav Havel označoval ve svých projevech za „králikárny“.

219 Toto pojmenování se stalo pro sídliště na dlouhou dobu nelichotivým cejchem. Pravdou zůstává, že v těchto „králikárnách“ dodnes žije třetina obyvatel republiky a že jejich velká část je s bydlením nadmíru spokojena. Svědčí o tom také neustále rostoucí tržní cena jednotlivých bytů.

220

219

HAVEL, Václav. Projev na Staroměstském náměstí. Praha 25. února 1990. In: *Projevy: leden – červen 1990*. 1990, s. 64.

220

Růst tržní ceny je dán mnoha faktory, jedním z nich je stálá poptávka po panelových bytech dána absencí dostupné srovnatelné soudobé výstavby.

Každý zvrát politického režimu s sebou nese i živelné změny ve veřejném prostoru. Již v prvních letech po revoluci se odstraňovaly zejména sochy politických vůdců a přejmenovávaly se ulice. Sídliště Lesná bylo vzhledem k nepolitickému výrazu výtvarných děl toho prvního sice ušetřeno, toho druhého již ne. Ulice v nově vystavěných obytných souborech byly obvykle pojmenovávány v rámci určitého tématu či tematického zaměření. V Brně se tak můžeme setkat s názvy ulic podle jednotlivých sovětských republik a generálů osvoboditelů (Bohunice a Starý Lískovec), podle družebních měst (Žabovřesky), podle funkcionářů KSČ (Líšeň) nebo podle ovocných stromů (Medlánský). ²²¹

Ulice v sídlišti Lesná byly na návrh architektů pojmenovány neutrálně podle osobností české kultury (architektů Adolfa Loose a Dušana Jurkoviče; básníků Františka Halase a Vítězslava Nezvala; cestovatele Emila Holuba; malířů Václava Brožíka, Emila Filly, Františka Kupky a Antonína Slavíčka; herce Jindřicha Plachty; hudebních skladatelů Jana Ladislava Dusíka a Jaroslava Ježka; sochařů Ladislava Šalouna a Otakara Španiela; spisovatelů Jakuba Arbesa, Jaroslava Haška, Heleny Malířové a Marie Majerové). Do této skupiny českých osobností se mohou také zařadit i silně levicoví učitelé popravení nacisty pro účast v odboji Oldřich Blažek, Rostislav Třískala a Antonín Vaculík. Český výběr osobností byl doplněn i o jednu osobnost zahraniční, kterou byl německý antifašistický spisovatel a dramatik Bertolt Brecht. Svou ulici dostali i spisovatel, ministr školství a funkcionář KSČ Zdeněk Nejedlý a hlavní ideolog ÚV KSČ Josef Haken. Právě tato poslední dvě jména se stala předmětem přejmenování. Bylo-li to možné, byla snaha připsat již existující název jiné osobě se stejným příjmením, než po které byla ulice pojmenována. To se ovšem podařilo pouze v případě ulice Nejedlého. Ta byla připsána českému malíři Otakarovi Nejedlému. Problémy činila ulice Hakenova. Nazvat ji podle operního pěvce Eduarda Hakena bránila ale zákonná podmínka, že ulice smí být pojmenována výhradně po zemřelé osobnosti. Ulice Hakenova byla proto zcela nově přejmenována na ulici Ibsenovu po norském dramatikovi Henrikovi Ibsenovi. Kroky ke zlepšování orientace v uliční síti vedly k rozdělení jižního pokračování Hakenovy (Ibsenovy) ulice a jejímu novému pojmenování podle brněnského malíře a grafika Eduarda Miléna. Stejněho rozdělení se dostalo i uzavřené Okružní ulici. Na jejím východním okraji tak vznikla nová ulice pojmenovaná podle básníka Jaroslava Seiferta.

221

FLODROVÁ, Milena. „Poetika místa“ — k pojmenování ulic a náměstí na sídlišti Lesná. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 31.

4.1

Problémy sídliště

Navzdory komplexní vizi architektů byla výstavba mnoha staveb v období socialismu díky nepříznivé ekonomické situaci předčasně ukončena nebo změněna natolik, že z nich vznikla provizorní torza s omezenou nebo špatně probíhající funkcí. Smutným příkladem je brněnská Fakultní nemocnice v Bohunicích, kde právě nenaplněná myšlenka odsoudila pacienty ke každodennímu křížení s dopravou. Podobně dopadlo i sídliště Lesná, kde již nikdy nedošlo k uskutečnění snu mít vlastní koupaliště, letní kino, středisko řemesel a služeb, patrové garáže, autobusové zastávky, lidovou školu umění nebo velké obvodní centrum ^{88–90}. Lesnou v současné době trápí také stárnutí a stále nevyvážená demografická struktura obyvatelstva.

Urbanismus

„Člověk a jeho životní prostředí“ bylo téma kongresu Mezinárodního svazu architektů konaného v roce 1967 v Československu. ²²² Jeho účastníci při návštěvě rozestavěné Lesné obdivovali urbanistické řešení, především jeho zklidněnou centrální část kolem Čertovy rokly. Uspořádání sídliště s komunikací po obvodu s rekreační zelení uprostřed bylo schéma všeobecně pokládáno za ideální řešení urbanismu moderních obytných souborů. Obdiv vyjádřili však v době, kdy ještě nebyla započata výstavba obvodního centra v jižní části Lesné, kterým měla být funkčnost celého sídliště završena. Následná normalizace však realizaci obchodního a kulturního centra zabránila. Pozdější výstavba velkoprodejny potravin byla jen částečným řešením problému bez hlubšího urbanistického konceptu.

Vstupní bránu Lesné, jak lze toto místo oprávněně nazývat, sužuje nejen jeden problém. Zásadní je především problém absence přirozeného centra,

222

MALEČEK, Martin. Sídliště Lesná — unikátní příklad panelového obytného celku. In: *Brno v proměnách staletí*. 2014, s. 182.

VELKOPRODEJNA POTRAVIN NA HALASOVĚ NÁMĚSTÍ ²³⁰
Supermarket Albert v 90. letech 20. století.

jakožto místa sociálních kontaktů mezi obyvateli. Soustředění vyšší občanské vybavenosti do tohoto místa je spojeno i s kompozičními záměry architektů a s existencí pohledových urbanistických os. Významná severojižní osa začíná tramvajovými zastávkami na Halasově náměstí a vede dále podél rokle na sever. Překonání výrazného terénního zlomu k velkoobchodní Lesanka (dnes supermarket Albert) je první velkou bariérou, kterou jsou obyvatelé sídliště nuceni překonat. Jednostranně orientovaná neprůchozí prodejna je sama o sobě další bariérou. Za prodejnu vytváří nefunkční prostor a vzhledem k dopravnímu řešení (parkoviště a zásobování) vzniká před ní nespolečenský prostor. Přitom podobně umístěné nerealizované obvodní centrum podle návrhu architekta Viktora Rudiše mělo zcela jiný charakter. Výškový rozdíl byl architektonicky zakomponován velkorysým schodištěm v samotném objektu [80] [82]. V jeho návrhu byla důsledně vertikálně oddělena pěší a automobilová doprava včetně podzemního parkování a zásobování. [223] Vzniklá platforma severně od centra měla funkci náměstí a otevírala se směrem do sídliště. Obvodní centrum se tak mohlo stát přirozeným prostupným filtrem pohybu jeho obyvatel. Síla proudu směřující dále do nitra Lesné byla architektky v návrhu podpořena ukončením tramvajové linky právě na Halasově náměstí [54]. Realizovaná tramvajová smyčka při dolním okraji rokle však posunula tento proud mimo plánované obvodní centrum hlouběji do středu sídliště.

223

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

ALBERT [231]

Předprostor před dnešním supermarketem.

Schéma prostupnosti v návrhu

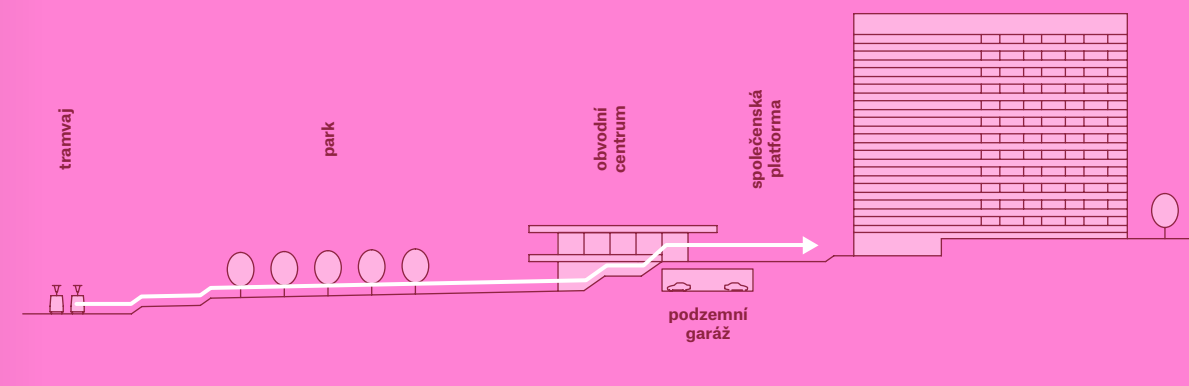
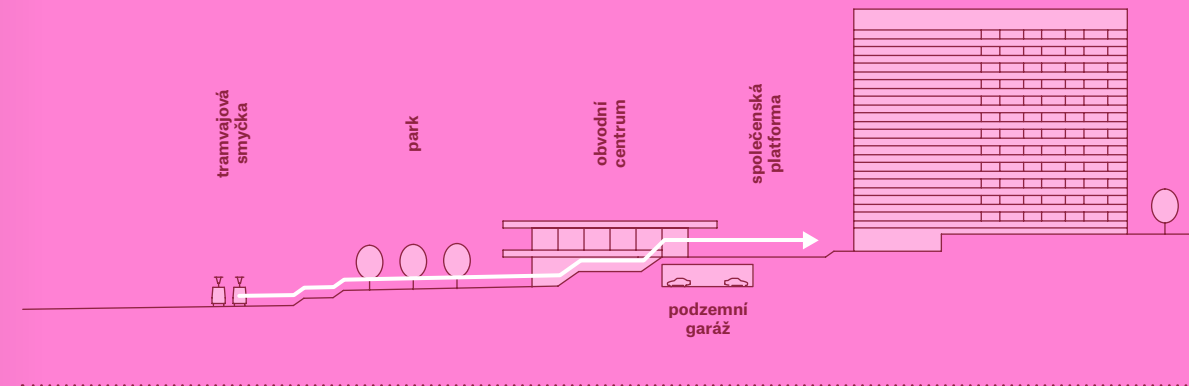
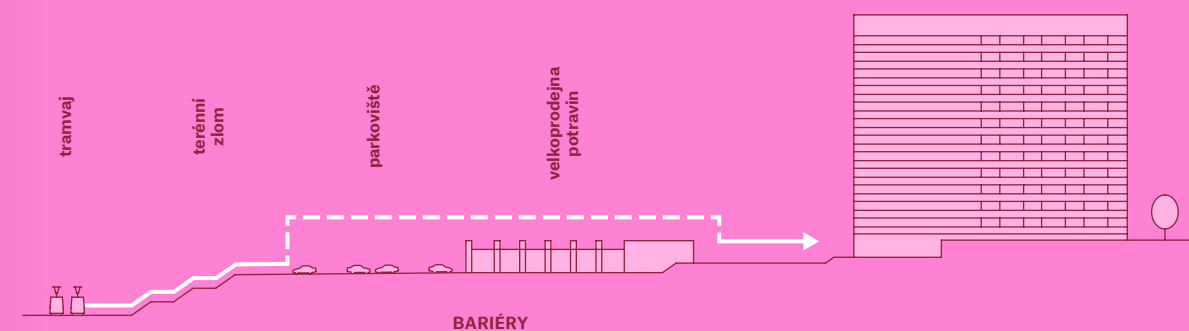

Schéma (ne)prostupnosti v realizaci

PANORAMA PROSTRANSTVÍ PŘED SUPERMARKETEM [232]

PARKOVIŠTĚ [233]

NOVÝ KOMERČNÍ OBJEKT [234]

Dodnes chybějící komplexní urbanisticko-architektonické řešení tohoto místa, které by zhodnotilo jeho prostorovou výjimečnost s výhledem na město, je znát především nad nepromyšleným umístěním některých objektů z 80. a 90. let (prodejna koberců a tržnice). Současný V. okrsek je tvořen poliklinikou, sportovní halou s bazénem a supermarketem Albert. Na terase nízkého křídla sportovní haly TJ Tesla byla v roce 2013 vystavěna obchodní pasáž, čímž se celé prostranství z jižní strany uzavřelo. Prostorové uspořádání těchto objektů vytváří druhou pohledovou urbanistickou osu, kterou by bylo možné koncipovat jako městskou třídu se stromořadím na jednom konci s poliklinikou [224] a na druhém s dominantou V. okrsku. Jednopodlažní hospodářský blok vedle supermarketu Albert by bylo možné architektonicky začlenit do tohoto obchodního centra. Bohužel v těžišti křížení pohledových os se nacházejí již zmíněná tržnice a prodejna koberců, jež jsou nešťastným dokladem toho, co může způsobit nekoordinovaná výstavba

224

Uvažovalo se o přestěhování radnice MČ Brno-sever právě do tohoto objektu.

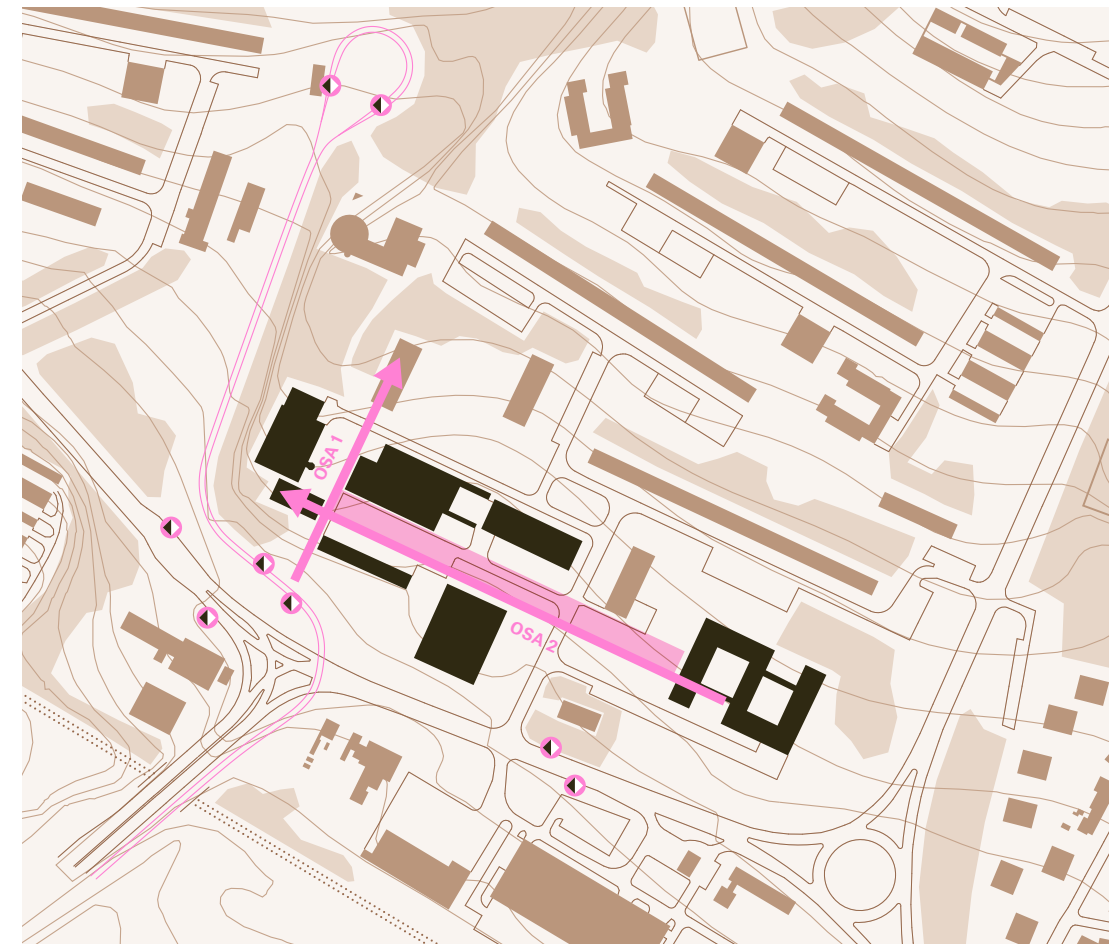
225

Více o kostele na Lesné. →279

bez zřetele na význam a kompozici celku. Reálným východiskem z chaoticky uspořádaného V. okrsku je zcela určitě architektonicko-urbanistická soutěž zahrnující revizi indexů IPP k umístění dominanty. Předmětem řešení soutěže by měl být zejména důstojný nástup od tramvajové zastávky Halasovo náměstí k supermarketu Albert. Nabízí se jej začlenit do nového objektu, podobně jako tomu bylo již v původním návrhu Viktora Rudiše.

Pohledově významné místo, původně rezervované pro lidovou školu umění, bylo v roce 2004 doplněno o Duchovní centrum podle návrhu architekta Zdeňka Bureše. Součástí byl i návrh kostela od architekta Zdeňka Fránka. [225] V letech 2017–2020 byl zde postaven podle návrhu architekta Marka Štěpána kostel.

Dodnes není dořešeno napojení pěších tras v Čertově rokli s obchodním centrem a s dopravním uzlem na Halasově náměstí. Například obyvatelé třetího okrsku jsou nuceni překonat velké převýšení kolem Duchovního centra, přitom se nabízí jednoduché řešení pěší trasy podél tělesa tramvaje.

VSTUPNÍ BRÁNA LESNÉ [235]

Obyvatelstvo

Nejenom pro sídliště Lesná, ale i pro ostatní poválečná sídliště v Československu byla příznačná atypická demografická struktura daná prudkým nárůstem obyvatelstva krátce po jejich dostavbě. V převážné většině to byli mladí lidé bez dětí nebo s malými dětmi. Přestože sociologové upozorňovali na problémy spojené s nerovnoměrnou věkovou skladbou obyvatelstva, které se dalo předcházet záměrným umístováním starších lidí, téměř všechna sídliště jsou dodnes touto dvougenerační skladbou poznamenána. ²²⁶

226

MUSIL, Jiří aj. *Lidé a sídliště*. 1985, s. 69.

Bytová tíseň na začátku 60. let se v Brně dotýkala zejména mladých párů, které již založily, nebo se teprve chystaly založit rodiny. Jejich touha po samostatném vlastním bydlení narůstala zejména po neblahých zkušenostech společného soužití více generací v malém bytě dohromady s rodiči. Výstavba prozatím největšího brněnského sídliště jim to umožňovala. Umístění těchto mladých rodin jedné generace na nové sídliště mělo však za následek na příštích dvacet let neúměrné zatížení dětských zařízení. Část těchto dospělých dětí se v průběhu let ze sídliště odstěhovala ve stejné touze po samostatném bydlení jako jejich rodičové. ²²⁷ Kapacity mateřských

227

GREGOROVÁ, Eva. Socio-demografický pohled na sídliště. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 40–41.

a základních škol se časem uvolnily a na sídlišti začala naopak chybět odpovídající občanská vybavenost pro dospělé a starší lidi. Věková skladba obyvatel se díky přirozené migraci obyvatel začala vyrovnávat. Původní obyvatelé sídliště zestárli. Část se jich přestěhovala do zařízení pro seniory, nebo již zemřela. Přestože ekonomické možnosti po roce 1989 dovolily mnoha lidem odstěhovat se do vlastního rodinného domu, sídliště si dodnes zachovalo unikátní socioekonomickou heterogenitu s obyvateli různého povolání a vzdělání. Sídliště Lesná se může pyšnit ze všech velkých brněnských sídlišť také největším podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, a naopak nejmenším podílem obyvatel se základním vzděláním. ²²⁸

228

Statistické údaje převzaty z ČSÚ – Sčítání lidu, domů a bytů v letech 1970, 1980, 2001 a 2011.

Z projektovaného počtu 20 500 obyvatel žije nyní v nejstarší části sídliště pouze 10 666 obyvatel, z toho ²²⁹ :

229

Z textové části *Územní studie s regulačními prvky: obytný soubor Lesná*. [on-line]. [cit. 2016-01-20].

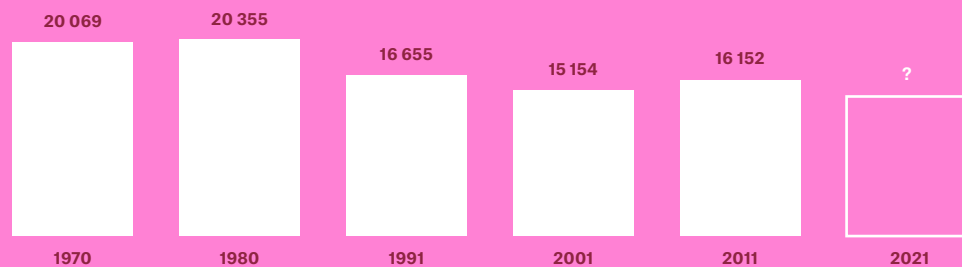
ve věku 0–6 let	574
ve věku 6–15 let	596
ve věku 15–18 let	253
ve věku 18–60 let	4831
ve věku 60 a více let	4412

Z výše uvedeného je zřejmé, že sídliště Lesná se potýká s nízkým podílem nejmladšího obyvatelstva a naopak vysokým podílem staršího obyvatelstva. Příčinou může být vyšší tržní cena bytů ve srovnání s jinými sídlišti daná zejména žádanou a klidnou lokalitou v blízkosti soběšických lesů, což se projevuje v nižší kupní síle mladých rodin s dětmi.

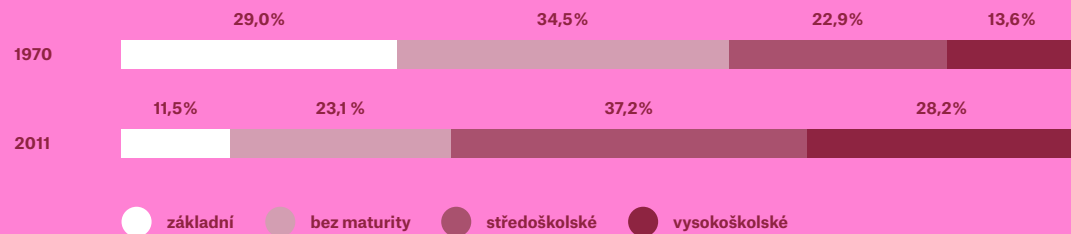
ATRIUM OKRSKOVÉHO CENTRA LUČINA ²³⁶
V pozadí trojice věžových domů na ulici Nejedlého.

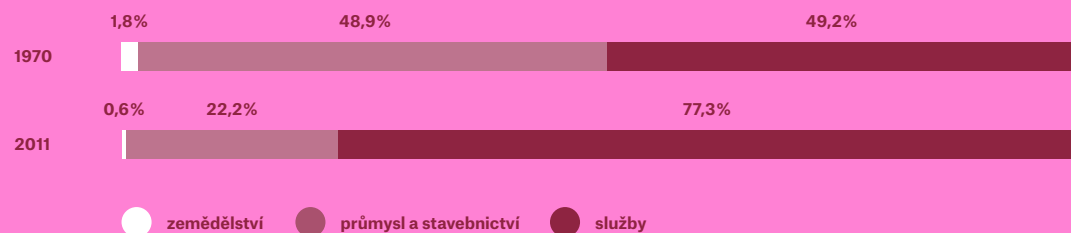
Vývoj počtu obyvatel v letech 1970 až 2011

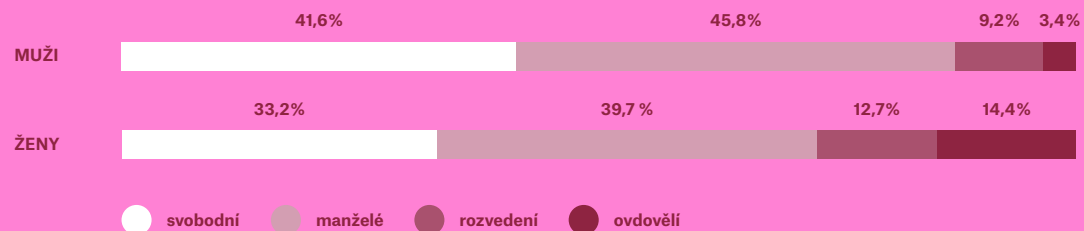
Vzdálenostní struktura obyvatel starších 15 let v letech 1970 a 2011

Složení ekonomicky aktivních obyvatel podle odvětví ekonomické činnosti v letech 1970 a 2011

Rodinný stav obyvatel podle pohlaví v roce 2011

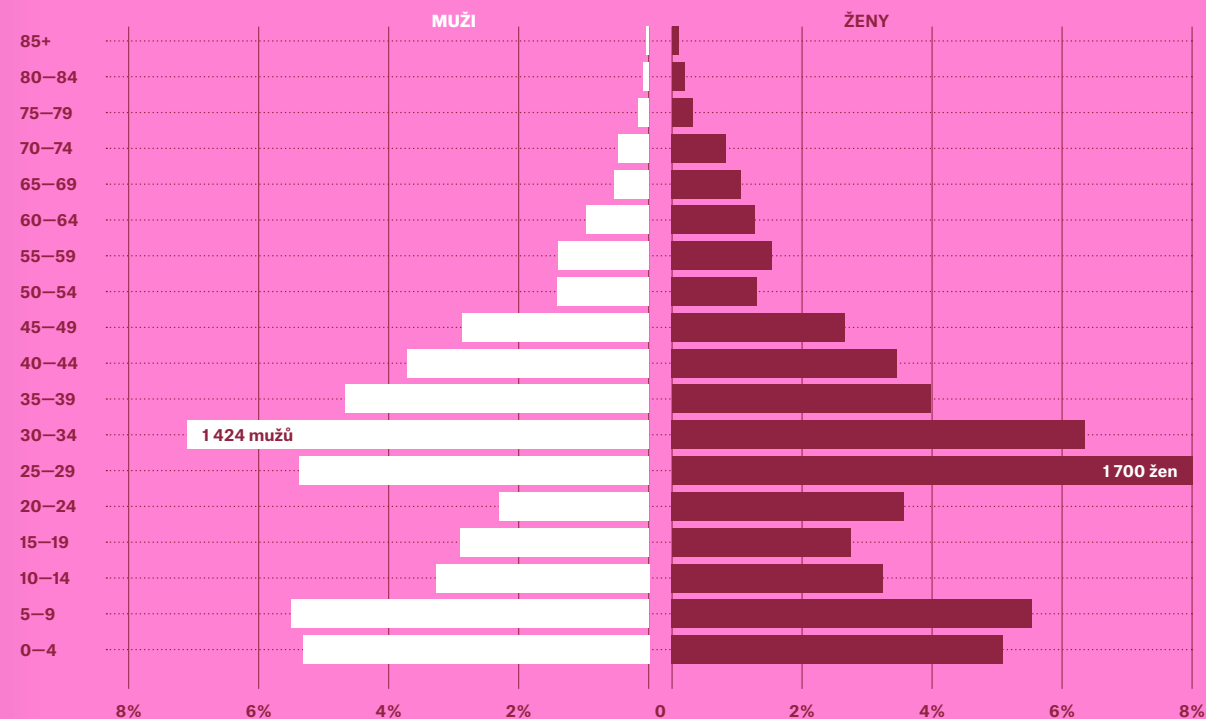

Právní užívání bytů v bytových domech v roce 2011

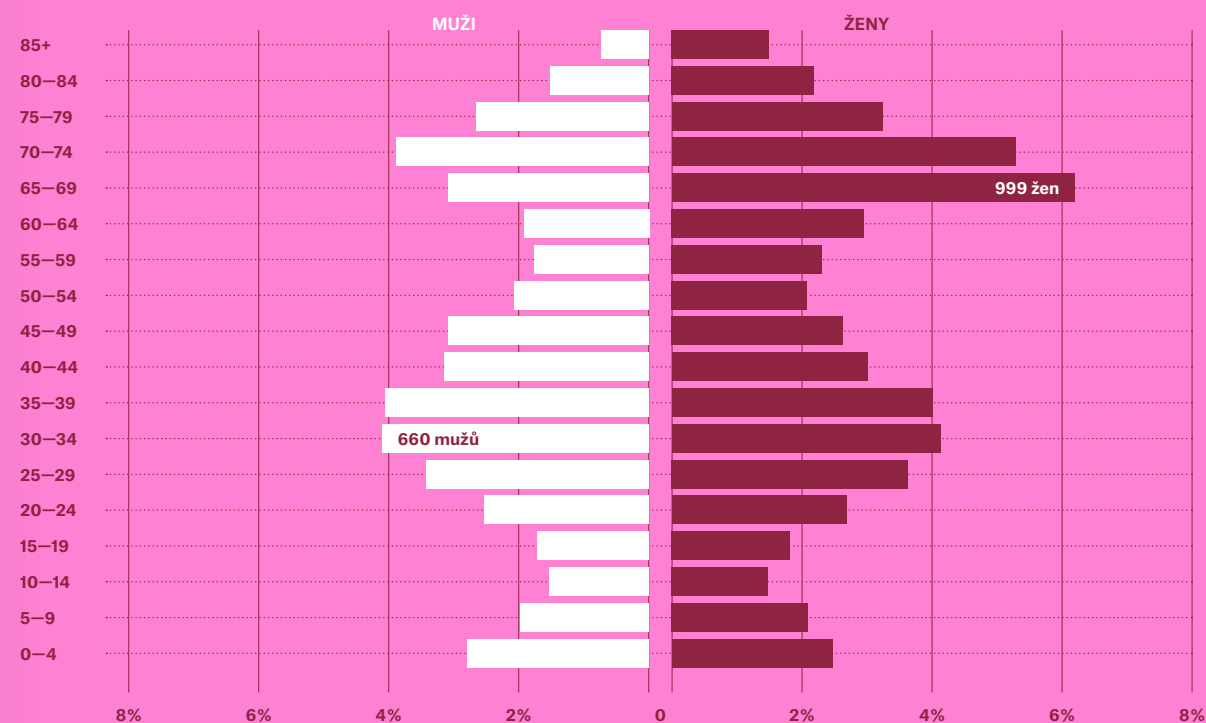

Zdroj: ČSÚ—SLDB v letech 1970, 1980, 2001 a 2011.

Podíl dané věkové kategorie na celkovém počtu obyvatel 1970

Podíl dané věkové kategorie na celkovém počtu obyvatel 2011

DĚTSKÁ HRŠTĚ PŘEMĚNĚNA V PARKOVIŠTĚ [237]
Ulice Šrámkova.

DĚTSKÁ HRŠTĚ PŘEMĚNĚNA V PARKOVIŠTĚ [238]
Ulice Jurkovičova.

Doprava a parkování

Automobilová doprava

Již při návrhu sídliště Lesná bylo počítáno s parkovacími místy pro 2500 automobilů (jeden automobil na 2,4 bytu) jednak v přízemních garážích, ale zejména ve velkokapacitních patrových garážích. Z původního počtu čtyř parkovacích domů byl nakonec realizován pouze jeden. Funkci parkovišť tak na sebe převzaly obslužné ulice podél deskových domů. Využití jiných ploch než vzdálených garáží předpověděl už v roce 1967 architekt Jiří Lasovský: „Otázka garáží souvisí také s výrobou automobilů, s jejich cenou a s jejich charakterem jako spotřebního zboží. Jestliže vůz bude skutečně levný a bude sloužit tak, že obyvatel sídliště ho bude používat ke své dopravě neustále a bude snadno přístupný cenově, pak pravděpodobně nebude ani ochoten platit značný poplatek za garážování a vůz nechá raději stát venku na parkovišti.“ [230]

Přestože automobily byly v plánovaném hospodářství těžce dostupnými artikly, jejich rostoucí počet vypovídal o velké potřebě obyvatel nějaký vlastnit. V současné době při teoretickém počtu jednoho automobilu na jeden byt je deficit na sídlišti Lesná téměř 3000 parkovacích míst. Se zvýšením kapacity parkovacích míst přišel již na konci 60. let před dokončením sídliště architekt Miroslav Dufek. Navrhl a technicky vyřešil možnosti podzemního parkování mezi deskovými domy. Jejich realizace by však znamenala zásah do již provedených terénních a sadových úprav, u kterých se architekti Zounek s Rudišem právem obávali, že by již nikdy nebyly obnoveny. [231] Miroslav Dufek dodnes nepochybuje o tom, že cenné plochy, které by mohly být určeny k vybudování podzemního parkování, dnes zabírají nevhodně řešené garážové dvory: „Rozhodně by stálo za to zabývat se myšlenkou, jak by na místě těchto

230

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse].
Československý architekt.
1967, č. 11, s. 3.

231

MALEČEK, Martin a SUCHÝ, Jaroslav. Co je Lesná. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 7.

232

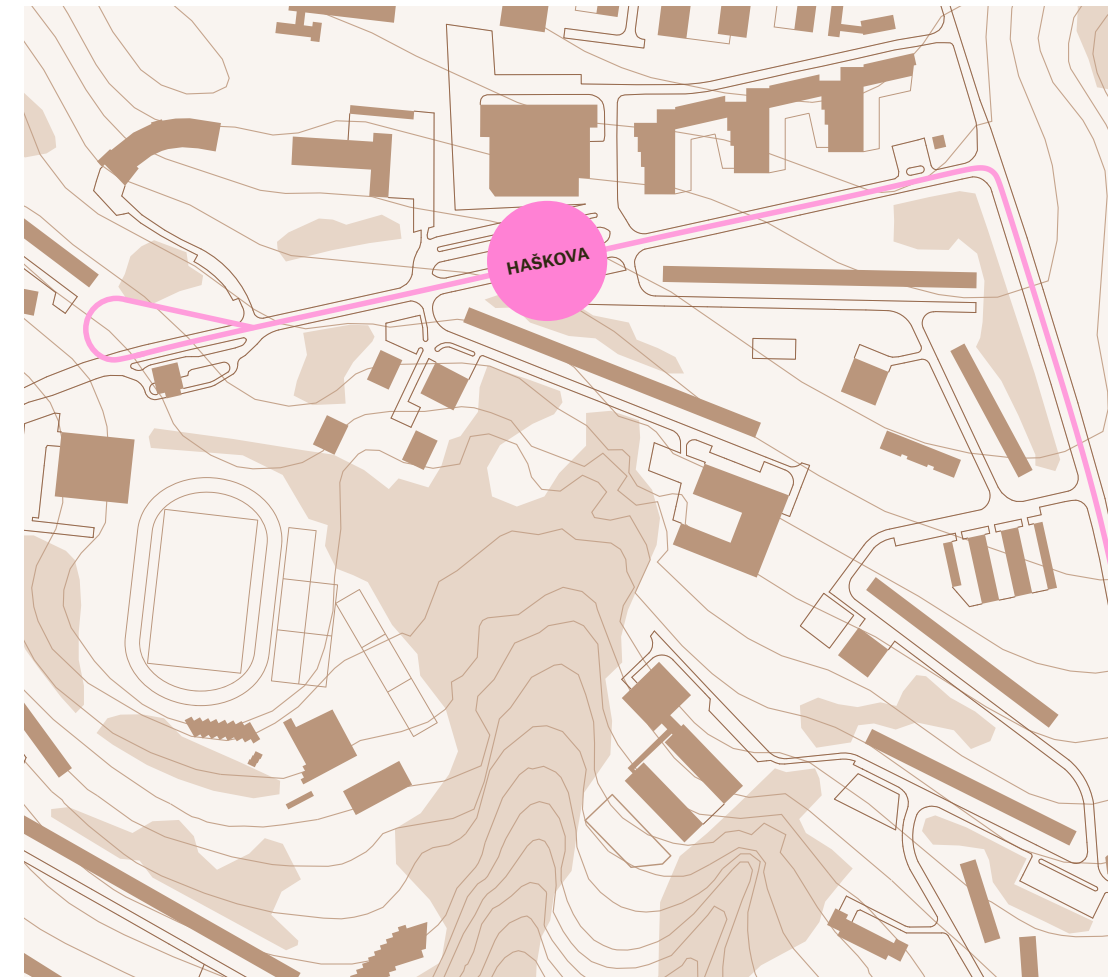
DUFEK, Miroslav. Sídliště Lesná 40 let po jeho dokončení. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 27.

velmi nevzhledných garážových dvorů mohly vzniknout velkokapacitní garáže, aniž by současní majitelé jednotlivých garáží byli poškozeni.“ [232] Místní

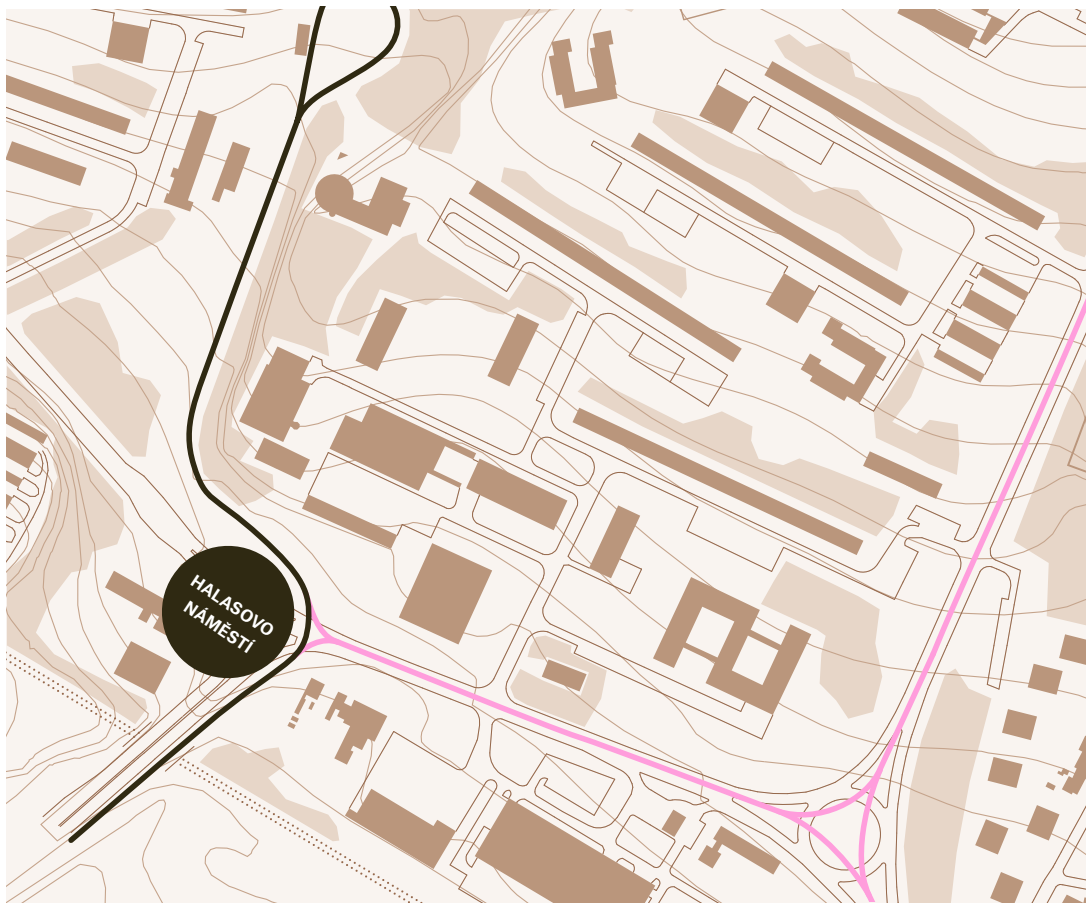
samospráva by se měla touto myšlenkou začít intenzivně zabývat a jednotlivé garáže v osobním vlastnictví vykoupit. Vůbec systém podzemních garáží by se měl stát základem pro další rozvoj území a měly by být upřednostněny před povrchovým stáním. Nepochybně se bude jednat o velkou investici, kterou lze financovat například prodejem lukrativních parkovacích míst před domy jednotlivým vlastníkům bytů. Rostoucí míra motorizace je spojena se zvyšující životní úrovní a postupným omlazováním obyvatelstva. Na sídlišti Lesná je zvláště očividná právě v místech, která ještě pár lety byla dětskými hřišti, a není velká naděje, že tomu bude jinak.

Hromadná doprava

Obsluha sídliště Lesná je prováděna dvěma subsystemy městské hromadné dopravy. Již od počátku to byla autobusová doprava vedená po okružní

TRAMVAJOVÁ DOPRAVA NA LESNÉ [239]
Terminál Haškova.

TRAMVAJOVÁ DOPRAVA NA LESNÉ [240]
Terminál Halasovo náměstí.

komunikaci a od roku 1973 také tramvajová doprava se smyčkou v dolním okraji Čertovy rokle, která obslužně pokrývá pouze část Lesné. Výstavbou tramvaje byla původní autobusová doprava s přímou trasou do centra Brna nahrazena napaječovým [233] autobusovým systémem, který však svým charakterem neodpovídá obsluze obytného souboru ve velikosti menšího okresního města.

Proto již v polovině 90. let byla vypracována studie napojení sídliště Lesná na tramvajovou smyčku ve Štefánikově čtvrti. V současnosti je vzhledem k malé hybnosti obyvatel a prozatím ke specifickému demografickému složení obyvatel stávající systém MHD dostačující. Přesto je v územním plánu počítáno s prodloužením tramvaje z ulice Merhautova dále po ulici Seifertova až k domovu pro seniory, kde má být ukončena smyčkou. V severní části tak vznikne další přestupní uzel Haškova [239]. K celkové provozní funkčnosti systému tramvajových linek přispívá jejich vzájemná integrace, a proto v návrhu dochází k propojení linek Štefánikova čtvrtě a Halasovo náměstí [240]. Autobusová doprava se tak stane pouze doplňkovou a bude vedena pouze po západní straně sídliště a dále do severních lokalit Brna.

233

Jedná se o uzavřený sběrný systém hromadné dopravy obsluhující pouze malé území s přestupními uzly na další městskou hromadnou dopravu.

234

Kulturním zařízením měl architekt Rudiš na mysli prostory osvětlové besedy v okrskovém centru.

235

Lesná – slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. Československý architekt. 1967, č. 11, s. 2.

236

MALEČEK, Martin a SUCHÝ, Jaroslav. Co je Lesná. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 9.

Občanská vybavenost

Okrsková centra

Privatizace státního majetku na počátku 90. let dala vzniknout soukromému podnikání, otevírání drobných i speciálních prodejen a různých služeb. Přestože musela být okrsková centra na sídlišti navrhována v souladu s požadavky THU, byli si jejich autoři vědomi možných provozních změn ještě před jejich dokončením. Viktor Rudiš se domníval, že vhodnějším řešením je navrhovat univerzální a snadno adaptovatelné zařízení: „*To znamená, že bychom je nenavrhovali úzce specializované, nýbrž ponechávali určitou volnost k různému využití. [...] Na Lesné máme velké potíže s využitím kulturních zařízení, [234] která jsou měněna přechodně na poštu, kino, přednáškový sál, tělocvičnu atd.*“ [235]

Zdravá konkurence mezi obchodníky měla být přínosná především pro kupující. Dováženému sortimentu ze zahraničí a nižším cenám nemohla zkonstatelá Jednota konkurovat. Ostatně obchodníci brzy pochopili, že vstřícný přístup k zákazníkovi je základem úspěšného podnikání. Bohužel přes zdárné začátky byli brzy konfrontováni s konkurencí nadnárodních obchodních řetězců. Prostřednictvím masivní reklamní kampaně a ještě nižších cen byly návnadou bez ohledu na vzdálenost supermarketu od místa bydliště. Každodenní nákupy se sice stále odehrávaly v okrskových centrech, ale nastupující trend nakupování na více dnů v supermarketech byl pro ně osudovým. V roce 1999 byl v rámci nově postaveného obytného souboru Majdalenky na severu sídliště otevřen supermarket Billa a o pár let později v jižní části supermarket Lidl. [236] Snadná dostupnost obou prodejen s možností bezplatného parkování a v blízkosti zastávek MHD umožnily obyvatelům provádět každodenní nákupy i zde. Klasické prodejny potravin v okrskových centrech zcela vymizely a pro uvolněné prostory bylo těžké najít jejich smysluplné využití.

Poloprázdná okrsková centra stále v majetku města byla v aukcích nabízena k prodeji. Investory ani tak nelákaly neudržované objekty, jako

OKRSKOVÉ CENTRUM OBZOR [241]
Neudržované prostranství atria vlastněné novým majitelem v roce 2013.

[242]
Změna nabízeného sortimentu v původní prodejně potravin v roce 2013.

spíše lukrativní pozemky v jedné z nejžádanějších lokalit v Brně. Pozemky bylo možné ekonomicky zhodnotit developerskou výstavbou nových bytů. Připouštěl to především územní plán z roku 1994. Nedostatečné měřítko jeho zpracování (1:25000) nedovolilo přesnější vymezení jednotlivých funkčních ploch. Okrsková centra se tak ocitla v plochách pro bydlení, přestože by v dnešním zpracování územního plánu zaujímal zvláštní ochrany v ploše komerční vybavenosti. Zcela v rozporu s původní architektonickou koncepcí vedl spekulativní tlak investorů k legální přestavbě objektů občanského vybavení na smíšené objekty s bydlením. **[237]**

Tímto byla nenávratně zničena tři okrsková centra, a to Lučina v I. Okrsku, **⇒ 267** Polana ve II. okrsku **⇒ 263** a Obzor ve III. okrsku. **⇒ 273** Touto ztrátou obyvatelé Lesné přišli především o pracovní místa a prostory společenského kontaktu (kromě obchodů zde byly i restaurace). Jednoúčelová funkce sídliště jako „noclehárny“ se tak prohloubila. Paradoxem je, že v současné době si obyvatelé uvědomují ztrátu základního vybavení v docházkové vzdálenosti od svého bydliště a vyžadují zpět jeho doplnění. Někteří tak neváhali obětovat prostory určené ke skladování komunálního odpadu a zřídili zde drobné provozovny a večerky. Velmi nevhodně je v bývalém centru Polana ve II. okrsku umístěna pobočka pošty. Ta měla být spolu se spořitelnou součástí nerealizovaného obvodního centra **[80]**.

Kulturní centrum

Už v průběhu přípravy projektu bylo jasné, že kulturní dům s víceúčelovým sálem, kino s širokoúhlým promítáním a víceúčelová hala na sídlišti nebudou. Architektům nakonec nevyšla ani realizace lidové školy umění se společenským sálem, která jako vyšší občanská vybavenost měla být součástí obvodního centra. Prostory pro kulturu (osvětovou besedu) tak nakonec zůstaly pouze v okrskových centrech, které navíc často bývaly přeměňovány k jiným účelům. **[238]**

V 70. letech byl v centrální části vystavěn Dům pionýrů a mládeže (dnes Středisko volného času Lužánky, pracoviště Lesná) se sálem, který zdaleka nedosahuje ani velikosti školní tělocvičny. V 80. letech při výstavbě sídla družstva Nový domov vznikl nový sál (dnešní klubovna MČ Brno-sever), kde se konají schůze zastupitelstva a jiná setkání obyvatel sídliště. Bohužel ani tento prostor svými parametry neodpovídá potřebám sídliště projektovaného pro 20 tisíc obyvatel. To, že jedno z nejstarších sídlišť v Brně dodnes není vybaveno důstojným prostorem pro konání kulturních akcí a k setkávání obyvatel, je jeho velkým nedostatkem. Nalezení vhodné lokality pro umístění polyfunkčního kulturního sálu by se měla zabývat nově zpracovávaná územní studie.

Školy

Na sídlišti Lesná bylo v 60. letech vystavěno osm mateřských škol s jeslemi a tři základní školy. Čtvrtá škola ve III. okrsku nebyla z důvodu dostatečné kapacity realizována. Vliv demografického vývoje obyvatelstva a nízký počet dětí na sídlišti po roce 1989 byl příčinou, že pro tři školská zařízení muselo být

237

HERZAN, Radovan. Lesná z pohledu územního plánu. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 49.

238

Lesná — slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 2.

OKRSKOVÉ CENTRUM OBZOR [243]
Pohled na jižní křídlo centra z přístupové rampy v roce 2015.

SUPERMARKET ALBERT [245]
Prostranství před prodejnou na Halasově náměstí v roce 2015.

OKRSKOVÉ CENTRUM DUKÁT [246]
Obchodní atrium v roce 2015.

PTÁCI LADISLAVA MARTÍNKA [244]
Neudržovaná prostorová plastika v atriu okrskového centra v roce 2013.

OKRSKOVÉ CENTRUM DUKÁT [247]
Fasáda exteriéru v pohledu z jižní strany v roce 2015.

nalezeno zcela jiné využití. První z nich byla základní škola na ulici Nejedlého, ve které nyní sídlí Taneční konzervatoř Brno. Některé třídy byly propojeny, aby vznikly široké taneční sály se zrcadly. V části nad jídelnou byl pro žáky vybudován domov mládeže. Konzervatoř poskytuje zázemí ještě tanečnímu oboru brněnské ZUŠ Jaroslava Kvapila.

V dalších dvou případech se jedná o využití objektů mateřských škol. Na ulici Ibsenova vznikla Mateřská škola speciální, základní škola speciální a praktická škola Ibsenka Brno pro vzdělávání žáků s mentálním postižením včetně nabídky systému ucelené rehabilitace. Na ulici Vaculíkova vznikla Střední škola Gemini Brno, nabízející studijní obory pro tělesně postižené ukončené závěrečnou zkouškou nebo maturitou.

Právě tyto instituce a zařízení celoměstského významu obohacují a dopomáhají začlenit Lesnou do městské struktury. Zlepšují povědomí o důležitosti tohoto sídliště, a navíc umožňují zvyšovat místní zaměstnanost. Pozvolným vyrovnáváním věkové skladby obyvatelstva lze však předpokládat, že nahrazená zařízení budou na sídlišti Lesná v brzké budoucnosti chybět. Týká se to zejména nového obytného souboru Majdalenky, který byl postaven bez jakékoli této občanské vybavenosti, a přechodně tak dorovnáva deficit malých dětí na sídlišti Lesná. Vzhledem k nerealizované základní škole je do této doby nad smyčkou tramvaje v Čertově rokli uchována územní rezerva pro rozšíření stávající školy na ulici Milénova.

HALASOVO NÁMĚSTÍ [249]
Obchodní pasáž Lesanka nedaleko supermarketu Albert v roce 2015.

OKRSKOVÉ CENTRUM OBZOR [250]
Zchátralý bazének s prostorovou plastikou v roce 2015.

Bytové domy

Hospodářské ukazatele v 60. letech vedly ke zvyšování pokojovitosti v bytech a většímu prosazování bytů kategorie 3+1, které lépe vyhovovaly rodinnému bydlení. Architekti se snažili vytvořit na sídlišti Lesná rozmanitou skladbu bytů od kategorie 1+0 až do kategorie 4+1. Široká nabídka bytů se tak stala dobrým základem pro heterogenní společnost od svobodných přes bezdětné páry, rodiny s dětmi až po seniory. Vzhledem k socialistickému systému hospodaření s byty a způsobu přidělování bytových dekretů podle pořadníků [239] byly málokdy vyslyšeny nároky a skutečné potřeby jednotlivých žadatelů.

Stavební výroba, která již na konci 50. let experimentovala s různými rozpony panelových soustav, si nakonec prosadila k výstavbě sídliště Lesná zaběhlý rozpon 3,6 metru. Přestože se ve druhé stavební fázi sídliště (ve III. a IV. okrsku) předpokládalo použití konstrukční soustavy T-08 B s rozponem 6,0 metru, byla i zde nakonec realizována soustava B 60. [240] Příčný konstrukční systém se vyznačuje výbornou tuhostí a umožňuje volné fasády. Komplikuje však stavební zásahy umožňující například propojení bytů. Právě tato úprava by umožnila vytvořit byty s více místnostmi pro velké nebo vícegenerační rodiny. Jinou možností jsou mezonetové byty, což by ovšem znamenalo náročný zásah do stropní konstrukce včetně nového vertikálního propojení. [241]

Privatizace bytů a domů po roce 1989 zcela změnila vlastnická práva, a tím pádem i vztah uživatelů k nabytému majetku. Morálně zastaralá montovaná bytová jádra jsou dodnes často nahrazována zděnými konstrukcemi. Koupelny jsou spojovány s WC nebo rozšiřovány na úkor chodeb. Zájem nových majitelů naplnit soudobé požadavky v oblasti bydlení ovšem naráží na sídlišti Lesná na problém. Jedním z oblíbených trendů je vytvoření společenského prostoru propojením samostatného obývacího pokoje a kuchyně. Použitý konstrukční systém s malým rozponem nosných stěn však nedovoluje jejich odstranění. Změny ve vnitřním uspořádání bytů jsou tak značně omezené a úpravy dispozic jsou podle aktuálních trendů velmi složité.

Kvalitu bydlení mnozí uživatelé spatřují především v náhradě minimálního balkonu za prostornější prvek nabízející komfortnější místo na čerstvém vzduchu.

Krátká životnost použitých stavebních materiálů, zejména nefunkčních hydroizolací na plochých střeších, vedla k úvahám o nástavbách. Těmi se měly částečně ekonomicky kompenzovat jinak nutné opravy. Nedostatečný tepelný odpor obvodových stěn a zvyšující se náklady na vytápění směřovaly k nutnému zateplení obytných domů. Byla to ale zejména technická nedokonalost socialistické stavební výroby a absence běžné údržby, které měly neblahý dopad na celkový architektonický vzhled domů. Tento stav v porovnání s postsocialistickou stavební produkcí v 90. letech jednoznačně vedl k procesu známějšímu jako humanizace.

239

Pořadník byl průběžně upravován. Byty podle zákona č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty, měly být přednostně přidělovány uchazečům s nízkými příjmy a větším počtem dětí. Významnou roli zde hrála i důležitost uchazečova zaměstnání pro národní hospodářství. Častou realitou bylo ovšem přidělování lepších bytů přednostně „vyvoleným“ osobám i zcela mimo pořadník.

240

KOMÁREK, Julius. Výstavba sídliště Lesná očima odběratele. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 438.

241

Zásahy do nosných konstrukcí jsou samozřejmě možné, avšak za cenu neúměrných nákladů.

242

LASOVSKÝ, Jiří. Městský parter.
Architektura ČSR. 1981, s. 249.

243

MACKOVÁ, Libuše. Bydlení
v nových obytných souborech.
Architektura ČSR. 1982, s. 165.

244

SEDLÁKOVÁ, Radomíra.
*Architektura jako pravdivý
obraz doby. Architektura ČSR*.
1987, s. 98.

245

HRŮZA, Jiří. Humanizace sídlišť.
Architektura ČSR. 1988, č. 6, s. 24.

246

ZIKMUND-LENDER, Ladislav.
Urbanita 86. [on-line]. 2008
[cit. 2016-01-23].

247

ŠVÁCHA, Rostislav. Rekapitulace
sídlišť. *Stavba*. 2000, č. 5, s. 40.

248

Urbanita 86. *Architektura ČSR*.
1988, č. 6, s. 28.

O potřebách humanizace československých sídlišť se začalo mluvit již v 80. letech, kdy se do popředí dostává otevřená kritika architektonického vzhledu průmyslové metody výstavby. Rozvolněná urbanistická struktura formovaná potřebami jeřábových drah nebyla schopna nabídnout bohatou prostorovou gradaci a kontrast jako rostlá města. „*Kompoziční principy, které by byly výrazem potřeb životního prostředí moderního současného člověka a které by pomáhaly formovat jeho život, zůstaly zcela na okraji zájmu nebo mimo něj.*“ [242] Kritikům na sídlištích chyběla zejména tradiční ulice a náměstí s atraktivním parterem. Paradoxem je, že tato kritika byla směřována výhradně k sídlištím nejmladším, z produkce neosobní „husákovské“ éry. Netýkala se pouze kultivace vnějšího prostředí, ale také vnitřní kvality. Zatímco u starších sídlišť z 50. a 60. let byla kritika spojována s malým počtem místností v bytě, u sídlišť ze 70. let to byla zejména jejich nedostatečná velikost. [243]

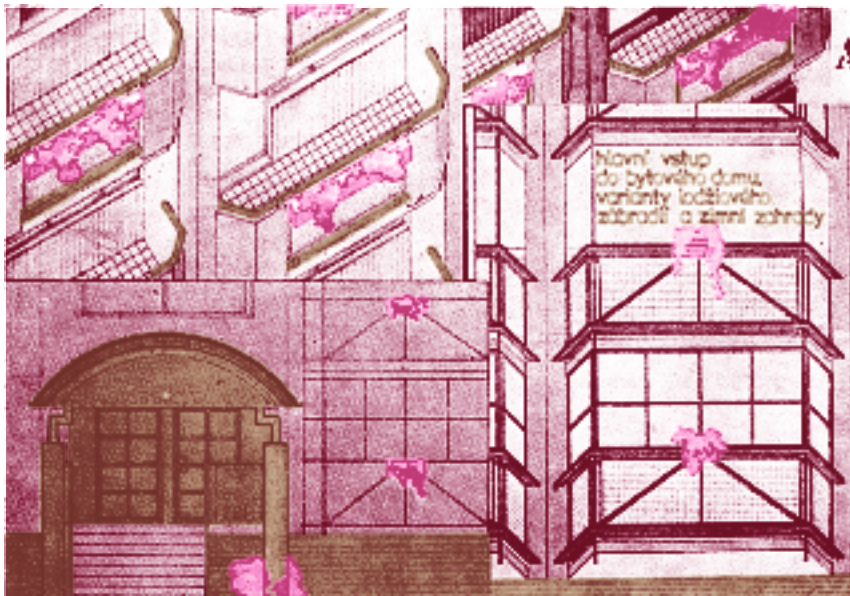
Kvantitativní požadavky zpřísňujících se THU na hromadnou bytovou výstavbu v 70. letech reflektovaly sice intenzivní zájem socialistického státu na uspokojení základních utilitárních potřeb obyvatelstva, ale zcela přehlížely potřebu kulturního prostředí. [244] Architektonická tvorba pro zprůměrovaného člověka redukována ekonomickými a výrobními možnostmi nebyla schopna respektovat nároky na psychickou pohodu celého bydlení. Nepomohl k tomu ani stále se zlepšující technický a hygienický standard bytů.

Východiskem byla integrace obytných souborů do existujícího osídlení s úmyslem předejít zažitému dělení na „město“ a „sídliště“. Integrace formou urbanizace, tedy nikoli ve smyslu zahušťování. Cílem humanizace měla být přeměna stávajících sídlišť (nocleháren) na pracoviště s městským prostředím doplněné o objekty vyššího občanského vybavení. [245] Nástin možného řešení nabídl projekt Urbanita 86. Návrhy architektů se zabývaly oživením mrtvých ploch mezi obytnými domy a estetizací architektonického výrazu. [246] Architekti doplňovali ploché střechy obloukovými nástavbami a tupé panelové fasády maskovali postmoderními dekoracemi. [247] Dana Šmejkalová například svůj zpracovaný příspěvek možné humanizace panelového domu [252] včetně hlavního vstupu, loggií, zimních zahrad a barevného řešení charakterizovala: „*dostupnými prostředky dotvořit daný panelový dům, pokusit se o kulturní prostředí vně i uvnitř.*“ [248] Zatímco se celá 80. léta o problému pouze diskutovalo na akademické a teoretické úrovni, reálné humanizaci československá sídliště podlela až v 90. letech.

URBANITA 86 [252]

Návrh Dany Šmejkalové na úpravy nudných fasád typizovaných panelových domů.

249

PECKA, Lukáš. *Brněnská sídliště a jejich urbanistická struktura*. 2013, s. 106.

250

ŠVÁCHA, Rostislav. *Rekapitulace sídlišť*. *Stavba*. 2000, č. 5, s. 40.

251

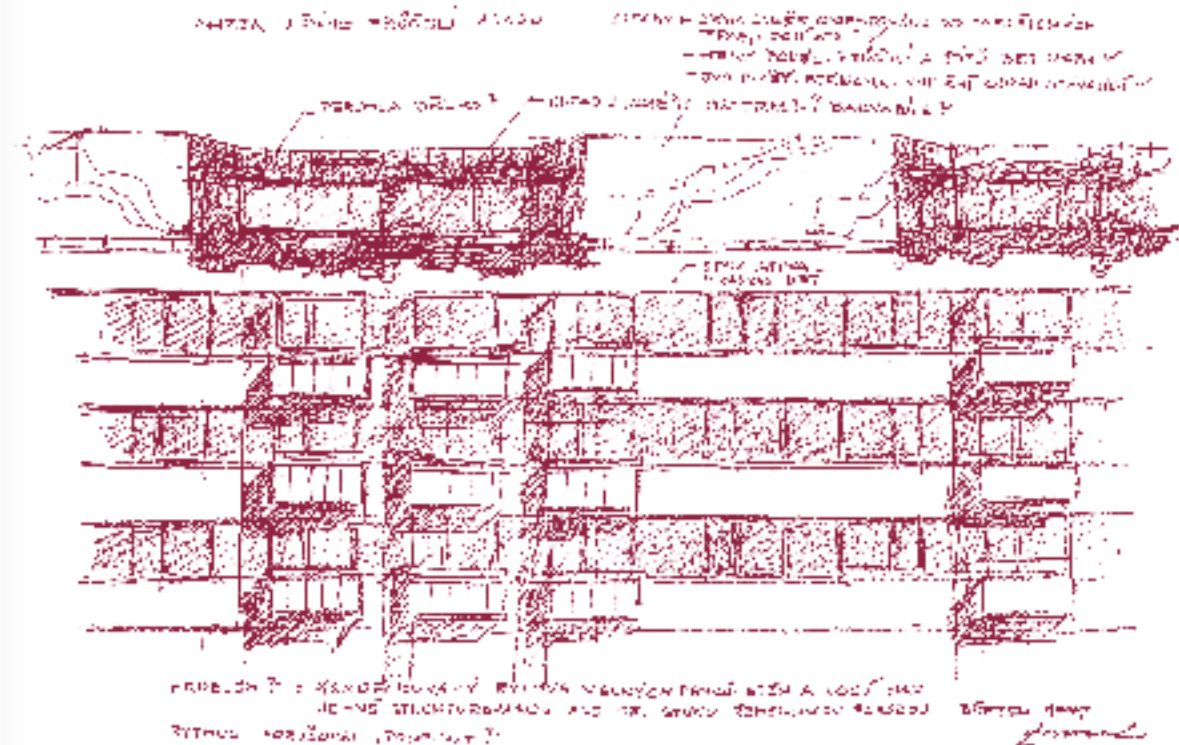
ŠEVČÍK, Oldřich a BENEŠ, Ondřej. *Architektura 60. let*. 2009, s. 81.

252

U panelových domů jsou vyměňována okna, střešní pláště, balkony, loggie a domy jsou zateplovány.

Prvním brněnským sídlištěm dotčeným humanizační vlnou byl již v roce 1992 [249] Juliánov, a to i přesto, že se nejednalo o sídliště normalizační produkce. Hlavním důvodem zásahů byla především morální zastaralost a špatný technický stav obytných domů. Provedený způsob humanizace, která by se dala označit jako „divoká“, nebyl ničím jiným než ignorací původní estetické logiky ve snaze zesměšnit socialistickou produkci. [250] Panelové domy byly nadstaveny a zastřešeny historizujícími tvary střech v domnění, že bude navždy smazán jejich typizovaný původ. Architekt Ladislav Lábus zastává názor, že „*humanizovat sídliště nelze bez humanizování života jejich obyvatel a bez iniciace zájmu o prostředí, ve kterém žijí. Jinak stavíme pouhé kulisy*“. [251] Sídlíště Lesná, které v 60. letech stavebně následovalo sídliště Juliánov, bylo humanizací zasaženo výrazně později a o poznání v menším měřítku.

Zatímco v zahraničí byla humanizace prostředkem k vyřešení zejména širších sociologických problémů vyloučených lokalit, v České republice se humanizace v podstatě omezila na pouhou revitalizaci a estetizaci panelových sídlišť. [252]

NÁVRH NÁSTAVBY DESKOVÉHO DOMU [253]

Skica Františka Zounka k řešení jižního průčelí z roku 1997.

253

František Zounek po odchodu z brněnského Stavoprojektu již aktivně neprojektoval. [254]

254

Víktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

255

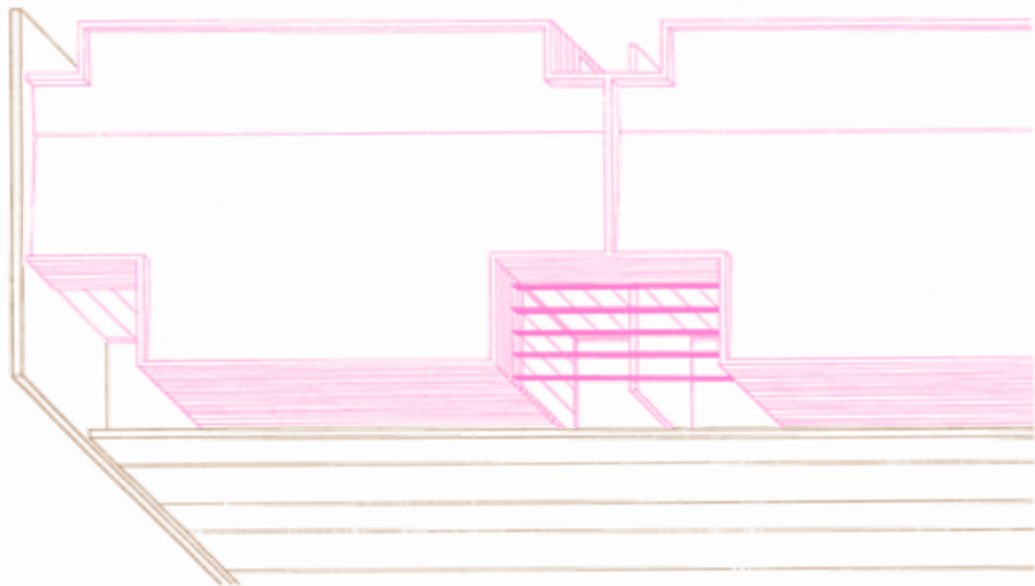
Bytové domy byly typizovány i v počtu podlaží. Důvodem byly požární a bezpečnostní předpisy, a zejména náklady na výtah. Objekty do čtyř podlaží výtah mít nemusely. U objektů do devíti podlaží stačil jeden výtah. Objekty nad devět podlaží musely být vybaveny již dvěma výtahy.

Nástavby

Jednou z možností, jak vyřešit problémy se zatékajícími střechami na domech starých více jak třicet let, byly nástavby. Touto myšlenkou se nechala vést i radnice MČ Brno-sever, pod kterou sídliště Lesná územně spadá. Ačkoli tehdejší starostka Marta Hartlová byla vystudovanou architektkou, odstrašující zkušenost z nevhodně humanizovaného Juliánova pro ni nebyla překážkou. Reálné riziko, které hrozilo architektonicky jednotné Lesné, si uvědomoval hlavní architekt Brna Jaroslav Josífek. Proto v roce 1997 ÚHA vyzval architekta Viktora Rudiše [253] k vypracování autorského návrhu doplnění deskových domů o nástavby. Rudiš k práci přizval autora deskových domů Františka Zounka, který se problematikou nástaveb začal zabývat. [254]

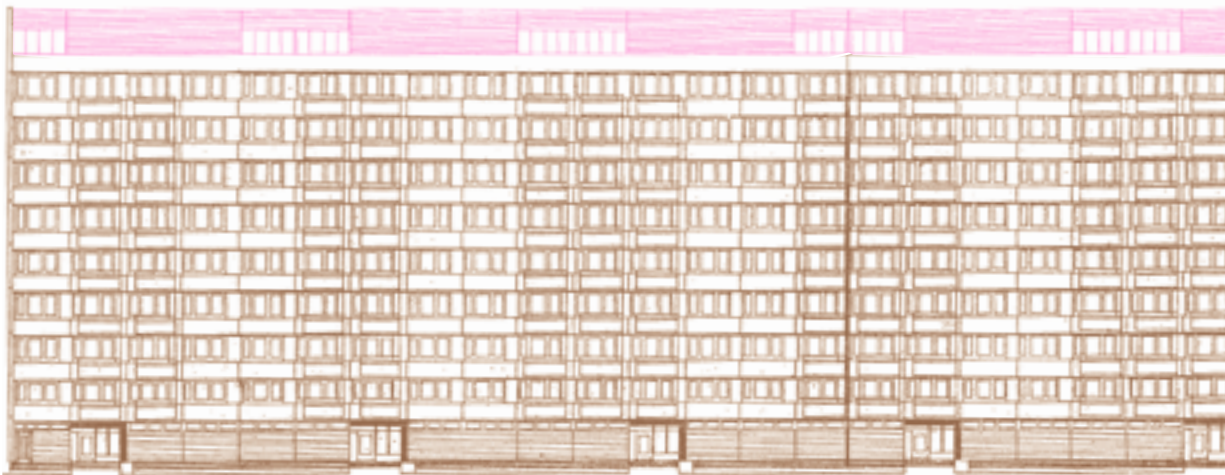
Návrh nástaveb deskových domů

Hromadná bytová výstavba byla z ekonomických důvodů vždy prováděna až k limitům požárních a bezpečnostních předpisů. [255] Bez stavebních úprav zasahujících do strojoven výtahů a bez respektování požadavků požární ochrany by nástavby deskových domů s prodloužením stávajících vnitřních schodišť nebyly možné. František Zounek proto přednostně navrhl mezonetové byty se vstupem ze stávající podesty v posledním podlaží. Tato varianta však byla možná pouze na úkor středního (obvykle dvoupokojového) bytu,

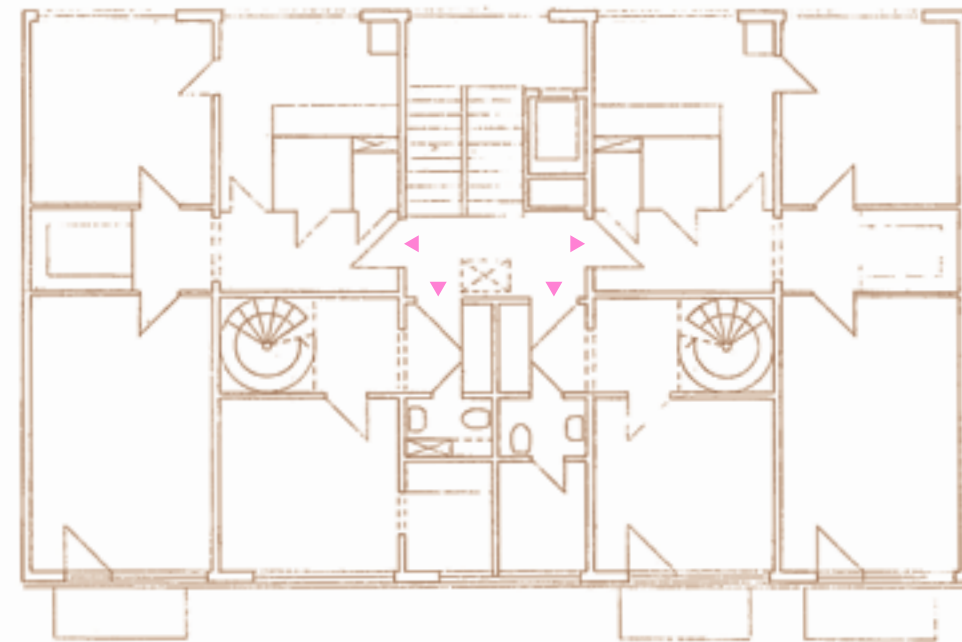
AXONOMETRIE NÁSTAVBY [254]

Varianta bez zasklené hospodářské severní terasy.

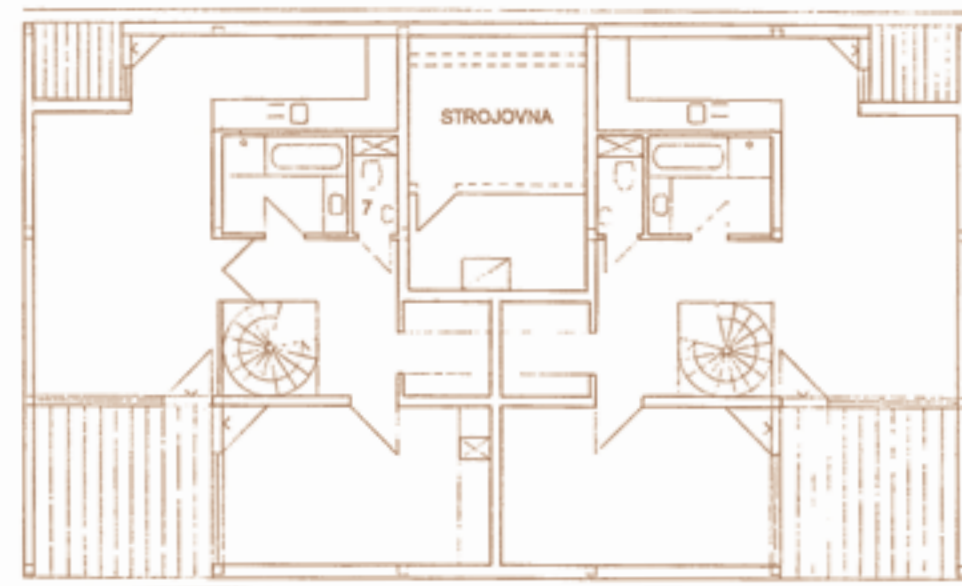
JIŽNÍ POHLED S NÁSTAVBOU [255]

Ustoupená hmota nástavby s keramickým obkladem na fasádě dotváří nenápadnou korunu deskového domu.

PŮDORYS DEVÁTÉHO PODLAŽÍ [256]

Dispoziční řešení posledního podlaží původního panelového deskového domu s viditelnými úpravami ve vstupních částech do nových bytů v nástavbě (na úkor prostředního bytu). Vznikl zde prostor pro vřetenové schodiště, dětský pokoj a WC.

PŮDORYS DESÁTÉHO PODLAŽÍ [257]

Dispoziční řešení lehké nástavby s dvěma terasami (na jih obytná, na sever hospodářská) obsahuje obývací prostor propojený s kuchyňským koutem a ložnicí rodičů. Obytné místnosti jsou orientovány ke společné jižní terase, což zajišťuje nebyvalý komfort soukromí.

případně při jeho zmenšení na velikost 1+1. František Zounek vypracoval hned několik variant možného řešení.

Forma nástavby měla být adekvátní jednotné architektuře a velkorozměrnému měřítku bytových domů. Stejně jako jejich odsazený sokl byl i návrh hranolovité nástavby odsazený a zvýrazněný keramickými pásky. Zounek nechtěl připustit, aby domy měly „stodolovité, čepice' valbových střech nebo jiné takzvané atraktivní formy“. [256](#) Vůči rozmanité obytné části bytového domu členěné pásy oken byla nástavba řešena jako klidná hmota bez zřetelných oken oživená pouze průlomy teras s pergolami a zelení. „Zdá se nám, že architektonicky a funkčně odlišená členěná koruna s kontrastními útvary teras a plných ploch nad osmipodlažním tělem pásového charakteru oken a parapetů mohla v souladu s keramickou substrukcí rámovat obraz obytného domu.“ [257](#)

Panelová soustava B 60, ze které jsou deskové domy postaveny, patří spolu se soustavami řady G a T-OX B mezi ty nejstarší. Právě u nich se v průběhu let začaly objevovat statické poruchy spojené s nedostatečnou profilací styčných ploch jednotlivých dílců. Dobová neznalost statického spolupůsobení jednotlivých konstrukcí navzájem podcenila riziko nižší únosnosti vodorovných styků a tuhosti nedostatečným dimenzováním věncové výztuže. Mnohé stropní panely tak nesplňují požadavky II. mezního stavu a jsou náchylné na průhyb. [258](#) Rizika spojená s dalším zatížením si uvědomoval i Zounek a navrhl nosnou konstrukci nástaveb jako ocelový skelet s lehkou izolační výplní. Střechu navrhl jako dvouplášťovou provětrávanou z dřevěných trámů.

Základní dispoziční varianta nástavby je se dvěma byty kategorie 3+kk, které jsou přístupné z podesty devátého podlaží. V tomto vstupním podlaží se nachází WC a jedna obytná místnost s výklenkem, který může sloužit jako pracovna. V horním podlaží se nacházejí ložnice, šatna, koupelna, WC, obývací prostor s kuchyňským koutem a obytná a hospodářská terasa o celkové užité ploše bytu 103,4 m². Podlaží jsou navzájem propojena úsporným vřetenovým točitým schodištěm. V horním podlaží je mezi byty včleněna strojovna výtahu. Chytře zvolená skeletová konstrukce nástavby umožňuje variabilní uspořádání dispozice a dovoluje vytvořit spojený byt v ploše téměř 180 m².

Přestože Zounekův „penthouse“ v základu nabízí obyčejný byt kategorie 3+1, obohacuje jej o komfortní koupelnu, která může být přisvětlena světlíkem, a o velkou obytnou terasu se zcela novým výhledem na Brno. Vzhledem k orientaci prosklených stěn pouze na terasy je bytu zajištěn nebývalý komfort soukromí.

256

Z textové zprávy *Sídlíště Lesná – studie nadstavby bytových domů* (archiv občanských iniciativ Lesné).

257

ZOUNEK, František a RUDIŠ, Viktor. Dopis hlavnímu architektovi Brna. *Architekt*. 2000, č. 6, s. 85.

258

GATTERMAYEROVÁ, Hana a KARAS, Jiří. Skutečný stav nosné konstrukce panelových budov a možnosti jejího využití. *Stavba*. 2000, č. 5, s. 47.

259

Úplný výpis z obchodního rejstříku: Stavoprojekt Brno, státní projektový a inženýrský podnik, v likvidaci, AXXIX 34 vedená u Krajského soudu v Brně. IČO 00094986. [on-line]. 2016 [cit. 2016-01-25].

260

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

261

Z textové zprávy *Sídlíště Lesná – studie nadstavby bytových domů* (archiv občanských iniciativ Lesné).

262

Igor Meduna je spoluautorem bodových bytových domů na sídlíšti Lesná. → 116

263

Kritika soustavy G-57 s byty 2+1 vedla k jejím úpravám a vzniku B 60 s byty 2+1 a 3+1.

264

V první fázi nástaveb se jednalo o balkony (terasy) vzniklé nad přistavěnými loggiiemi. V pozdější fázi byly propojeny v jeden průběžný balkon (i před oknem kuchyně jižního bytu).

265

NAVARA, Luděk. Architekti a úředníci se prou o vzhled sídlíště Lesná. (MF DNES, 25. 4. 2000) *Architekt*. 2000, č. 6, s. 85.

266

Ibidem, s. 85.

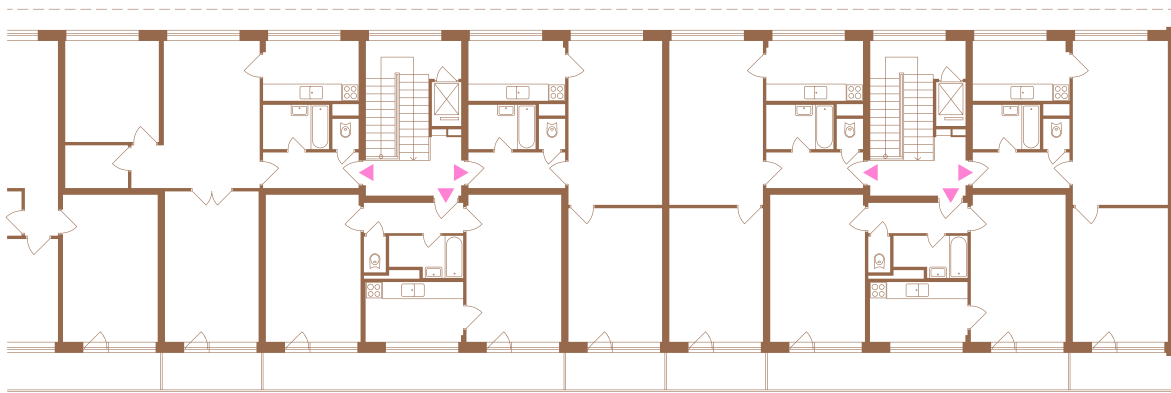
Realizace nástaveb deskových domů

Revoluční události v roce 1989 byly osudové pro řadu podniků, mezi které patřil i brněnský Stavoprojekt. Ten byl sice oficiálně zlikvidován až v roce 1994, ale fakticky ukončil svou činnost již v roce 1991. [259](#) Během své třiačtyřicetileté projekční činnosti vytvořil obrovský archiv projektové dokumentace. Archiv Stavoprojektu se stal předmětem privatizace, jehož novým vlastníkem se stal bývalý zaměstnanec Miroslav Čermák. [260](#) Ten v roce 1991 zakládá projekční firmu s výrazně podobným názvem Stavoprojekta. Na základě dostupnosti k veškeré stavební dokumentaci nejenom brněnských sídlíšť zpracovává ještě v témže roce obsáhlou studii na revitalizaci obytných panelových objektů včetně ekonomického vyhodnocení. [261](#) Stává se tak první projekční firmou, která přišla s komplexním řešením revitalizace bytových domů, prozatím bez nástaveb.

Projekční práce revitalizací čtyř městských panelových domů na Lesné byly přiděleny Stavoprojektě. Přestože firma dostala k dispozici Františkem Zounkem zpracovanou studii nástaveb, přišla s vlastním řešením, které vypracoval jejich zaměstnanec Igor Meduna. [262](#) Aniž by byly nějakým způsobem omezovány nebo rušeny byty v posledním podlaží, Stavoprojekta nabídla nové byty v kategoriích 2+1 a 3+1. Zounek si již v 60. letech uvědomoval omezené možnosti stěnového systému v rozponu 3,6 metru, a proto ve svém návrhu nástavby využil ocelového skeletu k otevřenější dispozici. Dispoziční uspořádání Stavoprojektu není ničím jiným než okopírovaným půdorysem [258](#) ještě starší soustavy G-57, která nabízela tři byty v podlaží pouze v kategorii 2+1, [263](#) doplněné z jižní strany o balkony. [264](#) Navíc zcela bez možnosti úložných prostorů přímo v bytě.

Nástavba je řešená také jako ocelový skelet s obvodovými stěnami z lehčených tvárníc a s vnitřními sádrokartonovými příčkami. Umístění strojovny do prvního podlaží umožnilo její zrušení nad původní střechou a prodloužení výtahu i schodiště do podlaží nástavby. Situování podlahy nástavby až na úroveň atiky původního domu mělo za následek zvýšení konstrukční výšky z 2,85 metru u běžného podlaží až na 3,68 metru u nástavby. První nástavba byla realizována na ulici Vaculíkova již v roce 2000. Nevalná architektonická úroveň vedla k protestům původních autorů. Ti sice s nástavbami souhlasili, ale za splnění určitých podmínek. Vedení radnice však nechápalo, proč by do realizace měli mluvit architekti, kteří sídlíště navrhovali před čtyřiceti lety. [265](#)

František Zounek a Viktor Rudiš se obávali toho, že realizovaná nástavba se stane precedentem a vzhledem k různým vlastníkům domů nebudou nástavby jednotné. Přestože se za architektky postavila brněnská Obec architektů s názorem, že se jedná o „*znehodnocení původní architektonické a stavební kvality staveb*“, [266](#) nezabránila dalším nástavbám. Obec architektů se také domnívala, že měla být při projekčních pracích respektována stanoviska architektů a jejich autorská práva. V průběhu let 2000–2006 tak byly provedeny naštěstí pouze čtyři nástavby na domech ve vlastnictví města na ulicích Vaculíkova, Brechtova, Blažkova a Heleny Malířové.

PŮDORYS REALIZOVANÉ NÁSTAVBY [258]

Nekomfortní dispoziční uspořádání inspirované starší konstrukční soustavou bez úložných prostor s předimenzovanou jižní terasou u prostředního bytu, která ve své hloubce není pohodlně obyvatelná.

DESKOVÝ DŮM BEZ NÁSTAVBY [259]

Ulice Milénova.

DESKOVÝ DŮM S NÁSTAVBOU [260]

Ulice Vaculíkova.

DESKOVÝ DŮM S NÁSTAVBOU [261]

Ulice Vaculíkova.

Upřednostnění projektu vypracovaného projekční firmou Stavoprojekta bylo nejspíše vyvoláno snahou radnice nezasahovat do již užívaných bytů v posledním podlaží a také získem většího počtu bytů na úkor pohodlí jejich uživatelů. Zounekův návrh nabízel komfortní dispozice včetně jižních teras, které ale ubíraly jinak ekonomicky zhodnotitelnou plochu. Nespornou kvalitu jeho návrhu lze ocenit až ve srovnání s realizovanými nástavbami, a to nejenom z hlediska vnějšího vzhledu, ale zejména z hlediska vnitřního uspořádání a kvality bydlení.

Je udivující a bolestivé, že útvary odpovědné za architekturu města... necítí uznávané architektonické hodnoty Lesné.

FRANTIŠEK ZOUNEK A VIKTOR RUDIŠ: SPOR O SÍDLIŠTĚ LESNÁ. ARCHITEKT (6/2000)

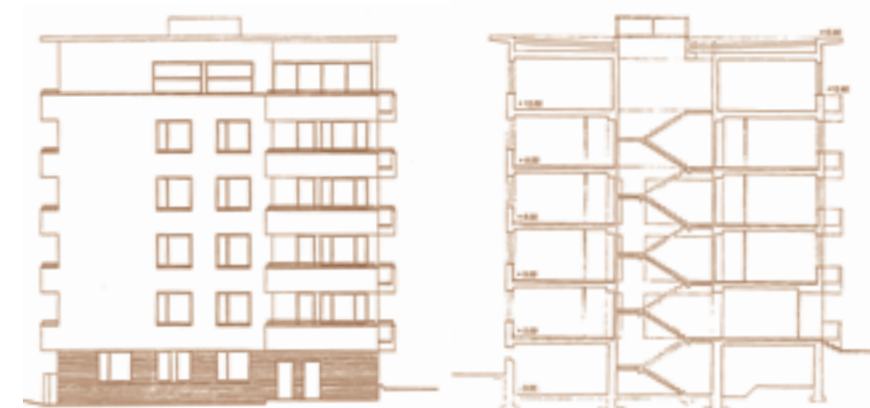
Návrh nástaveb bodových domů

František Zounek v roce 1998 také vypracoval studii nástaveb na zděné bodové domy uspořádané v sídlišti Lesná v koncentrovaných skupinách. V návrhu nástavby zopakoval větrníkové uspořádání čtyř bytů kolem komunikačního jádra. Stejně jako u deskových domů odmítal možnosti valbového nebo mansardového zastřešení a upřednostňoval řešení „v tvarech, barvě a v použitých materiálech exteriéru lehce kontrastních a odpovídající lehké konstrukci nadstavby“. Zvýšení počtu nadzemních podlaží u těchto domů ze čtyř na pět by ale vyvolalo požadavek na umístění zcela nového výtahu. Protože pro ně tyto domy neměly u schodiště půdorysnou rezervu, jevil se jako jediné řešení výtah začlenit do jednoho z bytů na úkor šatny, nebo jej přistavět k domu z venkovní strany. Vzhledem k vysokým nákladům spojených s jeho umístěním nebyly (naštěstí) nástavby na bodových domech doposud realizovány.

267

Z textové zprávy *Sídliště Lesná – studie nadstavby bytových domů* (archiv občanských iniciativ Lesné).

NÁVRH NÁSTAVBY BODOVÝCH BYTOVÝCH DOMŮ [262]
Naštěstí nerealizováno.

MALÉ BALKONY NA DESKOVÉM DOMĚ [263]
Ulice Arbesova v 70. letech 20. století.

OCELOVÉ BALKONY PO REVITALIZACI DESKOVÉHO DOMU [264]
Ulice Arbesova v roce 2016.

VELKÉ BALKONY NA DESKOVÉM DOMĚ [265]
Ulice Jurkovičova v 70. letech 20. století.

BETONOVÉ LOGGIE PO REVITALIZACI DESKOVÉHO DOMU [266]
Ulice Jurkovičova v roce 2016.

Revitalizace

Výrazně rostoucí náklady na vytápění, netěsná okna, problémy se zavěšenými balkony a zastaralé vnitřní instalace nutně směřovaly ke komplexní revitalizaci bytových domů. Revitalizací můžeme označit celkové zkvalitnění komfortu bydlení nejenom zlepšením estetických, ale zejména technických a užitných vlastností vedoucích k výraznému prodloužení celkové životnosti. Na Lesné jsou bohužel s revitalizací spojeny nenávratné škody, zejména v architektonicky jednotném vzhledu celého sídliště.

Loggie

Nejrazantnější a nejvíce viditelnou změnou, kterou deskové bytové domy prošly od roku 1989, byla nepochybně náhrada původních zavěšených ocelových balkonů. V 60. letech byly z důvodu nedostatku financí v I. a II. okrsku deskové domy opatřeny pouze malým balkonem, tzv. kazatelnou, namísto původně zamýšlených předsazených loggií. 268 Nesmírná touha obyvatel prvních

268

Více o původní představě architektů na podobu bytových domů. → 90

OCELOVÉ BALKONY S PLECHOVÝM ZÁBRADLÍM [267]
Ulice Arbesova.

BETONOVÉ LOGGIE S DŘEVĚNÝM SEGMENTOVÝM ZÁBRADLÍM [268]
Ulice Nezvalova.

BETONOVÉ LOGGIE S DŘEVĚNÝM POLYGONÁLNÍM ZÁBRADLÍM [269]
Ulice Heleny Malířové.

OCELOVÉ BALKONY S PLECHOVOU HLINÍKOVOU MASKOU A VYSOKOU SKLENĚNOU BOĆNICÍ [270]
Ulice Miléna (před revitalizací).

[271]
Ulice Brožíkova. Před povrchovou úpravou.

[272]
Ulice Brožíkova. Po povrchové úpravě a zateplení objektu.

REVITALIZACE DESKOVÉHO DOMU [273]
Přístavba loggií a zateplení objektu na ulici Brožíkova.

269

MALIŠOVÁ, Kateřina. Závěsné balkony versus železobetonové lodžie aneb Změna horizontály za vertikálu. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 54.

270

Dřevěné zábradlí obyvatelé Lesné přijali s nadšením, protože jedině díky němu měli pocit, že jejich byt je součástí přírody, a ne betonového sídliště (názor obyvatelky sídliště Lesná).

271

Tloušťka panelu 24 centimetrů odpovídala tepelným odporem cihelnému zdivu tloušťky 45 centimetrů.

dvou okrásků po komfortním balkoně vedla k postupné náhradě kazatelen za prostornější prvek. Již v roce 1999 byly zkolaudovány první nové balkony na ulici Arbesova. Balkony samonosné ocelové konstrukce měly snahu se svým výrazem přiblížit k balkonům z III. a IV. okrsku, avšak zkoseným nárožím jasně odrážely trendy 90. let.

Nové balkony z Arbesovy ulice byly však první a bohužel také poslední, které respektovaly původní materiál nosné konstrukce, tedy ocel. V souvislosti s nástavbou bytového domu na ulici Vaculíkova byla v roce 2000 zahájena éra betonových loggií, která skončila revitalizací posledního domu na ulici Brožíkova v roce 2013.

Loggie jsou sestaveny ze železobetonových stěnových a stropních dílců (segmentového nebo zkoseného tvaru) založené na vlastních základových patkách. Každý dílec je ukotven ke stávajícímu domu, čímž se přenáší tíha sestavy na dům. Dochází tak k nežádoucímu bodovému přetížení obvodového panelového pláště. [269] Nutnost vlastního založení

každého sloupce loggiových stěn s sebou nesla zvýšené náklady spojené zejména s výkupem pozemků pod loggiemi a nenávratným zásahem do již upravených předzahrádek a venkovních úprav (bourání zídek, předložených schodišť, odstranění okrasných keřů aj.). [287] Výstavbou byla narušena také ochranná pásma inženýrských sítí vedoucích podél domu, což vyvolalo nezbytné a drahé přeložky NN a STL plynovodu. Lhostejnost k původní materializaci (ocel, hliník a sklo) se u loggií projevila zejména nevhodnou volbou dřevěného [270] a později i těžkého zábradlí z betonu. Přitom již v době výstavby prvních loggií existovala možnost nahradit staré balkony za nové při zachování konstrukčního principu zavěšení na obvodový plášť. Na rozdíl od loggií mají zavěšené balkony při srovnatelné ceně řadu výhod. Jejich montáž nevyvolává žádné vedlejší náklady na přeložky inženýrských sítí. Náklady na případné opravy jsou nižší. Stačí vyměnit pouze poškozený balkon. Svou lehkou konstrukcí nezatěžují obvodový plášť a nevyžadují žádné dilatace. V letním období neakumulují teplo a nebrání proudění vzduchu kolem oken a také nezatemňují byt.

Bohužel letitá nedůvěra v zavěšené balkony ze strany jejich uživatelů je o výhodách lehké ocelové konstrukce balkonu nepřesvědčila. Na sídlišti Lesná se již nenachází ani jeden z původních balkonů. Horizontální členění, které architekti tak důsledně na celém sídlišti dodržovali, bylo nenávratně překryto výrazně vertikálními prvky. → 247

Zateplení a výměna oken

Parapetní panely z expandovaného cihloporitu a strusky použité na sídlišti Lesná svými tepelně technickými vlastnostmi byly již v 70. letech pokládány za nedostatečné. [271] Přestože byly štítové stěny některých domů izolovány již v 80. letech, kvalitního zateplení se bytové domy dočkaly až v posledním období. Důvodem nebyly pouze zvyšující se náklady na vytápění, ale zejména výhodné státní dotace. Součástí těchto úprav byla obvykle i výměna starých dřevěných oken za nová z plastových profilů.

ZELENÉ ŘASY NA ZATEPLENÉ SEVERNÍ FASÁDĚ DESKOVÉHO BYTOVÉHO DOMU [274]
Ulice Heleny Malířové.

272

GATTERMAYEROVÁ, Hana a KARAS, Jiří. Skutečný stav nosné konstrukce panelových budov a možnosti jejího využití. *Stavba*. 2000, č. 5, s. 49.

273

Tenká omítka na tlusté tepelné izolaci se snáze ochladí až na teplotu rosného bodu. Vzniklá vlhkost je vhodným útočištěm pro zelené řasy.

274

CHYBÍK, Josef. a GUZDEK, Adam. CO₂ jako indikátor kvality vnitřního prostředí. *Tepelná ochrana budov*. 2015, roč. 18, č. 2, s. 4–5.

275

Možnosti osazení okenního profilu k líci panelu, tak aby se výraz domu po zateplení nezměnil, nevyužil ani jeden dům. Přitom tato možnost přináší uživatelské výhody ve formě hlubšího vnitřního parapetu.

Zateplení stěn izolačními deskami z polystyrenu nebo kamenné vlny s sebou přináší řadu výhod, ale také problémů. Nespornou výhodou je ochrana obvodového pláště, který byl jinak dlouhodobě vystaven střídání teplot (léto/zima). Toto cyklické namáhání může vést až ke snížení únosnosti jednotlivých prefabrikovaných dílců. [272] Výrazně estetickým problémem zateplených fasád jsou zelené řasy objevující se výhradně na severních stranách, způsobené kondenzací vodních par na tenkých silikátových omítkách. [273] Tvorbě řas lze předejít jedině vhodným výběrem tenkovrstvé omítky. Mnohem závažnější problém, který má přímý vliv na kvalitu vnitřního prostředí, a zejména zdraví jeho uživatelů, je způsoben instalací nových oken. Zatímco špatná kvalita starých oken přirozeně zajistila výměnu vzduchu v místnostech, nová okna se vyznačují dobrou těsností. To při nedostatečném větrání může způsobovat vyšší nárůst vzdušné vlhkosti, tvorbu plísní, a zejména zvýšenou koncentraci oxidu uhličitého, který má za důsledek bolesti hlavy, zhoršené soustředění nebo také nevolnost. [274]

Zateplením deskových bytových domů na sídlišti Lesná došlo především ke změně architektonického výrazu těchto domů. Zanikla nejenom původní barevnost, ale zejména jejich plasticita, kterou vytvářely hlouběji zasazené meziokenní vložky. Ty svým sytým odstínem společně s tmavou barvou oken tvořily s průběžným vrženým stínem parapetního panelu iluzi pásového okna. Po revitalizaci se okna díky přidanému tepelnému izolantu ocitla hlouběji. [275] Vhodnou úpravou zateplení je zachování plasticity s výrazným barevným rozdílem pásu parapetu a meziokenních vložek. Méně vhodnou úpravou je dorovnání tepelné izolace do roviny s parapetem. Horizontální členění je pak tvořeno pouze rozdílnou barevností v místě meziokenní vložky. Naprosto nevhodnou úpravou je málo rozdílné barevné dělení podobnými odstíny nebo jednobarevné řešení zcela popírající horizontální členění. ➔ 245

PROMĚNA VÝRAZU ZPŮSOBENA ZATEPLENÍM DOMU. [275]

Původní prefabrikovaná meziokenní vložka typizované skládačky s barevným nátěrem.

[276] [277] [278]

Novodobé úpravy zateplených meziokenních pilířků. Některé respektují plasticitu původních zapuštěných dílců, další se jí snaží alespoň naznačit v barevném členění nové fasády a jiné nerespektují vůbec nic.

276

NAVRÁTIL, Jan, VRÁNOVÁ, Jana a ČECHOVÁ, Olga. *Pavel Navrátil*. s. 59.

277

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

278

LÁBUS, Ladislav a MAREŠ, David a PRÁŠILOVÁ, Dagmar. *Barevnost panelových domů na sídlišti Bohnice. ERA 21*. 2009, č. 1, s. 33.

279

Šokující pravdivost paneláků: důvod k obdivu, nebo k nenávisti? [rozhovor]. *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 51.

Barevnost

Přestože architekti konzultovali barevné řešení exteriérů sídliště Lesná s výtvarníkem Pavlem Navrátilem, [276] výsledná realizace byla odrazem omezených možností tehdejší stavební výroby. [277] Františku Zounekovi se sice podařilo prosadit výrobu parapetních panelů se světlou mramorovou drtí, ale zamýšlené mozaikové obklady meziokenních vložek již neprošly. Architekti se tak museli spokojit pouze s jejich barevnými nátěry v barvě tmavě šedé a v pozdější fázi výstavby i červené a zelené.

Normalizační šed' panelových domů 70. let vynikla o to více realizacemi nových barevných bytových domů v 90. letech. Přestože barvy pro Lesnou byly svými autory velmi pečlivě vybírány, sídliště se neubránílo laickým názorům na podobu obytného prostředí. Právě tito laici zastoupení v bytových družstvech a ve společenstvích vlastníků změnili při zateplování domů původní zbarvení na výrazné probarvení zářivými barvami. Architekt Ladislav Lábus, který se dlouhodobě panelovými sídlišti zabývá, je názoru, že „barevné řešení zateplovacích pláštů si žádá koncepční řešení, které zohledňuje typ a velikost domu, jeho význam a polohu ve čtvrti“. [278] Kritizuje tak individualistický přístup k barevnosti fasád, který se řídí pravidlem „hlavně zcela jinak, než jak to má soused“. Toto oblíbené pravidlo je však zcela v rozporu s názory autorů Lesné, kteří byli ovlivněni svými učiteli — funkcionalisty Bedřichem Rozehnalem a Bohuslavem Fuchsem. Pro řadu funkcionalistů bylo totiž nepředstavitelné se svými domy barevně odlišovat od ostatních. [279]

Přílišná „přebarvenost“ obytných staveb byla kritizována již v 60. letech, kdy byla spojována především se snadnou dostupností nátěrových hmot s širokou paletou nezvyklých (nepřirodních) barevných odstínů. [280] Stejně jako dnes se i tehdy na dobarvování podíleli laici, kterým chyběly zkušenosti s barevnými materiály a zejména barevný cit. Přitom barva je nedílnou součástí architektonické kompozice. Lze jí umocňovat a dotvářet působení forem. Barvou architekti na sídlišti Lesná kolorovali okenní pásy a pomocí barvy tak odlišovali jednotlivé ulice.

280

DVOŘÁK, Kamil. Barevnost staveb. *Československý architekt*. 1963, č. 6, s. 4.

Barevnost je třeba řešit v neoddělitelné souvislosti s celkovou architekturou, kdy lze barvou umocňovat a dotvářet působení forem.

KAMIL DVOŘÁK: BAREVNOST STAVEB. *ČESKOSLOVENSKÝ ARCHITEKT* (6/1963)

PŮVODNÍ BAREVNOST DESKOVÉHO DOMU [279]
Zelené meziokenní vložky na ulici Ibsenova.

PŮVODNÍ BAREVNOST DESKOVÉHO DOMU [280]
Červené meziokenní vložky na ulici Fillova.

ÚPRAVY BALKONŮ BODOVÝCH DOMŮ [281]

Plasticita původních balkonů je především narušena mnohdy funkčním požadavkem ke zobytnění prostoru, tj. jejich zasklením s vytvořením zimní zahrady. Při revitalizacích balkonů se v některých případech alespoň respektuje původní barevnost, i když hrubá struktura škrábané omítky je nahrazena hladkostí tenkovrstvých omítek. V jiných případech jsou balkony barevně odlišeny jinou barvou. V ojedinělých případech je zděná část nahrazena prosklením.

281

Pro zateplovací systémy byla limitní hodnota HBW ≥ 30 (nyní ≥ 25), což znamená, že ze 100 % dopadajícího světla je více než 30 % (25 %) odraženo zpět a zbývající část je pohlcena povrchem fasády, kde přispěje k jejímu oteplení.

282

LORENC, Petr. *Tmavé odstíny na zateplovacích fasádách*. [on-line]. 2015 [cit. 2016-01-29].

283

KOŘÍNKOVÁ, Jana. *Obytný soubor Lesná. Zprávy památkové péče*. 2015, č. 4, s. 330.

Zatímco u čtyřpodlažních bodových domů zůstává i po revitalizaci ve větší míře obliba odstínů červené barvy, u revitalizovaných deskových a věžových domů je barevná škála mnohem pestřejší. Původní tmavší odstíny barev nahradily výhradně barvy světlé, obvykle v pastelových odstínech. Tento „trend“ byl dán spíše nekompromisním záručním požadavkem výrobců tenkovrstvých omítek na koeficient světelné odrazivosti HBW. [281] Podobně jako u zelených řas, které vznikají díky tepelnému izolantu na prochlazené omítce, je i opačný stav nežádoucí. Její nadměrné přehřívání dané tmavou barvou a rozdílná tepelná roztažnost jednotlivých vrstev mohou způsobovat mikrotrhlínky, které mohou vést až k uvolňování od podkladu a k celkové předčasné degeneraci omítky. [282] Pro zateplený „panelák“ se díky nutnosti a možná i oblibě pastelových barev mezi veřejností vžilo lidové označení „pastelák“. [283]

Na převážné většině domů je patrná snaha o zachování horizontálního členění. Toho je docíleno rozdílným probarvením meziokenních částí výraznější barvou. Ideální je kombinace bílé a jiné tmavší barvy. Přistavěné loggie s výrazným dřevěným nebo betonovým zábradlím vytváří v pohledech nechtěné pauzy. Horizontalitu je tak možné nerušeně vnímat pouze ze zadní strany deskových domů.

U některých deskových domů je jejich délka opticky zkrácena vertikálním barevným členěním. Jedná se o úpravu fasády zcela nesmyslnou a snižující původní účín velkého měřítka. Revitalizací vysokopodlažních domů na Halasově náměstí došlo k odstranění obložení z eloxovaného hliníku, které bylo nahrazenou barvou. I přes snahu dodržet horizontální členění je plocha fasády rozdělena na více barevných částí. Problémem nutkavého rozbití jednobarevných fasád trpí zejména budovy základních škol.

NEVÝRAZNÉ FASÁDY [282]

Světlé pastelové odstíny nejsou v takovém kontrastu jako bývaly původní syté barevné meziokenní vložky. Horizontalnost fasád se tak ztrácí.

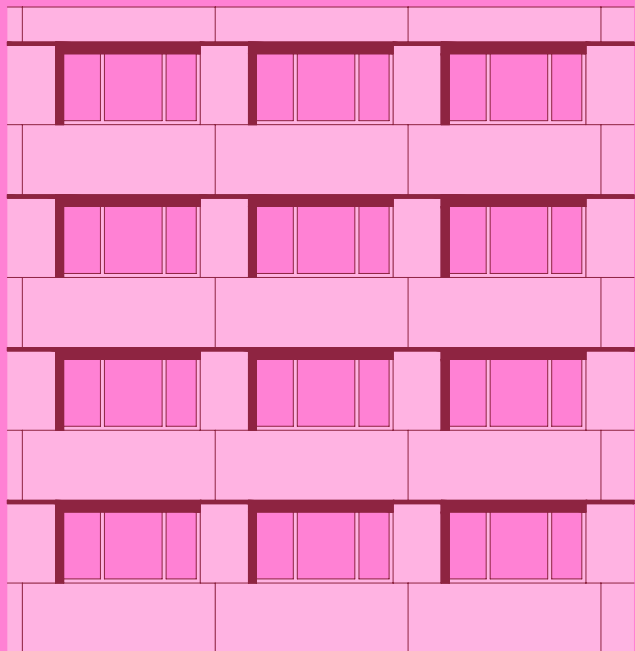
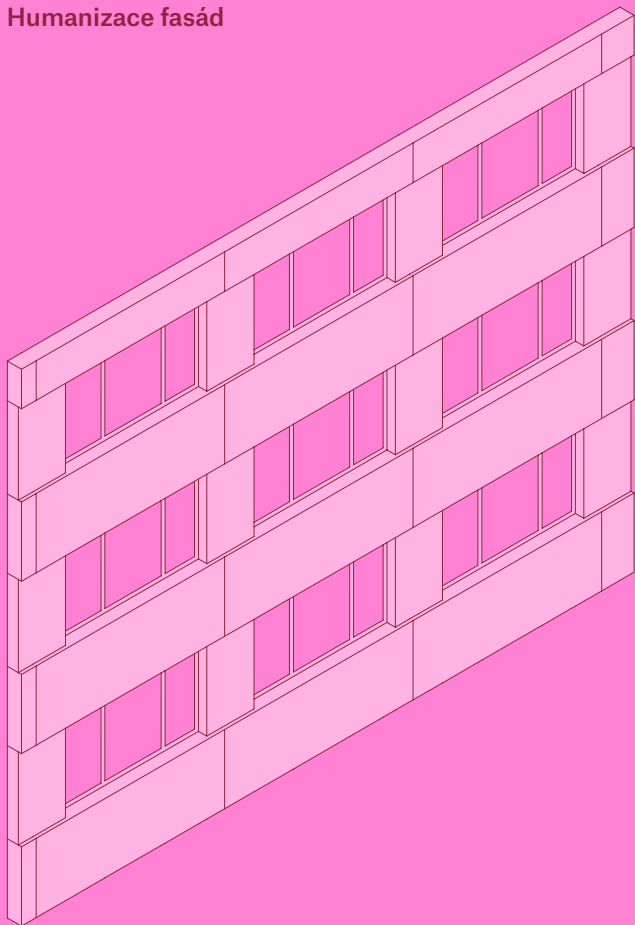
ČLENĚNÍ FASÁDY [283]

Zatímco na severních stranách bez přistavěných loggií je stále možností vnímat horizontalnost fasád, v jižních průčelích je tomu zamezeno vertikálně přistavěnými mohutnými loggiemi.

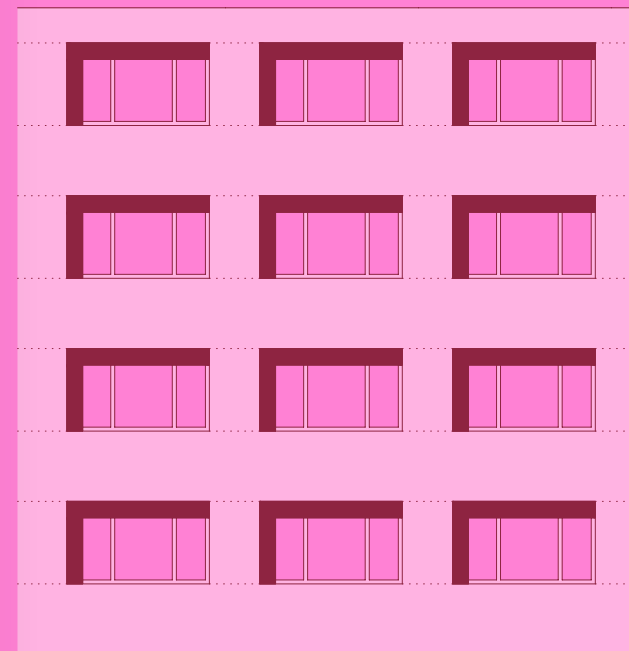
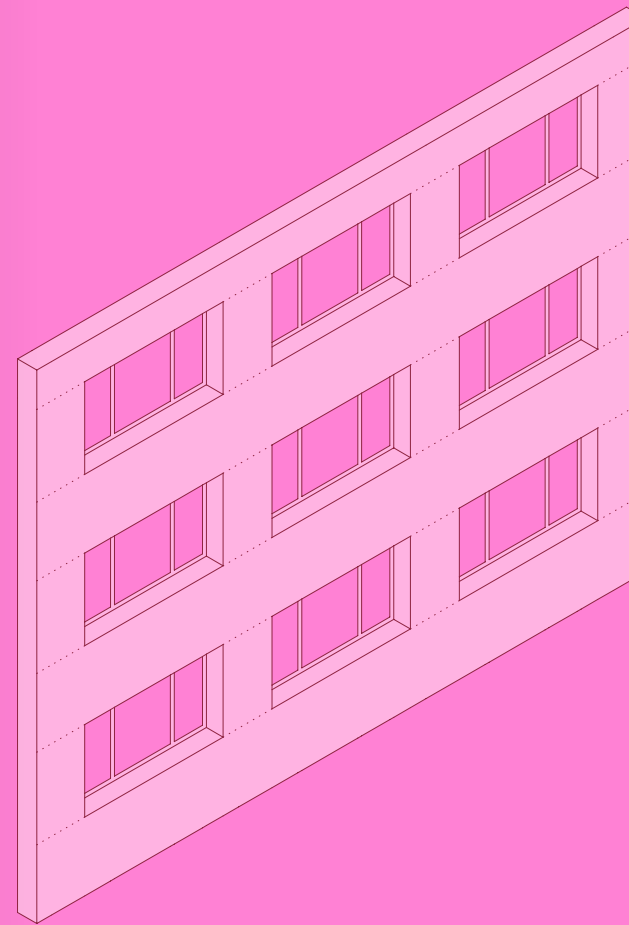

NEVHODNÉ ÚPRAVY FASÁD [284]

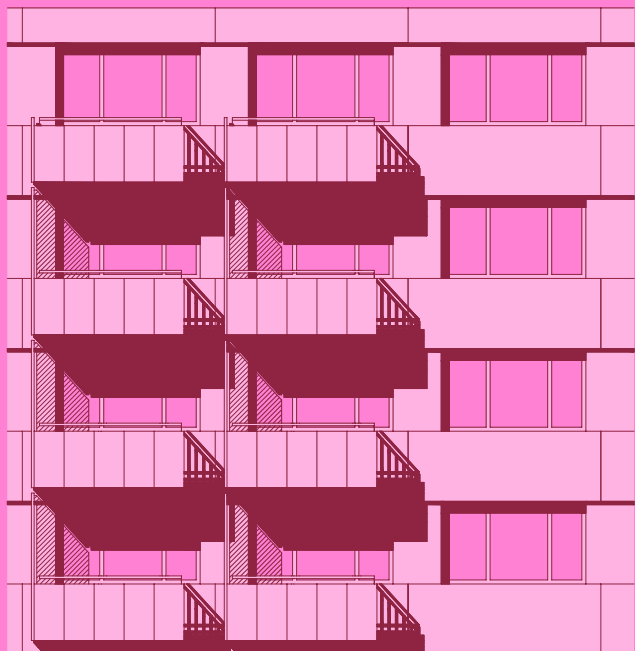
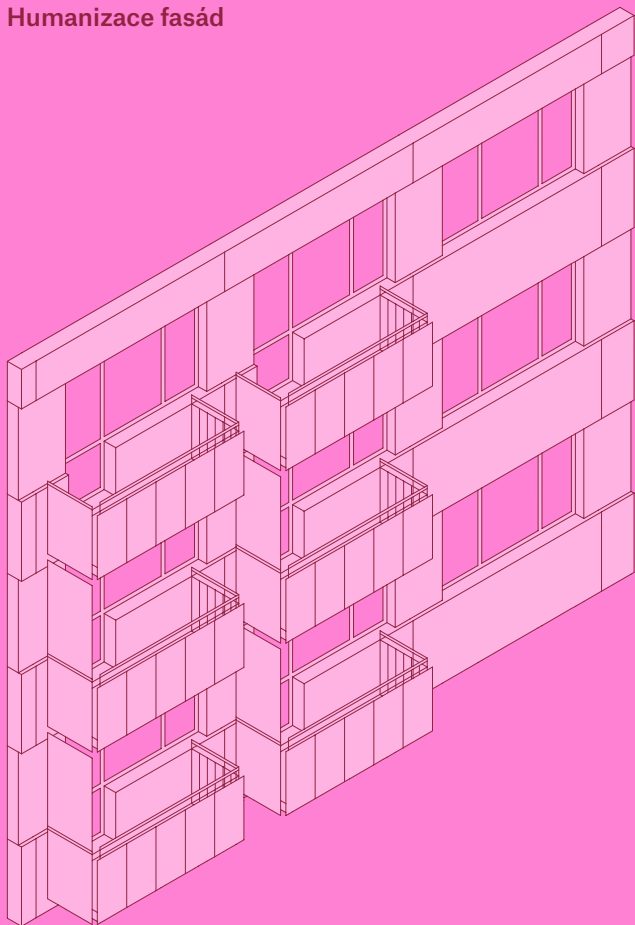
Nelogickým členěním fasád barvou dochází k útlu velkorysého měřítka a potření původního technicistního výrazu.

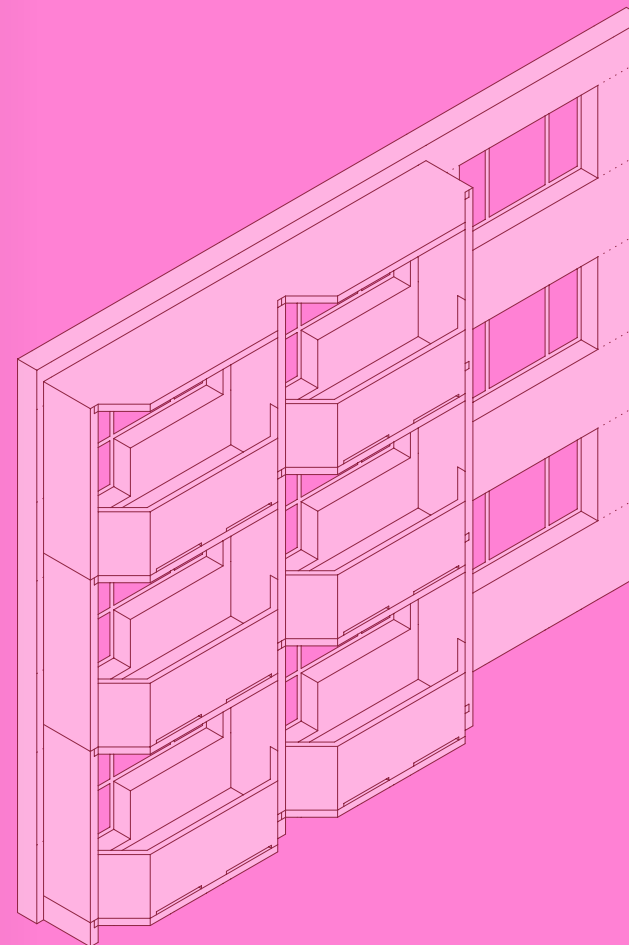
Panelový dům z typizovaných prvků byl opticky dělen spoji jednotlivých dílců. Plochy obvykle velkého objektu tak byly rozčleněny iluzí drobného měřítka. Plasticita fasády vynikala díky meziokenním vložkám, které byly oproti těm parapetním zasazeny hlouběji za líc fasády. V pohledech tak vznikaly průběžné stíny podtrhující horizontálnost fasády, podpořené tmavou barvou oken a meziokenních silikátových vložek.

U revitalizovaného panelového domu je mnohdy plasticita potlačena doplněním meziokenních ploch do jedné roviny. Touto nevhodnou úpravou zanikají průběžné stíny. Okenní výplně z bílého plastu se vzhledem k nalepení tepelněizolační vrstvy ocitají hlouběji. Jednotlivé otvory tak vytvářejí výrazné stíny. Horizontální členění bývá v lepším případě zachováno pouze rozdílnou barevností jednotlivých ploch.

Původní lehké zavěšené ocelové balkony se vyznačovaly technicistním vzhledem. Čelní maska byla do výšky parapetu z hliníkového falcovaného plechu s přidáním madlem. K vytvoření intimity byly balkony z jedné strany doplněny panelem z drátoskla. Horizontalita nebyla jednotlivými balkony nijak narušena. Panely z drátoskla vrhaly díky své průhlednosti pouze měkké stíny a nestínily obytnému prostoru.

Prefabrikované železobetonové loggie přidávané k revitalizovaným domům působí mohutně a zcela potírají původní horizontalitu domu. Na rozdíl od balkonů nabízejí větší užitnou plochu a svými pevnými bočnicemi také větší intimitu. Právě větší vyložení významně stíní obytnému prostoru. Na celou výšku souvislé bočnice logií vrhají ostré stíny, které mění horizontální členění na výrazně vertikální.

284

Běžné průhledné sklo je přes den z exteriéru vnímáno jako velmi tmavá plocha.

Architektonický detail

Kvalitou architektonického detailu je možné sídliště Lesná považovat za komplexně propracované dílo (Gesamtkunstwerk). Vizi architektů se podařilo udržet po celou dobu výstavby, a to od urbanismu až po detail. Síla její komplexnosti je znát především na objektech polikliniky a sportovní haly, které sídliště hmotou i detailem respektují a harmonicky doplňují. Velkou ztrátou je, že od provedení prvního zásahu v roce 1999 tyto kvalitní detaily mizí a že do dnešní doby se jich zachovalo pouhé minimum.

Charakteristická pro sídliště Lesná byla zejména černá barva všech výplní. Černý okenní rám spolu s černým sklem [284] dotvářel tmavou mezi-okenní linii a podporoval horizontální členění. To bylo narušeno výměnou původních dřevěných oken za nová okna z bílého plastu. Iluze hloubky se výraznou bílou barvou ztratila [286]. Nesoulad mezi stavem dříve a dnes je dán především vysokou oblibou černé barvy u architektů, a naopak averzí ze strany obyvatel sídliště, a to i přesto, že černá barva byla pouze z venkovní strany. Zavěšené balkony byly z návětrné strany doplněny o skleněnou zástěnu (bránila větru a zajišťovala intimitu). Krycí maska zábradlí z eloxovaného hliníku doplněna madlem byla pouze do výšky hrany parapetního panelu. Součástí bočního zábradlí byl profilovaný držák na květinový truhlík. Do dnešní doby se nezachovalo ani jedno černé okno a ani jeden balkon.

Snaha architektů vytvořit důstojné domovní vstupy se odrážela zejména v řešení terénních a sadových úprav. Přístup ke vchodům lemovala z jedné strany nízká zídka vymezující poloveřejný prostor s lavičkou [285]. Ten byl ukončen nízkými žulovými schody v závětří. Sadové úpravy s okrasnými keři v předzahrádce zpříjemňovaly obyvatelům sídliště cestu domů. Výstavbou loggií bylo ale vše bez náhrady zničeno. Betonování základů, přeložky inženýrských sítí, autojeřáby, to vše mělo vliv na dnešní chatrný stav předzahrádek [288]. Jednotlivé desky žulového schodiště jsou vzájemně předsazeny tak, aby vznikala tmavá štěrбина s dojmem celkového odlehčení. Protože se hůře čistila, byla u některých domů obyvateli vyplněna

ČERNÁ OKNA A ZAVĚŠENÉ BALKONY NA DESKOVÉM BYTOVÉM DOMĚ [286]
Dnes už neexistující stav.

betonem [289]. Vstupní haly se zrcadly také časem doznaly změn. Původní obklad z krémové mozaiky nebo barevného opaxitu byl mnohdy nahrazen běžnými koupelnovými obklady. V některých případech byly vnitřní obklady a zrcadla zrušeny úplně [290].

Struktura řemenových obkladů z keramických pásků po celé výšce soklu [285] je u některých domů přetírána barvami, nebo překrývána tepelnou izolací se zcela rozdílnou strukturou povrchu a barevností [291].

Čtyřpodlažní domy na východní straně sídliště jsou charakteristické výrazným čtvercovým členěním fasády s tmavě modrou probarvenou omítkou. Nevhodně zvolenou barevností po zateplení se původní výraz zcela vytratil [293]. Přitom v Brně-Řečkovících jsou domy s obdobně řešenou fasádou, u kterých se podařilo i na zatepleném obvodovém plášti zachovat původní členění a barevnost [292].

285

Prosadit obklad na tak velké ploše bylo neobyčejným úspěchem architekta Františka Zounka.

VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ ULICE BROŽÍKOVA [287]

Zničené předzahrádky bez života.

PŘÍSTUPY DO DESKOVÉHO DOMU BROŽÍKOVA [288]

Osamocené lavičky bez dělicích zídek.

NEVHODNÉ ÚPRAVY ŽULOVÝCH SCHODIŠŤOVÝCH STUPŇŮ [289]

Absence stinné spáry brání pocitu odlehčení velkých desek.

ÚPRAVY VSTUPNÍCH HAL [290]

Původní skleněné obklady byly v některých vchodech odstraněny. Taková úprava vstupní haly působí nepatřičně a velmi levně.

ÚPRAVY SOKLU [291]
Potřetí existence vnějších keramických obkladů tepelnou izolací.

OBDOBNÉ DOMY NA ULICI DRUŽSTEVNÍ V BRNĚ-REČKOVICÍCH [293]
Před zateplením a po zateplení fasády.

NÍZKOPODLAŽNÍ DOMY NA ULICI NEJEDLÉHO [292]
Před zateplením a po zateplení fasády. Na obrázku je patrné výrazné působení nově vyměněných bílých oken oproti původním černým na schodištích. Barevné členění modrými čtverci ztrácí na dominanci a tuto roli přebírají nová okna.

286

Části, kde se uživatelé dostávají do přímého styku s materiálem, jsou vzhledem k většímu riziku vzniku poruch plochy opatřeny pro případ opravy běžně dostupnou omítkou.

287

KOŘÍNKOVÁ, Jana. Obytný soubor Lesná. Zprávy památkové péče. 2015, č. 4, s. 330.

288

Architektura, sociologie a sídliště. [diskuse]. Architektura ČSR. 1982, s. 178.

Škrábaná omítka červené barvy použitá na čtyřpodlažní bodové domy svou hrubou strukturou a nestejným probarvením působí mnohem přirozeněji než novodobé tenkovrstvé omítkové směsi. Zejména přílišná dokonalost ostrých hran daná jejich jemnou strukturou, a nezvykle výrazná barevnost, působí v exteriéru velmi uměle [298]. Zajímavým původním detailem na těchto domech jsou především větrací otvory, které jsou tvořeny soustavou štěrbin provedených přímo v omítce [294]. Toto nenápadné řešení nahrazuje běžné mřížky, které se musejí k omítce kotvit a je náročné je barevně sjednotit s fasádou. V balkonové části je červená omítka nahrazena běžnou omítkou v přírodní barvě. [286] Náročný detail setkání dvou barev na nároží je vyřešen velmi chytře — přetažením jedné barvy do druhé plochy [295]. Novodobé řešení tohoto detailu pomocí plastových ukončovací lišt nedosahuje takové pohledové kvality jako předešlé provedení [299]. V ostatních případech úprav balkonů je dřívější vzhled zcela ignorován a balkony jsou opatřovány nejenom odlišnými barvami, ale zejména různými úpravami zábradlí a dodatečného prosklení [281].

Přestože již od počátku práce měli architekti zájem na vytvoření kvalitního obytného prostředí, byla architektura obytných staveb omezena výrobními možnostmi, ekonomickými ukazateli a zejména typovými podklady celých bytových domů. Typizace celých objektů občanské vybavenosti však ještě nefungovala. Solitérní objekty se tak staly jedinečnou možností k projevení autorského přístupu. [287] Ačkoli byla zrušena již dvě okrsková centra Lučina a Polana, třetí Obzor ztratil polovinu obchodních ploch, původní obchodně společenskou funkci si ještě zachovalo pouze centrum Dukát umístěné ve IV. okrsku. To stejně jako centrum Lučina, navržené architektem Miroslavem Dufkem, bylo dvoupodlažní a využívající mírný svah. Horní úroveň byla tvořena obchodním náměstím. Svým uspořádáním a vybavením se skutečně jednalo o prostor, který přispíval ke zkvalitnění sociálních kontaktů obyvatel sídliště. Vybavení betonovými květináky, plakátovacím sloupem, lavičkami, bazénkem s vodní plochou nebo pevnými pulty pro sezonní prodej bylo při rekonstrukci vzhledem ke špatnému stavu bez náhrady odstraněno. Právě doplňování veřejného prostranství o vodní plochy vycházelo „z myšlenky o příznivém účinku vody na mikroklima a o příjemných psychologických účincích vodních ploch“. [288] Změna výrazu okrskového centra je patrná především na úpravě velikosti okenních ploch [300] [301]. Původní černé prosklené výkladce byly nahrazeny tradičními okny, čímž byl silně narušen horizontální charakter celého centra. Nevhodně byly zaslepeny světlíky v jižní části obchodního náměstí a vestavěné osvětlení. Přesto, že ze strany majitele viditelné úsilí o zachování některých obchodních funkcí okrskového centra, je jeho společenská funkce vzhledem k nevhodné úpravě obchodního náměstí zcela minimální.

Původní fasáda polikliniky prošla v roce 2018 modernizací, kdy nebyla respektována původní modro-šedá barevnost technicky nevyhovujících boletických panelů a byla nahrazena novodobou černou fasádou.

Tato úprava architekta Davida Kudly kromě ztráty zajímavých detailů větracích štěrbin velkého prosklení spojovacích chodeb výrazně zasáhla do zažitého vnímání polikliniky kontrastním novým černobílým řešením zavěšené fasády. Další fáze stavebních úprav polikliniky teprve čekají a je tedy otázkou, kolik původních detailů Libuše Kopřivkové bude do budoucna pietně zachováno.

Ačkoli byla ještě do nedávna na obvodní poliklinice architektky Libuše Kopřivkové znát absence běžné údržby, zůstává stále jedním z nejlépe dochovaných původních [289] objektů na sídlišti Lesná. Pod nánosem různých vestaveb, reklamních poutačů a informačních cedulí je stále patrná vysoká estetická úroveň interiérů díky použitým materiálům s dlouhou provozní trvanlivostí [302] [303]. Dlouhé vnitřní chodby rytmizované osvětlenými čekárnami jsou opatřeny obklady z dubového dřeva [290] a tyrkysové skleněné mozaiky [306]. Řemeslné zpracování proskleného zábradlí nebo řešení odsazených schodišťových stupňů u vnitřních schodišť [307] odkazuje na vysokou architektonickou úroveň polikliniky. Ta je navíc zřetelná i na částech, které nejsou běžnému pohledu přístupné, například sochařské pojetí tvaru strojovny výtahu nad střešní rovinou.

Dřevěné obklady jsou snadno demontovatelné a skrývají vedení elektroinstalací. Toto nadčasové řešení instalačních „lišť“ umožňuje rychle reagovat na změny a nové potřeby jednotlivých pracovišť, zejména při umístění nových přístrojů.

ZACHOVALÉ DETAILY [294, 295, 296]

[294] Větrací mřížky vytvořené štěrbinami v omítce.

[295] Napojení probarvených a neprobarvených částí v okapní části balkonů.

[296] Horizontální keramický obklad bez přiznaných styčných spár.

[297] Původní balkon s probarvenou škrábanou omítkou.

[298] Revitalizovaný balkon s hladkým povrchem tenkovrstvé omítky.

NENAPODOBITELNOST [297, 298, 299]

[299] Revitalizovaný balkon s hladkým povrchem tenkovrstvé omítky se „zakousnutou“ odlišnou barevností.

DŘÍVE — OKRSKOVÉ CENTRUM LUČINA [300]

Původní prosklené výkladce respektují a svým členěním nenarušují horizontálnost předsazené zděné atiky. Celá stavba působí lehce — hmotná atika levituje nad transparentností výkladců.

DŘÍVE — VSTUPNÍ HALA POLIKLINIKY [302]

Velkoryse řešena vstupní hala s dominantním schodištěm. Prostor s jasným architektonickými členěním — černou mozaikou obložených sloupů, keramickými pásky obložené stěny, světelné rampy, kamenné obklady a hliníkové masky meziokenních pilířků.

DNES — VSTUPNÍ HALA POLIKLINIKY [303]

Původně čistý prostor je dnes zahlcen vestavbami komerčních provozoven a volně stojících prezentačních stánků. Vše na pozadí informačního smogu v podobě poutačů, reklam, cedulí a různých polepů.

DŘÍVE — ATRIUM POLIKLINIKY [304]

Klidné místo s bazénem v atriu polikliniky nabízelo pacientům možnost pobytu na čerstvém vzduchu.

DNES — ATRIUM POLIKLINIKY [305]

Dlouhou dobu zanedbaný a veřejnosti nepřístupný prostor je snad již minulostí. Zkrocení Jehličnatých keřů dal opět vyniknout parkové úpravě včetně do té doby neviditelného bazénu a neznatelných chodníků.

DNES — OKRSKOVÉ CENTRUM DUKÁT [301]

Při revitalizaci došlo ke zmenšení okenních otvorů — původní velkou, černými rámy členěnou, prosklenou plochu nahradil nevhodný rytmus otvorů s výrazným vertikálním členěním omítaných meziokenních pilířků s další horizontálou vloženého nadokenního překladu.

NADČASOVÝ INTERIÉR POLIKLINIKY [306]

Prívětivé prostředí, které snad nemá ani tradiční zdravotnický charakter, je dáno příjemnou kombinací teple působícího dubového obložení a praktických keramických obkladů z tyrkysové mozaiky. Vnitřní chodby jsou rytmizovány osvětlovacími zapuštěnými svítidly, která přes den měly v horním podlaží funkci světlíků.

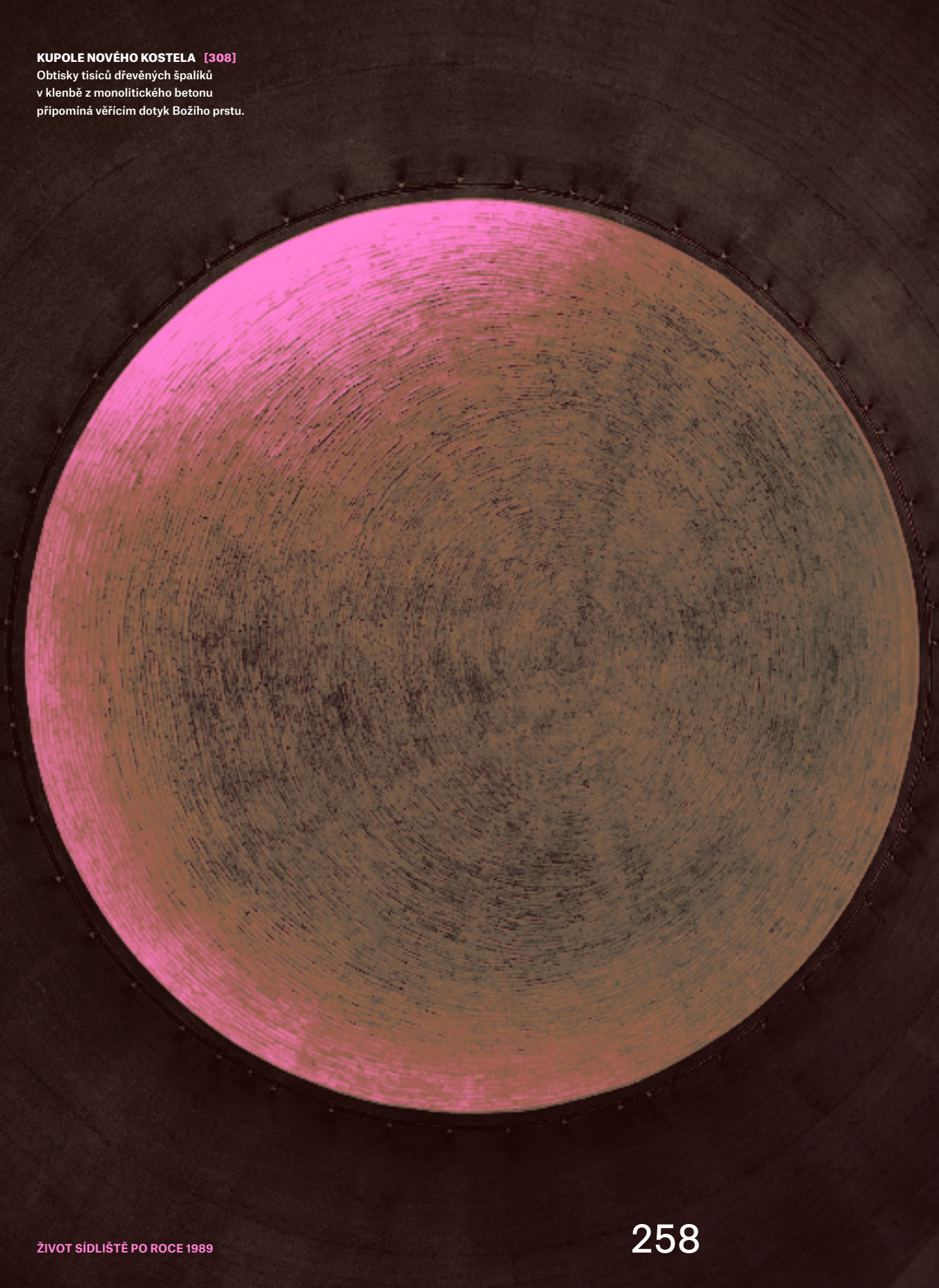

[307]

Kvalita se pozná v detailu — žulové masivní stupně jsou vynášeny středovou schodnicí, tudíž není zapotřebí jejich vetknutí do obvodových stěn. Stupně se nedotýkají stěn, působí lehce a keramický obklad na stěně není po své výšce ničím přerušován.

KUPOLE NOVÉHO KOSTELA [308]

Obtisky tisíců dřevěných špalíků
v klenbě z monolitického betonu
připomíná věřícím dotyk Božího prstu.

4.3

Typologie

Bytové domy

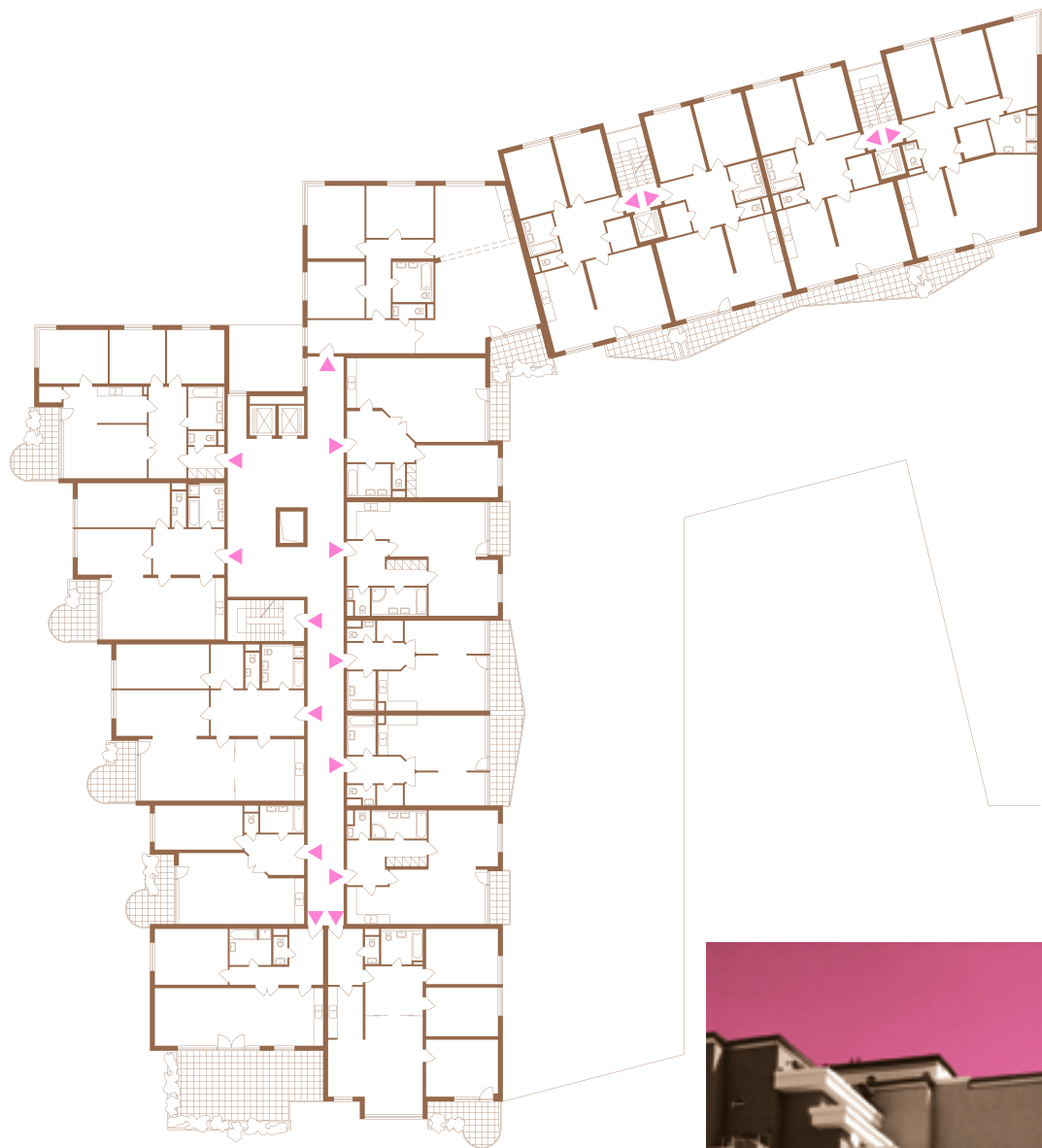
S nástupem tržního hospodářství byla státem podporovaná bytová výstavba po čtyřiceti letech definitivně ukončena. V průběhu 90. let jsou dostavována pouze rozestavěná sídliště a velkolepé plány na další brněnské obytné celky již realizovány nejsou. Týká se to především velkého sídliště Sadová, [↪ 53](#) které mělo přímo navazovat na Lesnou. Změna společenských podmínek dala vzniknout soukromým investorům specializujícím se na bytovou výstavbu (developerů). Do rostoucích pořizovacích cen nových bytů se začala promítat nejenom skutečná cena stavby, ale zejména tržní hodnota pozemku. Vzhledově atraktivní domy v nově postavených obytných souborech byly určeny výhradně pro movitější občany, kteří toužili po luxusním bydlení v dosahu města. Vzhledem k tomu, že nové soubory nebyly obvykle řešeny komplexně, byly přičleňovány k již stabilizovanému území s funkční dopravou a občanskou vybaveností. Vhodným územím se tedy staly okraje socialistických sídlišť v návaznosti na rekreační zeleň. Protože typizované byty dosavadní panelové produkce nemohly konkurovat velkým a nadstandardně vybaveným novým bytům, existovala reálná obava, že by „skokové zahuštění novými obyvateli naprosto jiné sociální vrstvy“ [291](#) v kontrastu s „chudšími“ původními obyvateli zapříčinilo celkový pokles poptávky bytů staršího sídliště Lesná. Tato obava se časem ukázala jako neopodstatněná.

[291](#)

MOŽNÝ, Ivo. Lesná je obec občanů, nejen sídliště. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 15.

**BYTOVÉ DOMY NA ULICI
TOMEČKOVA [309]**
Hrubá stavba domu s terasami.

OBYTNÝ SOUBOR MAJDALENKY [310]

Půdorys třetího podlaží — nevýhodou tohoto bytového domu s terasami je, že ve spodních podlažích jsou uvnitř dispozice dlouhé neosvětlené chodby.

5 m

OBYTNÝ SOUBOR MAJDALENKY [311]
Pohled na dům ze zastávky Haškova.

Bytové domy s terasami na ulici Majdalenky

292

Členitost a složitost je charakteristická vlastnost výstavby bytových domů v období 90. let. Celkový dojem je navíc podpořen výraznou barevností. To vše je dáno jednak dozrívajícím vlivem postmoderní architektury, ale zejména nesmírnou touhou se odlišit od tvarově jednoduché produkce předchozí éry.

293

PECKA, Lukáš. *Brněnská sídliště a jejich urbanistická struktura*. 2013, s. 215.

První porevoluční realizací na sídlišti Lesná se stal obytný soubor Majdalenky architektů Miroslava Kolofíka a Jaroslava Černého. Jedná se o typický příklad tehdejší stavební produkce reagující na poptávku po velkých a luxusních bytech. Výstavba první etapy severně od ulice Okružní započala již v roce 1997 a byla ukončena o dva roky později blokem se supermarketem Billa. Ve hmotě velmi členitá **292** struktura hřebínkového uspořádání devítipodlažního domu vytváří z jižní strany ustupující obytné zahrady a terasy. Byty v různých velikostních kategoriích, které dosahují užité plochy téměř 150 m², jsou soustředěny kolem středových vnitřních chodeb se schodišti a výtahy. Poslední dvě podlaží jsou vyčleněna mezonetovým bytům zastřešeným obloukovou střechou. Obytný soubor byl v letech 2006–2008 doplněn o další část tzv. Nových Majdalenek a celkově čítá na 720 bytů. **293**

OBYTNÝ SOUBOR MAJDALENKY [312]

Vlevo je zachycena podoba zástavby Nových Majdalenek.

BYTOVÝ DŮM „POLANA“ [313]

Třípodlažní hmota bytového domu vnáší do sídliště podivný nový prvek.

OKRSKOVÉ CENTRUM POLANA [314]

Nenápadná horizontální hmota původního okrskového centra nenarušovala vnímání ostatních kompozičních prvků sídliště — deskových bytových domů.

BYTOVÝ DŮM „POLANA“ [315]

Bytový dům „Polana“

Skomírající obchodní okrsková centra na sídlišti Lesná se velmi brzy stala předmětem zájmu spekulativních investorů, kterým graficky nepřesný územní plán umožnil výhradně obchodní plochy přeměnit na plochy bydlení. Prvním dotčeným centrem se stala Polana ve II. okrsku od architekta Viktora Rudiše. Nástavba dvou obytných podlaží podle projektu architekta Davida Kumstáta z roku 1998 měla zhodnotit polohu okrskového centra o novou funkci s pětácti byty. Vyváženou kombinací objemů, tvarů, ploch i materiálů mělo dojít k výrazovému oživení okolní indiferentní panelové zástavby. ²⁹⁴ Nestabilní geologické poměry ale nedovolovaly výrazné zatížení, a proto byl pro nosnou konstrukci nástavby zvolen ocelový skelet s lehkou tepelněizolační vyzdívkou. V nejkritičtější jihozápadní části měla být nástavba zcela odlehčená v podobě ustupujících teras. Nástavbou také neměla být ohrožena původní obchodní funkce okrskového centra.

Při vlastní realizaci podle nového projektu architekta Milana Gála dokončené až v roce 2006 však došlo k jeho celkové přestavbě včetně vybudování nových komerčních prostor místo těch obchodních. Změnou projektu došlo také k navýšení počtu bytů na čtyřicet sedm. Další byty vznikly v severním křídle s nepříznivou orientací, kde bylo zpočátku počítáno pouze s kancelářemi. Prvotní úmysl respektovat původně použité keramické pásky z okrskového centra i na fasády nového bytového domu byl změněn na pouhou aplikaci barevně odlišné omítky. Dodnes fungující provizorium vzniklého parkoviště v podobě betonových panelů v otevřeném atriu mělo být časem nahrazeno novým předlážděním a doplněno o vzrostlou zeleň. Smutným dokladem přestavby okrskového centra Polana je údajná ztráta uměleckého díla *Balvan* ^[192] sochaře Miloslava Chlupáče. ²⁹⁵

294

Z průvodní zprávy projektu pro stavební řízení bytové nástavby objektu nákupního centra Polana.

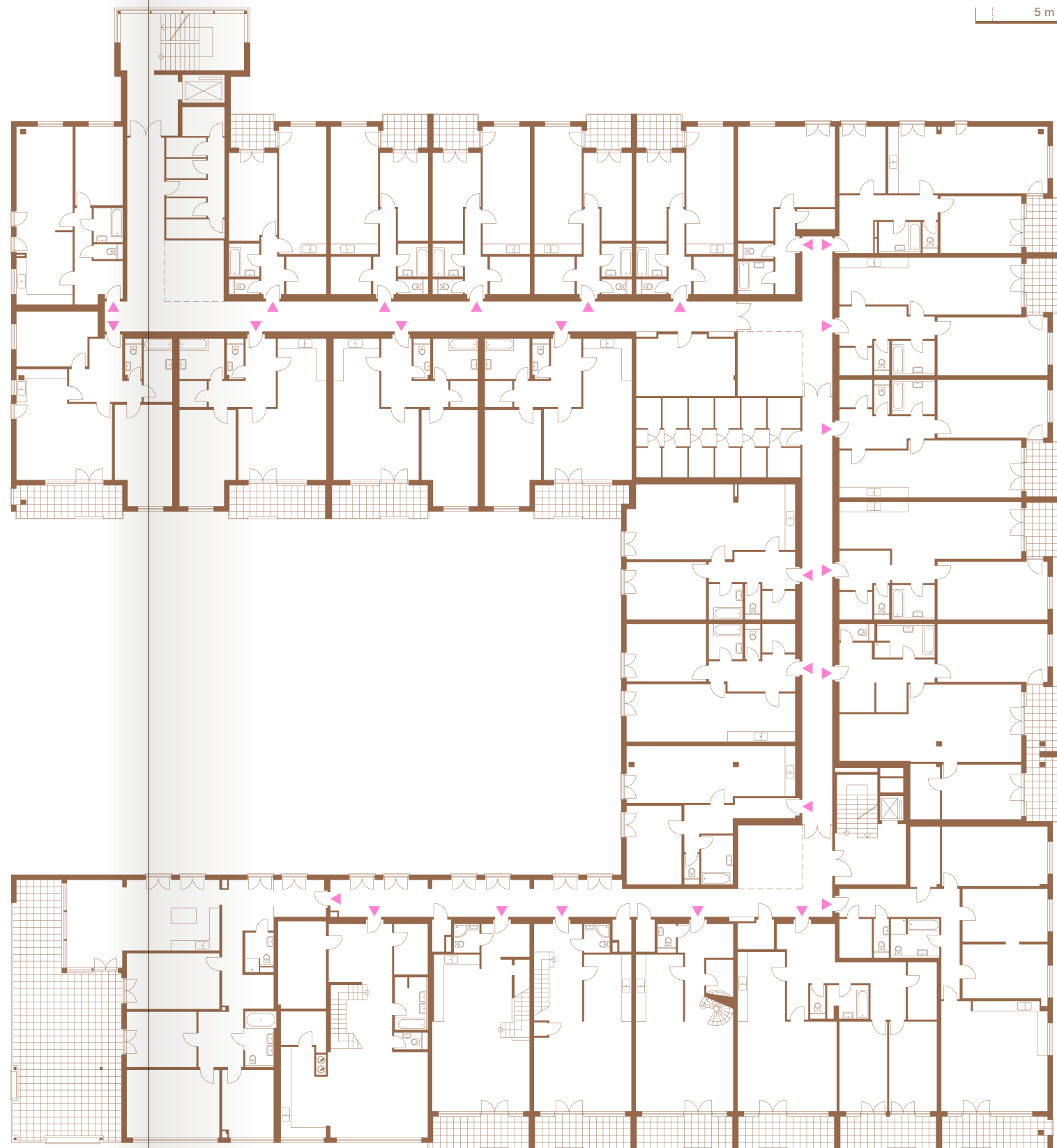
295

KOŘÍNKOVÁ, Jana a MATUSZKOVÁ, Jitka. Seznam výtvarných realizací v sídlišti Brno-Lesná. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 103.

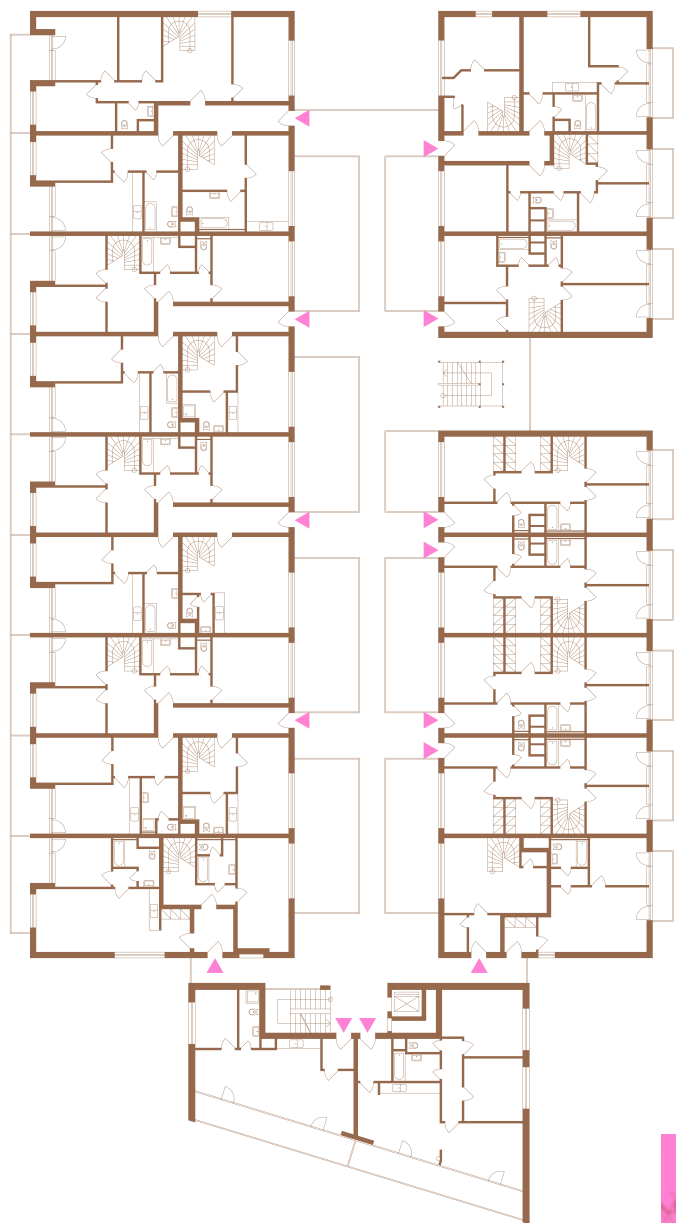

BYTOVÝ DŮM „POLANA“ [316]
 Nerealizovaná varianta projektu z roku
 1998 — půdorys druhého podlaží.

5 m

BYTOVÝ DŮM „POLANA“ [317]
 Realizovaná novější varianta z roku
 2006 — půdorys druhého podlaží.

BYTOVÝ DŮM „LUČINA“ [319]
Pohled na objekt z východní strany.

BYTOVÝ DŮM „LUČINA“ [318]
Půdorys typického podlaží.

Bytový dům „Lučina“

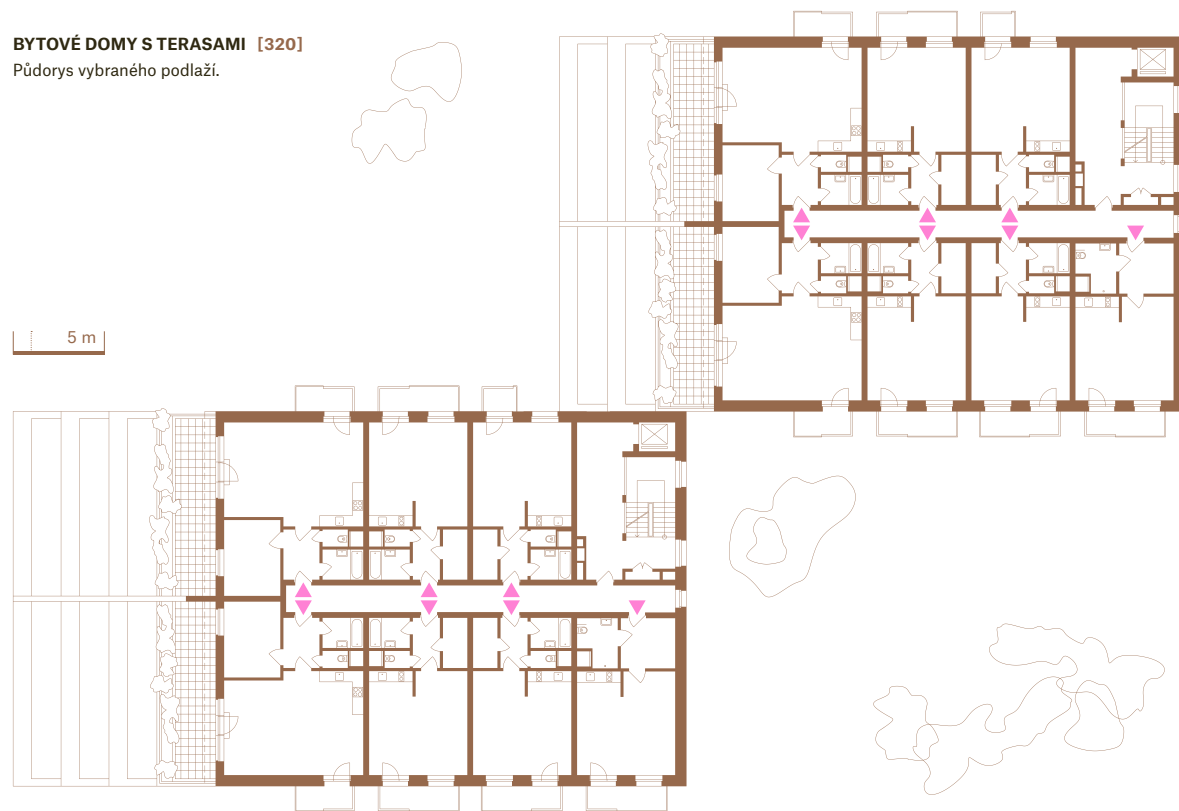

Druhým okrskovým centrem, které bylo spekulativně získáno developery, bylo centrum Lučina v I. okrsku od architekta Miroslava Dufka. V tomto případě se dá realizovaná nástavba považovat za nejbrutálnější zásah do struktury sídliště Lesná, a to i přesto, že autorem je brněnský architektonický ateliér K4. Tlak investora na velký počet bytů vedl architektky Miloše Schneidera a Lenku Kouřilovou k návrhu až šestipodlažního bytového objektu. Hmotově je nástavba tvořena třemi samostatnými bloky – severním, jižním a východním. Zatímco nástavba severního a jižního bloku je tvořena dalšími třemi podlažími, východní soliterní blok („věž“) tvoří dominantu ze strany příjezdu z ulice Seifertova a je převýšen o pět podlaží. Jednotlivé bloky jsou ve dvou úrovních vzájemně propojeny otevřenými lávkami napojenými na hlavní vertikální komunikaci s výtahem ve „věži“.

Konstrukčně i dispozičně jsou bloky tvořeny příčnými stěnami vynášenými původním skeletem KPO v modulové vzdálenosti 6,0 metru. V parteru severního bloku jsou vyhrazeny plochy pro komerční využití. Prostor venkovního schodiště vznikl vynecháním jednoho modulu v severním bloku, čímž jej rozděluje na dvě nestejně veliké části. Byty jsou navrženy s maximální možnou variabilitou. Poslední materiálově odlišené podlaží je tvořeno pravidelně členitou hmotou horních úrovní mezonetových bytů. Bytový dům se čtyřiceti osmi byty využívá svažitého terénu pro nový vjezd do původních halových garáží pod severním blokem se čtyřiceti parkovacími místy určenými rezidentům. Další parkovací místa jsou řešena jako venkovní.

BYTOVÉ DOMY S TERASAMI [320]

Půdorys vybraného podlaží.

BYTOVÉ DOMY S TERASAMI [321]

Pohled na dvojčům z jihu.

Bytové domy s terasami na ulici Tomečkova

Výstavba obytného souboru pěti domů s terasami v místě nerealizovaného propojení sídliště Lesná s Kociánkou byla dokončena v roce 2004. Družstevní domy podle návrhu pražské projekční firmy AD PROJEKT byly spolufinancovány městem Brnem. Vzájemně posunuté objemy skupin po dvou a třech bytových domech vytvářejí z jižní strany ustupující terasy. V úrovni terénu se mimo vstupních a skladovacích prostor domu nacházejí pod domy také zastřešená parkovací stání. V dalších pěti až šesti obytných podlažích se nacházejí byty v různých velikostních kategoriích. Ty jsou soustředěny kolem podélné vnitřní chodby v návaznosti na komunikační blok se schodištěm a výtahem v severní části domů. Malé byty obvykle 1+kk jsou orientovány na východ a západ. K jižní straně s terasou jsou umístěny dva byty větších velikostí (2+kk nebo 3+kk, v závislosti na podlaží). Terasa se zábradlím z betonových květníků je průběžnou stěnou rozdělena na dvě části. Právě tyto květníky u domů s terasami, stejně jako u bytového komplexu Majdalenky, chrání svou hloubkou před nechtěnými pohledy sousedů z vyšších podlaží, čímž zajišťují dokonalý komfort soukromí. Obytný soubor celkově čítá kolem 160 bytů. 296

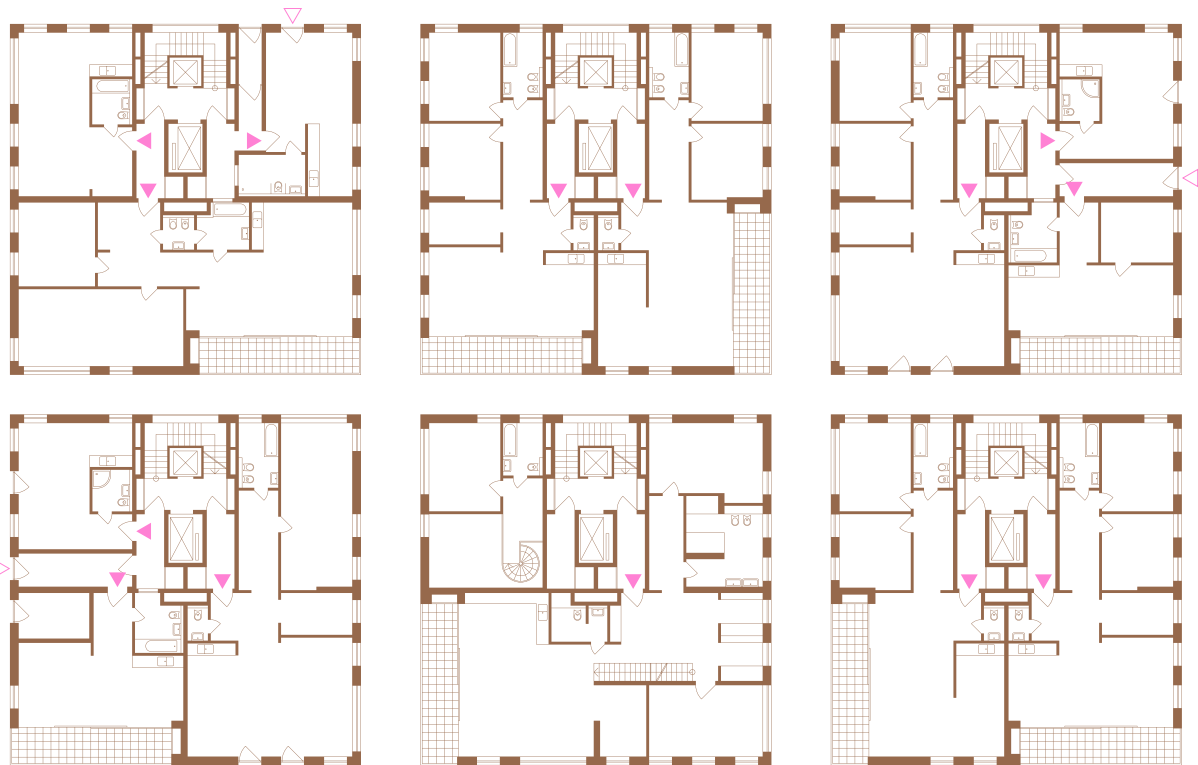
296

Josef Jeřábek, 6. 2. 2016,
z e-mailové komunikace
s autorem.

BYTOVÉ DOMY S TERASAMI [322]

Pohled na trojdům ze západu.

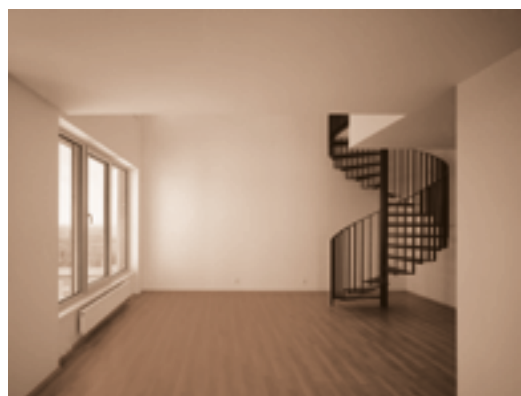
VÝŠKOVÉ DOMY ORION [323]
Půdorysy vybraných podlaží.

5 m

VÝŠKOVÉ DOMY ORION [325]
Pohled na jižní věž. V pozadí budovy Českého metrologického institutu a administrativní budova bývalého VÚGI.

VÝŠKOVÉ DOMY ORION [324]
Interiér mezonetového bytu.

Výškové domy Orion

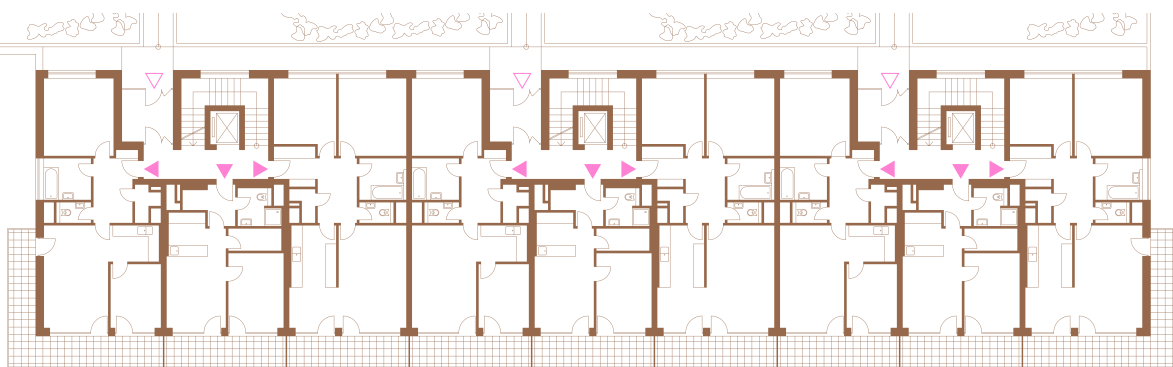
V roce 2009 byl dokončen víceúčelový komplex Orion navržený brněnským ateliérem RUDIŠ—RUDIŠ architekti. Výškové domy se 105 byty navazují na původní motiv sídliště Lesná tvořený skupinami vždy tří věžových bytových domů. Jednoduché hmoty věží na čtvercovém půdorysu a výškou přibližně 53,5 metru reagují na rozsáhlou bariéru zástavby blízkých Majdalenek. Umístění na severním okraji sídliště skýtá otevřený výhled na město, čímž zvyšuje kvalitu bydlení. Trojice patnáctipodlažních věží vyrůstá z jednopodlažní podnože, ve které se nacházejí krytá garážová stání rezidentů. Střecha s parkovou úpravou a dětským hřištěm slouží k jejich nerušenému odpočinku. Čtvercový půdorys o straně 17,6 metru s nosným komunikačním jádrem při severní straně nabízí variabilní členění na jeden až čtyři byty o velikosti 46 až 229 m² včetně mezonetových bytů propojených točitým schodištěm. **297** Výrazová plasticita řešení fasád za použití pouze dvou velikostí oken, světlé omítky a hliníkového perforovaného plechu na zábradlí nárožních loggií je jasnou odezvou na materiálové řešení původního sídliště Lesná.

297

Víceúčelový komplex Orion, Brno.
RUDIŠ—RUDIŠ architekti, s.r.o.
[on-line]. 2009 [cit. 2016-02-03].

VÝŠKOVÉ DOMY ORION [326]
Pohled na trojici věží ze společné platformy s parkovou úpravou.

BYTOVÝ DŮM „OBZOR“ [327]

Půdorys typického podlaží.

5 m

BYTOVÝ DŮM „OBZOR“ [328]

Pohled na bytový dům ze severu.

BYTOVÝ DŮM „OBZOR“ [329]

Pohled do obchodní pasáže — pozůstatek severního křídla původního okrskového centra Obzor.

BYTOVÝ DŮM „OBZOR“ [330]

Pohled na jižní průběžné balkony bytového domu.

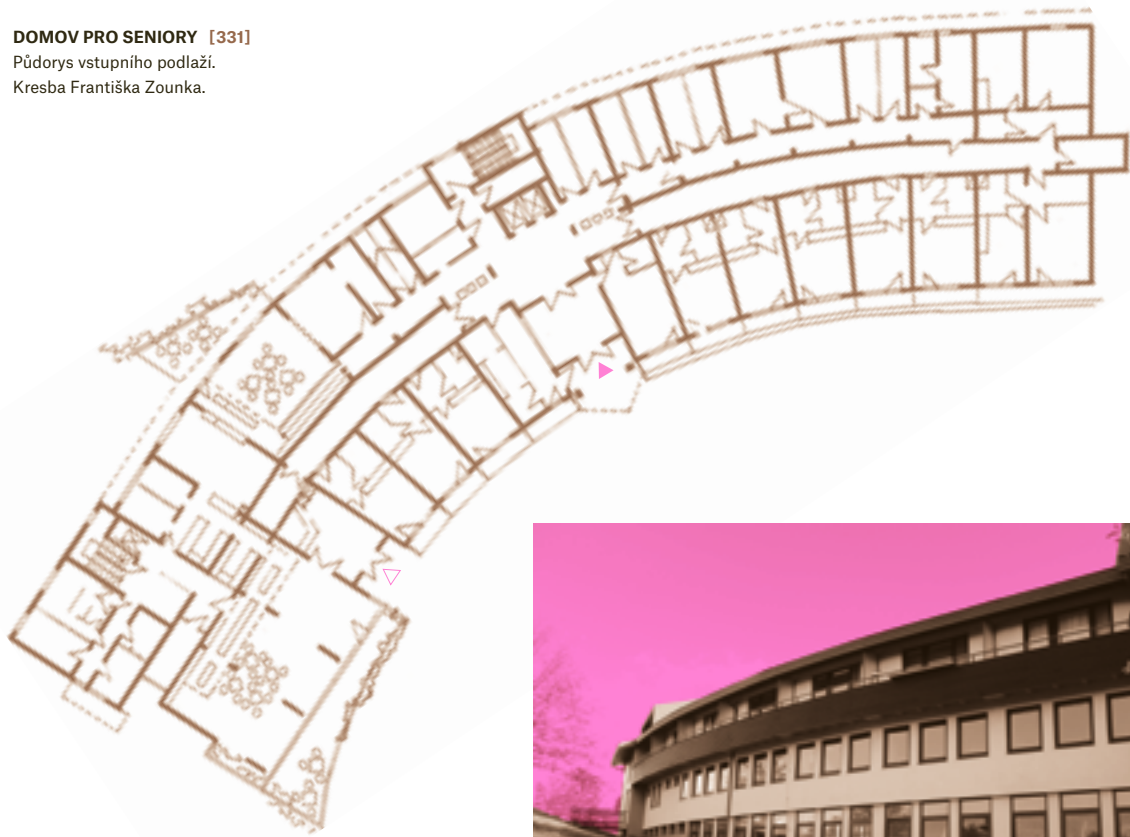
Bytový dům „Obzor“

Nejmladší z developerských projektů realizovaných na sídlišti Lesná s bohatou historií sahající až do roku 2008. V tomto roce vydražila objekt okrskového centra Obzor spolu s architektonickou studií na 170 bytů společnost IMOS development, a.s. Tohoto lukrativního záměru zatím v rozporu s územním plánem se nehodlala společnost IMOS vzdát. Představila upravené verze a vyzvala původního autora centra Obzor architekta Viktora Rudiše k vypracování protinávrhu. Ten, aby splnil požadavek velkého počtu bytů, navrhl trojici patnáctipodlažních věží na jednopodlažní komerční podnoží. Odpor veřejnosti z řad obyvatel Lesné na veřejném projednávání v červenci 2009 donutil investora ze svého plánu ustoupit. Byl vypracován návrh se sníženým počtem bytů. Obavy z opakování spekulativních záměrů vedly sjednocené obyvatele sídliště k podání žádosti o zpracování regulačního plánu Lesná a k pokusu získat památkovou ochranu centra Obzor. Šest let společnost IMOS vyčkávala, než oslovila architekty z ateliéru RAW. Kompromisní návrh architektů Tomáše Rusína a Ivana Wahly s výraznou redukcí počtu bytů v souladu s výškovými limity územní studie se omezil výhradně na plochu stávajícího půdorysu okrskového centra. Na jaře 2018 bylo zdemolováno východní a jižní křídlo, na jehož místě byl postaven čtyřpodlažní bytový dům s třiačtyřiceti byty. Výška navrženého bytového domu odpovídá výškové zástavbě okolních bodových domů. Severní křídlo zůstalo zachováno včetně náplně obchodně-společenské. Vzniklý vnitroblok je využit pro relaxaci, tak jako tomu bylo dříve v atriu okrskového centra. Součástí veřejného prostoru je i zrestaurovaná plastika *Mrtvý pták* od Ladislava Martínka. Architektura nově vzniklého komplexu dokončeného na podzim 2019 odráží v sobě estetické kvality sídliště, a to jak v použitých materiálech (skleněná černá mozaika a keramické cihelné pásy), tak v oprášeném vnějším výrazu pásového členění oken.

DOMOV PRO SENIORY [331]

Půdorys vstupního podlaží.
Kresba Františka Zounka.

5 m

DOMOV PRO SENIORY [332]

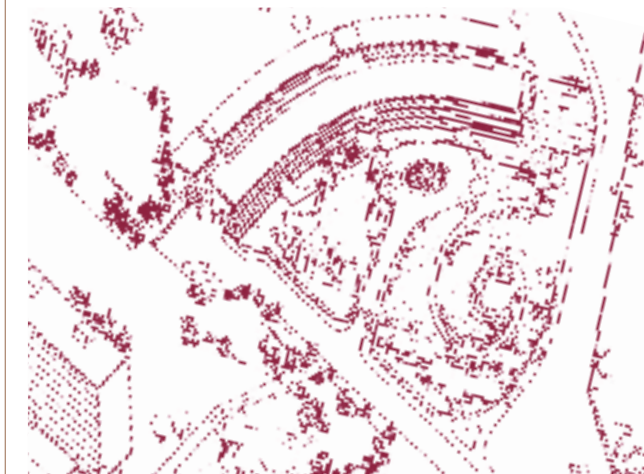
Pohled na exteriéry
a do interiéru domova.

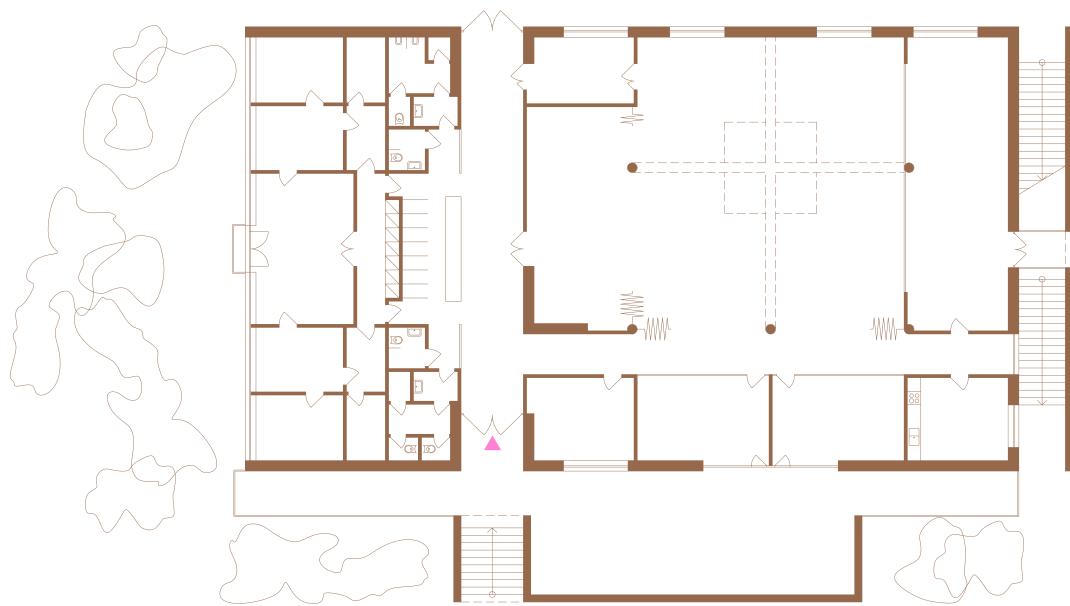
Domov pro seniory

Zatímco v 60. letech žilo na sídlišti Lesná minimum seniorů, o třicet let později tomu bylo zcela naopak a město Brno bylo nuceno řešit problém jeho stárnoucího obyvatelstva. Architekti František Zounek a Miroslav Kolofík v roce 1991 proto vypracovali projekt domova pro seniory. K jeho umístění byla vybrána klidná lokalita veřejné zeleně za ulicí Jurkovičova. Částečně podsklepený třípodlažní objekt je řešený jako dispoziční trojtrakt s vnitřní chodbou, v nejvyšším podlaží přisvětlenou světlíky. Hlavní vstup se nachází v jeho středu a navazuje na kanceláře a na hlavní vstupní halu s komunikačním jádrem. Domov pro seniory nabízí ubytování ve čtyřiceti devíti garsoniérách a v osmi jednopokojových bytech. Všechny byty jsou řešeny jako bezbariérové vybavené vlastní koupelnou a loggií nebo balkonem. Jídlna ve vstupním podlaží slouží i pro docházející seniory. V dalším podlaží se nachází lékařské oddělení s rehabilitací, tělocvična a kadeřnictví. V návaznosti na hlavní halu je zde umístěna společenská místnost a knihovna.

DOMOV PRO SENIORY [333]
Axonometrie
urbanistického řešení.
Kresba Františka Zounka.

DUCHOVNÍ CENTRUM [334]
Půdorys.

DUCHOVNÍ CENTRUM [335]

Duchovní centrum

Po celá desetiletí věřící obyvatelé Lesné snili o místě pro konání bohoslužeb přímo na sídlišti. Až v 90. letech, kdy se věřící mohli scházet v klubovně na Halasově náměstí, se začalo vážně uvažovat o výstavbě duchovního centra a v pozdější fázi i kostela ze sbírek a darů. Za vhodné staveniště bylo vybráno místo původně určené pro lidovou školu umění. Podle návrhu architekta Zdeňka Bureše byl v roce 2004 dokončen jednopodlažní objekt složený z jednoduchých kubických hmot nabízející možnosti společenských činností, besed, vzdělávacích programů a aktivit pro mládež a seniory. K setkávání slouží klubovny, které jsou soustředěny kolem ústředního převýšeného sálu s výraznými průvlyky ve tvaru kříže s horním přísvětlením. Po výstavbě plánovaného kostela se konání bohoslužeb přesune tam a sál bude sloužit přednáškám, koncertům a výstavám.

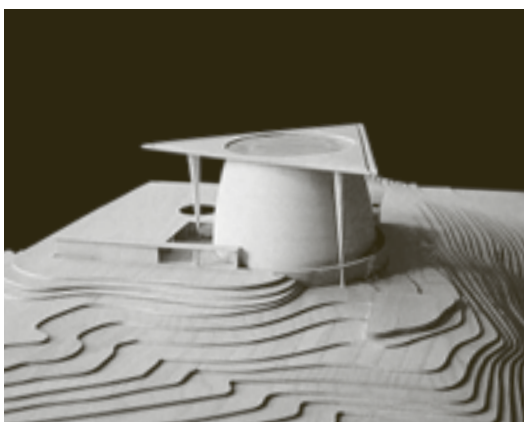
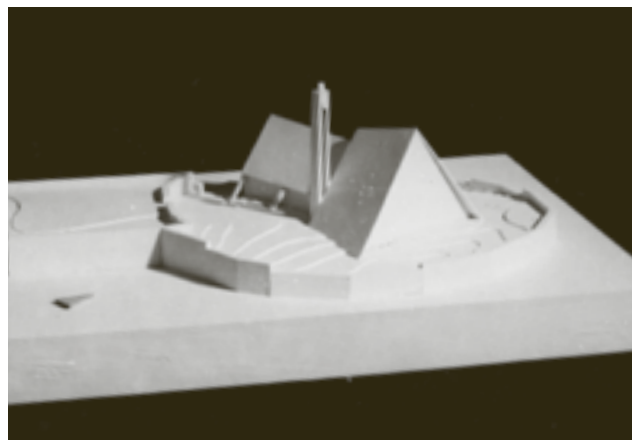

DUCHOVNÍ CENTRUM [336]

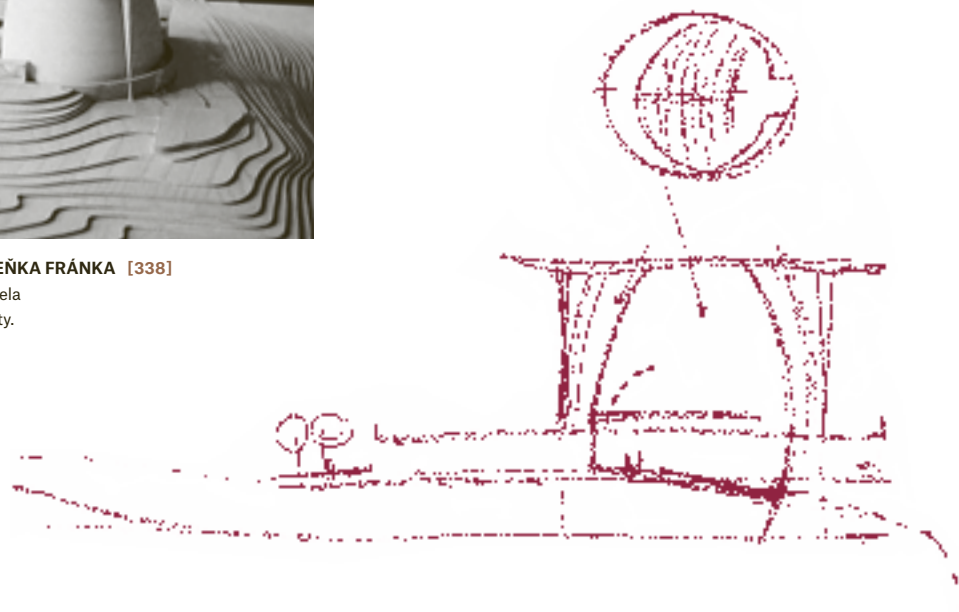
NÁVRH NEREALIZOVANÉHO KOSTELA V TICHÉ [337]

Kresba a sádrový model architekta Karla Hájka z roku 1968, který usiloval o získání zakázky na návrh kostela na brněnském sídlišti Lesná.

NÁVRH ARCHITEKTA ZDEŇKA FRÁNKA [338]

Dřevěný model a skica kostela blahoslavené Marie Restituty.

Kostel

298

Pavel Hověz, 25. 1. 2016, při rozhovoru s autorem.

299

Z dopisu Ing. arch. Karla Hájka ze dne 16. 1. 1969.

300

Kostel v Tiché byl nakonec realizován v 70. letech podle návrhu architekta Lubomíra Šlapety.

301

Po letech plánování a příprav se konečně začne stavět na Lesné kostel. *Severník*. 2016, č. 1, s. 5.

302

O novém kostelu pro brněnskou Lesnou se Zdeňkem Fránkem. Archiweb. [on-line]. 2012 [cit. 2016-02-03].

V uvolněné atmosféře pražského jara v roce 1968 vzešla od věřících obyvatel právě dostavovaného sídliště Lesná iniciativa volající po výstavbě kostela. Ta byla doprovázena peticí s více než 1400 podpisů [298](#), kdy bylo vyžadováno nalezení vhodného provizoria ke konání bohoslužeb a později i místa pro výstavbu samotného kostela. Srpnová okupace však učinila těmto snahám přítrž. Přestože nedošlo ani k ustanovení Jednoty pro stavbu kostela v Brně-Lesné, a ani nestihla být vyhlášena architektonická soutěž, brněnská Lesná dostala nabídku od architekta Karla Hájka na účast v soutěži. [299](#) Architekt Hájek svou toužebnou účast zdůvodnil tím, že je jeden z mála architektů, který studoval chrámové umění, a spolu s dopisem zaslal referenční fotografie modelu a skic nerealizovaného kostela v Tiché u Frenštátu pod Radhoštěm. [300](#)

Myšlenka kostela na Lesné přetrvávala i v období „husákovské“ normalizace a hned po sametové revoluci ještě v prosinci 1989 na aktivu místní skupiny Občanského fóra bylo na návrh Františka Zounka schváleno jeho umístění na výrazném návrší nad tramvajovou smyčkou v Čertově rokli. [301](#) K vypracování projektu byl v polovině 90. let vyzván brněnský architekt Zdeňk Fránek.

Ten společně s architektem Zdeňkem Burešem vypracoval návrh duchovního centra, kostela a fary s řeholním konventem. Zatímco duchovní centrum [⇒ 277](#) bylo v pozměněné podobě architektem Burešem realizováno, na stavbu vlastního kostela již nezbyly peníze. Architekt Fránek se ve svém návrhu inspiroval dvouplášťovou kupolí florentského dómu Santa Maria del Fiore a mezi dvěma klenbami nabízel prostor s mnoha funkcemi. Vzhledem k vysokým panelovým domům v okolí úmyslně ponechal kostel bez věže a ukončil jej trojúhelníkovou střechou s velkou vitráží. Tvar střechy symbolizoval gilotinu, která se stala nacistickým smrtícím nástrojem pro později blahoslavenou Marii Restitutu. [302](#)

Architekt Marek Štěpán byl v letech 1993–1994 spolupracovníkem architekta Fránka, než si později v roce 1997 založil vlastní ateliér. Zdeněk Fránek, 6. 1. 2021, při rozhovoru s autorem.

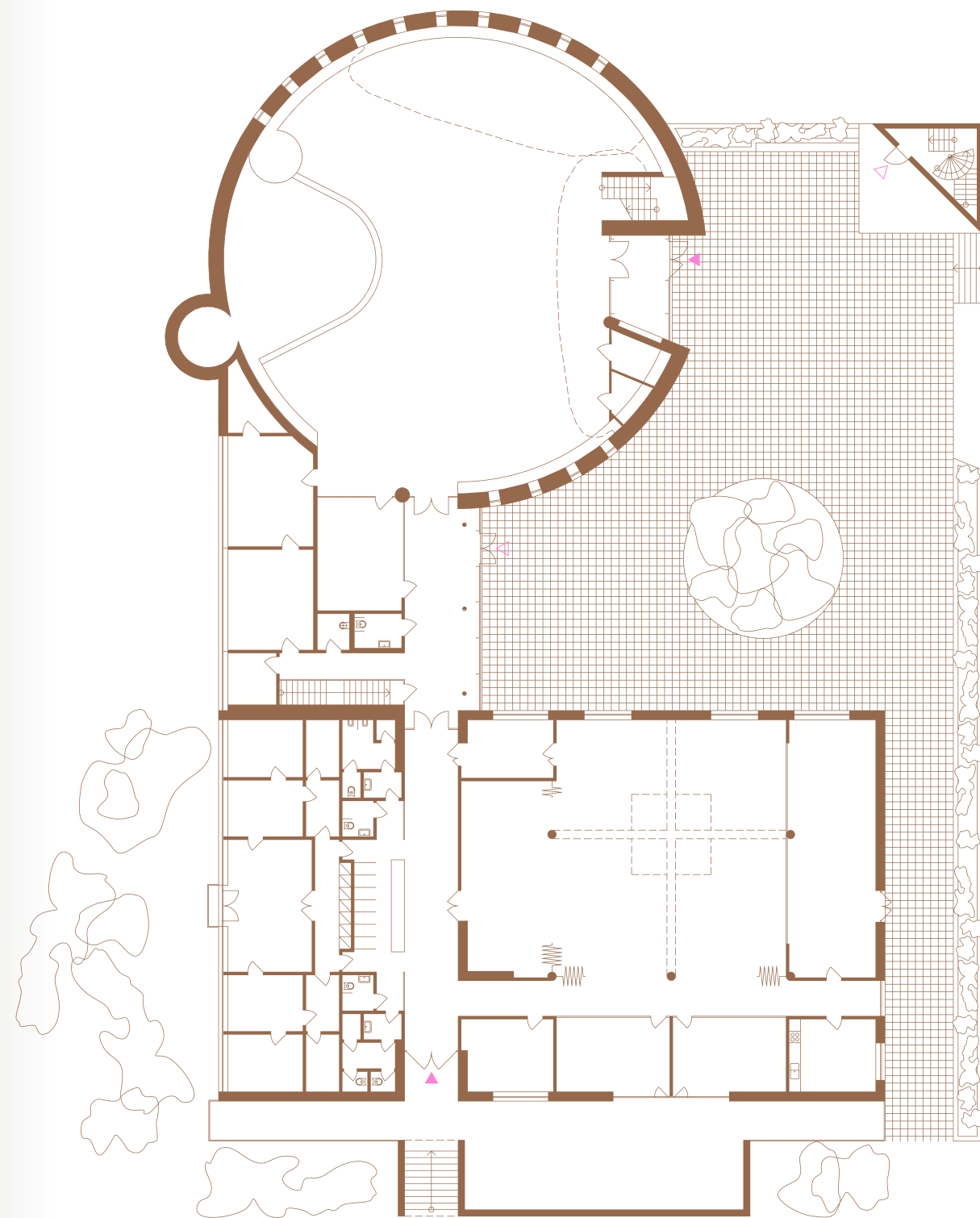
Přestože Zdeněk Fránek na projektu dále pracoval, brněnské biskupství v roce 2011 nakonec rozhodlo o konání architektonické soutěže. Té se Fránek vzhledem k platnému územnímu rozhodnutí neměl důvod zúčastnit. Žádný z předložených jednadvaceti soutěžních návrhů však nebyl porotou doporučen a v roce 2013 se konala další vyzvaná soutěž. Zvítězil návrh architekta Marka Štěpána. **303**

KOSTEL BLAHOŠLAVENÉ MARIE RESTITUTY [339]

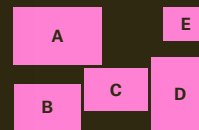
Vítězný návrh Marka Štěpána, který byl realizován v letech 2017–2020, je výrazově jednoduchý a čitelný. Pro kostel byl zvolen jednoduchý tvar válce s prstencem barevných oken vytvářející na betonové skořepině duhový efekt [308]. Samostatnou dominantu tvoří trojboká věž s vyhlídkou na vrcholu. V kubické lucerně na místo zvonu je umístěna zvonkohra. Kostel je propojen s dříve vystavěným duchovním centrem a doplňuje je o další prostory umístěné v suterénu. Součástí dostavby je i propojení se stávajícím duchovním centrem, doplněné o další prostory umístěné v suterénu. Původně zamýšlená betonová panelová fasáda byla v průběhu realizace nahrazena omítkou z břizolitu. Na té architekt Marek Štěpán spolupracoval s brněnským výtvarníkem Petrem Kvíčalou, který navrhl jak dilatační spáry v omítce, tak i symboly, které ji zdobí. Najdeme mezi nimi ratolest, kotvu, srdce a půllitr piva jako oblíbený atribut Marie Restituty. Právě této řeholnici narozené v brněnských Husovicích, kterou nechali v roce 1943 popraviti nacisté, je nový kostel zasvěcen. **304** Výstavba kostela byla financována ze sbírek věřících a drobných dárců.

Po 30 letech práce dokončuje architekt Štěpán kostel blahoslavené Marie Restituty v Brně-Lesné. Earch. [on-line]. 2020 [cit. 2020-10-25].

KOSTEL BLAHOŠLAVENÉ MARIE RESTITUTY [340]
Půdorys duchovního centra a navazujícího kostela.

5 m

A [341]
Pohled od vstupu na presbytář se svatostánkem.

B [342]
Nádvoří s hájkem Olivetským.

C [343]
Pohled na hudební kruchty.

D [344]
Věž se zvonkohrou a vyhlídkou.

E [345]
Pohled z presbytáře na hudební kruchty a nartex.

5

Potenciál sídliště

- 5.1 Lesná a ostatní bytová produkce
- 5.2 Možnosti zahuštění
- 5.3 Velká otázka památkové ochrany

Potenciál sídliště

305

Domy v pozadí: s architektem
Viktorem Rudišem nejen o Lesné
a Ósace. [rozhovor]. *Art & antiques*.
2013, č. 5, s. 32.

306

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015,
při rozhovoru s autorem.

Vlna ostré kritiky v raných 90. letech na adresu socialistických sídlišť mnohdy označovaných za králikárny a za vrchol architektonické banality [305](#) našťastí brzy pominula. Například i pro jednoho z předních kritiků historika architektury Rostislava Šváchu, který je označoval za katastrofu pro česká města, je sídliště dodnes místem spokojeného domova, o čemž v poslední době svědčí jeho články na toto téma. [306](#)

307

V Brně v sídlištní zástavbě bydlí polovina jeho obyvatel.

308

Co ukázal dlouhodobý výzkum brněnských sídlišť. Brno. [on-line]. 2012 [cit. 2016-02-09].

309

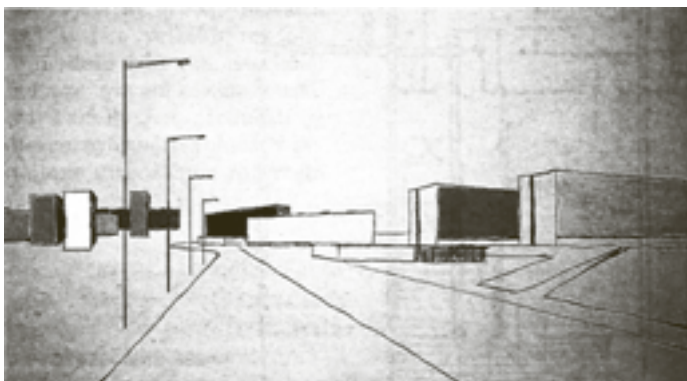
LESOVÁ, Pavlína. *Brněnská sídliště*. Masarykova univerzita. Přírodovědecká fakulta, 2011.

Sídliště se významnou měrou stále podílejí na bytovém fondu a podle odhadů v nich bydlí téměř třetina obyvatel republiky. **307** Odchod obyvatel s vyššími příjmy ze sídliště do vlastního rodinného domu našťastí neznamenal v našich podmínkách vznik sídlištních slumů či ghatt, jak to mnozí sociologové po sametové revoluci předpovídali. Podle četných průzkumů je až na chudší regiony většina obyvatel s životem na sídlišti spokojena. **308** Zatímco ve Východním Německu byla panelová sídliště z důvodu migrace obyvatelstva do rozvinutějšího Západního Německa masivně bourána, v České republice procházela divokou humanizací. Vzhledem ke svému stáří mohou svým obyvatelům nabídnout dobré životní prostředí obvykle s kvalitní parkovou úpravou vzrostlých stromů a bytový standard, kterého nedosahuje mnohdy ani novodobá výstavba. Je bezpochyby, že rozsáhlá revitalizace českých sídlišť přispěla k zachování pestré skladby jejich obyvatel, čemuž také přispívá dodnes probíhající privatizace bytového fondu. **309** Nicméně se i zde nabízejí možnosti jejich strukturu doplnit o nové formy bydlení a tím sídliště více zatraktivnit.

Sídliště se v poslední době stávají oblíbeným tématem výzkumných a vědeckých prací a zůstávají také inspirujícím námětem pro umělce **347**. Přestože ve většině případů tvoří funkční a stále živý organismus města, zůstává i nadále problematická jejich monofunkčnost a problémy s ní spojené.

PERSPEKTIVNÍ SKICA ARCHITEKTŮ [346]
Seskupení hmot kolem západní obvodové komunikace.

SÍDLIŠTĚ V PODÁNÍ VÝTVARNÍKA [347]
Jaroslav Dušek, olej (1999).

MATEŘSKÁ ŠKOLA NA ULICI VACULÍKOVA [348]

S pohledem na deskový dům na ulici Fillova (dnes Střední škola Gemini Brno).

5.1

Lesná a ostatní bytová produkce

Výjimečné postavení sídliště Lesná vynikne teprve ve srovnání s ostatní hromadnou bytovou výstavbou před rokem 1989. Směle ale také obstojí i ve srovnání s porevoluční bytovou produkcí.

Srovnání s bytovou produkcí před rokem 1989

Ačkoli Lesná nebyla prvním panelovým sídlištěm, které se na území Brna postavilo, byla prvním, kterým započala éra velkých brněnských sídlišť. Architekti si uvědomovali výjimečnost situace, která se jim naskytla, a měli nesmírnou touhu tuto příležitost využít. Sídliště se mělo stát vzorem nejenom pro hromadnou výstavbu v Brně, ale pro celé Československo. ³¹⁰ „Lesná měla štěstí, že vznikla v šedesátých letech,“ shrnul poválečné zlaté období československé architektury Viktor Rudiš. ³¹¹ Období, kdy architekti nečelili ekonomickým a politickým tlakům. Období, kdy se do diskuse o bydlení zapojoval celý národ. ³¹² Srovnání socialistických sídlišť lze provést z několika hledisek.

Důležitým hlediskem je vybraná lokalita, která byla v případě sídliště Lesná jedinečná. Mírný jižní svah s výhledem na město v relativně blízké dostupnosti do centra města. V té době město ještě disponovalo širokým výběrem nezastavěných lokalit. Výstavba se obešla bez výrazných zásahů do terénu, a tak sídliště lépe splynulo s okolní krajinou. Byla to ale především přívětivá politická situace, která dovolila navrhnout sídliště s nižší hustotou obyvatel, a plně tak realizovat funkcionalistický sen města v zeleni. To vše se v dalších desetiletích měnilo a pro nová sídliště zbývaly horší a vzdálenější lokality. Vlivem stále přísnějších THU se zvyšovala také jejich hustota zastavění. Zřetelné rozdíly jsou patrné při srovnání brněnského nejstaršího sídliště Lesná (1962–1970) a nejmladšího sídliště Kamenný vrch (1986–1991) ³⁵⁰.

Pozitivně se v případě sídliště Lesná projevil mimořádný zájem všech tří partnerů výstavby, tedy investora, dodavatele a projektanta. Toto souznění v dalším období již nebývalo tak harmonické, což se nepříznivě odrazilo na výsledné podobě mladších sídlišť. Unikátním nebylo ani tak zpracování komplexního harmonogramu proudové výstavby, jako jeho důsledné dodržování. Ojedinelým se také stal proud terénních a sadových úprav, díky kterému byly bytové domy předávány do užívání včetně přístupových chodníků a vzrostlé zeleně. O takové kvalitě veřejného prostoru si na ostatních sídlištích mohli nechat jenom zdát. Zatímco obyvatelé Lesné se stěhovali do plně vybaveného obytného prostředí včetně fungujících obchodů, základních a mateřských škol, obyvatelé mladších sídlišť si museli na občanskou vybavenost počkat i několik let. Sadové úpravy na těchto mladších sídlištích byly obvykle prováděny jimi samotnými v akci „Z“. ¹⁷²

³¹⁰

ŠTAUD, Ondřej. Lesná jako výrazná součást brněnského reliéfu. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 118.

³¹¹

KAVANOVÁ, Lucie. Happy end v panel story: lidé z brněnského sídliště Lesná tlačí svůj domov na seznam památek. *Respekt*. 2014, č. 17, s. 36.

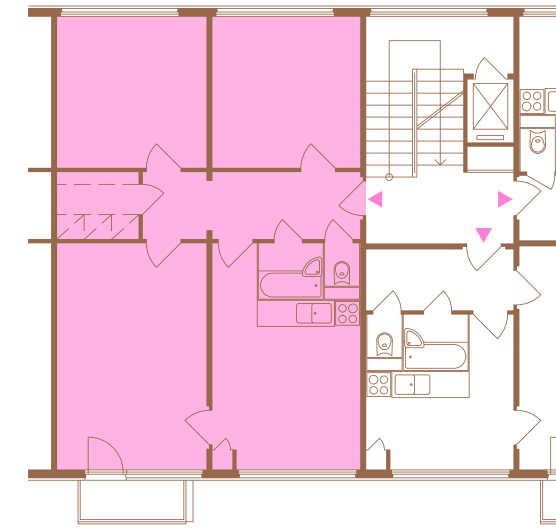
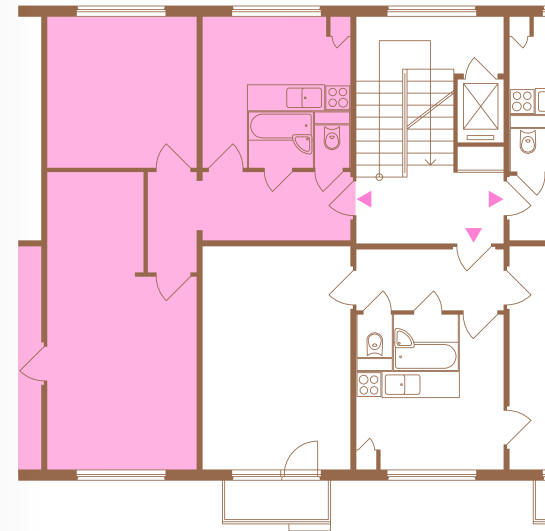
³¹²

ČERVENKA, Vladimír. Celonárodní diskuze o bydlení. *Československý architekt*. 1960, č. 20, s. 1.

SROVNÁNÍ HUSTOTY ZASTAVĚNÍ [350]

Rozvolněná zástavba nejstaršího brněnského sídliště Lesná (1962–1970) vynikne v porovnání naopak s nejmladším sídlištěm Kamenný vrch (1986–1991) zvláště výrazně, když si uvědomíme, že výška nejrozšířenějších bytových domů je shodně v obou případech devítipodlažní.

SROVNÁNÍ PŮVODNÍHO A UPRAVENÉHO TYPU B 60 [351]

Vlevo byt bez šatny se spací nikou, vpravo upravený byt se šatnou a velkou kuchyní s jídelnou.

5 m

Právě souborem objektů občanského vybavení se sídliště Lesná může právem pyšnit. Vzhledem k tomu, že v 60. letech nebyla ještě plně rozvinuta jejich typizace, měli architekti volnou ruku při jejich návrhu. To se projevilo zejména v mimořádně kvalitním řešení vnitřních atrií s vodním prvkem a lavičkami. U pozdějších realizací sídlišť byli architekti nuceni přebírat typové podklady používané v celém Československu. Možnosti jejich autorského přístupu se tak značně omezily.

Přestože počátky panelové výstavby na přelomu 50. a 60. let jsou spojené s horším standardem bytů, obvykle zaviněné malým rozponem, snaha autorů vytvořit na Lesné kvalitní byty je na první pohled zřejmá. František Zounek byl znepokojen zavedenou praxí prostého přebírání typových podkladů architektů, aniž by se zabývali otázkou bydlení: „*Jakmile je vytvořen objemový typ, který je vázán velmi tuze na typizaci prvků a stavební výroby, tak způsobuje odumírání architektonického myšlení, odumírání zodpovědnosti vůči společnosti za to, co dělám, a pouze přebírání dispozic, hotových provozních schémat.*“ [313] Při návrhu bytových domů na sídlišti Lesná kladl tedy důraz na zvýšení komfortu bydlení oproti typovému podkladu B 60. To se mu podařilo zejména úpravou vnitřní dispozice bytu, kdy nově navrženou příčkou vymezil prostor šatny [351]. Právě šatní komory výrazně zvyšují užitnost bytů a ve srovnání s dobovou produkcí (typy G-57, G-58 a B 60) nemají byty na sídlišti Lesná konkurenci. Zatímco kvalita obytného prostředí od svého vrcholu v 60. letech začala u nových sídlišť klesat, konstrukční a dispoziční úroveň novějších soustav (B 70, VVÚ-ETA, P1 a dalších) kvalitou nabízených bytů ranou produkcí značně předčila. [314]

313

Diskuse o typizaci u hranatého stolu. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 6, s. 4.

314

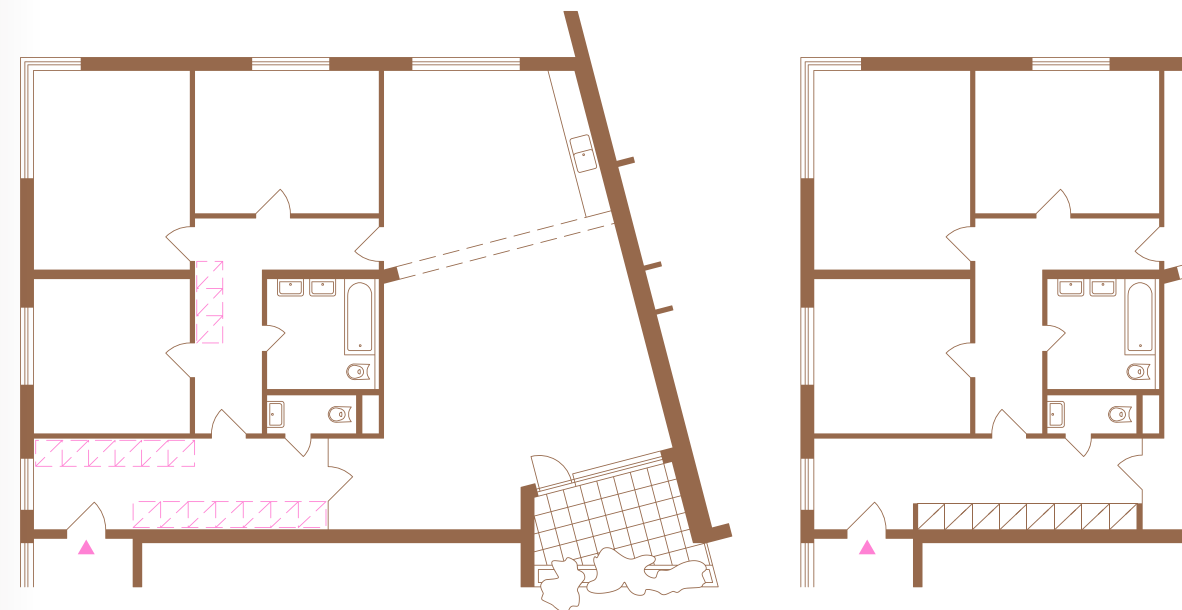
V poslední fázi panelové výstavby ke konci 80. let se například začalo upouštět od používání umakartových jader. Ta byla nahrazována lehkými stěnami z plynosilikátů. Přestože velké rozpory (až 6,0 metru) nabízely rozmanité dispoziční uspořádání bytů, nízká kvalita jejich technického provedení a detailů pouze odrážela tristní stav socialistické stavební výroby.

Srovnání s bytovou produkcí po roce 1989

Vlivem centrálně plánovaného hospodářství se na západě běžný sortiment stával v socialistických podmínkách nedostatkovým, a jeho pořízení tak bylo pro československé občany nedostižným luxusem. Týkalo se to jak běžných potravin, drogistického a průmyslového zboží, tak i stavebního materiálu a zařízení. Nouze o vše se po zvratu politického režimu na konci 80. let časem změnila v přebytek. Naplněná touha dopřát si něco, co ještě před pár lety bylo nedostižné, se projevila zejména v oblasti stavebnictví. Zvýšená poptávka po luxusním bydlení se odrazila stavbou rodinných a bytových domů. Zde se naplno ukázalo pokroucené vnímání komfortu a luxusu způsobené socialistickým nedostatkem.

Panelové domy byly výsledkem avantgardního snažení uspokojit potřeby bydlení širokých mas. Přestože se velikost bytů od těch nejmenších poválečných experimentů neustále zvětšovala, velikost jednotlivých místností málokdy převyšovala minimální doporučené rozměry. Průměrná velikost bytu kategorie 3+1 na sídlišti Lesná byla 71 m² s plochou ložnic kolem 10 až 15 m². Porevoluční bytová výstavba se vyznačovala nabídkou zejména velkých bytů. Pro srovnání byl vybrán byt velikostní kategorie 4+1 v domě s terasami na ulici Majdalenky, který dosahuje užité výtěry 144,1 m² [352]. Byt stejné kategorie v deskovém panelovém domě má užitnou výtěru pouhých 92,3 m² [88]. Přestože ložnice nové výstavby jsou velikostně srovnatelné s velikostí ložnic obdobných bytů na Lesné, rozdíl lze spatřit u společenského obytného prostoru, který u vybraného bytu dosahuje velikosti 56,0 m². Této ploše odpovídá užitná výtěra běžného bytu kategorie 2+1 v panelovém domě. Velké a téměř až nevhodné rozměry nacházíme zejména v plochách komunikací. Zatímco na původním sídlišti Lesná se jedná o plochu přesahující málo přes 10 % užité výtěry bytu, u nových bytů komunikace dosahují až 20 % užité výtěry. Pětinný podíl by ani tak nevalil, kdyby tato plocha byla účelně využita. Užité komfort oceňovaný u sídlištní bytové výstavby na Lesné v podobě šatních komor je u nové produkce velmi silně potlačen. Přestože vstupní haly, chodby a komunikace jsou plošně naddimenzované, jsou vzhledem k jejich dispozičnímu uspořádání těžce zařiditelné. Zde se nejvíce projevuje porevoluční pokřivené vnímání komfortu novými uživateli. Komfort v podobě nadměrné velikosti bytu a velikosti společenského obytného prostoru převážil nad komfortem účelnosti a dostatku úložných prostor. Vybraný byt o výtěře 144,1 m² kategorie 4+1 s 20% podílem vnitřních komunikací neobsahuje žádnou šatní komoru pro uložení sezonního oblečení, a ani neobsahuje architektem vymezené místo pro umístění vestavěných skříní. Ačkoli lze volné plochy stěn využít pro přístavění šatních skříní, bude jejich hloubka vždy zasahovat do volného průchodu, okna nebo skleněné stěny. Bez stavebních úprav není možné plně využívat komfortu úložných prostor v bytě [353].

Zatímco u výše vybraného velkého bytu 4+1 alespoň existuje možnost využít pro šatní skříně mezibytovou stěnu, u dalších bytů je umístění skříní zcela nemožné [354]. Vstupní haly o ploše mnohdy až 17 m² tvoří hlavní komunikační uzel v bytě. Díky tomu se na každé stěně haly objevují

BYT KATEGORIE 4+1 NA ULICI MAJDALENKY [352] [353]

Ukázka neprakticky řešeného a plošně předimenzovaného vícepokojového bytu.

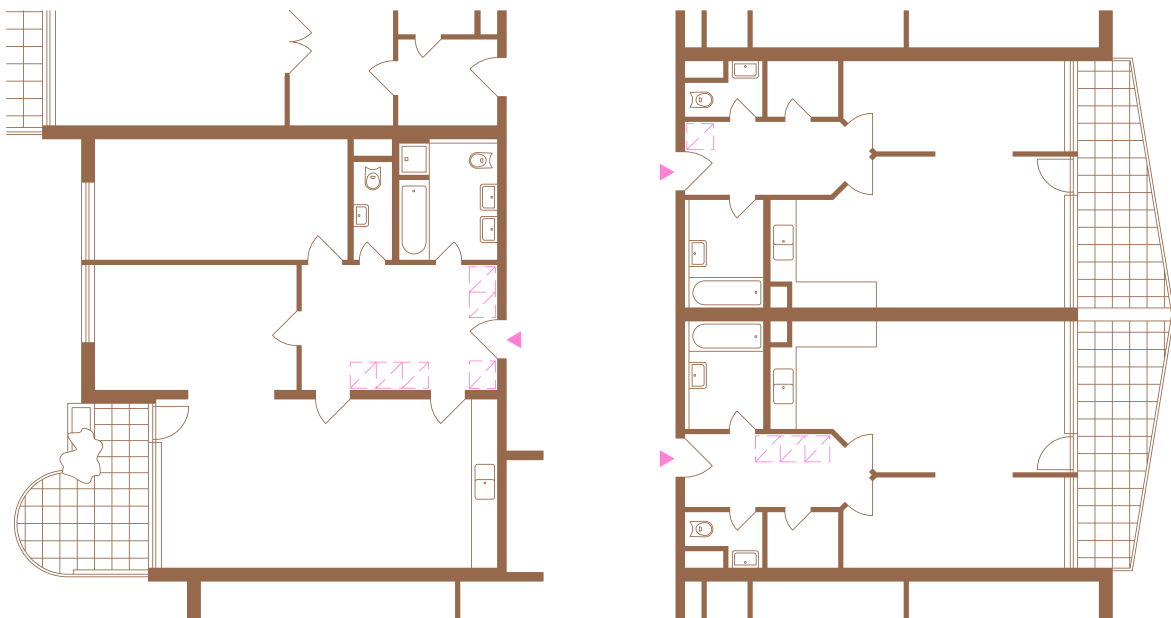
Vlevo stávající úprava bez vestavěných skříní, vpravo navrhovaná stavební úprava autora.

5 m

dveře do jednotlivých místností a není možné zde umístit souvislou řadu plnohodnotných skříní. V krajním případě lze umístit tak, že zasahují do vstupních dveří bytu [355].

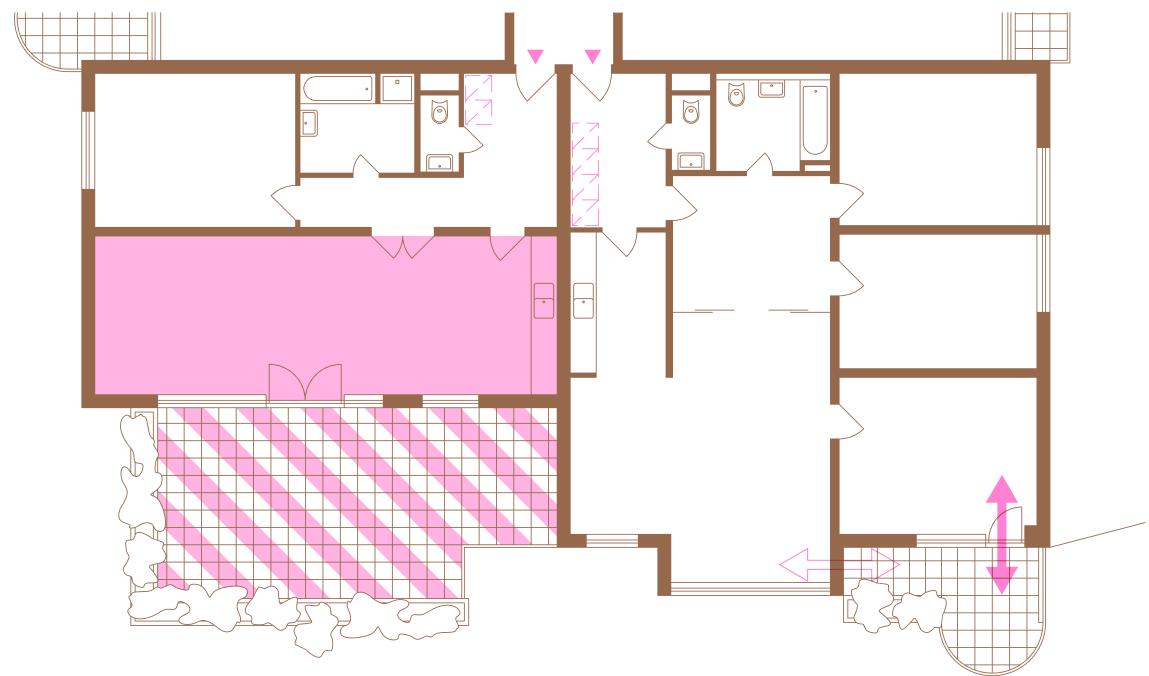
Pro porevoluční výstavbu je také typické umístění dvou umyvadel v koupelně. Přestože nemají téměř žádné praktické využití, je toto demonstrativní znásobení důsledkem chybějícího sortimentu v oblasti zdravotní keramiky před rokem 1989 (zejména nedostatkových umyvadel s tzv. nohou). Tato obliba se však kladně projevila v jejich umístění do prostoru WC, kde alespoň zvyšují hygienický komfort jejich uživatelů.

Terasové domy nebyly v Československu tak rozšířenou typologickou formou bydlení, jako tomu bylo například v západní Evropě. Pozice domů ve svažitém terénu nevyhovovala nárokům hromadné výstavby, a proto této neobvyklé formy bydlení bylo v menší míře využíváno pouze stavebními družstvy. Oproti typizovaným balkonům hloubky 1,2 metru domy s prostorovými terasami nabízely nebývalý komfort a při správném provedení i plnou intimitu. Uživatelům tak umožnily stolovat, odpočívat a slunit se v přímé návaznosti na byt. V případě bytového domu na ulici Majdalenky se však můžeme setkat s ne zcela pochopenými výhodami domu s terasami. V bytě kategorie 2+kk [355] je například patrný výrazný nepoměr mezi kategorií bytu a velikostí přilehlé terasy, která dosahuje poloviny užité plochy bytu. V dalším příkladu bytu kategorie 4+kk je terasa nesmyslně přístupná z jedné ložnice, takže není možné ji využívat pro společenské účely (například rodinné stolování). Přitom dispoziční uspořádání bytu umožňuje alespoň její částečné napojení na obývací prostor [355].

VSTUPNÍ HALY BYTŮ NA ULICI MAJDALENKY [354]

Absence vestavěných skříní v bytech způsobuje jejich problematické dodatečné umístění ve vstupních halách, kde jsou v kolizi s dveřmi do dalších místností.

TERASY BYTŮ NA ULICI MAJDALENKY [355]

Na ukázce bytu vlevo je nepoměrně rozlehlá terasa vzhledem k ploše navazujícího obývacího prostoru. V bytě vpravo se opakuje problém s umístěním úložných prostor, dále plošně komfortní terasa sousedí s ložnicí namísto obývacího prostoru. Nelze ji tudíž využívat pro stolování rodiny.

Právě tento neuspokojující užitný komfort porevoluční bytové produkce prezentovaný v nedostatečných úložných prostorech, neekonomicky řešených plochách komunikací nebo s málo využitelnými terasami je natolik závažný, že úspornější panelová produkce může směle této výstavbě konkurovat. Sídlištní výstavba na Lesné si navíc zachovává sympatie mnohých uživatelů svým jednoduchým výrazem a praktickým provozem.

BOČNÍ ŠTÍT BYTOVÉHO DOMU NA ULICI ARBESOVA [356]

Pohled od Čertovy rokle.

315

KOHOUT, Michal a TITTL, Filip. Struktura sídlišť. *Bulletin ČKA*. 2015, č. 1, s. 48.

Aplikované modernistické principy Athénské charty (1933) předurčily sídliště do radikální podoby umělecko-technologického experimentu. **315** Rozbití tradiční struktury vedlo k urychlené expanzi široké škály urbanistických typologií, které se lišily nejenom vůči zástavbě klasického města, ale mnohdy i mezi sebou navzájem. Tato škála představuje morfologické typy, které víceméně odpovídají časovému období výstavby sídlišť jednotlivých generací. **316** Přestože nelze vnímat jejich modernistické uvolnění

316

Výraz sídlištních struktur odrážel zejména vývoj technologie a stupeň prefabrikace. Mezi základní morfologické typy patří: řádky, pole, pseudobloky, superbloky, volné kompozice a superstruktury.

jako protipól k tradičnímu městu, ukazuje se, že specifická sídlištní struktura neumožňuje intuitivní vrstvení času. Přístup architektů k návrhu nového celku jako abstraktního obrazu složeného z jednotlivých typologií, opakujících se kompozic a struktur vedl k naplnění Le Corbusierovské myšlenky domu jako stroje na bydlení obklopeného parkem. To v současné době vede zejména k problémům nalezení hranice mezi veřejným a soukromým prostorem, a tedy případných vstupů do území. Zatímco u tradičního města s pevnou strukturou je proluka v zástavbě jasně zřetelná, a není tedy pochyb o tom, že ji lze doplnit, na sídlištních je velmi problematické najít vhodné místo pro obohacení novým stavebním záměrem. **317** Dalším problémem je především zásah do autorsky ztvárněného díla navrženého kolektivem architektů, u kterého by právě nová intervence do již stabilizovaného území znamenala porušení, v horším případě přímo zničení původního urbanistického konceptu.

317

KOHOUT, Michal, TICHÝ, David a TITTL, Filip. Specifika a možnosti adaptace sídlišť. *Bulletin ČKA*. 2015, č. 1, s. 69.

Přestože s potenciálem sídliště Lesná může úzce souviset jeho případné zahuštění, je potřeba vnímat celý autorský soubor jako kompozici, u které není možný razantní zásah do jeho urbanistické struktury. Tu lze charakterizovat jako morfologii volné kompozice charakterizované skupinami domů různých proporcí bez zjevné hierarchie s komunikačním systémem se slepými ulicemi. **318**

318

KOHOUT, Michal, TITTL, Filip. Struktura sídlišť. *Bulletin ČKA*. 2015, č. 1, s. 50.

První pokusy o zahuštění spadají do 80. let, kdy se dostavba sídlištních celků stala aktuálním tématem. Kupodivu důvodem nebyla snaha o humanizaci, tedy polidštění sídliště a přiblížení jeho struktury rostlému městu, ale zejména kritika plýtvání zemědělským půdním fondem. Nízká hustota obyvatel na Lesné (197 dobyvatel na hektar) tak v roce 1985 vedla k vypracování konceptu řešení její dostavby. V lokalitách ulic Jurkovičova a Okružní měly být postaveny nové dvanáctipodlažní bytové domy s 467 byty. **319** Nevole ze strany obyvatel Lesné, a zejména jejich argument, že hustota obyvatel v okřscích je po odečtu plochy Čertovy rokle srovnatelná s ostatními sídlišti (280–300 dobyvatel na hektar), vedla nadřazené orgány k postupnému opuštění této myšlenky. Neopuštěná ale zůstala myšlenka na vybudování mnohopodlažního komplexu budov školy pro

319

O dostavbě Lesné. *Brněnský večerník*. 1985, č. 77, s. 1–2.

320

DOLEŽAL, Ludvík. Některé dřívější snahy ve věci zachování Lesné. In: *Lesná — 50 let sídliště*. 2012, s. 45–46.

slepé a slabozraké v územní rezervě nepostavené čtvrté základní školy nad konečnou tramvaje v Čertově rokli. Nebýt 17. listopadu 1989, byl by zcela jistě záměr uskutečněn. **320**

Později realizované zahuštění formou nástaveb bytových domů a původních okřskových center s sebou přineslo problémy zejména v dopravě. Větší počet bytů nebyl kompenzován novými parkovišti a boj o parkovací místa se ještě více vyostřil. Požadavek obyvatel Lesné dosáhnout u nových investičních záměrů (například v lokalitě okřskového centra Obzor) dvou parkovacích míst na jeden byt byl zcela oprávněný. Vzhledem k tržní ceně bytů v těchto bytových domech lze předpokládat vyšší sociální status nových obyvatel, a tedy i existenci většího počtu aut. Není však důvod se obávat sociálních problémů vyvolaných rozdílnými majetkovými poměry nových a původních obyvatel. Stejně tak není důvod se obávat poklesu tržní ceny starší zástavby v blízkosti té nové. Spíše naopak. Je prokázáno, že vhodné novodobé zásahy s sebou přinášejí možnosti nových nabídek a služeb (nové obchody), a tím tržní cenu blízkého okolí zvyšují. Problémy s novými obyvateli vznikají zejména ve vyloučených lokalitách v souvislosti s jejich nuceným, obvykle státem dotovaným umístěním. V případě nových obyvatel na sídlišti Lesná lze však počítat se zcela dobrovolným rozhodnutím, a tedy přizpůsobením se stávajícím strukturám.

Vzhledem k vysoké poptávce po bydlení na území sídliště nelze možnost nové výstavby zcela vyloučit. To by se však již nemělo ve velkém měřítku týkat původního kompozičně ztvárněného sídliště. To snese pouze drobné obohacení veřejného prostoru o občanskou vybavenost nebo drobné dočasné stavby v charakteru městského mobiliáře umístěné ve volných zelených plochách. Investorské záměry vedoucí k zástavbě svahů Čertovy rokle dvojdomy **321** jsou však zcela nepřijatelné.

321

MOTÝL, Ivan. Památky z panelů: Utopie, či realita? *Týden*. 2013, č. 22, s. 32.

Vhodné lokality pro výstavbu pestřejších forem bydlení a drobných služeb lze nalézt při okraji sídliště. Ta by měla být zastoupena především rodinným bydlením, o kterém snili autoři sídliště již v 60. letech a které bylo později, ač v omezené formě, realizováno družstevní výstavbou.

5.3

Velká otázka památkové ochrany

Širokou veřejností je památková ochrana přirozeně spojována s nemovitými objekty vykazujícími nezpochybnitelné kulturní hodnoty. Automaticky jsou do této kategorie začleňovány stavby historické a stavby s výrazně členitou a dekorativní fasádou. Právě stáří a zdobnost bývá u laiků základním kritériem pro určení toho, zda je objekt hoděn památkové ochrany, nebo ne. Časový odstup je i nadále pro posouzení nezbytným měřítkem. Jak praxe ale ukazuje, je pomyslná půlstoletá hranice nedostačující.

Do této kategorie spadá i sídliště Lesná, které v roce 2015 oslavilo padesátileté jubileum svého pojmenování. Přestože mnohá sídliště z 60. let vykazují viditelné kvality, jen málokdo si je umí představit jako kulturní památky. Přitom výstavba činžovních domů z konce 19. století s typovou vnitřní dispozicí se dá svou expanzí lehce srovnat s hromadnou socialistickou bytovou výstavbou. Na rozdíl od utilitární poválečné produkce se ale vyznačovala historizujícími fasádami, tedy z pohledu laika prvkem hodným památkové ochrany. Právě části fasád jsou u těchto domů obdobně předvyrobené jako stavební díly zprůmyslněného stavebnictví. Zdobné prvky na fasádách byly architektem vybírány z firemních katalogů jako prefabrikáty podle vkusu stavebníka. Přesto tyto stylově [322] sjednocené fasády nepochybně přidávají na kvalitě obytného prostředí a vzhledu celých městských čtvrtí. Není proto divu, že jsou leckdy památkově chráněné pouze fasády a ne celé bytové domy.

Ačkoli kvalita moderní meziválečné výstavby je u mnohých staveb památkovým statusem již ochráněná, stavby poválečného období se potýkají s nedůvěrou veřejnosti zejména pro spojení s komunistickým režimem. Paradoxem zůstává, že z období stalinského socialistického realismu je chráněno více staveb než z období následujícího spojeného s érou politického a kulturního uvolnění, označovaného pateticky jako „zlatá šedesátá léta“. Právě tyto stavby, svou architekturou navazující na mezinárodní styl, jsou v poslední době nejvíce ohrožené. Morálně a technicky dožití objekty se stávají předmětem necitlivých stavebních úprav, nebo jsou přímo likvidovány. Zatímco železniční nádraží v Havířově architekta Josefa Hrejsemnou se před demolicí díky zájmu odborné veřejnosti zachránilo, obchodní dům Ještěd v Liberci architekta Karla Hubáčka byl i přes podobné vzbouření veřejnosti zbourán. Přitom televizní vysílač na Ještědu od stejného autora je od roku 1998 kulturní památkou.

Ukazuje se, že velký podíl na míře porozumění významu této moderní architektury má nepochybně osvěta. Bohužel její absence zapříčiňuje v dané problematice tápání nikoli jen laické veřejnosti, ale především mocenských a administrativních struktur státu, které nedokážou kvalitu rozpoznat, a už vůbec ne ji ohodnotit. [323]

322

Pro bytovou výstavbu na konci 19. století se obvykle užíval styl neoklasicismu a v menší míře neorenesance. Ta spolu s neogotikou a s neobarokem byla oblíbeným stylem pro veřejné stavby.

323

STRAKOŠ, Martin. Havířov a jeho železniční nádraží. Poznámky k architektuře výpravní budovy a k ochraně staveb pozdního modernismu. In: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2014*. 2014, s. 82.

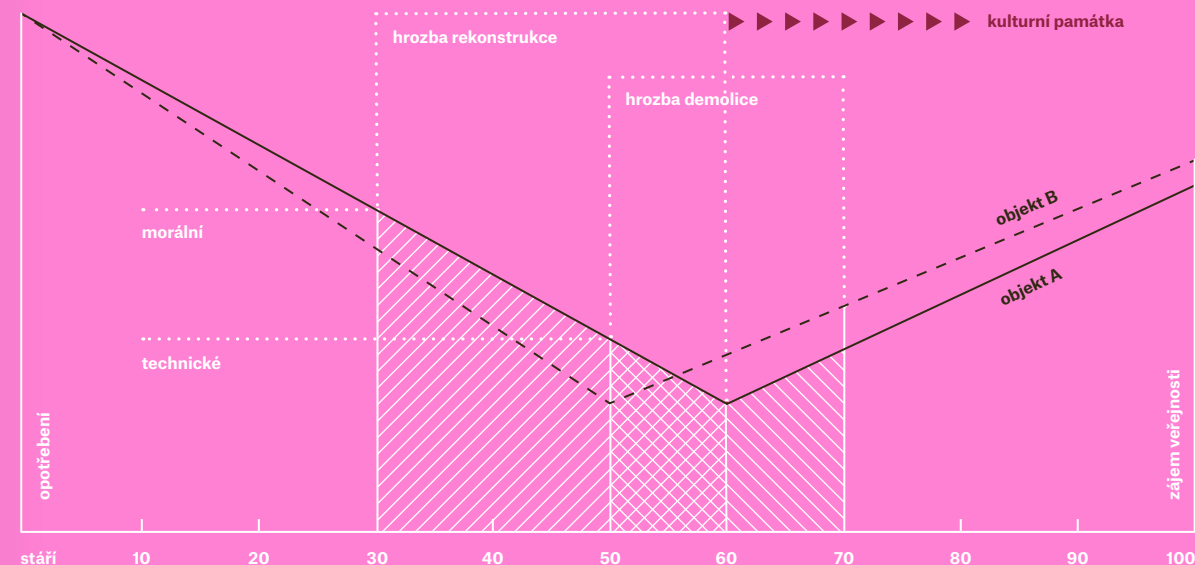
Ochrana památkového fondu se v České republice řídí zákonem č. 20/1987 Sb. Vybraná skupina z tohoto fondu je chráněna zvýšenou měrou jako kulturní památky a památkově chráněná území.

Přestože výklad památkového zákona nevylučuje, aby se kulturní památkou stala soudobá stavba, je pro nestranné odborné posouzení hodnoty věci nezbytný časový odstup. Právě ona pomyslná půlstoletá hranice umožňuje objektivní srovnání posuzované věci nejenom s obdobnou produkcí daného období, ale také s produkcí mnohem mladší, čímž může její kvalita nabýt na významu. Klíčovým znakem pro posouzení je dochovaná autenticita dané věci. K uznávané původnosti vedou obvykle dvě cesty. Tou první a velmi častou je především zanedbaná údržba, a to jak z důvodu nedostatku finančních prostředků na modernizaci, tak z důvodu nezájmu vlastníka do věci cokoli investovat. Druhou, a tím i velmi ojedinělou cestou, je naopak vlastníkovu uvědomění výjimečné kvality vyjádřené až pietním přístupem k dané věci.

Technická i morální životnost objektu je závislá jednak na jeho typologickém druhu, ale především na kvalitě použitých materiálů a kvalitě samotného technického provedení. Stavební objekt za své existence čelí dvěma hrozbám. První se objeví po třicátém roce stáří, kdy se překoná hranice morálního opotřebení a vlastník začíná uvažovat o jeho rekonstrukci. Druhá hrozba nastane při překonání hranice technického opotřebení kolem padesátého roku stáří, kdy se vlastník rozhoduje, zda přistoupí ke generální opravě, nebo zda je ekonomičtější objekt zbourat a postavit nový. Příčinou mohou být například vysoké náklady na údržbu objektu nebo jeho špatný technický stav. Zájem o objekt od jeho uvedení do provozu v čase pozvolna klesá. Je to dáno jeho čím dál méně atraktivním vzhledem. Objekt se stává pro své okolí nezajímavým. Zlom ve vnímání začíná přibližně po padesáti letech, kdy nejprve odborná a poté s časovým odstupem i část laické veřejnosti rozpozná kvalitu daného objektu. Chybějící osvěta a hlubší uvědomění v celé společnosti jsou omezujícími limity bránícími v pochopení významu moderní architektury. Tím je zejména poznamenán vlastník, který svým rozhodnutím k necitlivé generální opravě nebo k demolici vyvolá očekávaný odpor části veřejnosti. Ta se pak jakoukoli cestou snaží záměru zabránit a téměř vždy spoléhá na zdoluhavý správní proces prohlášení dané věci za kulturní památku. Kroky vlastníka jsou přitom obvykle vedeny nezištnou snahou po vzoru ostatních zmodernizovat chátrající objekt, aniž by se snažil pochopit význam kulturní hodnoty svého majetku.

Přestože se obyvatelům na Lesné v 60. letech dostalo ojedinělé péče v podobě komplexně fungujících obytných okrsků, jejich vztah k domům byl srovnatelný se situací na jakémkoliv jiném sídlišti. Panelové bytové domy byly pro mnohé uživatele pouhým naplněním snu o samostatném bydlení. Na domech v péči družstva, podniku nebo města se v průběhu let prováděla běžná údržba bez většího zájmu jejich obyvatel. Průlom nastal až po roce 1989, kdy se měnily vlastnické struktury na sídlišti a vznikala menší družstva nebo společenství vlastníků. Ta ve snaze zkrášlení čerstvě nabytého majetku po vzoru jiných humanizovaných sídlišť přistupovala k zásahům, které zcela měnily tvář jednotlivých domů.

Schéma zrodu památky

Zájem veřejnosti o objekt A (například lidmi hojně využívaný objekt veřejného občanského vybavení) od uvedení do provozu (stáří 0) časem pozvolna klesá. Je to způsobeno méně atraktivním vzhledem už stojícího objektu vlivem stárnutí a jistou nekonkurenceschopností vůči novým a soudobějším objektům. Opotřebení objektu A se v čase prohlubuje a tato zastaralost vede k první hrozbě překonání hranice morálního opotřebení (stáří 30), tedy k hrozbě modernizace. Tato hrozba je nebezpečná především pro velké riziko možné ztráty autenticity, tedy pozbytí dokumentární paměti o stylu a úrovni dokončovacích pracích (fasád, okenních a dveřních výplní, podlah, povrchových úprav, ...), vnitřního zařízení včetně mobiliáře a zařizovacích předmětů technického vybavení. V případě podlehnutí první hrozbě či v lepším případě její překonání díky nezájmu vlastníka se po pár desetiletích dostáváme k druhé hrozbě (stáří 50). Zájem širší veřejnosti o objekt je na minimu. Objekt je nezajímavý, zastaralý a uživatelsky dožilý. Začínají se projevovat technické poruchy způsobené krajní životností použitých materiálů jak na vnitřním vybavení, tak i na důležitých nosných konstrukcích. Vlastník objektu na poruchy poukazuje a zvažuje nákladnou generální opravu nebo demolici. V této době si kvalitě objektu začíná všimnout odborná veřejnost (historikové, architekti, památkáři, ...). Činí tak na základě srovnání se soudobou produkcí, anebo právě objevenou ojedinělostí v produkci dobové. K odborné veřejnosti se časem přidává část laické veřejnosti, která rozumí výkladu jejich odůvodnění a není jí lhostejné dění kolem. Zájem širší veřejnosti o objekt začíná v čase opět narůstat. Až určitá míra zájmu společnosti vyvolá pozornost na úrovni státu (stáří 60) a cesta ke zpamátnění v té době už historického objektu je otevřena.

U objektu B je tomu podobně, jen k hrozbám dochází dříve či později v závislosti na typologickém druhu a morálním nebo technickém dožití použitých materiálů. Je samozřejmostí, že všech objektů se dané schéma netýká, resp. jeho druhé části. Zájem společnosti o objekt v čase nenarůstá, anebo se může projevit výrazně později.

Vlivem zrychleného způsobu života, působení tlaku módních trendů, ale také touha experimentovat s novými styly, se morální opotřebení projevuje mnohem dříve, než tomu bylo kdykoli předtím. Například interiér bytu nebo častěji koupelny či kuchyně se jeho uživateli přestává líbit už po pár letech používání a dochází k jejich stylovému redesignu. Obyvatelé jsou sice na nějakou dobu opět „in“, ale z hlediska ochrany památek a péče o kulturní dědictví dochází k dobrovolnému smazání stopy našeho současného bytí.

PANORAMATICKÝ POHLED NA SÍDLIŠTĚ LESNÁ [358]

V popředí okrskové centrum Lučina, základní škola a bytové domy na ulici Nejedlého.

325

MALEČEK, Martin. Sídliště Lesná — unikátní příklad panelového obytného celku. In: *Brno v proměnách staletí*. 2014, s. 185.

O zapsání sídliště Lesná jako celku na seznam nemovitých kulturních památek se pokusil již v roce 2004 architekt Viktor Rudiš. [325] Byla to reakce na prováděné nástavby deskových bytových domů ve vlastnictví města ve snaze zabránit dalším, a zachovat tak jednotný a kultivovaný architektonický výraz sídliště. K zápisu přispívalo zejména krásné prostředí parku se vzrostlou zelení prolínající se celým územím, ale i po letech stále zachované a kvalitní povrchy domů z mramorové drti. Přestože brněnské pracoviště Národního památkového ústavu jeho návrh na zpamátování sídliště podpořilo, ministerstvo kultury podnět na prohlášení Lesné za kulturní památku zamítlo. Uznalo ale, že sídliště vykazuje nesporné urbanistické hodnoty, které by bylo možné v budoucnu ochránit režimem městské památkové zóny. [326] V tomto případě byla uskutečněna první hrozba, → 303 kdy v relativně krátkém čase (po necelých čtyřiceti letech) započala modernizace bytového fondu. Tedy dříve, než by kvality technicistního výrazu panelových domů mohla veřejnost ocenit. Právě krátký časový odstup a prozatím malý zájem odborné veřejnosti o toto téma nepřevážily v argumentech ministerstva k památkové ochraně. To vedlo k dalším nástavbám bytových domů a k postupné náhradě původních balkonů za betonové loggie. Fasády horizontálního členění s kvalitními povrchy a barevnými meziokenními dílci byly zateplovány a opatřovány zářivými omítkami. [327]

326

Viktor Rudiš, 16. 12. 2015, při rozhovoru s autorem.

327

O revitalizaci sídliště bylo pojednááno v předchozí kapitole. → 234

328

MALEČEK, Martin. Sídliště Lesná — unikátní příklad panelového obytného celku. In: *Brno v proměnách staletí*. 2014, s. 186.

329

KOŘÍNKOVÁ, Jana. Obytný soubor Lesná. *Zprávy památkové péče*. 2015, č. 4, s. 325–326.

330

Komise pro ochranu památkového fondu vzniklého ve druhé polovině 20. století vznikla v roce 2014 jako poradní orgán generální ředitelky Národního památkového ústavu Ing. arch. Naděždy Goryczkové.

Stupňující se tlaky investorů na zahušťování sídliště novou bytovou výstavbou podněcovaly k obavám možného narušení dálkových pohledů a ke zničení původní urbanistické koncepce. To vedlo v červenci 2009 obyvatelé Lesné nejprve k žádosti o zpracování regulačního plánu a následně i ke zpracování urbanistického odborného posudku na vliv změny územního plánu z hlediska krajinného rázu a urbanistických hodnot sídliště zhotovený architektem Jiřím Löwem. Obava z možné demolice posledního okrskového centra Obzor vedla architektku Natašu Zounkovou v zastoupení obyvatel Lesné k podání žádosti o jeho prohlášení za kulturní památku. Ministerstvo kultury však nesdílelo s obyvateli Lesné na kvalitu Obzoru stejný názor a později jej prohlásilo za „esteticky a kulturně-historicky bezcenným“. [328] Snahy obyvatel Lesné vyvrcholily až v listopadu 2009 podáním žádosti o ochranu celého sídliště v kategorii památkové zóny, která byla samotným ministerstvem doporučena už v roce 2004. V této věci se ministerstvo kultury dodnes nevyjádřilo. V roce 2011 byl zpracován také návrh na prohlášení souboru exteriérových výtvarných děl, která byla od roku 2009 odborně restaurována, za kulturní památku. [329]

I přes všechny novodobé úpravy bytových domů Expertní komise [330] v roce 2015 doporučila NPÚ chránit urbanismus sídliště Lesná s přesvědčením, že „hlavní hodnota Lesné spočívá [...] v unikátním

331

KOŘÍNKOVÁ, Jana. Obytný soubor Lesná. *Zprávy památkové péče*. 2015, č. 4, s. 327.

332

RUDIŠ, Viktor. Lesná padesát. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 62.

333

Památkové chráněná území – památkové rezervace, památkové zóny, ochranná pásma. [on-line]. 2011 [cit. 2016-02-18].

334

MALEČEK, Martin. Sídliště Lesná – unikátní příklad panelového obytného celku. In: *Brno v proměnách staletí*. 2014, s. 185.

335

Vzhledem ke špatným tepelně-izolačním vlastnostem panelových dílů se nedá zamezit zateplování bytových domů, ale zcela jistě se dá vhodným prostředkem regulovat nejednotná barevnost.

336

§ 61 předpisu č. 183/2006 Sb., zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

urbanistickém konceptu a atraktivitě prostředí dané lokality doplněných souborem výjimečně kvalitních uměleckých děl ve veřejném prostoru předních československých umělců...“.

331 Tento názor však nesdílí spoluautor Lesné architekt Viktor Rudiš, podle kterého snaha o památkovou ochranu sídliště přišla příliš pozdě a příležitost jej uchovat jako příklad bytové výstavby 60. let byla již dávno zmařena.

332 Za pravdu mu dává i znění § 6 památkového zákona. Ten vyžaduje u kategorie památkové zóny menší podíl kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty. Zatímco krajinný celek se obvykle uvažuje u vesnických sídel, u městských sídel musíme vystačit s požadavkem na podíl kulturních památek a historického prostředí. A zde narážíme na problém. V sídlišti Lesná se nepodařilo prozatím prohlásit za kulturní památku ani jeden objekt. Pragmaticky se zájem soustřeďoval na obchodní okružkové centrum Obzor, přitom se Lesná může pyšnit doposud zachovanými objekty vysoké architektonické úrovně v původní podobě s dochovanými autentickými detaily. Tedy s veškerými předpoklady pro prohlášení za kulturní památky. Jsou jimi sportovní hala → 154 TJ Tesla architekta Viktora Rudiše a v interiéru stále ještě obvodní poliklinika → 148 architektky Libuše Kopřivíkové.

Pod pojmem historické prostředí si zpravidla představíme zachovalou urbanistickou strukturu včetně uličních interiérů, prvků drobné architektury a materiálů.

333 Urbanistická struktura Lesné je vzhledem k nízkému stáří sídliště původní, a nedá se ani předpokládat, že v brzké budoucnosti se promění. Výraznou změnou však prošly uliční interiéry včetně samotných objektů. V rozporu s původním architektonickým konceptem se technicistní výraz domů přeměnil na výraz banální pokleslé úrovně.

334

Je tedy na místě položit otázku, jak je možné, že přes veškeré snahy se na sídlišti nepodařilo zachovat alespoň jediný dům s původním vzhledem nebo vzhledem respektujícím původní technicistní výraz?

335 Nebo jak je možné, že neexistovala síla, která by prosadila moderní zavěšené balkony namísto prováděných mohutných betonových loggií? Poslední dům přitom procházel revitalizací až v roce 2013! Téměř deset let po prvním pokusu sídliště ochránit statusem památky.

Bohužel se ukazuje, že obyvatelé Lesné si cení tohoto sídliště pouze pro jeho urbanismus s nízkou hustotou zastavění a vysokým podílem zeleně. Objekty, u kterých se architekti maximálně snažili dosáhnout co nejlepších estetických výsledků, mnohdy chápou jako nepříjemné dědictví minulé doby, které je potřeba revitalizovat, vizuálně proměnit a hlavně zapomenout. Přestože si tito obyvatelé dodnes zakládají na výjimečnosti místa svého bydliště, připustili, aby původní kultivovaný výraz architektury, který kvalitním provedením odlišoval Lesnou od ostatních sídlišť, bezohlednými zásahy zařadili na stejnou úroveň právě s nimi.

Lze očekávat, že k výše zmíněným aspektům nebude sídliště Lesná prohlášeno městskou památkovou zónou. Nabízí se však alternativní způsob ochrany – formou regulačního plánu.

336 Ten umožňuje vytvořit závazný dokument řešící například znovusjednocení barevnosti sídliště. Stejně tak může stanovit podmínky postupné náhrady betonových loggií za lehké

zavěšené balkony podobné těm původním. Je zcela jisté, že vhodnými zásahy lze Lesnou postupnými kroky navrátit do kultivovanější podoby, ze které se před pár lety vinou svých obyvatel velmi rychle vymanila.

Sídliště Lesná, stejně jako kterýkoli jiný obytný soubor, je živým organismem, jehož vědomé umrtvení by pro něj bylo katastrofální. Dalšímu stavebnímu vývoji jednoduše nelze v budoucnu zabránit. Vhodnými zásahy lze zvýšit kvalitu bydlení i služeb, což je přínosné zejména pro samotné jeho obyvatele. Přestože si autoři Lesné při návrhu přáli, aby bylo jejich sídliště živé a v čase se proměňovalo, určitě neočekávali, že dozná ve své podobě až takových výrazných změn. Architekti se totiž obecně velmi těžce smířují s tím, že „životní“ osud jejich děl má zcela jiné směřování, než který mu sami vytyčili. V každém případě je Lesná už více jak padesát let domovem lidí, kterým umožňuje prožít spokojený život. Ačkoli se nepodařilo zcela uskutečnit zamýšlenou vizi architektů, lze po půl století od ukončení stavebních prací konstatovat, že pojem Lesná se stal skutečně fenoménem.

HOSPODÁŘSKÝ BLOK NA ULICI NEJEDLÉHO [359]

Housing continues to be one of society's fundamental needs, satisfying both the material and, in particular, the cultural requirements of man. Consequently, there is a close relation between standard of living and housing culture. Its level can be gauged at best from housing development projects influenced in form by the political and social situation in different periods. Unlike similar development projects abroad, to this day Czechoslovak housing estates have retained their unique population composition, embracing all kinds of professions and jobs as well as education levels, creating a rich socio-economic heterogeneous community with roots that can be traced back to the housing policy of the communist state. The determining technical-economic indicators have so far ensured unparalleled comfort in the form of comprehensive service infrastructure available to the inhabitants of the housing estates. Their transport connection is usually provided by multiple modes of public transport and in addition their location on the outskirts of cities allows for good links with the surrounding countryside. However, few Czechoslovak housing developments can boast such a high quality of housing in terms of greenery as the standard offered by the Lesná housing estate in Brno. Individual sections of the housing complex had been carefully worked on by its creators for a number of years, making any comparisons with today's production virtually impossible.

Admittedly, for many inhabitants of Lesná the reality is that living in a prefab block is their only economically affordable way of having a home of their own. They have no relationship to the blocks of flats as a whole and to the common facilities and their interest is centred exclusively on their flat. Unfortunately, this attitude has a deleterious effect on the resulting appearance of the whole estate, impacted by re-vitalisation, while even the responsible city officials do not hold the opinion that the housing estate should be approached as a whole, thus consciously infringing on the designers' copyright. Although the perception of the living environment is steeped both in the quality of the outside space and the buildings themselves, it shows that the inhabitants of Lesná value only the former. It is no wonder then that a developer's plan to add a new residential building will rouse them to protest, but not unfitting concrete loggias or extravagant colours of the facade.

The force of the local grassroots initiatives has driven unexpected resistance to new developers' plans, some of which had in the past gravely disturbed the operation of two district centres, and in the third (Obzor) has triggered a significant change in the project. It is mainly the open spaces between the blocks that are extremely conducive to such intentions. For the sake of preserving the existing spacious urban plan for future generations it is

important to put a stop to similar developments. First and foremost, a binding regulatory (zoning) plan should be drawn up, addressing future interventions in the housing estate structure. The situation where the housing estate could have been protected under the regime of a cultural heritage monument or zone has long passed. The reason for this was primarily unsophisticated interventions by owners leading to compromising the cultivated expression of the architecture as a whole and in detail. A possible way out is the regulatory plan which might set out detailed requirements for the spatial arrangement of the buildings including an effort towards reuniting the colour palette and gradual replacement of the concrete loggias with light suspended balconies. Disinterest on the part of the inhabitants of Lesná in the overall architectural expression of the estate testifies to a lack of awareness of society as a whole regarding architecture and urban planning.

The Lesná housing estate, like any other housing complex, is a living ecosystem, the intentional anaesthetisation of which would have catastrophic consequences. There is no way we can prevent further construction development in the future. By appropriate interventions it is possible to increase the standard of living and services, which is beneficial for its inhabitants. Although the original designers of Lesná wanted their estate to be a living organism that changed over time, they could not have expected it to undergo such far-reaching changes in its appearance. In general, architects find it difficult to accept that the "life" of their work may take a different direction than they had envisaged. At any rate, for more than fifty years Lesná has been home to people who can live a contented life there. Although the original vision of the architects has not come to full fruition, after half a century from the completion of construction work it is possible to state that the concept of Lesná has become a true phenomenon.

VNITROPODNIKOVÁ ANONYMNÍ SOUTĚŽ STAVOPROJEKTU BRNO (1960) [360]

Návrh na podobu městské čtvrti pro 20 tisíc obyvatel. Oproti vítěznému kolektivu [36] přistoupili neznámí autoři k zadání zcela odlišně. Hlavní komunikace není trasována po obvodu zástavby, ale jejím středem ve svahu Čertovy rokle. Rekreční funkce rokle je částečně zachována sportovištěm v severní části, ale její užívání je výrazně omezeno právě protínající vícepruhovou komunikací se středovým tramvajovým pásem. Nižší domy, umístěné po vrstevnicích v nesouvislých řadách, doplňují trojice výškových domů. V jižní části se nachází celosídlištní centrum s první tramvajovou smyčkou.

- ▶ Archiv města Brna. Přední 2, 618 00 Brno-Černovice.
- ▶ Archiv občanských iniciativ Lesné. Mgr. Martin Maleček.
- ▶ Archiv stavebního bytového družstva Nový domov.
- ▶ Archiv stavebního úřadu MČ Brno-sever.
- ▶ Archiv Vysokého učení technického v Brně, Klatovská 18a, 602 00 Brno-Královo Pole.
- ▶ Český statistický úřad. Na padesátém 81, 100 82 Praha 10.
- ▶ Domov pro seniory, Okružní 832/29, 638 00 Brno.
- ▶ Dokumentární cyklus Deset století architektury, Sídliště Brno-Lesná, 1997.
- ▶ Dopravní podnik města Brna, Hlinky 151, 656 46 Brno.
- ▶ E-mailová komunikace s předsedou OSŽPJ Martinem Malečkem dne 22. 1. 2016.
- ▶ E-mailová komunikace s architektkou Natašou Zounkovou dne 24. 1. 2016.
- ▶ E-mailová komunikace s ředitelem BSN Josefem Jeřábkem dne 6. 2. 2016.
- ▶ E-mailová komunikace s autorem pražského sídliště Invalidovna architektem Milanem Rejchlem dne 22. 12. 2020.
- ▶ E-mailová komunikace s autorem sídliště Miroslavem Dufkem dne 10. 1. 2021.
- ▶ E-mailová komunikace se spolupracovníkem spoluautorů sídliště Vladimírem Čechem dne 14. 5. 2021.
- ▶ E-mailová komunikace se synem spoluautora sídliště Janem Volákem dne 21. 5. 2021.
- ▶ Fotografie Lesné ze dne 26. 2. 2013, autor Dominik Čermák.
- ▶ Fotografie Lesné ze dne 26. 2. 2013, autor Petr Janáč.
- ▶ Fotografie Lesné ze dne 11. 3. 2008, 8. 11. 2015 a 22. 1. 2016, autor Adam Guzdek.
- ▶ Moravský zemský archiv v Brně. Palachovo nám. 1, 625 00 Brno-Starý Lískovec.
- ▶ Muzeum města Brna. Špilberk 210/1, 662 24 Brno.
- ▶ Národní archiv České republiky. Archivní 2257/4, 149 00 Praha 4-Chodov.
- ▶ TJ Start, Loosova 1b, 638 00 Brno.
- ▶ TJ Tesla, Halasovo nám. 826/7, 638 00 Brno.
- ▶ Ústní informace, setkání se stavebníkem Zdeňkem Klímou dne 12. 9. 2014.
- ▶ Ústní informace, setkání se stavebníkem Zdeňkem Palou dne 13. 9. 2014.
- ▶ Ústní informace, setkání se stavebníky manželi Habancovými dne 19. 11. 2014.
- ▶ Ústní informace, setkání se stavebníkem Eduardem Kubou dne 9. 1. 2015.
- ▶ Ústní informace, setkání se stavebníkem Jaromírem Němečkem dne 9. 1. 2015.
- ▶ Ústní informace, setkání se stavebníkem Lubomírem Kolkem dne 9. 1. 2015.
- ▶ Ústní informace, setkání s architektem Ivanem Rullerem dne 21. 11. 2015.
- ▶ Ústní informace, setkání se správcem TJ Tesla Emilem Kollnerem dne 9. 12. 2015.
- ▶ Ústní informace, setkání s architektem Viktorem Rudišem dne 16. 12. 2015.
- ▶ Ústní informace, telefonický hovor s architektem Ludvíkem Kolkem dne 23. 12. 2015.

- ▶ Ústní informace, setkání s farářem Pavlem Hovězem dne 25. 1. 2016.
- ▶ Ústní informace, setkání s předsedou TJ Start Ivo Rausem dne 17. 2. 2016.
- ▶ Ústní informace, setkání s architektem Zdeňkem Fránkem dne 6. 1. 2021.
- ▶ Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad, Čs. odboje 676, Dobruška, 518 16.

- ▶ *Architekt: nezávislý čtrnáctideník architektů*. Praha: Panorama, 1990–2015. ISSN 0862-7010.
- ▶ *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1945–1989. ISSN 0300-5305.
- ▶ *Brněnský večerník*. Brno: Rovnost, 1970–1991.
- ▶ *Brno v minulosti a dnes: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna*. Brno: Magistrát města Brna, 2014. sv. 26. ISBN 978-80-86736-35-8.
- ▶ **CRHONEK**, Iloš. *Školy jihomoravského kraje 1945–1970*. 1. vyd. Brno: Odbor školství Jihomoravský KNV, 1971. 132 s.
- ▶ *Československý architekt: čtrnáctideník architektů*. Praha: Panorama, 1955–1990. ISSN 0009-0697.
- ▶ **DIVINA**, Miroslav. *Podoby brněnských panelových sídlišť*. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2010. 115 s.
- ▶ *Družstvo pro výstavbu rodinných domků v Brně*. Brno: Královopolská strojírna, n. p.
- ▶ **ERBEN**, Adolf a **PETRŮJ**, Svatopluk. *Nová řešení domovních instalací: (návrhy, materiál, technologie): určeno projektantům a technikům v oboru pozemního stav., stud. vys. a prům. škol*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1963. 130 s. Stavební aktuality. Řada stavební literatury.
- ▶ **HAVEL**, Václav a **PREČAN**, Vilém, ed. *Projevy: leden—červen 1990*. Praha: Vyšehrad, 1990. 182 s. Dokumenty demokratické revoluce; sv. 2. ISBN 80-7021-069-9.
- ▶ **HUBATOVÁ-VACKOVÁ**, Lada, **ŘÍHA**, Cyril a **ČUMLIVSKI**, Jan. *Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let*. Praha: VŠUP, 2007. 366 s. ISBN 978-80-86863-21-4.
- ▶ **KOBOSIL**, František a **KOLÁČEK**, Stanislav. *Rodinné domky v zahraničí*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1972. 307 s. Řada stavební lit.
- ▶ **KOŘÍNKOVÁ**, Jana. *Výtvarné umění v prostoru brněnských sídlišť (1945–1989)*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta výtvarných umění, 2017. 120 s.
- ▶ **KOULA**, Jan E. a **KOŽELKA**, Karel. *Dnešní byt*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1962. 278 s., barev. obr. příl.
- ▶ **KUČA**, Karel. *Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. 1. vyd. Praha: Baset, 2000. 644 s. ISBN 80-86223-11-6.
- ▶ *Lesná — 50 let sídliště: historie, současnost, perspektivy: sborník příspěvků k výročí sídliště Lesná*. Brno: Občanské sdružení Obzor Lesná, 2012. 163 s. ISBN 978-80-260-2839-0.
- ▶ **LESOVÁ**, Pavlína. *Brněnská sídliště*. Masarykova univerzita. Přírodovědecká fakulta, 2011. 78 s.
- ▶ **MIHOLA**, Jiří a **FILIP**, Aleš. *Brno v proměnách staletí: kapitoly z dějin města pod Špilberkem*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 219 s., obr. příl. ISBN 978-80-210-6154-5.

- ▶ **MUSIL**, Jiří aj. *Lidé a sídliště*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985. 333 s. Členská knihnice.
- ▶ **NAVRÁTIL**, Jan a **VRÁNOVÁ**, Jana a **ČECHOVÁ**, Olga. *Pavel Navrátil: [katalog výstavy]: Dům umění města Brna: 4. září—7. října 2001*. Brno: Dům umění města Brna, 2001. 71 s. ISBN 80-7009-126-6.
- ▶ **PECKA**, Lukáš. *Brněnská sídliště a jejich urbanistická struktura*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2013. 238 s.
- ▶ *Pozemní stavby: výrobně technický časopis pro pracovníky bytových, občanských, průmyslových a zemědělských staveb*. Praha: SNTL, 1953–1990. ISSN 0477-8685.
- ▶ *Pozemstav buduje: časopis pracujících n.p. Pozemní stavby Brno*. Brno: CZV KSČ, PV ROH a vedení o.p. Pozemní stavby, 1953–1990.
- ▶ *Proudová výstavba Brno-Lesná: sborník přednášek, článků a diskuzních příspěvků z aktivu o proudové výstavbě komplexního sídliště, který se konal 15.—16. června 1967*. 1. vyd. Praha: Pozemní stavitelství, 1967. 56 s., obr. příl.
- ▶ **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. 50 s.
- ▶ **ROŠTLAPIL**, Václav a **ZOUNEK**, František (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Realizace*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1969. 60 s.
- ▶ *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě. Národní památkový ústav. Územní odborné pracoviště v Ostravě 2014*. Ostrava: Památkový ústav, 2014. 158 s. ISBN 978-80-85034-85-1
- ▶ *Severník: informační bulletin městské části Brno-sever: Černá Pole, Husovice, Lesná, Soběšice*. Brno: Úřad městské části Brno-sever, 1991—doposud. Dostupné také z: <http://www.sever.brno.cz/severnik>.
- ▶ *Stavoprojekt Brno 1948–1988*. 1. vyd. Brno: Rapid, 1988. nestr.
- ▶ **ŠEVČÍK**, Oldřich a **BENEŠ**, Ondřej. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 502 s. ISBN 978-80-247-1372-4.
- ▶ **ŠTASTNÁ**, Marie. *Socha ve městě. Vztah plastiky a architektury v Ostravě ve 20. století*. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2009. 250 s.
- ▶ **ŠVÁCHA**, Rostislav, **SPECHTENHAUSER**, Klaus, **ROBOVÁ**, Dita, **BAUM**, Mirko a **TEIGE**, Karel. *Forma sleduje vědu. Teige, Gillar a evropský vědecký funkcionalismus 1922–1948*. Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 2000. 372 s., čb. a bar. obr. [Praha, Galerie Jaroslava Fragnera, 15.6.—31.8.2000].
- ▶ **URLICH**, Petr et al. *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. Vyd. 1. Praha: Česká technika — nakladatelství ČVUT, 2006. 303 s. ISBN 80-01-03413-5.
- ▶ *Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953–2002*. Brno: Obecní dům, 2005. 109 s. ISBN 80-239-6264-7.

- ▶ Architektura, sociologie a sídliště. [diskuse]. *Architektura ČSR*. 1982, s. 177–178.
- ▶ **BÁTRLA**, Miroslav. Naše průkopnictví a zkušenosti s proudovými provozy. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 21–27.
- ▶ **BÁTRLA**, Miroslav a **DOLEŽAL**, Antonín. Výstavba sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 452–461.
- ▶ Byty pro Brno. *Československý architekt*. 1960, č. 3, s. 1–2.
- ▶ **ČERVENKA**, Vladimír. Celonárodní diskuze o bydlení: Za vyšší úroveň našich bytů a sídlišť. *Československý architekt*. 1960, č. 20, s. 1.
- ▶ Diskuse o typizaci u hranatého stolu: na pokračování v Praze, v Brně a Bratislavě [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 6, s. 4–5.
- ▶ Dítka za 16 miliónů. *Brněnský večerník*. 1976, č. 212, s. 1–2.
- ▶ **DOLEŽAL**, Antonín. Proudová metoda v občanské vybavenosti. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 28–32.
- ▶ **DOLEŽAL**, Ludvík. Některé dřívější snahy ve věci zachování Lesné. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 45–47.
- ▶ Domy v pozadí: s architektem Viktorem Rudišem nejen o Lesné a Ósace. [rozhovor]. *Art & antiques: váš průvodce světem umění*. 2013, č. 5, s. 30–37.
- ▶ **DUFEK**, Miroslav. Sídlíště Lesná 40 let po jeho dokončení. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 25–30.
- ▶ **DVOŘÁK**, J. Nová brněnská úprava typu G 57. *Československý architekt*. 1961, č. 23, s. 1.
- ▶ **DVOŘÁK**, Kamil. Barevnost staveb. *Československý architekt*. 1963, č. 6, s. 4.
- ▶ **FLODROVÁ**, Milena. „Poetika místa“ – k pojmenování ulic a náměstí na sídlišti Lesná. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 31–37.
- ▶ **GREGOROVÁ**, Eva. Socio-demografický pohled na sídliště. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 39–43.
- ▶ **GŘEGORČÍK**, Jiří. Urbanismus v soutěži na experimentální obytný rajón v Moskvě. *Československý architekt*. 1960, č. 16–17, s. 1.
- ▶ **GATTERMAYEROVÁ**, Hana a **KARAS**, Jiří. Skutečný stav nosné konstrukce panelových budov a možnosti jejího využití. *Stavba*. 2000, č. 5, s. 47–51.
- ▶ **HAUSNER**, Jaroslav. Deskový montovaný skelet pro občanskou výstavbu. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 461–466.
- ▶ **HAVRÁNEK**, Jan. Bilance práce skupiny B 60: O lepší a lacinější byty. *Pozemstav buduje: Časopis zaměstnanců závodu pro moderní stavby*. 1960, č. 35, s. 1–2.
- ▶ **HERZAN**, Radovan. Lesná z pohledu územního plánu. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 49–50.
- ▶ **HONZÍK**, Karel. Úvaha o výrazu českého stavebnictví. *Architektura ČSR*. 1948, s. 250.

- ▶ **HRŮZA**, Jiří. Humanizace sídlišť. *Architektura ČSR*. 1988, č. 6, s. 24.
- ▶ **CHYBÍK**, Josef a **GUZDEK**, Adam. CO₂ jako indikátor kvality vnitřního prostředí. *Tepelná ochrana budov*. 2015, roč. 18, č. 2, s. 3–6.
- ▶ **KAVANOVÁ**, Lucie. Happy end v panel story: lidé z brněnského sídliště Lesná tlačí svůj domov na seznam památek. *Respekt*. 2014, č. 17, s. 36–37.
- ▶ **KOHN**, Erich, **STORCH**, Karel a **WIMMER**, Miloslav. Výrobní a technické prostředky: I. Typisace. *Architektura ČSR*. 1949, s. 12–13.
- ▶ **KOHOUT**, Michal a **TITTIL**, Filip. Struktura sídlišť. *Bulletin ČKA*. 2015, č. 1, s. 48–51.
- ▶ **KOHOUT**, Michal, **TICHÝ**, David a **TITTIL**, Filip. Specifika a možnosti adaptace sídlišť. *Bulletin ČKA*. 2015, č. 1, s. 67–69.
- ▶ **KOMÁREK**, Julius. Výstavba sídliště Lesná očima odběratele. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 437–444
- ▶ **KOŘÍNKOVÁ**, Jana. Obytný soubor Lesná. Trnitá cesta panelového sídliště k památkové ochraně. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. 2015, č. 4, s. 322–330.
- ▶ **KOŘÍNKOVÁ**, Jana a **MATUSZKOVÁ**, Jitka. Seznam výtvarných realizací v sídlišti Brno-Lesná. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 95–104.
- ▶ **KOVAŘOVIC**, Jan. Jak bude vypadat nová školní budova. *Československý architekt*. 1960, č. 3, s. 1–4.
- ▶ **KROHA**, Jiří. Nová cesta československé architektury. *Architektura ČSR*. 1949, s. 6–7.
- ▶ **KŘÍŽ**, Jaroslav. Dvouletý plán ve stavebnictví. *Architekt SIA*. 1946, s. 4–5.
- ▶ **LÁBUS**, Ladislav a **MAREŠ**, David a **PRÁŠILOVÁ**, Dagmar. Barevnost panelových domů na sídlišti Bohnice. *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 33.
- ▶ **LASOVSKÝ**, Jiří. Městský parter. *Architektura ČSR*. 1981, s. 249–255.
- ▶ Lesná – slibný pokus o dobré životní prostředí. [diskuse]. *Československý architekt*. 1967, č. 11, s. 1–3.
- ▶ **MACKOVÁ**, Libuše. Bydlení v nových obytných souborech. *Architektura ČSR*. 1982, s. 165–170.
- ▶ **MALEČEK**, Martin. Legendy brněnského Severu – panel první: „Kozí babka a safari“ na Lesné. *Severník. Informační bulletin pro městskou část Brno – sever*. 2018, s. 7.
- ▶ **MALEČEK**, Martin. Sídlíště Lesná – unikátní příklad panelového obytného celku: svědectví progresivního urbanismu a architektury šedesátých let 20. století v Československu. In: **MIHOLA**, Jiří a **Aleš FILIP**. *Brno v proměnách staletí: kapitoly z dějin města pod Špilberkem*. 2014, s. 177–188.
- ▶ **MALEČEK**, Martin a **SUCHÝ**, Jaroslav. Co je Lesná – zevrubné upřesnění pojmu. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 7–10.
- ▶ **MALIŠOVÁ**, Kateřina. Závěsné balkony versus železobetonové lodžie aneb Změna horizontály za vertikálu. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 53–57.
- ▶ **MOTÝL**, Ivan. Památky z panelů: Utopie, či realita? *Týden*. 2013, č. 22, s. 30–32.
- ▶ **MOŽNÝ**, Ivo. Lesná je obec občanů, nejen sídliště. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 15–16.
- ▶ **MUSIL**, Zdeněk. Montovaný skelet pro občanskou výstavbu. *Pozemní stavby*. 1966, č. 9, s. 467–471.

- ▶ Největší v kraji. *Brněnský večerník*. 1982, č. 205, s. 3.
- ▶ **NOVOTNÝ**, Oldřich. Komplexní proud sídliště Lesná. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 444–452.
- ▶ **NOVÝ**, Otakar. Nová organizace projekční práce. *Architektura ČSR*. 1949, s. 53–56.
- ▶ O dostavbě Lesné. *Brněnský večerník*. 1985, č. 77, s. 1–2.
- ▶ **PALLA**, Vladimír. Poznámky k realizaci sídliště Brno-Lesná. *Architektura ČSSR*. 1968, s. 156–160.
- ▶ **PODROUŽEK**, Ladislav. Proudová výstavba z hlediska investora. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 14–18.
- ▶ **POKORNÝ**, Jaroslav. Dvě otázky organizace architektů. *Architekt SIA*. 1950, s. 1–2.
- ▶ **POKORNÝ**, Jaroslav. Nové typové podklady bytových domů. *Architektura ČSSR*. 1962, s. 13–23.
- ▶ **POKORNÝ**, J. a **PACHOLÍK**, F. Dvouletý plán v bytovém stavebnictví. *Architekt SIA*. 1947, s. 6.
- ▶ Poliklinika v Brně-Lesné. *Architektura ČSSR*. 1978, s. 400–401.
- ▶ **RUDIŠ**, Viktor. Lesná padesát. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 61–64.
- ▶ **SEDLÁKOVÁ**, Radomíra. Architektura jako pravdivý obraz doby. *Architektura ČSR*. 1987, s. 98–99.
- ▶ Skupina B 60. *Pozemstav buduje*. 1960, č. 7, s. 3.
- ▶ **SKOTAL**, Fedor. Na Lesné je dům a v ní dům pro tisíc dětí. *Brněnský večerník*. 1976, č. 175, s. 1.
- ▶ **SMÍŠEK**, Ondřej. Téma předměstí z technického pohledu: V Československu používané panelové soustavy. In: **HUBATOVÁ-VACKOVÁ**, Lada, **ŘÍHA**, Cyril a **ČUMLIVSKI**, Jan. *Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let*. 2007, s. 65.
- ▶ **STARÝ**, Oldřich. Nástup architektů ke kolektivní práci zabezpečí pětileť plán. *Architektura ČSR*. 1948, s. 272b.
- ▶ **STARÝ**, Oldřich. Nové cesty architektury – nové naše úkoly. *Architektura ČSR*. 1949, s. 1.
- ▶ **STARÝ**, Oldřich. Padesát let československé architektury. *Architektura ČSSR*. 1968, s. 545–590.
- ▶ **STIBOR**, Oldřich. Stavebnictví v osvobozeném státě. *Architektura ČSR*. 1946, s. 39.
- ▶ **STORCH**, Karel. Cesta ke zprůměrnění stavebnictví. *Architektura ČSR*. 1946, s. 40–46.
- ▶ **STORCH**, Karel. Mezinárodní shoda v bytovém standardu. *Architektura ČSR*. 1947, s. 140–143.
- ▶ **STORCH**, Karel. Turčičova metoda – iniciativa lidu. *Architektura ČSR*. 1947, s. 285–286.
- ▶ **STRAKOŠ**, Martin. Havířov a jeho železniční nádraží. Poznámky k architektuře výpravní budovy a k ochraně staveb pozdního modernismu. In: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2014*. 2014, s. 80–100.
- ▶ **SÝKORA**, Miloslav. Čtyřicet let socialistické bytové výstavby v ČSR. *Architektura ČSR*. 1985, s. 145–148.
- ▶ **SYROVÝ**, Petr. Výstavba rodinných domků v ČSSR. *Architektura ČSR*. 1969, s. 508–511.

- ▶ **ŠANDERA**, Jaroslav. B 60 se představuje. *Pozemstav buduje*. 1961, č. 29, s. 1.
- ▶ **ŠAŠINKA**, Oldřich. První proudový provoz terénních úprav v republice. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 33–36.
- ▶ Šokující pravdivost paneláků: důvod k obdivu, nebo k nenávisti? [rozhovor]. *ERA 21*. 2009, č. 1, s. 47–52.
- ▶ **ŠTAUD**, Ondřej. Lesná jako výrazná součást brněnského reliéfu. In: *Lesná – 50 let sídliště*. 2012, s. 115–120.
- ▶ **ŠTURSA**, Jiří. Funkční plány bytové výstavby ve dvouletce. *Architektura ČSR*. 1947, s. 144–146.
- ▶ **ŠVÁCHA**, Rostislav. „Ekonomická“ a „fyzická“ věda, 1922–1928. In: *Forma sleduje vědu*. 2000, s. 24–50.
- ▶ **ŠVÁCHA**, Rostislav. Rekapitulace sídlišť. *Stavba*. 2000, č. 5, s. 36–41.
- ▶ Urbanita 86. *Architektura ČSR*. 1988, č. 6, s. 28.
- ▶ **VOŽENÍLEK**, Jiří. Zásada a organizace urbanistické práce ve Stavoprojektu. *Architekt SIA*. 1948, s. 162–164.
- ▶ **ZADRAŽILOVÁ**, Lucie. Brněnská tapiola. In: *Brno v minulosti a dnes*. 2014, sv. 26, s. 215–235.
- ▶ **ZOUNEK**, František. Lesná – nová obytná čtvrť města Brna. *Pozemní stavby*. 1967, č. 9, s. 440–444.
- ▶ **ZOUNEK**, František. Lesná. In: *Proudová výstavba Brno-Lesná*. 1967, s. 5–13.
- ▶ **ZOUNEK**, František. Nová obytná čtvrť v Brně. *Architektura ČSSR*. 1961, s. 459.
- ▶ **ZOUNEK**, František. Pokusný dům o jedenácti podlažích v Brně. *Architektura ČSSR*. 1961, s. 307–311.
- ▶ **ZOUNEK**, František. Pokusný dům v Brně. *Architektura ČSSR*. 1960, s. 526–527.
- ▶ **ZOUNEK**, František. Projekt nové obytné čtvrti města Brna. *Architektura ČSSR*. 1968, s. 151–155.
- ▶ **ZOUNEK**, František a **RUDIŠ**, Viktor. Dopis hlavnímu architektovi Brna. *Architekt*. 2000, č. 6, s. 85.

- ▶ Předpis č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ze dne 26. 2. 1964. (zdroj: www.zakonyprolidi.cz)
- ▶ Předpis č. 41/1964 Sb. Zákon o hospodaření s byty ze dne 26. 2. 1964. (zdroj: www.zakonyprolidi.cz)
- ▶ Usnesení č. 355/1965 Sb., o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě ze dne 28. 7. 1965. (zdroj: Národní archiv České republiky)
- ▶ Předpis č. 137/1968 Sb. Vyhláška ministerstva financí o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě ze dne 3. 10. 1968. (zdroj: www.zakonyprolidi.cz)
- ▶ Předpis č. 20/1987 Sb. Zákon o státní památkové péči ze dne 30. 3. 1987 v aktuálním znění. (zdroj: www.zakonyprolidi.cz)
- ▶ Předpis č. 183/2006 Sb. Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ze dne 14. 3. 2006 v aktuálním znění. (zdroj: www.zakonyprolidi.cz)

- ▶ **ABART**. *Blok architektonických pokrokových spolků*. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/group/3632/>.
- ▶ *Co ukázal dlouhodobý výzkum brněnských sídlišť*. Brno. [online]. 2012 [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/co-ukazal-dlouhodoby-vyzkum-brnenskych-sidlist-1>.
- ▶ **ČSÚ**. *Český statistický úřad*. Dostupné z: <https://www.czso.cz>.
- ▶ **DIVINA**, Miroslav. *Sídliště Brno-Lesná*. [online]. 2009 [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sidliste-brno-lesna>.
- ▶ **DVOŘÁK**, Pavel. *Historie MHD v Brně*. [online]. 2008 [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.bmhd.cz/historie/historie.php>.
- ▶ **LORENC**, Petr. *Tmavé odstíny na zateplování fasádách*. [on-line]. 2015 [cit. 2016-01-29]. Dostupné z: <http://stavba.tzb-info.cz/zateplovaci-systemy/12361-tmave-odstiny-na-zateplovanych-fasadach>.
- ▶ **MAPY.CZ**. Dostupné z: <http://mapy.cz>.
- ▶ *Onovém kostelu pro brněnskou Lesnou se Zdeňkem Fránkem*. Archiweb. [on-line]. 2012 [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/salon.php?type=11&action=show&id=11935>.
- ▶ *Památkově chráněná území — památkové rezervace, památkové zóny, ochranná pásma*. [on-line]. 2011 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/pamatkovy-fond/pamatkove-chranena-uzemi>.
- ▶ **PECKA**, Lukáš. *Sídliště a zároveň galerie pod širým nebem? Lesná!*. In: blog. IDNES.cz. [on-line]. 2011 [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: <http://lukaspecka.blog.idnes.cz/c/204828/Sidliste-a-zaroven-galerie-pod-siry-m-nebem-Lesna.html>.
- ▶ *Po 30 letech práce dokončuje architekt Štěpán kostel blahoslavené Marie Restituty v Brně-Lesné*. Earch. [on-line]. 2020 [cit. 2020-10-25].
- ▶ **SMĚRNÝ PLÁN MĚSTA BRNA**. [on-line]. 2016 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-1-na-mestka-primatorky/odbor-uzemniho-planovani-a-rozvoje/dokumenty/upp/z-historie-uzemniho-planovani-2/>.
- ▶ *Úplný výpis z obchodního rejstříku: Stavoprojekt Brno, státní projektový a inženýrský podnik, v likvidaci, AXXIX 34 vedená u Krajského soudu v Brně. IČO 00094986*. [on-line]. 2016 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=537939&typ=UPLNY>.
- ▶ *Víceúčelový komplex Orion*, Brno. RUDIŠ—RUDIŠ architekti, s.r.o. [on-line]. 2009 [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.rudis-rudis.cz>.
- ▶ **ZÁKONY PRO LIDI**. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz>.
- ▶ **ZIKMUND-LENDER**, Ladislav. *Urbanita 86*. [on-line]. 2008 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.earch.cz/cs/urbanita-86>.

Seznam použitých zkratek

ZLP	▶ Dvouletý hospodářský plán
BAPS	▶ Blok architektonických pokrokových spolků
CDm	▶ Cihla děrovaná metrická
CP	▶ Cihla plná (pálená)
ČR	▶ Česká republika
ČSR	▶ Československá republika
ČSSR	▶ Československá socialistická republika
ČSSZ	▶ Československé stavební závody
ČSÚ	▶ Český statistický úřad
EXPO	▶ Světová výstava
HBW	▶ Hellbezugswert — koeficient světelné odrazivosti
IPP	▶ Index podlažních ploch
JME	▶ Jihomoravská energetika
Kčs	▶ Koruna československá
KSČ	▶ Komunistická strana Československa
MČ	▶ Městská část
MHD	▶ Městská hromadná doprava
NN	▶ Nízké napětí
n. p.	▶ Národní podnik
SLDB	▶ Sčítání lidu, domů a bytů
SNB	▶ Sbor národní bezpečnosti
SSSR	▶ Svaz sovětských socialistických republik
STL	▶ Středotlak (plynu)
STÚ	▶ Studijní a typizační ústav
THU	▶ Technicko-hospodářské ukazatele
TJ	▶ Tělovýchovná jednota
UNRRA	▶ Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu
USA	▶ Spojené státy americké
ÚHA	▶ Útvar hlavního architekta
ÚV KSČ	▶ Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VN	▶ Vysoké napětí
VÚGI	▶ Výzkumný ústav geologického inženýrství
VÚVA	▶ Výzkumný ústav výstavby a architektury
ZUŠ	▶ Základní umělecká škola

Rejstřík použitých obrazových materiálů

OBÁLKA

▶ **Sídlíště Lesná v dálkovém pohledu ze Špilberku** [repro][rastrováno]. At: © Muzeum města Brna. *A 8781/9886* (foto Milan Holzapfel, nedatováno).

[1] ▶ **Sídlíště Lesná v dálkovém pohledu od konečné Purkyňova** [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*

[2] ▶ **Architekti sídlíště Lesná** [repro][rastrováno]. In: *Československý filmový týdeník*. 6/1966 [kinematografický seriál]. Zpravodajský film Praha, Filmové laboratoře Barrandov. ČT2 7. 2. 2016 9:00.

KAPITOLA 1

▶ **Koláž tematických motivů vytvořena z fotografií z archivů Vladimíra Čecha a Miloše Gregora.**

▶ **Skládka dutých příčkových.**

▶ **Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.**

[3] ▶ **Vývoj bytového jádra.** Kresba autora, 2013.

[4] ▶ **Bytové jádro B-1.** Kresba autora, 2013.

[5] ▶ **Bytové jádro B-2 (B-3).** Kresba autora, 2013.

[6] ▶ **Schůze architektů** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1949, s. 53. ISSN 0300-5305.

[7] ▶ **Krajský architektonický ateliér při národním podniku Svit v Gottwaldově** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1949, s. 56. ISSN 0300-5305.

KAPITOLA 2

▶ **Koláž tematických motivů vytvořena z fotografií z archivů Muzea města Brna, Moravského zemského archivu, Miloše Gregora a Vladimíra Čecha.**

▶ **Agitační plakát** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 259-E.*

[8] ▶ **Sídlíště Solidarita — montované řadové domy** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1947, s. 311. ISSN 0300-5305.

[9] ▶ **Sídlíště Solidarita — půdorysy podlaží** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1947, s. 311. ISSN 0300-5305.

[10] ▶ **Sídlíště Solidarita — perspektivní kresba** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1947, s. 311. ISSN 0300-5305.

[11] ▶ **Ostrava-Poruba — oblouk** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 59-E.*

[12] ▶ **Ostrava-Poruba — I. obvod** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 53-E.*

[13] ▶ **Kvádrové bytové domy** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1957, s. 164. ISSN 0300-5305.

[14] ▶ **Bytové domy G-57 — pohled na stropní panely** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 89-E.*

[15] ▶ **Bytové domy G-57 — Pohled na fasádu s loggii** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 86-E.*

[16] ▶ **Kozový jeřáb** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1957, s. 175. ISSN 0300-5305.

[17] ▶ **Bytový dům G-40** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1957, s. 175. ISSN 0300-5305.

[18] ▶ **Od řemeslníka k montážníkovi.**

Kresba autora, 2013.

[19] ▶ **Urbanismus jeřábových drah.**

Kresba autora, 2013.

[20] ▶ **Experimentální dům na nábřeží v Brně — vřetenové schodiště** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 133-E.*

[21] ▶ **Experimentální dům na nábřeží v Brně — půdorys** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 308. ISSN 0300-5305.

[22] ▶ **Experimentální dům na nábřeží v Brně — exteriér** [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1947, s. 310. ISSN 0300-5305.

[23] ▶ **Obývací pokoj** [repro]. In: KOULA, Jan E. a KOŽELKA, Karel. *Dnešní byt*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1962, s. 120a.

[24] ▶ **Obývací pokoj** [repro]. In: KOULA, Jan E. a KOŽELKA, Karel. *Dnešní byt*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1962, s. 96a.

[25] ▶ **Model sídlíště Invalidovna.**

Reprodukce z archivu Milana Rejchla.

[26] ▶ **Model hotelového domu s objektem okrskového střediska.** Reprodukce z archivu Milana Rejchla.

[27] ▶ **Kresba hotelového domu s objektem okrskového střediska.** Reprodukce z archivu Milana Rejchla.

[28] ▶ **Obchodní atrium okrskového střediska.**

Reprodukce z archivu Milana Rejchla.

[29] ▶ **Juliánovské náměstí z centra občanské vybavenosti** [repro]. At: Archiv města Brna.

Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.

[30] ▶ **Dětské brouzdaliště na Juliánovském náměstí** [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*

[31] ▶ **Sídlíště Starý háj v Bratislavě.** Reprodukce z TASR/ČSTK (foto Štefan Petráš, 1980).

[32] ▶ **Sídlíště Lamač v Bratislavě** [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně.

Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 57, inv. č. 582.

- [33] ▶ Dětské hřiště na sídlišti [repro]. In: *Stavoprojekt Bratislava 1948–1989*. red. P. Jančo, 1989, Bratislava: Smena. nestr.
- ▶ Koláž tematických motivů vytvořena z fotografií z archívů Viktora Rudiše a Archivu města Brna.
- ▶ Směrný plán města Brna 1952. Reprodukce z archivu Magistrátu města Brna.
- [34] ▶ Směrný plán města Brna 1956. Reprodukce z archivu Magistrátu města Brna.
- [35] ▶ Směrný plán města Brna 1968. Reprodukce z archivu Magistrátu města Brna.
- [36] ▶ Vítězný návrh na sídliště „Za Tišnovkou“. Reprodukce z archivu Ivana Rullera.
- [37] ▶ František Zounek. Reprodukce z archivu Nataši Zounkové.
- [38] ▶ Viktor Rudiš. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [39] ▶ Miroslav Dufek. Reprodukce z archivu Miroslava Dufka.
- [40] ▶ Ladislav Volák. Reprodukce z archivu Jana Voláka.
- [41] ▶ Soutěžní modely Stavoprojektu Brno na experimentální dům v Moskvě. Reprodukce z archivu Ivana Rullera.
- [42] ▶ Soutěžní návrh Stavoprojektu Brno na obytný soubor v Moskvě. Reprodukce z archivu Ivana Rullera.
- [43] ▶ Neznámý fotograf. Bytové domy 1958–1960 na sídlišti Tapiola v Espoo [repro]. At: Espoo City Museum. *Inv. 3037: 148*.
- [44] ▶ Havas. Bytové domy 1961–1969 na sídlišti Tapiola v Espoo [repro]. At: Espoo City Museum. *Inv. 3037: 316*.
- [45] ▶ Panoramatický pohled z prostoru nového sídliště Černá Pole [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 462. ISSN 0300-5305.
- [46] ▶ Letecký snímek 1953. Snímky Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu poskytnuté v roce 2014.
- [47] ▶ Letecký snímek 2009. Mapy.cz © Seznam.cz, a.s., 3. 7. 2015.
- [48] ▶ Pracovní model sídliště [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 459. ISSN 0300-5305.
- [49] ▶ Podrobný územní plán sídliště 1961 [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 460. ISSN 0300-5305.
- [50] ▶ Model sídliště [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 152-E*.
- [51] ▶ Pohled z příjezdni komunikace od centra města [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 464. ISSN 0300-5305.
- [52] ▶ Vítězný soutěžní návrh 1961. Reprodukce z archivu Ivana Rullera.
- [53] ▶ Urbanistická studie 1961 [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 459. ISSN 0300-5305.
- [54] ▶ Urbanistická studie 1967 [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť*

- města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [55] ▶ Skutečný stav 2020. Kresba autora, 2020.
- [56] ▶ Typová soustava G-40 [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1957, s. 160. ISSN 0300-5305.
- [57] ▶ Montáž okenních výplní deskového bytového domu typu B 60. Reprodukce z archivu Miloše Gregora.
- [58] ▶ Perspektiva upraveného deskového domu typu G-57 (B 60) [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1962, s. 774. ISSN 0300-5305.
- [59] ▶ Skladebný plán základní školy [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [60] ▶ Detail z montáže skeletu [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a ZOUNEK, František (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Realizace*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1969. s. 18.
- [61] ▶ Základní prvky montovaného skeletu KPO [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [62] ▶ Pokládky mezipodestového panelu. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [63] ▶ Stavba základní školy. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [64] ▶ Montáž deskového domu Heleny Malířové. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [65] ▶ Zařízení staveniště. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [66] ▶ Výstavba bloku A4 a nositel Řádu práce J. Nutil [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 17093/22.043* (foto K. O. Hrubý, 1965).
- [67] ▶ Poslední kus [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 187-E*.
- [68] ▶ Část komplexního harmonogramu výstavby sídliště Lesná [repro]. In: *Pozemní stavby: výrobně technický časopis pro pracovníky bytových, občanských, průmyslových a zemědělských staveb*. Praha: SNTL, 1967, s. 445. ISSN 0477-8685.
- [69] ▶ Schéma proudu [repro]. In: *Pozemní stavby: výrobně technický časopis pro pracovníky bytových, občanských, průmyslových a zemědělských staveb*. Praha: SNTL, 1967, s. 449. ISSN 0477-8685.
- [70] ▶ Výstavba horkovodu. Z archivu občanských iniciativ Lesné.
- [71] ▶ Agitační plakát [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 257-E*.
- [72] ▶ Skládky kanalizačních trub. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [73] ▶ Dokončovací práce – natírání otopných těles [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně.

- Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 103-E*.
- [74] ▶ Dokončovací práce – pokládka dřevěných vlysků [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 104-E*.
- [75] ▶ Dokončovací práce – instalace zařizovacích předmětů [repro]. At: Moravský zemský archiv. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 100-E*.
- [76] ▶ Výšková kompozice obvodního centra [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 462. ISSN 0300-5305.
- [77] ▶ Lidová škola umění s dominantním zastřešením víceúčelového sálu [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [78] ▶ Model lidové školy umění [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [79] ▶ Půdorys lidové školy umění [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [80] ▶ Půdorys obvodního centra [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [81] ▶ Vstupní pohled na sídliště Lesná [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [82] ▶ Severní platforma před obvodním centrem [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- ▶ Okrsky a ulice [mapa]. M 1:8500. Kresba autora, 2015.
- ▶ Výšková hladina [mapa]. M 1:8500. Kresba autora, 2015.
- ▶ Stáří objektů [mapa]. M 1:8500. Kresba autora, 2015.
- ▶ Funkční členění [schéma]. Kresba autora, 2015.
- [83] ▶ Stěhování [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 17094/22.044* (foto K. O. Hrubý, 1965).
- ▶ Schematické situace sídliště Lesná s vyznačením objektů dle typologie. Kresba autora, 2015.
- [84] ▶ Deskový dům Blažkova. Reprodukce z archivu Miloše Gregora.

- [85] ▶ Deskový dům Heleny Malířové. Reprodukce z archivu Lubomíra Kolka.
- [86] ▶ Deskový bytový dům – dispoziční varianta I [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [87] ▶ Deskový bytový dům – dispoziční varianta II [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [88] ▶ Deskový bytový dům – dispoziční varianta III [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [89] ▶ Model deskových bytových domů [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [90] ▶ Deskový dům Arbesova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [91] ▶ Život na rozestavěném sídlišti [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [92] ▶ Okrskové centrum Lučina [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 186*.
- [93] ▶ Krátký dům na ulici Heleny Malířové [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [94] ▶ Model věžového bytového domu [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a HRADILOVÁ, Zdenka (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Projekt*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 – Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576*.
- [95] ▶ Věžový bytový dům – dispoziční podlaží [repro]. In: ROŠTLAPIL, Václav a ZOUNEK, František (ed.). *Lesná – nová obytná čtvrť města Brna: Realizace*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1969. s. 36.
- [96] ▶ Věžové domy na ulici Nezvalova [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 17095/22.045* (foto K. O. Hrubý, 1966).
- [97] ▶ Věžové domy Nezvalova. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [98] ▶ Detail pásového okna [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [99] ▶ Detail balkonů [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [100] ▶ Detail technického podlaží [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [101] ▶ Trojice věžových domů [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 17.101/22.051* (foto K. O. Hrubý, 1967).

- [102] ► Věžové domy Haškova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 173.*
- [103] ► Perspektivní kresba bodového domu [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [104] ► Bodový bytový dům — dispozice typového podlaží [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **ZOUNEK**, František (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Realizace.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1969. s. 34.
- [105] ► Bodové domy Brožikova. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [106] ► Autobus Karosa ŠM na zastávce Loosova. Reprodukce z archivu Dopravního podniku města Brna, a. s.
- [107] ► Bodové domy Studená [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [108] ► Bodové domy Studená [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **ZOUNEK**, František (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Realizace.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1969. s. 35.
- [109] ► Bytové domy Jurkovičova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 170.*
- [110] ► Bodový bytový dům II. Kresba autora, 2015.
- [111] ► Bytové domy Třiskalova [repro]. At: © Muzeum města Brna. *A 9108/10.213* (foto Josef Tichý, 1968).
- [112] ► Sídliště Kohoutova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 169.*
- [113] ► Nízkopodlažní bytový dům. Kresba autora, 2015.
- [114] ► Nízkopodlažní schodišťové domy [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 186.*
- [115] ► Nízkopodlažní schodišťové domy [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [116] ► Vysokopodlažní bytový dům — typické podlaží. Kresba autora, 2015.
- [117] ► Vysokopodlažní bytový dům — atypické poslední podlaží. Kresba autora, 2015.
- [118] ► Vysokopodlažní chodbové domy [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [119] ► Vysokopodlažní bytové domy [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 17106/22.056* (foto K. O. Hrubý, 1975).
- [120] ► Vysokopodlažní bytový dům při výstavbě [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 190-E.*
- [121] ► Vysokopodlažní bytové domy [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 17104/22.054* (foto K. O. Hrubý, 1975).
- [122] ► Porovnání počtu dětí s kapacitou základních škol, mateřských škol a jeslí [repro]. In: *Pozemní stavby: výrobně technický časopis pro pracovníky bytových, občanských, průmyslových a zemědělských staveb.* Praha: SNTL, 1967, s. 442. ISSN 0477-8685.

- [123] ► Mateřská škola Nejedlého [repro][upraveno]. In: **CRHONEK**, Iloš. *Školy jihomoravského kraje 1945—1970.* Brno: Odbor školství Jihomoravský KNV, 1971, s. 77.
- [124] ► Mateřská škola Nejedlého [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [125] ► Mateřská škola Nejedlého [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [126] ► Mateřská škola Nejedlého [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 171.*
- [127] ► Půdorys prvního podlaží mateřské školy [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [128] ► Půdorys druhého podlaží mateřské školy [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [129] ► Mateřská škola Brechtova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [130] ► Model základní školy [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [131] ► Půdorys prvního podlaží základní školy [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [132] ► Půdorys druhého podlaží základní školy [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [133] ► Základní škola Blažkova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [134] ► Schodiště základní školy [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [135] ► Vstupní hala základní školy Milénova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [136] ► Základní škola Nejedlého [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 193-E.*
- [137] ► Stíhačka MiG-15 na okraji Čertovy rokle [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 192-E.*

- [138] ► Základní škola Blažkova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [139] ► Model okrskového centra [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [140] ► Půdorys okrskového centra [repro]. In: **ROŠTLAPIL**, Václav a **HRADILOVÁ**, Zdenka (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Projekt.* Brno: Stavoprojekt Brno, 1967. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 56, inv. č. 576.*
- [141] ► Okrskové centrum Lučina [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 186.*
- [142] ► Atrium okrskového centra Lučina [repro]. At: Moravský zemský archiv v Brně. *Fond K171 — Pozemní stavby Brno, s. p., Brno. Karton 66, inv. č. 191-E.*
- [143] ► Atrium okrskového centra Polana. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [144] ► Interiér restaurace Obzor [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [145] ► Atrium okrskového centra Polana [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [146] ► Velkoprodějna potravin [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 18.525/23.690* (foto Karel Šabata, 1981).
- [147] ► Velkoprodějna potravin [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 18.524/23.689* (foto Karel Šabata, 1981).
- [148] ► Dům pionýrů a mládeže. Kresba autora, 2015.
- [149] ► Půdorys polikliniky Brno-Lesná [repro]. In: *Architektura ČSR.* Praha: Klub Architektů, 1978, s. 400. ISSN 0300-5305.
- [150] ► Poliklinika Brno-Lesná. Z archivu občanských iniciativ Lesné.
- [151] ► Poliklinika — biochemická laboratoř [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [152] ► Poliklinika — ortodontická laboratoř [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [153] ► Poliklinika — dětské oddělení [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XXV 180.*
- [154] ► Poliklinika — lékárna [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [155] ► Poliklinika — rentgen [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XXV 180.*
- [156] ► Poliklinika od sportovní haly TJ Tesla [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 224.*
- [157] ► Poliklinika [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 167.*
- [158] ► Poliklinika — schodišťová hala [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XXV 180.*
- [159] ► Perspektivní kresba plavecké a sportovní haly TJ Tesla. Reprodukce z archivu TJ Tesla.

- [160] ► Půdorys plavecké a sportovní haly TJ Tesla. Kresba autora, 2021.
- [161] ► Model sportovní haly a areálu TJ Tesla [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XXVIIg 19.*
- [162] ► Axonometrická kresba urbanistického řešení V. okrsku. Reprodukce z archivu TJ Tesla.
- [163] ► Interiér plavecké haly TJ Tesla ve výstavbě. Reprodukce z archivu TJ Tesla.
- [164] ► Interiér sportovní haly TJ Tesla ve výstavbě. Reprodukce z archivu TJ Tesla.
- [165] ► Pohled na halu TJ Tesla z jihovýchodu. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [166] ► Hrubá stavba plavecké a sportovní haly TJ Tesla. Reprodukce z archivu TJ Tesla.
- [167] ► Plavecká hala TJ Tesla [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XXVIIg 37.*
- [168] ► Průčelí sportovní haly TJ Start. Reprodukce z archivu TJ Start.
- [169] ► Spartakiáda na fotbalovém stadionu TJ Start. Reprodukce z archivu TJ Start.
- [170] ► Fotbalový stadion TJ Start [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XXVIIg 7.*
- [171] ► Tenisová hřiště TJ Start [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 173.*
- [172] ► Hrubá stavba sportovní haly TJ Start. Reprodukce z archivu TJ Start.
- [173] ► Patrové garáže Loosova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno.*
- [174] ► Agroprojekt [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 239.*
- [175] ► Československý metrologický ústav [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 236.*
- [176] ► Výzkumný ústav geologického inženýrství [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 339.*
- [177] ► Betonová dekorativní stěna [repro]. At: © Muzeum města Brna. *A 9068/10.173* (foto Josef Tichý, 1984).
- [178] ► Autobus Karosa 706 RTO na zastávce Haškova. Reprodukce z archivu Dopravního podniku města Brna, a. s.
- [179] ► Halasovo náměstí z třídy Generála Píky [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 210.*
- [180] ► Autobus Karosa 706 RTO na zastávce Loosova. Reprodukce z archivu Dopravního podniku města Brna, a. s.
- [181] ► Model autobusové zastávky. Reprodukce z archivu Miroslava Dufka.
- [182] ► Autobusová zastávka Heleny Malířové [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbíрка fotografií, inv. č. XIXd 94.*
- [183] ► Spojé Sylvy Lacinové [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 20.926/26.615* (foto Šabata, 1984).
- [184] ► Dekorativní stěna Bohumíra Matala. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [185] ► Ptáci Ladislava Martinka [repro]. At: © Muzeum města Brna. *E 20.921/26.610* (foto Šabata, 1984).

- [186] ▶ Dekorativní stěna Jánuše Kubička. Foto autora, 2015.
- [187] ▶ Dekorativní stěna Čestmíra Kafky. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [188] ▶ Srdce Zdeňka Makovského [repro]. At: © Muzeum města Brna. A 9064/10.169 (foto Josef Tichý, 1979).
- [189] ▶ Dekorativní stěna Sylvy Lacinové [repro]. In: *Lesná — 50 let sídliště: historie, současnost, perspektivy: sborník příspěvků k výročí sídliště Lesná*. Brno: Občanské sdružení Obzor Lesná, 2012. s. 110. ISBN 978-80-260-2839-0.
- [190] ▶ Atrium okrskového centra Obzor [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*.
- [191] ▶ Medvědí Františka Šenka [repro]. At: © Muzeum města Brna. E 20.929/26/618 (foto Šabata, 1984).
- [192] ▶ Balvan Miloslava Chlupáče [repro]. In: *Lesná — 50 let sídliště: historie, současnost, perspektivy: sborník příspěvků k výročí sídliště Lesná*. Brno: Občanské sdružení Obzor Lesná, 2012. s. 101. ISBN 978-80-260-2839-0.
- [193] ▶ Dekorativní stěna Zdeňka Palcra. Reprodukce z archivu Viktora Rudiše.
- [194] ▶ Dekorativní stěna Ladislava Martinka [repro]. At: © Muzeum města Brna. E 20.928/26.617 (foto Šabata, 1984).
- [195] ▶ Labuť. Foto autora, 2015.
- [196] ▶ Květ Sylvy Lacinové [repro]. At: © Muzeum města Brna. A 9063/10.168 (foto Josef Tichý, 1975).
- [197] ▶ Páv Tamary Diviškové. Foto autora, 2015. ▶ Výtvarná díla [mapa]. M 1:8500. Kresba autora, 2015.
- [198] ▶ Výstavba rodinných domů Loosova. Reprodukce z archivu manželů Habancových (foto František Gregor).
- [199] ▶ Kresba Františka Zounka — atrium rodinného domu (1971). Reprodukce z archivu manželů Habancových.
- [200] ▶ Kresba Františka Zounka — zahradní průčelí rodinného domu (1971). Reprodukce z archivu manželů Habancových.
- [201] ▶ Příprava území. Reprodukce z archivu Jaromíra Němečka.
- [202] ▶ Dům staré ženy. Reprodukce z archivu Miloše Gregora.
- [203] ▶ Svačina. Reprodukce z archivu Jaromíra Němečka.
- [204] ▶ Dům staré ženy. Reprodukce z archivu Miloše Gregora.
- [205] ▶ Ulice Kupkova v lokalitě Soběšická I [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 318*.
- [206] ▶ Řadové domy Loosova v lokalitě Lesná II. Foto autora, 2015.
- [207] ▶ Dvojdomy Seifertová v lokalitě Soběšická II. Foto autora, 2014.
- [208] ▶ Sídliště Lesná ze severu. Reprodukce z archivu Lubomíra Kolka.
- [209] ▶ Lokalita Soběšická I — odlesňování a příprava území k výstavbě rodinných domů. Reprodukce z archivu Jaromíra Němečka.
- [210] ▶ Lokalita Soběšická I — stavebníci. Reprodukce z archivu Zdeňka Klímy.

- [211] ▶ Výstavba řadových domů na ulici Kupkova. Reprodukce z archivu Jaromíra Němečka.
- [212] ▶ Řadové domy Plachtova. Kresba autora, 2015.
- [213] ▶ Řadové domy Kupkova. Kresba autora, 2015.
- [214] ▶ Atriové domy Šalounova. Kresba autora, 2015.
- [215] ▶ Rodinné domy na severu sídliště. Reprodukce z archivu Lubomíra Kolka.
- [216] ▶ Řadové domy na ulici Plachtova. Foto autora, 2014.
- [217] ▶ Řadové domy na ulici Kupkova. Foto autora, 2014.
- [218] ▶ Lokalita Soběšická I — staveniště atriiových domů. Reprodukce z archivu Lubomíra Kolka.
- [219] ▶ Krov atriiového domu. Reprodukce z archivu Lubomíra Kolka.
- [220] ▶ Přesnost předešlím. Reprodukce z archivu Lubomíra Kolka.
- [221] ▶ Výstavba dvojdomů na ulici Seifertova. Reprodukce z archivu Eduarda Kuby.
- [222] ▶ Dvojdomy Seifertova. Kresba autora, 2015.
- [223] ▶ Výstavba dvojdomů na ulici Seifertova. Reprodukce z archivu Eduarda Kuby.
- [224] ▶ Stavebník před vstupem do domu. Reprodukce z archivu Eduarda Kuby.
- [225] ▶ Interiér obývacího pokoje. Reprodukce z archivu Eduarda Kuby.
- [226] ▶ Dvojům na ulici Seifertova. Foto autora, 2014.
- [227] ▶ Realizovaný dvojům. Reprodukce z archivu Eduarda Kuby.
- [228] ▶ Řadové domy Loosova. Kresba autora, 2015.
- [229] ▶ Výstavba řadových domů Loosova. Reprodukce z archivu manželů Habancových (foto František Gregor).
- ▶ **Koláž tematických motivů vytvořena z fotografií z archívů Viktora Rudiše a autora knihy.**
- ▶ Sídliště Lesná v pohledu z třídy Generála Píky [repro]. At: © Muzeum města Brna. A 8922/10.027 (foto Josef Tichý, 1971).
- [230] ▶ Velkoprodejna potravin Albert [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 423*.
- [231] ▶ Supermarket Albert. Foto autora, 2015. ▶ Schéma prostupnosti v návrhu a v realizaci. Kresba autora, 2015.
- [232] ▶ Panorama prostranství před supermarketem. Foto autora, 2015.
- [233] ▶ Parkoviště před supermarketem. Foto autora, 2015.
- [234] ▶ Nový komerční objekt. Foto autora, 2015.
- [235] ▶ Vstupní brána Lesné. Kresba autora, 2015.
- [236] ▶ Atrium okrskového centra Lučina [repro]. In: *Lesná — 50 let sídliště: historie, současnost, perspektivy: sborník příspěvků k výročí sídliště Lesná*. Brno: Občanské sdružení Obzor Lesná, 2012. s. 80. ISBN 978-80-260-2839-0. ▶ Grafy podle údajů z Českého statistického úřadu. Autor, 2014.
- [237] ▶ Dětská hřiště — parkoviště Šrámkova. Foto autora, 2015.
- [238] ▶ Dětská hřiště — parkoviště Jurkovičova. Foto autora, 2015.
- [239] ▶ Terminál Haškova. Kresba autora, 2015.

- [240] ▶ Terminál Halasovo náměstí. Kresba autora, 2015.
- [241] ▶ Okrskové centrum Obzor. Archiv autora (foto Petr Janáč, 2013).
- [242] ▶ Okrskové centrum Obzor. Archiv autora (foto Dominik Čermák, 2013).
- [243] ▶ Okrskové centrum Obzor. Foto autora, 2015.
- [244] ▶ Ptáci v okrskovém centru. Archiv autora (foto Petr Janáč, 2013).
- [245] ▶ Supermarket Albert. Foto autora, 2015.
- [246] ▶ Okrskové centrum Dukát — atrium. Foto autora, 2015.
- [247] ▶ Okrskové centrum Dukát — fasáda. Foto autora, 2015.
- [248] ▶ Okrskové centrum Obzor. Foto autora, 2015.
- [249] ▶ Obchodní pasáž Lesanka. Foto autora, 2015.
- [250] ▶ Okrskové centrum Obzor. Foto autora, 2015.
- [251] ▶ Nástavba deskového domu Vaculíkova. Foto autora, 2016.
- [252] ▶ Návrh na úpravy nudných fasád typizovaných panelových domů [repro]. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1988, číslo 6, s. 28. ISSN 0300-5305.
- [253] ▶ Skica jižního průčelí deskového domu. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [254] ▶ Axonometrie nástavby deskového domu. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [255] ▶ Jižní pohled na deskový dům s nástavbou. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [256] ▶ Púdorys devátého podlaží. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [257] ▶ Púdorys desátého podlaží. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [258] ▶ Púdorys realizované nástavby deskových domů. Kresba autora, 2015.
- [259] ▶ Deskový dům Milénova bez nástavby [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 344*.
- [260] ▶ Deskový dům Vaculíkova s nástavbou [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 341*.
- [261] ▶ Deskový dům Vaculíkova s nástavbou [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 341*.
- [262] ▶ Návrh nástavby bodových bytových domů. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [263] ▶ Malé balkony na deskovém domě Arbesova. Z archivu občanských iniciativ Lesné.
- [264] ▶ Ocelové balkony Arbesova. Foto autora, 2016.
- [265] ▶ Velké balkony na deskovém domě Jurkovičova. Z archivu občanských iniciativ Lesné.
- [266] ▶ Betonové loggie Jurkovičova. Foto autora, 2016.
- [267] ▶ Ocelové balkony Arbesova. Foto autora, 2013.
- [268] ▶ Betonové loggie Nezvalova. Foto autora, 2013.
- [269] ▶ Betonové loggie Heleny Malířové. Foto autora, 2013.
- [270] ▶ Zavěšené balkony deskového domu Milénova. Z archivu Viktora Rudiše.
- [271] ▶ Betonové loggie Brožikova před povrchovou úpravou. Archiv autora (foto Petr Janáč, 2013).
- [272] ▶ Betonové loggie Brožikova po povrchové úpravě. Archiv autora (foto Petr Janáč, 2013).

- [273] ▶ Revitalizace deskového domu Brožikova. Archiv autora (foto Petr Janáč, 2013).
- [274] ▶ Zelené řasy na deskovém domě Heleny Malířové. Foto autora, 2016.
- [275] ▶ Původní meziokenní vložka. Foto autora, 2008.
- [276] ▶ Mezi okny I. Foto autora, 2016.
- [277] ▶ Mezi okny II. Foto autora, 2016.
- [278] ▶ Mezi okny III. Foto autora, 2016.
- [279] ▶ Barevnost deskového domu Ibsenova. Z archivu Osamu Okamury.
- [280] ▶ Barevnost deskového domu Fillova. Z archivu Viktora Rudiše.
- [281] ▶ Úpravy balkonů bodových domů. Foto autora, 2016.
- [282] ▶ Nevýrazné fasády. Foto autora, 2015.
- [283] ▶ Členění fasády. Foto autora, 2016.
- [284] ▶ Nevhodné úpravy fasád. Foto autora, 2016. ▶ Humanizace fasád — původní stav. Kresba autora, 2014. ▶ Humanizace fasád — revitalizovaný stav. Kresba autora, 2014. ▶ Humanizace fasád — původní balkony. Kresba autora, 2014. ▶ Humanizace fasád — revitalizované loggie. Kresba autora, 2014.
- [285] ▶ Ulice Brožikova. Z archivu architektonického ateliéru RAW Brno.
- [286] ▶ Černá okna a zavěšené balkony na deskovém bytovém domě. Foto autora, 2008.
- [287] ▶ Zničené předzahrádky Brožikova. Foto autora, 2015.
- [288] ▶ Osamocené lavičky Brožikova. Foto autora, 2015.
- [289] ▶ Nevhodná úprava žulových stupňů. Foto autora, 2015.
- [290] ▶ Úpravy vstupních hal. Foto autora, 2016.
- [291] ▶ Úpravy soklů. Foto autora, 2016.
- [292] ▶ Fasády nízkopodlažních domů Nejedlého. Foto autora, 2015.
- [293] ▶ Fasády obdobných domů Družstevní. Foto autora, 2013.
- [294] ▶ Zachovalé detaily — větrací mřížky. Foto autora, 2016.
- [295] ▶ Zachovalé detaily — napojení omítek. Foto autora, 2016.
- [296] ▶ Zachovalé detaily — styčné spáry keramického obkladu. Foto autora, 2016.
- [297] ▶ Nenapodobitelnost — původní balkon. Foto autora, 2016.
- [298] ▶ Nenapodobitelnost — revitalizovaný balkon s hladkým povrchem. Foto autora, 2016.
- [299] ▶ Nenapodobitelnost — revitalizovaný balkon s odlišnou barevností. Foto autora, 2016.
- [300] ▶ Okrskové centrum Lučina [repro]. In: *ROŠTLAPIL*, Václav a ZOUNEK, František (ed.). *Lesná — nová obytná čtvrť města Brna: Realizace*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1969. s. 56.
- [301] ▶ Okrskové centrum Dukát. Foto autora, 2016.
- [302] ▶ Vstupní hala polikliniky [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XXV 180*.
- [303] ▶ Vstupní hala polikliniky. Foto autora, 2016.
- [304] ▶ Atrium polikliniky [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XVIIa 1346*.
- [305] ▶ Atrium polikliniky. Foto autora, 2016.
- [306] ▶ Interiér polikliniky. Foto autora, 2016.

- [307] ▶ Schodiště polikliniky. Foto autora, 2016.
- [308] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — kupole. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- [309] ▶ Hrubá stavba bytového domu Tomečkova. Z archivu Adama Dvořáčka.
- [310] ▶ Majdalenky — půdorys třetího podlaží. Kresba autora, 2015.
- [311] ▶ Majdalenky ze zastávky Haškova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 338*.
- [312] ▶ Obytný soubor Majdalenky. Foto autora, 2015.
- [313] ▶ Bytový dům Polana. Foto autora, 2016.
- [314] ▶ Okrskové centrum Polana. Z archivu Viktora Rudiše.
- [315] ▶ Bytový dům Polana. Foto autora, 2016.
- [316] ▶ Polana — půdorys nerealizované varianty. Kresba autora, 2015.
- [317] ▶ Polana — půdorys novější realizované varianty. Kresba autora, 2015.
- [318] ▶ Lučina — půdorys typického podlaží. Kresba autora, 2015.
- [319] ▶ Lučina — pohled na objekt z východní strany. Foto autora, 2015.
- [320] ▶ Bytové domy s terasami Tomečkova — půdorys. Kresba autora, 2015.
- [321] ▶ Bytové domy s terasami Tomečkova — pohled na dvojdům. Z archivu Adama Dvořáčka.
- [322] ▶ Bytové domy s terasami Tomečkova — pohled na trojdům. Z archivu Adama Dvořáčka.
- [323] ▶ Výškové domy Orion — půdorysy vybraných podlaží. Kresba autora, 2015.
- [324] ▶ Orion — interiér mezonetového bytu. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [325] ▶ Orion — pohled na jižní věž. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [326] ▶ Orion — pohled na trojici věží z parkové platformy. Z archivu architektonického ateliéru Rudiš—Rudiš Brno.
- [327] ▶ Obzor — půdorys typického podlaží. Kresba autora, 2020.
- [328] ▶ Obzor — pohled na bytový dům ze severu. Z archivu IMOS DEVELOPMENT (foto Michal Horák).
- [329] ▶ Obzor — pohled do obchodní pasáže. Z archivu IMOS DEVELOPMENT (foto Michal Horák).
- [330] ▶ Obzor — pohled na jižní balkony. Z archivu IMOS DEVELOPMENT (foto Michal Horák).
- [331] ▶ Domov pro seniory — půdorys Františka Zounka. Z archivu Domova pro seniory.
- [332] ▶ Domov pro seniory — exteriér a interiér. Foto autora, 2015.
- [333] ▶ Domov pro seniory — axonometrie Františka Zounka. Z archivu Domova pro seniory.
- [334] ▶ Duchovní centrum — půdorys. Kresba autora, 2015.
- [335] ▶ Duchovní centrum. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek).
- [336] ▶ Duchovní centrum. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek).
- [337] ▶ Návrh nerealizovaného kostel v Tiché. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná.
- [338] ▶ Návrh kostela blahoslavené Marie Restituty. Z archivu Fránek Architects, Brno.
- [339] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — exteriér. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- [340] ▶ Kostel — půdorys. Kresba autora, 2015.
- [341] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — pohled od vstupu na presbytář se svatostánkem. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- [342] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — nádvoří s hájkem Olivetským. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- [343] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — pohled na hudební kruchty. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- [344] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — věž se zvonkohrou a vyhlídkou. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- [345] ▶ Kostel blahoslavené Marie Restituty — pohled z presbytáře na hudební kruchty a narтек. Z archivu Římskokatolické farnosti Brno-Lesná (foto Karel Pažourek, 2020).
- ▶ Koláž tematických motivů vytvořena z fotografií z archívů občanských iniciativ Lesné a Archivu města Brna.
- ▶ Jarní pohled na deskový dům ulici Brožíkova [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 210*.
- [346] ▶ Seskupení hmot kolem západní obvodové komunikace [repro]. In: *Architektura ČR*. Praha: Klub Architektů, 1961, s. 464. ISSN 0300-5305.
- [347] ▶ Sídliště v podání výtvarníka Jaroslava Duška [repro]. In: *Stavba: Časopis pro stavební umění a detail*. Praha: MAS, Media pro architekturu a stavebnictví, 2000, číslo 5, s. 41. ISSN 1210-9568.
- [348] ▶ Mateřská škola na ulici Vaculíkova [repro]. At: © Muzeum města Brna. A 9296/10.401 (foto Vilém Reichmann, 80. léta 20. století).
- [349] ▶ Mateřská škola Šrámkova. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [350] ▶ Srovnání hustoty zastavění sídliště Lesná a Kamenný vrch. Kresba autora, 2015.
- [351] ▶ Srovnání původního a upraveného typu B 60. Kresba autora, 2015.
- [352] ▶ Byt kategorie 4+1 na ulici Majdalenky. Kresba autora, 2015.
- [353] ▶ Byt kategorie 4+1 na ulici Majdalenky po úpravě. Kresba autora, 2015.
- [354] ▶ Vstupní haly bytů na ulici Majdalenky. Kresba autora, 2015.
- [355] ▶ Terasy bytů na ulici Majdalenky. Kresba autora, 2015.
- [356] ▶ Boční štít bytového domu Arbesova. Reprodukce z archivu Miloše Gregora.
- [357] ▶ Vysokopodlažní bytový dům na Halasově náměstí [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond G29 Brnoprojekt, nezpracováno*. ▶ Schéma zrodu památky. Kresba autora, 2015.
- [358] ▶ Panoramatický pohled na sídliště [repro]. At: Archiv města Brna. *Fond U5 Sbirka fotografií, inv. č. XIXd 186*.
- [359] ▶ Hospodářský blok Nejedlého. Reprodukce z archivu Vladimíra Čecha.
- [360] ▶ Nevítězný soutěžní návrh na podobu nové obytné čtvrti. Z archivu občanských iniciativ Lesné.

Narozen 14. srpna 1985 v Havířově. Po maturitě na Střední průmyslové škole stavební v Havířově začal v letech 2005–2011 studovat na Fakultě architektury Vysokého učení technického v Brně. V roce 2007 byl na studijní stáži ve slovinské Lublani. Studia zakončil diplomovými pracemi *Revitalizace předpolí Květné zahrady v Kroměříži* (2009) a *Rekonverze průmyslového areálu v Brně-Obřanech* (2011). Od roku 2012 vede vlastní architektonickou praxi, kde se věnuje především návrhům soudobého bydlení a obnově historických objektů. Svůj zájem o moderní architekturu 2. poloviny 20. století zúročil při navazujícím doktorském studiu, ve kterém se věnoval výzkumu historického vývoje a hledání potenciálu brněnského sídliště Lesná. V roce 2016 úspěšně obhájil dizertační práci *Sídliště Lesná v kontextu času*. Pokračování dalšího výzkumu v oblasti hromadného bydlení vedlo o pět let později až k vydání této knihy.

Od roku 2012 se ve volném čase aktivně účastnil záchrany železničního nádraží v Havířově architekta Josefa Hrejsemnou postaveného v 60. letech v tzv. bruselském stylu. Pro tento účel se stal zakládajícím členem spolku Důl architektury. Úspěch v podobě odvrácené demolice hodnotné budovy byl korunován také zdařilou záchranou brutalistní betonové plastiky *Směrník* sochaře Václava Uruby, která nyní stojí před ostravským pracovištěm Národního památkového ústavu.

Zájem o historii a ochranu historického kulturního dědictví se snaží předávat i dalším generacím budoucích architektů na Ústavu architektury Fakulty stavební VUT v Brně, kde od roku 2017 vede Ateliér obnovy památek. V poslední době se ve své vědecké práci zabývá zanikajícím detailem staveb československé poválečné architektury. Další pedagogické činnosti se věnuje i na Gymnáziu P. Křížkovského s uměleckou profilací v Brně-Komíně a v Ateliéru scénografie Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně.

Poděkování

Jana Burdová, Vladimír Čech, Miroslav Divina, Miroslav Dudek, Barbora Dvořáková, Zdeněk Fránek, Dagmar Glosová, Miloš Gregor, Matěj Hanauer, Jindřich Chatrný, Adam Dvořáček, Veronika Jičínská, Ludvík Kolek, Jana Kořínková, Martin Maleček, Jakub Novotný, Alois Nový, Martina Popovičová, Iva Poslušná, Milan Rejchl, Hana Rézlová, Petra Roubalová, Jan Volák, Nataša Zounková, Markéta Žáčková.

Zvláštní poděkování patří těm, kteří se podělili o své vzpomínky a zážitky

Bohuslav Dostál, Miroslav Dufek, Marie Habancová, Boris Habanec, Pavel Hověz, Zdeněk Klíma, Lubomír Kolek, Petr Kolek, Emil Kollner, Eduard Kuba, Jaromír Němeček, Zdeněk Pala, Alena Pařízková, Ivo Raus, Viktor Rudiš, Ivan Ruller.

Knihla vyšla s finanční podporou

B | R | N | O

jihomoravský kraj

 TEPLÁRNY BRNO

 adam guzdek

Adam Guzdek
Brněnský fenomén Lesná

Jazyková korektura | **Martina Čichoňová, Monika Hendrichová**
Překlad resumé | **Miloš Bartoň**
Grafická úprava | **Matěj Hanauer, Jakub Novotný — Studio DIP**
Tisk | **Quatroprint, a. s., Heršpická 6, 639 00 Brno**
Vydavatel | **Vysoké učení technické v Brně — Nakladatelství VUTIUM,**
Antonínská 1, 601 90 Brno

Vydání první
Brno, 2021

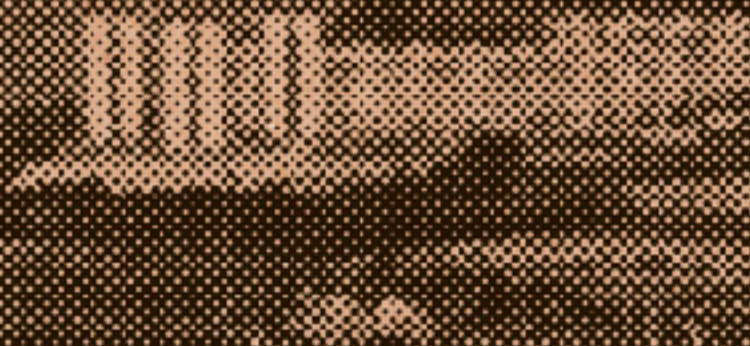
ISBN 978-80-214-5742-3

Autor vyvinul veškeré úsilí, aby u všech vyobrazených děl zajistil zachování autorských práv a získal povolení k publikaci od autorů, jejich dědiců, zástupců či majitelů práv. Pokud přesto došlo k opomenutí, přijměte jeho omluvu. Autor se vynasnažil zajistit správnost obsahu knihy v okamžiku jejího vydání.

ISBN 578-80-241-8742-3

97880241457423

Poválečná urbanizace československých měst je spojena s fenoménem socialistického stavebnictví v oblasti bydlení – sídlišť. Šedesátá léta se vyznačují snahou architektů zvýšit v hromadné výstavbě kvalitu obytného prostředí. Zajímavým představitelem takto stavěných sídlišť je i hrněnská Lesná od autorského kolektivu architektů Zounek, Rudiš, Dufek a Volák, která je právem pokládána za významný počín československého urbanismu a architektury.

Kniha Brněnský fenomén: Lesná předkládá komplexní shrnutí historického a stavebního vývoje sídliště ve všech souvislostech od návrhu, přes typologie jednotlivých objektů až po problémy, kterým muselo sídliště čelit po společenských změnách v roce 1989.